

Bayburt Belediyesi ve Bayburt Üniversitesi ile İşbirliği İçinde
Bayburt Bilgi Paylaşım ve Proje Üretim Derneği Koordinatörlüğünde

BAYBURT ŞEHİRCİLİK KONGRESİ

18 Mayıs 2013

BAYPROJE Yayın No: 9

1. Baskı : Kasım 2013
ISBN : **978-605-000-00-0**
Yayıncı Sertifika No : 13188
Matbaa Sertifika No : 26649

Dizgi : Detay Yayıncılık
Kapak Tasarım : Detay Yayıncılık
Baskı ve Cilt : Bizim Büro Matbaacılık ve Basım Evi
GMK Bulvarı No: 32/C Demirtepe-Ankara

KİTAP YAPIM

DETAY ANATOLIA AKADEMİK YAYINCILIK LTD. ŞTİ.

Adakale Sokak No: 14/1 Kızılay/ANKARA

Tel : (0.312) 434 09 49 • Faks: (0.312) 434 31 42

Web: www.detayyayin.com.tr • e-posta: detayyay@gmail.com

BAYPROJE'nin Hazırladığı Raporlar ve Yayınladığı Kitaplar

Raporlar:

- 1. Bayburt Gözlem ve İnceleme Raporu** (29 Mayıs-03 Haziran 2011), 3 Temmuz 2011, 36 sayfa.
- 2. “Çiftçi Eğitim Seminerleri” Değerlendirme Raporu**, 16 Temmuz 2012, 7 sayfa.
- 3. Bayburt Seyahati Bilgilendirme Raporu** (02-09 Ocak 2013), 23 Ocak 2013, 5 sayfa.
- 4. Bayburt'un Karadeniz'e Demiryolu Bağlantısı Raporu (1)**, Mart 2013, 63 sayfa.
- 5. Bayburt'un Karadeniz'e bağlantısı Raporu (2)**, Mayıs 2013, 13 sayfa.

Kitaplar:

- 1. Bayburt Yenilikçilik (İnovasyon) Paneli** (28 Eylül 2011), 21 Şubat 2012, 71 sayfa.
- 2. Yaşadığım Bir Gün, Bayburt Orta Öğretim Öğrencileri Günlük Tutma Yarışması**, 23 Nisan 2012, 158 sayfa.
- 3. Cumhuriyet Dönemi Bayburt Bibliyografyası**, Ekim 2012, 100 sayfa.
- 4. Bayburt'a Yatırım Yapan Girişimci Öyküleri Kongresi** (18 Mayıs 2012), 29 Ekim 2012, 118 sayfa.
- 5. “Ya Umut Olmasaydı” Bayburt Orta Öğretim Öğrencileri Öykü Yarışması** (19 Mayıs 2013), 30 Ağustos 2013, 208 sayfa.
- 6. Bayburt Şehircilik Kongresi** (18 Mayıs 2013).

BAYBURT ŞEHİRCİLİK KONGRESİ PROGRAMI

18 Mayıs 2013

9:30-10:00 Açılış Konuşmaları.....

10:00-10:40 Bayburt'ta Kentleşme Süreci

Bayburt Belediye Başkanı, H. Ali POLAT

10:40-10:55 ay-Kahve Molası

10:55-11:35 Açılış Konferansı: Güncel Dinamikler Perspektifinden

Bayburt'ta Kentleşme Olanakları Üzerine Gözlemler

Prof. Dr. Hüseyin KAPTAN

11:35-11:55 Katkılar ve Soru-Cevap

PANEL

Bayburt Şehirciliğinde Kimlik ve Planlı Kentleşme

Birinci Oturum: 14:00-15:40

Oturum Başkanı: Akın BAYRAK

14:00-14:20 Yeşil Sürdürülebilir Kentsel Yenileşme: Kavramsal ereve ve Uygulama Örnekleri

MSÜ, Doç. Dr. Arzu KOCABAŞ DİREN.....

14:20-14:40 Bayburt'un Sakin Şehir (Cittaslow) İlan Edilmesi Süreci

KUDAKA, Dr. Süleyman TOY

14:40-15:00 Tarihi Perspektifte Bayburt'ta Yerel-Geleneksel Mimari

ve aędaő Mimariyle Bütünleştirilmesi Üzerine Düşünceler

KTÜ Prof. Dr. Şinasi AYDEMİR

15:00-15:20 Bayburt Kentinin Gelişimi Üzerine Düşünmek
KTÜ, Öğr. Gör. Dr. Nilgün KİPER

15:20-15:40 Katkılar ve Soru-Cevap

15:40-16:55 Çay-Kahve Molası

İkinci Oturum: 16:00-17:40

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Rıfat YILDIZ

16:00-16:20 Üniversite Ölçeğinde Bayburt'ta Evrensel Tasarım Yaklaşımı
OKAN Üni. Prof. Dr. Altan AKİ, Yrd. Doç. Dr. Güliz Muğan AKINCI

16:20-16:40 Kenti Katılımcı Tasarlamak ve Kent Kimliği Oluşturmak.....
Ahmet ÇAĞILDAK

16:40-17:00 Karadeniz ve Doğu Anadolu Kesitindeki Bayburt'u Planlamak
KTÜ, Doç. Dr. Dilek BEYAZLI

17:00-17:20 Bayburt'un İçinde Yer Aldığı Bölge Planları Kapsamında
Değerlendirilmesi Üzerine Düşünmek
Yrd. Doç. Dr. Aygün ERDOĞAN

17:20-17:40 Katkılar ve Soru-Cevap.....

BAYPROJE Yn. Kurulu Adına: Prof. Dr. Rıfat YILDIZ'ın Açılış Konuşması

Bilimsel kongreler; belli konularda uzmanlar ve akademisyenler tarafından yapılan araştırmaların sunulduğu, sorunlarla ilgili çözüm önerilerinin tartışıldığı ve geliştirildiği toplantılardır. Bu nedenle belediyemizle ve niversitemizle işbirliği içinde gerçekleştirdiğimiz bu kongreden, BAYPROJE olarak, Bayburt adına önemli beklentiler içindeyiz.

Tartışılmasını arzu ettiğimiz beklentilerimizi, şöylece sıralayabiliriz:

Bayburt; fiziki altyapı sorunlarını aşarak, suyu, kanalizasyonu ve haberleşme imkânlarıyla daha iyi yaşanabilir bir şehir haline nasıl getirilebilir?

Bayburt'un; parkıyla, bahçesiyle, ağacıyla, yeşil alanıyla, yürüyüş yollarıyla nefes alınabilen, çevreci bilinci gelişmiş, bir şehir olmasına nasıl katkıda bulunabiliriz?

Bayburt'un saat kulesi meydanından; kaleyi, şehit Osman'ı, İmaret'i, Duduzar tepesini görecek şekilde yeniden yapılandırılmasının/tasarlanmasının nasıl mümkün olabileceğinin tartışılmasını istiyoruz.

Bayburt'un konak yapılarının, yontma taş kültürünün ağdaş teknolojiyle bütünleştirilerek estetik açıdan bugünlere taşınmasının, Bayburt'a neler kazandıracadığının tartışılmasını istiyoruz.

Bayburt'un ortasından akan ve büyük bir doğal, çevresel, ekonomik ve rekreasyonel imkn sunan, oruh Nehri'nden en iyi şekilde nasıl faydalanılabileceğinin tartışılmasını istiyoruz

Bayburt'un şirin ve önemli bir niversite kenti olması yolunda önündeki engellerin nasıl kaldırılabileceğinin ve bu konuda Bayburt'un sahip olduğu tarihi birikimden ve doğal değerlerinden nasıl yararlanılabileceğinin tartışılmasını istiyoruz.

Bayburt; bilim merkeziyle, şehir mzesiyle, ihtisas kütüphanesiyle, teknoloji merkeziyle donatılarak, evrensel düşünce ufuklarının nasıl genişletilebileceğinin düşünülmesini istiyoruz.

Bayburtluların ve Bayburt'ta çalışan Bayburtlu olmayanların uzun vadeli kalıcılıklarını sağlamak için, eğitim kurumlarıyla, sağlık teşkilatıyla, kültürel ve sınırsal kurumlarıyla, çevresel ve sosyal imkânlarıyla ve insani dostluk ilişkileriyle, Bayburt daha huzurlu bir şehir haline nasıl getirilebilir?

Tartışılan bu konuların ve ileri sürülen görüşlerin burada kalmaması için, yeni yapılaşmalara gerek var mıdır? Bu yapılaşmalar nasıl gerçekleştirilebilir?

Biz Bayburtlular olarak, akademisyeniyle, eski ve mevcut belediye başkanlarıyla, meslek örgütleriyle, sivil toplum kuruluşlarıyla ve tüm halkımızla, geniş bir tarihi perspektiften özeleştiri yapmak durumundayız.

Bu kongrenin amacına ulaşması için, davetimize icabet eden, çok kıymetli uzmanlara, akademisyenlere teşekkürlerinden ve katkılarından dolayı şimdiden en kalbi teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Yaklaşık bir buçuk yıl önce düşündüğümüz bu kongreyi kabul eden ve işbirliği içinde destekleyen Belediye Başkanı Sayın Hacı Ali Polat'a ve yine işbirliği önerimize olumlu yaklaşarak destekleyen Bayburt Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Selçuk COŞKUN'a teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Kongrenin Bayburt'umuza ve ülkemize yararlı olmasını diliyoruz.

Bayburt Milletvekili Bünyamin ÖZBEK'in Konuşması:

Sayın Belediye Başkanım, Çok Kıymetli Hocalarım, Hanımefendiler, Beyefendiler;

Öncelikle sizleri saygıyla selamlıyorum. Bayburt'un bir özelliği vardır. Bu tür toplantılarda katılım hususunda sıkıntı yaşarız. Bugünkü programla alakalı bir durum değildir bu. Daha öncelerden yapılmış tüm programlarda maalesef salon toplantılarına Bayburt olarak fazla ilgi gösteremiyoruz. Gerçi Türkiye'nin temel meselesidir bu salon toplantıları. Bundan dolayı ben bu programa katılan arkadaşlara teşekkür ediyorum.

Bugün bizim bir misafirimiz var. Kalkınma Bakanımız Sayın Cevdet Yılmaz Bayburt'ta olacaklar. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansıyla ilgili bir toplantımız var. DOKAP ile ilgili Bayburt'ta bir toplantı yapacağız. Sayın Rıfat Yıldız hoca-ma ve ekibine çok teşekkür ediyorum. BAYPROJE olarak farklı bir anlayışla ortaya çıktılar. Son yıllarda ismini sıkça duyuyoruz. Ne yapabiliriz konusunda bir şeylerde tartışıyorlar. Yani söylemden eyleme geçmiş durumdalar. Bayburt'a ne yapabiliriz noktasında Ankara, İzmir, İstanbul'da programlar ve yayınlar yapıyorlar. Akademik çevreyi de bu işin içine katarak daha profesyonel anlamda katkı vermeye çalışıyorlar. Bayburt olarak çok genç bir vilayetiz. Maalesef eski kültürle yaşamaya inat ediyoruz. Vilayetliğin getirmiş olduğu yaşam tarzını hala kabullenmiş değiliz. Esnafımızla, Bayburt'ta emekli insanımızla, ev hanımlarımızla bu inat maalesef sürüyor. Vilayet olabilmek için yetmiş yıl mücadele vermişiz ve vilayet olmuşuz. Fakat sadece valiliği getirmişiz Bayburt'a, 69 plakasını almışız, her tarafta biz vilayet olduk havasını atmışız. Günlük hayatımıza baktığımız zaman vilayette yaşama alışkanlığımız %10 diyebilirim. Bir örnek vereyim, mesela bir otopark kullanma konusunda inadımız hala devam ediyor. İlla bizim otobüslerimiz cumhuriyet caddesinden kalksın inadı var. Hala sebze satan manavlarımızın bırakın kaldırımı caddenin ortasına kadar kasalarını götürme inadı vardır. Ne yani göç mü edeyim gibisinden eleştirileri vardır. Eski camekân yapımızı değiştirmemekte inat ediyoruz. Babadan kalma yadigârdır, yeni camekân niye yaptırayım diye inat ediyoruz. Tabi bu durum Bayburt'un görüntüsünü maalesef iyi anlamda göstermiyor. Sadece siyasetçileri eleştiririz. Bu hususta ciddi anlamda maharetimiz vardır. Belediye başkanı caddeyi yapar, kaldırımı yapar gider bakarız ki değişen bir şey yoktur. Niye? Bir bütün olarak değişmesi gerektiğine inanıyorum. Kaldırımın, asfaltın, camekânın, çatının artık değişmesi gerektiğine inanıyorum. Bayburt'ta yaşayan arkadaşlarımız bilirler Semerciler Caddesi yıllar öncesinden Bayburt'un bel

kemiği olan caddemiz tam Saat Kulesi'nin dibinde olmasına rağmen maalesef şu anda ticari anlamda ölü bir cadde. Oradaki arkadaşların atadan babadan kalma var olan bu caddeyi bizimde bir şeyler katarak daha ileriye götürmeliyiz diye düşünmesi gerekiyor. Bu hususta Esnaf ve Ticaret Odası'na büyük görevler düşüyor. Bizlerinde bu olay üzerinde çok çalışmamız gerekiyor.

Bir farklı olay tanıtım filmini izlerken niye bizde hep arka fonlar hep hüznü türküler olur inanıncı anlamış değilim. Bayburt'u tanıtıyoruz eşi yok diyoruz ama bir hüznü var. Bu hüznü olaya başlıyoruz. Bayburt tanıtım filminin bir hüznüyle başladığı zaman burada yaşayan bir insanın acilen burayı terk edip gitmesi gerektiğini düşünüyorum. O hüznülerden kurtulmamız gerekiyor.

Bir başka olay şu bardağı bizim dolu olarak görmemiz gerekiyor. Bizde bir huy var maalesef bardakları biz hep boş görüyoruz. Bu konuda da toplantıların yapılması, sivil toplum kuruluşlarının bir plan program dahilinde bir şeyler gerektiğine inanıyorum. Yani anlatılacak çok şeyler var. Bizim kalıbımızı bilmemiz gerekiyor. Otuz beş bin nüfusa sahip bir vilayemiz. Üç yüz bin, beş yüz bin nüfuslu vilayetleri kendimize örnek alırsak elli yıl sonra Bayburt yine bu şekilde kalır. Bizim kalıbımıza göre hareket etmemiz gerekiyor. Öyle söylemlerimiz var ki Bayburt'u tanımayan insanlar acaba bu Bayburt nedir? Ne vardır içinde diye merak ediyorlar. Ben tek vekilim, İstanbul'un seksen beş vekili var, İzmir'in yirmi milletvekili var, işte Erzurum'un bir milyon nüfusu var, Trabzon'un yedi yüz elli bin nüfusu var. Bizim yetmiş beş bin nüfusumuz var. Yarışmaya başladığımız zaman onlarla yarışmak istiyoruz ve halkımızda bunu istiyor. Hayır, özellikle siyasi konuşmalarda bu çok olur. İşte Adana'ya şu hizmet yapıldı da niye Bayburt'a yapılmadı? Bakıyorsun Adana'nın nüfusu iki milyon, benim yetmiş beş bin nüfusum var. Yani kalıbımıza göre hareket edebilirsek daha fazla başarılı olacağımızı temenni ediyorum.

Birde Bayburtlu bir işadamlı ile görüştim. Tekirdağ'da yaklaşık bin beş yüz kişinin çalışabileceği bir yatırım yapıyor. İlk önce dedik ki Bayburt'a yapalım bu yatırımı. Dediler ki teşvikten yararlanamıyoruz. Beraber bakan beye çıktık. Eli milyon doların üzerindeki yatırımlarda Türkiye'nin neresinde yatırım yaparlarsa yapsınlar her türlü teşvikten yararlanabiliyorlar. Birde buranın artı bir teşviki varsa ondan da yararlanıyorlar. En son yurt dışından gelen o arkadaşlar dediler ki bizim bu yatırımı Bayburt'ta yapma şansımız yoktur. Burada insan teşviki yoktur. Yani kaliteli eleman ve insan gücünü bizim Bayburt'ta bulma şansımız yoktur. O yüzden bazı beklentiler içerisine girerken fabrikasyon alanında ne kadar teşvik verilirse verilsin Bayburt olarak fabrikasyon alanında pek gelişece-

ğimizi düşünmüyorum. Ama özellikle doğayı, 1.550 rakımını iyi kullanabiliriz. Ben her zaman şunu diyorum. Allah adaletlidir. Antalya'yı, Amerika'yı, İstanbul'u, Bayburt'u yarattıysa, O adalet duygusu içerisinde yaratmıştır. Yani biz 1.550 rakımlı bir yerde yaşamaya başlamışsak ve bu da bu şekilde yaratılmışsa bunun da artı sebepleri mutlaka bulunabilir.

Mesela yayla turizmi alternatif turizm konumunda. Artık insanlar güneş ve denizden sıkılmaya başladılar. O tür tatillere gitmemeye başladılar. Doğa turizmüne yönelmeye başladılar. Mesela biz yaylalarımızı ciddi anlamda kullanabiliriz. Bu hususta hocamla da paylaştım bir çalışma yaparsanız çok memnun oluruz. Onun dışında çok genç bir üniversitemiz var. Üniversitemizi sosyo ekonomik anlamda çok iyi kullanabiliriz. Yaklaşık 5.500 öğrencimiz var. Önceden sadece biz Bayburtlular birbirimizi tanıyorduk, sadece Bayburt kültürüyle yaşıyorduk. Şu anda öğrencilerimizin sayesinde 81 vilayetin kültürünü öğrenmeye başladık. Çok fazla öğrenci almamak kaydıyla mesela bendeki hedef on bin öğrencidir. On beş bin öğrencidense on bin olması daha iyidir. Kaliteli öğrenciyi buraya çekebilmenin yolunu bulmamız gerektiğini düşünüyorum. Bu konuda bir çalışma yapabiliriz. Diğer bir ekonomik olay, organik tarım ve organik hayvancılığı geliştirmemiz gerektiğini düşünüyorum. Ben tekrar bu toplantıya katılımınızdan dolayı sizlere teşekkür eder, saygılar sunarım.

Bayburt Belediye Başkanı H. Ali POLAT'ın Açılış Konuşması

Sayın Milletvekilim,

Saygıdeğer Rektörüm,

Kıymetli Hocalarım,

BAYPROJE Yönetim Kurulu Başkanı ve Üyeleri ve

İlimizi şereflendiren kıymetli akademisyenler,

Türkiye'nin her bölgesinden, yakınından uzağından Bayburt'a konuşmak adına, tarih ve kültür şehrini turizm şehrine dönüştürebilme gayretiyle katkı sunmak adına, bu şehri nasıl daha güzel hale getirebiliriz, daha nasıl yaşanılır hale getirebiliriz, halkın potansiyelini nasıl ortaya çıkarabiliriz, sorularını cevaplandırmak adına zamanlarını bizim için ayıran siz kıymetli akademisyenler, hoş geldiniz safa geldiniz.

Çok memnun ettiniz bizi gerçekten; gayretleriniz inşallah daha güzel bir Bayburt için ve büyüdükçe daha güzel bir Türkiye için ve daha güzel şehirlerde yaşayan daha mutlu insanlar içindir. Bu düşüncenize saygı duyuyorum, düşüncenizin karşısında saygıyla eğiliyorum.

Kıymetli hocamız böyle bir kongre teklifi yaptığı zaman şunu düşündük, biz inanırız ki tesadüfi efkardan barıkayı hakikat doğar, sinerjiyle ortak akılla ancak başarı gelir. Bayburt'un da tarihini incelediğimiz zaman çok güzel günler yaşamış, medeniyetler geçirmiş, bölgenin şeheri olmuş, bölgenin sanat merkezi olmuş, ticaret merkezi olmuş ama bugün maalesef o geçmiş müthiş günlerinden çok fazla bir şey kalmamış, bunun bin bir türlü sebebi var. Buna girmek istemiyorum. Ama amacımız şudur: var olan potansiyeli en iyi şekilde nasıl değerlendirebiliriz? Ne kadar şehir plancısıyla ne kadar mimarla konuştuysam, Bayburt adına hepsinin ortak görüşü şu: Bayburt coğrafi olarak, topografik olarak gerçekten çok güzel bir şehir. Bu temeller, bu yapı tam manasıyla değerlendirilirse, burası bir turizm merkezi haline gelebilir. Peki, şu andaki haliyle gelebilir mi? Şunu sonuç olarak çıkardım. Yaradan bu şehri çok güzel yaratmış. Ama insan eliyle ortaya konulanlar maalesef o kadar güzel değil. Bozmuşuz biz bu şehri. Kim bozmuş sorusunun cevabını aramak bu aşamada beyhude. Şehir plancıları bozmuş diyebiliriz, mimarlar bozmuş diyebiliriz, belediye bozmuş diyebiliriz. Kurallara, kaidelere, plana, programa uymadan bina yapan vatandaş bozmuş diyebiliriz. Ya da ekonomik olarak, çünkü güzel bina yapmak bir bedel ister bir maliyet ister, ekonomik sebeplerden dolayı bozulmuş ama sonuçta bu şehir şöyle şehircilik adına baktığımız zaman, bina stokuna baktığımız zaman; caddesine, sokağına, parkına, bahçesine baktığımız zaman çok güzel bir tablo yok. Ama zararın neresinden dönersek kardır düşüncesiyle biz bu yola koyulduk. Bundan sonra ne yapabiliriz kısa, orta ve uzun vadede nasıl bir plan uygulayabiliriz, düşüncesiyle bu yola çıktık. Ve ben sunumlarıyla Bayburt'un geleceğini kurtarma gayretimize katkı sunacak olan bütün akademisyenlere Bayburt adına teşekkür ediyorum. Mutlaka herkesin teklifi değerlendirilecektir. Kimisinin ki yakın zamanda değerlendirilecek kimisi daha uzak zamanda. O artık teklife göre, teklifin dört ayak üzerine oturan teklif ya da uçuk teklif olma sıfatına göre uygulama alanına girmesi değişecektir.

BAYBURT'TA KENTLEŞME SÜRECİ

Bayburt Belediye Başkanı: H. Ali POLAT

- Eski Kent Dokusu
- Günümüz kentleşme sürecinde günümüz kent dokusu ve imar planları
- 1948 ve 1968 yılı imar planları
- 1976 yılı revizyon imar plan
- 1984 yılı imar planı
- 1998 yılı imar planı
- 2003 yılı imar planı
- İmar uygulamaları
- Sonuç
- Günümüzde kentleşme ve kentlileşme çalışmaları

1-Eski Kent Dokusu

Kurulumu kesin bilinmemekle beraber M.Ö.2500-3000 yıllarına kadar uzandığı tespit edilen ve Türklerin Anadolu'daki ilk fetih ve iskân alanlarından biri olan Bayburt, kent olarak tarihin her döneminde **askeri bir nokta, konaklama merkezi, önemli bir kültür ve ticaret merkezi** olma özelliğini korumuş ve Türk tarihinde özel bir yere sahip olmuştur. Günümüz kimliksiz kentlerinin birbirleriyle yarıştığı bir ortamda Bayburt tarihi kent dokusunun gelişiminin bilinmesi ve Tarihsel niteliklerin ön plana çıkartılması çok önem arz etmektedir. **Dolayısıyla kentsel değişim adına Kent dokusunu oluşturan sosyal** (kent nüfusu, idari yapısı) **ve fiziki özelliklerin** (kent kuruluşu ve gelişmesi, Bayburt Kalesi'nin gelişimi, kentsel kullanım alanları; üretim ve ticaret alanları, meydanlar, mahalleler ve mezarlık alanları, kentsel teknik alt yapı ve kentsel odaklar-hizmet merkezleri) **anlaşılması, iyi analiz edilmesi şehre çizilecek yeni bir vizyon için şarttır.**

Kentimizin bilinen en eski yerleşimi Bayburt kalesidir. Yerleşimle alakalı fiziki çevre kent gelişiminin ve değişiminin açık göstergesi olduğundan, Kale içi ve

çevre yerleşimin tanımlanması doğru olacaktır. Bu bağlamda yaklaşık 300 hanenin yaşadığı kale içerisinde konut, türbe, kilise, cami, hububat ambarları vb. gibi yapıların bulunduğu, han, hamam bulunmadığı bilinmektedir. Kent dokusunun fiziki gelişimi; “Bayburt Kalesinin, kentin üretim ve ticaret alanlarının, mahallelerinin ve ulaşım sisteminin gelişimi ile meydanlarının ve mezarlık alanlarının oluşumu” açısından belirleyici bir yapı oluşturmaktadır.

Büyük ölçekli Kentsel gelişim Selçuklular zamanında gerçekleşmiş yerleşim kale surlarının dışına çıkarılarak kale tepesinin eğimin az olduğu yamaçlara, Çoruh Nehri kenarına doğru geliştirilmiştir. **Kent dini yapılar çevresinde oluşan mahallelerin birbirine eklenmeleri sonucunda büyümüştür.** Ticari hayat Ulu Caminin etrafında şekillenmiştir. Kentsel gelişme, kentsel odaklar-hizmet merkezleri ile yönlendirilmiştir. Kale içerisinde başlayan yerleşimin camiikebir mahallesinde devam ederek Şingah-Karasakal yönlerine ardından Veysel-zahit ve Tuzcuzade mahalle yönlerine kaydığı tarihi unsurlardan anlaşılmaktadır. Tarımsal üretim Çoruh nehri sağ ve sol kıyı bandında bağ-bahçe alanları şeklinde konumlanmıştı ayrıca Bayburt kalesinin kuzeyinde bulunan alan 1828-1829 Rus işgali sonrasına kadar yerleşime açılmamış ve bağ-bahçe alanı olarak kullanılmaktaydı, bununla beraber transit ticaret yolunun güneyinde de (koruk) bağ-bahçe alanı bulunuyordu. Bu bölgedeki bağ-bahçe alanları 1968 yılında yapılan imar planları sonucunda yapılaşmaya açılmıştır.

Şehrin en büyük caddesi olan cumhuriyet caddesi; cumhuriyetin ilk yıllarında güneyde bugünkü Trabzon-Erzurum yoluna, kuzeyde ise Saat Kulesine, buradan da Taş köprü ile Çoruh Nehrinin doğusuna bağlanır şeklinde bu dönemde açılmıştır.

Günümüz Kentleşme Sürecinde Günümüz Kent Dokusu ve İmar Planları

Bayburt kent dokusu 20.yy başlarına kadar Selçuklu, İlhanlı, Akkoyunlu ve Osmanlı eserlerini bünyesinde barındıran tarihi bir kent kimliğine sahiptir, cumhuriyetin ilanından sonra yol açma, yol genişletme veyahut tamamen yenileme ya da yeni yapılaşma çalışmalarından dolayı çoğu tarihi eser günümüze ulaşmamıştır. Cumhuriyet dönemine kadar planlı gelişme hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. İlk imar planı Cumhuriyet döneminde 1930 yılında yapılmış adasal bazda yol tanımlamaları için kullanılmıştır. Bu tarihten sonra şehrin gelişimi büyük ölçüde yapılan imar planları doğrultusunda şekillenmiştir.

1948 ve 1968 yılı imar planları:

1966 Hali hazır paftaları üzerine yapılan imar planında kent dokusundan tamamen bağımsız yeni yapılaşma kararları getirilmiş kentin organik dokusundan farklı bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Tarihsel yapı ile alakalı herhangi bir karar içermemektedir.

1976 yılı revizyon imar planı:

1966 yılı hali hazır paftaları üzerine yapılan plan bir önceki imar planından farklı olarak kentin mevcut durumuna ve coğrafi konumuna daha uygun bir yapı arz etmektedir. Konut yoğunluğunun az olduğu çoğunlukla iki ve üç katlı olan ve bitişik yapılaşma kararına sahip yapı adaları üretilmiştir.

1984 yılı imar Planı:

1977 yılının hali hazır paftaları üzerine yapılan söz konusu imar planı 12 metre ve daha geniş yolların sağ ve sol yapılaşmalarına 3 kat yapılaşma getirmiş diğer meskun konut alanlarında bitişik nizam 2(iki) kat yapılaşmayı esas almıştır. Öneri gelişme yapı adalarının çok büyük bir kısmı şu an kullanılan mevcut İmar planına yakındır. Bayburt Trabzon yolunun şingah mevkiinde sol tarafı yapılaşmaya açılmamıştır. Önceki imar planlarında tek merkezli olan yapı yerine çok merkez anlayışı geliştirilmiştir. Ana yol aksları kenarında konut altı ticaret önerilmiştir. Bu imar planında Bayburt kalesi Tarihi doğal sit alanı tariflenmiş bunun dışında planda korunaklı yapı tanımlanmamıştır. Söz konusu imar planında meskûn konut alanlarında bitişik nizam önerilmesi topografyanın daha yoğun kullanılmasını gerektirdiğinden tarihi dokunun tamamen yok olmasına neden olmuştur. Kat adedinin düşük tutulması kentin dönüşümünü yavaşlatmış imar planı üzerindeki değişim istemi baskısını artırmıştır. Nehir kenarlarına yoğun bir yerleşim önerilmesi kent merkezinde neredeyse hiç rekreasyon alanı bırakmamıştır. Gelişme konut alanlarında dahi düzenli rekreasyon alanı tasarlanmamıştır. Eğimli, yerleşimin zor olduğu alanların, yüksek gerilim altlarının yeşil alan olarak tariflenmesi aktif yeşil alan kullanımını imkansız hale getirmiştir. Ayrıca imar planında yol hiyerarşisi yetersiz kalmış yol karmaşasına neden olmuştur. Yayalara yönelik meydan ya da düzenli bir yaya aksı tanımlanmamıştır.

1998 yılı imar planı:

1998 yılında 1966 onanlı ve revizesiyle 1988 Yılı hâlihazır paftaları üzerine bir ilk olarak imar planı yarışması yapılmıştır. Yarışma sonucu 1.seçilen imar planı

onarak kullanılmıştır. Yapılaşma ana yol aksları kenarlarına dört ve beş kat olup günümüzdeki yapılaşmadan daha yoğun bir yapılaşma önerilmiştir. Meskûn ve bazı gelişme konut alanları arasındaki en düşük yol genişlikleri dört ile beş metre olarak tanımlanmıştır. İmar planında bir öncekinden farklı olarak Çoruh kenarının doğu yakasında bir yaya aksı tanımlanmıştır. Ancak söz konusu yaya aksı yapı adaları içerisinde beslenmemektedir. Kent merkezi yine cami-kebir mahallesiyle kadızade mahallesinde tanımlanmıştır. Gelişme konut alanları genişletilerek Projeksiyon nüfusu 1750 hektarlık alanda 105000 kişi olarak tanımlanmıştır. İmar planında odaksal olarak tescilli yapılar işaretlenmiştir. Yapısal olarak önceki imar planlarına benzemekle beraber alansal olarak günümüz imar planından daha küçüktür. Bu imar planı da bundan önceki imar planları gibi sonraki yıllarda revizyonlar görmüştür.

2003 Yılı İmar Planı:

1999 yılında yapılan ve 2000 yılında onaylanan yeni hali hazır paftaları üzerine yapılmıştır. Kent merkezi ticari aktivite olarak büyük ölçüde genişletilmiştir. Kent merkezinde katlar itibariyle tanımlanan ticari aktiviteler merkez kenarlarına doğru konut altı olarak planlanmıştır. Kat adedinde önceki imar planına göre ciddi bir değişme göstermemiş, yoğunluk azaltılmıştır.

Kentin çeperlerini oluşturan Gelişme konut alanlarında bahçeli yapılaşma önerilmiş ve kat adedi en fazla dört olarak belirlenmiştir. Meskûn konut alanlarında kat adedi önceki imar planına göre hemen hemen aynı bırakılmıştır. Bunun nedeni büyük ölçüde merkezin yapılaşmasını tamamlamasına bağlanabilir.

Merkezde ya da gelişme konut alanlarında organize bir yeşil veya yaya aksı planlanmamış Çoruh kenarları yapılaşmaya açılmıştır. Gelişme konut alanlarında Parçalı yeşil alanlar tanımlanmış ve birçoğu plan değişiklikleriyle pasif hale getirilmiştir. Projeksiyon nüfusunun bir önceki İmar planı ile aynı olmasına rağmen yoğunluğun azaltılması plan alanını önemli ölçüde genişletmiş Bayburt-Trabzon kara yolunun batı yönü topoğrafya engelini arttırdığı bölgeye kadar tasarlanmış ve İmar planı her yöne genişletilmiştir. Meskûn konut alanlarında mülkiyetin çok fazla ve parçalı olması yapılaşmanın gelişme konut adalarına kaymasına neden olmuş, Yoğunluğun azaltılarak kat adedinin aynı bırakılması plan üzerinde değişim ve gelişim istemini artırmış ve günümüze kadar birçok plan değişiklikleri yapılmıştır. Yapılan plan değişiklikleri çoğu inşaat alanının artırılmasına yönelik taleplerden kaynaklanmaktadır. Yine bu talepler sonucunda gelişme konut alanlarında farklı yüksekliklerde birbirinden farklı, çevreleri ile uyumsuz konut öbekleri oluşmuştur.

İmar Uygulamaları

3194 sayılı imar kanununun 15,16 ve 19 maddelerine göre imar uygulamaları yapılmaktadır. Bayburt kent planı büyük ölçüde eski imar planları ile şekillenmiştir. Dolayısıyla yer yer 8 metre ile 4 metre genişliğindeki yol genişlikleri tanımlanması, farklı zamanlarda farklı nizamlar planlanarak uygulanması sonraki imar planının uygulanmasını zora sokmuştur. Bu türlü sorunlara Meskun konut alanlarında ve yakın geçmişte oluşmuş gelişme konut adalarının bulunduğu mahallelerde büyük ölçüde rastlanmaktadır. Meskûn alanlarda mülkiyetlerin parçalı olmasından kaynaklanan sıkıntılar kent çeperlerine ilave imar planları yapılarak çözümlenmiştir.

SONUÇ

Bayburt imar planları yapılırken kentin sahip olduğu tarihi ve kültürel değerler ve kent kimliği dikkate alınmadan planlama yoluna gidilmiş eski kent dokusu yok olmuştur. Bayburt tarihi kent dokusunun tahrip olmasında yalnızca imar planları etkili olmamıştır. Bunun yanı sıra kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusunda ilgisizlik ve cehaletin de etkisi olmuştur. Ayrıca Bayburt'un göç veren bir kent olması tarihi ve kültürel değerlerin tahrip edilmesini hızlandırmıştır.

İmar planlarının kent dokusunun korunması yönünde amaç geliştirmemesi, tek yapı ölçeğinde tescilleme çalışmalarının geç başlamasına bağlanabilir. İlk tescillenen yapı 1978 yılında Bayburt Kalesi'dir. 1979 yılında ise yalnızca Bayburt Bedesteni tescillenmiştir. Bayburt Ulu Camisi de dâhil olmak üzere diğer yapıların ancak 1988 tarihinde koruma altına alındıkları görülmektedir. Kısaca, korunacak kültür varlıkları zamanında tespit edilememiş ve kendi kaderlerine terk edilmişlerdir. Dolayısıyla Kentleşme adına konut alanları içerisinde Tarihi dokudan çok az eser günümüze ulaşmıştır.

Günümüzde kentleşme ve kentlileşme çalışmaları

Kentleşme adına iki temel unsur ele alarak çalışmalarımızı yürütmekteyiz.

- 1-Kentte yaşanabilir sosyal ve ekolojik çevrenin geliştirilmesi,
- 2-Kentsel mekânın kentin tarihsel dokusunu, doğal güzelliklerini koruyacak ve kentlilerin yaşamlarını kolaylaştıracak biçimde plânlanması ve kentsel peyzajın düzenlenmesini amaçlamaktayız.

Bu bağlamda;

- 1-Nüfus gelişimine bağlı olarak yeni taşıt ve yaya yolları açılmış, mevcutları iyileştirme çalışmaları devam etmektedir.
- 2-Mesire alanlarıyla alakalı birçok çalışmamızı hayata -geçirdik ve bu amaçla yeni çalışmalarımız artarak devam etmektedir.
- 3-Kentsel peyzajın çeşitlendirilmesi ve mevcut olanların iyileştirilmesi adına kaldırım park ve bahçe düzenlemeleri devam etmektedir.
- 4-Kentin sürekli (gece-gündüz) yaşanılabilen bir mekân haline getirilmesi açısından ışıklandırma ve peyzaj çalışmaları devam etmektedir.
- 5-Kentsel mekâna uygun konut – ticaret ünitelerinin bir düzen dâhilinde tasarlanarak yürütülmesi sağlanmaktadır.
- 6-Şehrin yapısına uygun ve kentsel yaşamın ihtiyacı olan modern, sosyal ve kültürel yapıların dönüşümü devam etmektedir.
- 7-Yaşam standartlarının yükseltilmesi adına altyapıya yönelik (su, kanalizasyon vb) çalışmalarımız devam etmektedir.
- 8-Kentsel dönüşüm ve yenileme çalışmaları devam etmektedir.
- 9-Yerel yapı malzemesi olan Bayburt taşının Kentsel mekanlarda kullanılmasına özen gösterilmiştir.
- 10-Tarihi mekânların restorasyonu konusunda gerekli girişimlerde bulunulmuş, restorasyonu biten Taşhan ve restorasyonu devam eden Bayburt kalesinin işletilmesi belediyemiz uhdesine alınmıştır.
- 11-Yeni kent mekânları oluşturulurken tarihsel mimarinin yaşatılması amaçlanmıştır.

AÇILIŞ KONFERANSI

GÜNCEL DİNAMİKLER PERSPEKTİFİNDEN BAYBURT'TA KENTLEŞME OLANAKLARI ÜZERİNE GÖZLEMLER

Prof. Dr. Hüseyin KAPTAN

Hepinizi saygıyla sevgiyle selamlıyorum. 1970'li yıllardan öğrencilerimde var aramızda, gençlerde var. Şimdi sevgili Rıfat hoca benim söylemime çok iddialı bir başlık koymuş... Bende kabul ettim. Türkiye'de kentleşme dinamikleri var ve bu bağlamda Bayburt'un gözlenmesi ve kentsel sorunlarının tartışılması var. Ben Bayburt'a elli yıl kadar önce gelmiştim... Hatta elli yıldan da fazla. 1961 İğdır depremi nedeniyle bakanlık beni görevlendirmişti. Bu sebeple 1961 ile 1963 yılları arasında pek çok defa memleketim olan Karadeniz'den yolumu seçtim, buradan Erzurum'a, Erzurum'dan İğdır'a gittim ve geri döndüm. Böyle hatırlıyorum.

Size bu kürsüden mahcup olmamak için Bayburt'a iki gün önce geldim... Mahalleleri gezdim. Bazı kaynakları taradım. Taradığım kaynaklar arasında Bayburt merkez imar planlarının raporları var 2003 tarihli. Daha eskileri inceleyemedim. Bayburt'un bir turizm master planı var çok genç yayın... 2011'de Türkiye İstatistik Kurumu çok emekli çalışmalar yapmış Bayburt için. Seçilmiş göstergeler burada. 2011 senesi jeoloji raporlarını inceledim. Düzey II Bölge Planı yani Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanmış Erzurum'u, Erzincan'ı ve Bayburt'u kapsıyor. Bunlar faydalı kaynaklar. DAP Doğu Anadolu Kalkınma planı var. Yani Doğu Anadolu kalkınma projesi. Henüz inceleyemediğim DOKAP Doğu Karadeniz Bölgesi Gelişme Planı... Doğu Karadeniz Turizm Master Planı var. Samsun'dan Hopa'ya ve onun Bayburt uzantıları var.

Burada şunu görüyorum. Bayburtlular şive itibariyle Erzurumlular gibi konuşuyorlar. Gümüşhaneliler biraz bizim gibi konuşur, yani biraz Karadeniz'e çalar. Bayburt Karadeniz'in parçası mı, yoksa Doğu Anadolu'nun parçası mı pek karar verememişler. Bayburt'u iki tarafta kendi kalkınma planları kapsamına almış... Fakat şöyle söylüyorlar; Önce biz kendimize gelelim, Erzurum kendisine gelsin, onun pozitif yansımaları Bayburt'a olur. Karadenizliler de ilk önce Karadeniz kendine gelsin onun serpintileri kalkınma heyecanları Bayburt'a yansır diyor bu planlar. İkisi de haklı aslında. Şimdi çantamda da Bayburt'un bir planını gezdiriyorum, onu da söyleyeyim. Arkadaşların çalışmalarının da özetleri bana gelir diye bekliyorum. Bayburt üzerinde bu başladığımız işi devam ettiririz diye düşünüyorum.

Şehit Osman Tepesini, Bayburt Kalesini, Bayburt'un hemen hemen bütün mahallelerini gezdim. Hemşerilerimle biraz konuştuk, çay içtik. Biraz bir şeyler öğrendim. Ama Bayburt hakkındaki görüşlerimi en sona bırakıyorum. Yani gördüğüm sorunları sonra anlatacağım. Fakat bu kaynaklardan edindiğim izlenimleri özet olarak vermek isterim. Bir defa Erzurum yaylalarından inip denizi fethetmek isteyen, denizden gelip dağları fethetmek isteyenlerin bu tarihi bölgede tek geçebildiği yer Bayburt olmuş. Başka bir yol yok çaresiz. Bayburt'tan geçmeden ancak uçarak geçebilirsiniz. Beş bin yıllık bir yoldur yani. Bayburt'un beş bin yıl önce İskitler tarafından kurulduğunu yazıyor bu kaynaklar.

Bayburt Kalesi çok yaman bir kale. Anadolu'da gezdiğim gördüğüm, muhteşem bir kale. Bu kalenin bu kadar yaman olmasının sebebi, bu geçidin bu kadar önemli olmasıdır. Buna rağmen üstünden geçmeyen kalmamış. Nasıl da zapt etmişler o kaleyi değil mi? Gelmişler almışlar. Urartular, Pontuslar, Romalılar, Emeviler zamanında Araplar gelmiş. 1050 yılında Selçuklular. Ondan sonra tekrar beylikler zamanı Akkoyunlular. 1828 yılında ikinci bir Plevne Savaşı olmuş burada. Ruslarla... Kalenin içi yakılmış yıkılmış, surların dışında yeni bir Bayburt ondan sonra kurulmuş. Bunları biliyoruz...

Bir sürü "En" var kaynaklarda Bayburt için. Bir defa alan ve nüfus olarak Türkiye'nin en küçük ili... Ama İstanbul'da küçük. İstanbul'la Bayburt'un büyüklüğü arasında 1.500 km² fark var. 5.000 km²'de on beş milyon insan yaşıyor. Demek ki alan üzerine büyüklük küçüklük o kadarda önemli değil. İthalatta ihracatta en yoksullardan. Bir şey almıyor, bir şey satmıyor hemen hemen. Yine

en çok göç verenlerden. İnsanları burada barınmıyor, dışarılarda. Hep gurbetçi Bayburtlular. Nereye gitsem Anadolu'nun her tarafında Bayburt Derneği var. Taş ustaları hep Bayburtlu olur zaten. Bayburt için üretilen her kademedeki plan Bayburt'a hayvancılık diyor, turizm diyor. Yani bütün kaynaklar turizm için bir ufuk açmak istiyorlar. Çünkü tarımdan ümidi kesmişler. Tarımdan ümidi kesmeleri doğrudur. 1.500 m yükseklikte yaylada tarım zordur. Toprakları verimsiz halde, çok sınırlı bir ovası var batıda. Bizim mutlak koruma alanı dediğimiz alan değil, marjinal topraklar ve sert yayla ikliminde tarım rekabet anlamında çok zor bir olaydır. Tarımı terk etmelerini bugünkü çağımızda anlamlı buluyorum. Fakat hayvancılığı ölçemedim. Bu benim konum değil ama yine ben Bayburt'ta bu anlamda bir istikbal görüyorum şahsen. Hayvancılık terk edilemez diye düşünüyorum.

Şu anda turizme o kadar önem vermiş ki bu yorumların hepsi... Turizm diyor ama turizm dedikleri serden geçti adamların turizmi. Yani maceraperestler gelecek, kano yapacak, dağlarda ateş yakacaklar, kamp kuracaklar, atlara binecekler, tracking yapacaklar. Yani böyle bir turizm. Şu anda gelen turist kayıtlara göre yirmi dört bin civarında senede. Bunun sadece bin beş yüzü yabancı. Hemen hemen turist gelmiyor sayılır. Ama turizm stratejileri planı var. Eğer Doğu Karadeniz Planı gerçekleşirse, bunun uzantısında Bayburt'a sene de iki yüz yetmiş bin kişi gelecek diyor.

Ben bu planlara pek inanmıyorum... Çünkü neden inanmıyorum? 1960'larda planlı döneme geçtiğimiz zaman bölgesel kalkınma merkezleri ilan edilmişti. Sivas, Erzurum, Trabzon ve Samsun bunların başında geliyordu... Batı metropollerinin yönünde göç olmayacak, bu kentler kendi çevrelerindeki kırsal nüfusu toplayacaklar ve kentleşeceğiz. Kentleşmek vazgeçilmez bir olgu. Dağda kalan insanlarla gelişme süreci mümkün olmuyor. Kentleşmenin parametreleri belli. Benim öğrenciliğimde %80 kırsaldık, şimdi %20'lere düştü. O daha da %10'lara düşecek. Yani gelişmişliğin bir göstergesi. Böyle baktığımız zaman şimdi Erzurum'un bu plan stratejileri bağlamında bizim hesaplarımıza göre bir buçuk milyon nüfusta olması gerekiyordu. Keza Sivas'ında. Ama Erzurum'un tabelasında hala üç yüz binler yazıyor. Hala kırsal bir kent. Tabii o kalkınamayınca onun etrafındaki insanlar uzak illerde gurbetçi olmak zorunda kalıyorlar. Türkiye, hayrettir Kars'tan başlayarak, o bantta Erzurum, Sivas gidelim batıya doğru Samsun dahil bölgesel kalkınma merkezleri stratejileri tutmadı. Buna mukabil Kayseri, Gaziantep, Konya, Denizli gibi bölgesel kalkınma merkezleri başarılı oldu. Oralarda gurbetçi yok. Antalya, Mersin, Adana bölgesinden, Ege'den göç eden iş gücü söz konusu değil. Bu tamamen bizim bölgemize has bir olay. Ve bu

göç, sosyal ve fiziki coğrafyası ile İstanbul'u da yerle bir etti. Bunu da burada vurgulamış olayım.

Ben size buraya kadar kaynaklardan okuduklarımı söyledim... Ama şu anda sizlere çok önemli bir şey anlatmak istiyorum. Bu tam bir belgesel, gerçek olay yani. Ben 74 yaşındayım. Türkiye'nin kentleşme sürecinde özellikle planlama sürecinde bir plancının yaşayabileceği her türlü mağlubiyeti yaşamış bir plancıyım. İstanbul'u planlayan ekibin içindeydim. Metropolün tamamında görevlendirildim. Dört sene orada çalıştım, arkadaşlarım orada onlarda şahittir. Sanki dört sene bir kabusu yaşadık. O da bir gün bir hezimetle bitti.

Şimdi Bayburt'un geleceğini anlamak için bu benim yaşadığım hikâyeyi dinlemek lazım. Olay bu hikâyede saklı. Onun için önce onu anlatayım. 1940'lar Türkiye'nin çok yoksul olduğu yıllar. Birkaç yüz dolardaki kişi başına gelir. Karadeniz'de böyle... Karadeniz coğrafyasında dört kuşak var. Birincisi Kıyı kuşağı (fındık ve çay kuşağı) devlet desteğinde bir ekonomi. İkincisi ormanlar kuşağı. Fındık ve çay 800 metre yüksekliğe kadar geliyor. Ondan sonra ormanlar kuşağı başlıyor. Ladin ormanları ve yapraklılar. Ormanlar sonra sadece ladine dönüşüyor. Orman içi köyler orman ekonomisi ve hayvancılık. O da kıyıda 1.600 m'lere kadar geliyor. Ondan sonra üçüncü kuşak olarak alpin bitki örtüsü dediğimiz meralar ve yaylalar kuşağı başlıyor. O da 1.500 ile 2.500 m arasında olan kuşak oluyor. Bunların üçünde farklı yaşam olayları var. Şimdi Karadeniz'e bakın Kaçkarlar ve Canik dağlarına ulaşıyoruz. Kaçkar ve Canik dağlarının önüne bulutlar gelir dayanır. Onun arkasından birdenbire coğrafya İç Anadolu'ya döner ve kırsal başlar. Dördüncü kuşak yerleşmelerdir. Her ilin böyle bir parçası vardır. Mesela Ordu ilinin arkasında Mesudiye vardır. Giresun ilinin arkasında Alucra- Şebinkarahisar vardır, Koyulhisar vardır. Trabzon'un arkasında Gümüşhane ve Bayburt. Rize'nin arkasında İspir, Artvin'in arkasında Yusufeli... Burası Kelkit ve Çoruh havzalarıdır. Bunlar o coğrafyanın devamı olan unsurlardır.

Bizim yaşadığımız 1940'larda yaylacılık çok önemliydi. Orda önemli meslekler semercilik, nalbantlık ve çarık imalatçıları. Çok fakir yani yaylalardaki yaşam tam bir kapalı ekonomi. Ben yaşadım orayı şeker yok pekmez var. Sanki on bin sene önce insanlar nasıl yaşıyorsa o kadar doğal bir yaşam. Kibritin bile olmadığı zamanı biliyorum. Ateşi kav ve çakmaktaşıyla yaktığımızı hatırlıyorum. On bin sene önceki toplama- avlanma çağı gibi. Atlarla, ineklerle beraber yaşayacaksın, hiç vasita yok hep yürüyerek gideceksin. Onun için Gümüşhaneliler Trabzon'a inerdi yürüme. Mesudiyeliler deniz kenarına yürüme inerdi. O zaman şöyle derlerdi yaşamda en önemli olan şey gaz, tuz ve bez. Biraz önce gör-

dük eham dokuyorlar, bez onun gibi dokunurdu. Trabzon'da da tezgâhlar vardı. Bezi de üretirlerdi ama böyle el dokuması yetmiyordu. Analarımız kazaklar örer, ineklerden deriler alınır çarıklar yapılır, yünler, kazaklar, çoraplar yapılırdı. Yani yaşamın gereği olan ihtiyaçları çevreden üreteceksin. Sıtma- ve rem insanlar için bir kabustu. Penisilin alana ulaşmamıştı.

Harp sonrası 1950'lerde değişen politikalarla liberal ekonomiye ve demokrasiye bir geçiş süreci oldu. Şimdi böyle bir ortamda özel sektörün dinamikleri başladığı zaman, Karadeniz'den İstanbul'a muhteşem bir dalga oldu. Ben ilk üniversiteye gittiğimde güvertede danaları hatırlıyorum. Nuh'un gemisi gibi gemi silme dolmuş büyük bir göç başladı. Nerden başladı? Hopa'dan başladı. O zamanlar karayolu olmadığı için 3 gün 5 gün gemiyle giderdik. İstanbul'a bir milyon nüfusken gelen ilk insanlar, İlk yerleşenler Karadenizlilerdir. Galata rıhtımından nerelere gelmişlerdir. Organize olmayan sanayi alanlarının çevresine kümeleşmişlerdir. Kâğıthane vadisi, Alibeyköy vadisi ve onun sırtları, Topkapı, Zeytinburnu'ndaki deri sanayi ve onun çevresi, gecekondu, E5 güzergâhına atlayan yasadışı sanayi, hemen onun sırtlarına yerleşmişlerdir. Tabii ilk göçmenler oldukları için ilk olarak onlar örgütlenmişlerdir. Derneklerini kurmuşlardır. İşte Bayburtlular ilk gidenlerdendir. Yani kıyı kuşağı sonra gitmiştir. Onlar çayla fındıkla devlet desteğinde biraz daha idare etmişlerdir. Fakat orman kuşağı ve dağların arkası en yoksul olan kesimler ilk yerleşenlerdir. Onun için köşe başlarını onlar tutmuştur. Bayburtlular, Gümüşhaneliler, Koyulhisarlılar, Mesudiyeliler, Alucralılar. Mafyalarını bile kurmuşlardır. Örgütlenmişler ve siyaseti ele geçirmişlerdir. Anakent belediyesi, yerel belediye başkanlıklarına hakim oldular. Aytekin Kotil Çayelinden, Dalan Bayburtlu, Sözen Sivaslı, Erdoğan Güneysulu, Topbaş Yusufelidendir. Dediğim gibi hattı şöyle çekerim. Arkada Kars, Erzurum, Erzincan böyle gider. Son zamanda bu terör olayları nedeniyle Van'dan, Muş'tan, Diyarbakır'dan ve doğu illerinden gelenler olmuştur ama politikayı ve ekonomiyi yöneten Karadenizlilerdir.

İkinci devre olarak anlatacağım hikaye yetmişler- seksenlerdir. Karadeniz yerleşme kuşaklarında yaptığımız araştırmalar şunu göstermektedir ki kırsaldaki erkek nüfus- işgücü çok azdır. Bazıları aileleriyle gitmiştir. O devrelerde 70'lerde 80'lerde okullar kapanmıştır Koyulhisar'da, Alucra'da, Mesudiye'de, Bayburt'ta... erkekler gurbetçidir. Oflu Ekşioğlu'nun oniki çocuğu vardı. Çocuklarının arasında iki yaş fark vardı. Sordum ona iki sene aralıklı nasıl ayarladın bunları? Uşağum iki senede bir memlekete geliyordum onun için bunlar iki sene arayla oldu. Yani gurbetçilik zor hele evde babanın sofraya oturmaması zor bir hayattır. Fakat onu da geçelim en son aşamaya gelelim. Oktay Ekşi benim çok yakın dostumdur. Mesudiye'deydik. O Mesudiye kurultayını yapıyordu. Terk edilmiş okullara rağmen büyük bir canlılık vardı Mesudiye'de. İnsan-

lar köyleri yeniden kuruyorlardı, yeni evler yapıyordu. Bunlar kim dedim Bayburt'ta da yeni mahalleler gördüm. Bunlar kim? Bunlar geri dönüyorlar. Demek ki üçüncü aşamaya gelmiş. Geri dönüyorlar ama tarım yapmıyorlar, tavuk bile yetiştirmiyorlar benim gördüklerim. Onların emeklilik maaşı var yahut metropolde kazanılmış paralar var. Yani bir gelirleri var. Fakat güzel bir olgu geriye dönmek. Çünkü orda mezarlıklar var, hatıralar var. Kayınço, enişte, bacanak böyle toplumun omurgasını oluşturan çok güçlü olaylar var. Bu güzel bir olay. Ama çocuklar, büyük kentlerde yada yurt dışında. Demek ki onlarında bir geri dönüş süreci var. Karadeniz'de izlediğim bir olay şu ki: Kimse toprağını satmıyor, kimse evini satmıyor. Onu bir baba ocağı olarak saklıyor. Bu geri dönüş üçüncü aşamadır ve Karadeniz'deki yerleşmelerin ekonomisini de etkileyecektir. Şimdi yol üstü geçtiğim köylere bakıyorum, yerleşmelerde hiçbir çöküntü yok. Bu evleri kim yapıyor, nasıl yapıyor? Bu evler iki katlı betonarme. Hatta bazen üç katlı. Girdiğin zaman içerleri halı döşeli, renkli televizyon, duvarda asılı bir mavzer, her türlü beyaz eşyalar... Yol- su - enerji, avluda araba, kırdı bu zenginlik gelişmiş batı toplumunun hayali. Bu topraklar bunu yapabilecek şeyi üretmiyor ki. Bunların parası tamamen dışarıdan geliyor. Karadeniz yurt dışından, İstanbul'dan besleniyor.

Turizmle devam edelim. Her valinin, her yöneticinin gözü- gönüllü turizmedir. Zenginleşme yolunda kolay bir yol gibi izlenir. Yetmişli yıllarda beşyüzbin turistten bahsedilirdi. Şimdi otuz milyona doğru gidiyor. Bu müthiş bir olay. Biz İstanbul'da planlama bürosunu kurduğumuz 2004'te dört milyon turist geliyordu. Şimdi bu sene on milyonun üstünde oldu. Gelecek on yılda yirmi milyon hesaplanıyor. Her gelen bin dolar bırakıyor. Düşünebiliyor musunuz tek başına İstanbul senede yirmi milyar dolar bir gelir elde ediyor. Neredeyse on senede yurt dışı borcumuzu kapatacak kadar bir gelir.

Memleketi olduğu için seksenli yıllarda Ordu'da katıldığım bir turizm seminerini anlatayım. Ayrıca kentin plancısıydım. Ordu Valisi bu konuda hevesliydi. Vali daha önce Adıyaman'da Komagene anıtlarına yol inşa etmiş, turizmdeki gelişmeyi izlemişti. Aynı başarıyı Ordu içinde düşünüyordu. Çok renkli baştan çıkarıcı tanıtım kitapçığı hazırlatmıştı. İki bikinili kız, denizden geçen yelkenli... Tarihi kilisenin cephe resmi vb. Aradan otuz yıl geçti. Hiç farketmedi. Bikinili kızlar görünmedi, geçen tekne zaten Perşembe'de yapılmış, Bodrum'a servise gidiyordu, tarihi kilisenin ise resmin bütününde çevresi betonlaşmış bir ortam içinde hüzünlü bir görünümü vardı. Turizm olgusunu gerçek değerler üzerinden tartışmak gerekir. Bu Bayburt içinde böyle, sosyal- kültürel alanda ve fiziki mekanda kimliğini tanımlayan gerçek değerleri koruyamazsan turizm üzerine de hayaller görürsün.

Turizm üzerine olan sözlerimin ardından kendi yaşam deneyimlerimden edindiğim şu görüşü burada paylaşmak isterim. Bu dağlar, bu coğrafya, önce bize gerekli, gurbetçilere gerekli. Ömrünü uzaklarda tüketen, evine uzaklardan geçindiren insanlara... Çünkü şu anda bu topraklarda yaşayan insanlardan çok daha fazlası dışarıda... Onların yurtları baba evi burada, mezarlıkları burada. Benim ilim. benim köyüm, benim nüfus kağıdım... Bu sosyal yapı hala güçlü bir olgu. Hemşehri olmak, gurbete savrulmuş olmanın sonunda büyük ailenin buluşma alanı. Toplumun sağlam duruşunda- dayanışmada güvenli bir liman, bu topraklar.

Bu aşamada güncel konular olarak kentlerimizin geleceğini tanımlayan yasal uygulamalara da değinmek istiyorum 1980'de devlet İstanbul'u beş milyon hedef nüfus için planladı. Yetti gayrı dedi gelmeyin artık. Bu coğrafya ancak beş milyon insan taşır. Fakat 1984 senesinde 2981 sayılı yasa çıktı. Bu yasayı sizde kullandınız. Sordum soruşturdum belediyemiz buradaki kaçak inşaatları, hisseli bölüntüleri, gecekondu işgallerini onunla yasallaştırmış. Ülke genelinde bütün kentler bu süreci yaşadı. 2981 sayılı yasanın özeti şu: Halkımız hisseli bölünmüş, işgal edilmiş arsalar üzerinde, yasa dışı bir ortamda yaşayamaz. Onun için bunların hepsini bütün yanlışları ile yasal ortama taşıyacağız. Yasa uygulaması hümanist bir yaklaşım içeriyordu. Ama sonuç itibariyle iki büyük yanlış birlikte taşıyordu. Birincisi, yaşamın vazgeçilmez olan donatı standartlarını göz ardı ediyordu. Yeşil alan- sosyal donatı ve altyapı donatı alanlarında limitleri kaldırıyordu. Mesela kişi başına 10m² olan yeşil alan limiti 10cm² inebildiği gibi. İkincisi ise işlevsel anlamda makro ölçekli plan kararlarını göz ardı ediyordu. Onu da unuttu dedi. Yeri kim nasıl işgal ettiyse o fonksiyonu vereceksin oraya. Yasa böyle iki büyük olay koydu ve uygulama sorumluluğunu ilçe belediyelerine verdi. Henüz boş olan ancak hisseli bölünmüş alanlar. Onlar yasalaşınca İstanbul'un plan nüfusu otomatikman 15 milyon oldu. Bu tohumlar 1984'de atıldı Bu vahşet, o günden günümüze gerçekleşti. Yerin altında temeli var mıdır? Burası fay hattında mıdır? Sıvılaşmış arazide midir? Anlamında derinlemesine bir araştırma yapılmadı. İstanbul'da büyük selde hani tırlar yüzüyordu mahallelerde hatırladınız mı? İşte o mahallelerin hepsi derelerin içindeydi.

Bu yerleşmelerin yüksek düzeyde depremsellik riski de vardır. 1999 depremi sonrası korkulu rüyamız bu. İşte bu korku yeni bir yasanın da nedeni oldu. Bu yasanın adı Kentsel Dönüşüm Yasası. Bu yasayı özellikle size anlatıyorum ki bundan sonraki güzellikler yada felaketler bu yasayla beraber organize olacak. Bayburt Belediyesinin bu yasa kapsamında hayalleri olduğunu biliyorum. Birincisinden çok daha etkin bir olay söz konusu Türkiye için. Çünkü dönüşüm yasanın gizli kodları şu: Eğer konu insan canıysa gerisi teferruattır. Çünkü

Türkiye böyle bir felaket deprem alanı, İstanbul'da bekliyor. Böyle baktığımız zaman dönüşüm yasasının da Islah Yasa'sına benzer özelliklerle var. Bu yasa da donatı standartlarına tanımıyor. O yasa da makro ölçek plan kararlarına- projeksiyonlarına bakmıyor. Islah yasası ile Dönüşüm yasası arasında temel bir fark var. Birinci yasa kentleri lime lime, ince ince böldü. İkinci yasa ise mülkiyetleri bütünleştiriyor. Dönüşüm yasasında da, Islah yasasında olduğu gibi kamunun katacağı ciddi bir finansman yok. O zaman bu mahalleyi yıkacaksın yeniden yapacaksın. Tek yol kalıyor, finansı kendi içinden çıkaracak. Yani rant üretecek. Yarattığı ranttan demek ki şapkadan tavşan çıkarmak yetmiyor, tavşanın yanında birde kuş çıkaracak ki yapabilsin.

Zamanım doldu, sizi yordum. Konuşmamı bir sitemle ve şiirle bitireyim.

"Vardım ki yurdumdan ayağ göçürmüş

Yavru gitmiş ıssız kalmış otağın

Camlar şikest olmuş meyler dökülmüş

Sâkiler meclisten çekmiş ayağın."

Bunu Bayburtlu Zihni'mi yazdı, Ömer Hayyam'mı? Demek ki o zaman mey varmış değil mi? Sakilerde varmış. Şimdi turizm diyorsunuz ama benim otele girdim odaya büyük yazılarla yazmışlar "sigara ve içki içmek yasaktır" diye. Turist bekleyen bir otele böyle yazılır mı? Şöyle yazılabilirdi "sigara ve içki sağlığınıza dokunur" değil mi? Bir turiste hem de yabancı turist gelecek. Papaz kilise de ibadet sürecinde şarap içiyor adamın kültürü o. Hem yabancı turist gelecek, hem bekliyoruz ama içki içmeden gelecek. Yani bu nasıl bir turizm anlamadım? Benim yaşım başım geçtiği için herkese söyleyebiliyorum, kimse bana alınmıyor. Ben bunu Erzurum belediye başkanına söyledim, Konya Belediye başkanına söyledim. Konya'ya geliyor turistler bir Mevlana türbesine bakıyorlar, Semadan sonra doğru Kapadokya'ya içki içmeye. Erzurum'a geliyor. Kayak için geliyor. Bir şehir görmek istiyor, insan görmek istiyor, müzik dinlemek istiyor, tiyatro seyretmek istiyor, sohbet etmek istiyor, yemeğini yemek istiyor. Yani bütün restoranları kapatmışsın ondan sonra turist gelecek diye bekliyor. Bu çok yanlış bir anlayıştır. Turizm varsa insanların kültürüne saygı da var. Sordum ona Arapları mı bekliyorsun? Araplar kayak kayamaz dedi. Lütfen şu işi çözün. Benim gibilerde var. Onun günahı bana ait değil mi? Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Hüseyin KAPTAN'a Yöneltilen Sorular ve Cevaplar:

Kamil YÜCEL'in Sorusu: Hocam konuşmanızın içerisinde bizim bu bölgeye gurbetçilerin gelmesi daha faydalı olur, turist gelirse de olur dediniz. Bunu açıklar mısınız?

Prof. Hüseyin Kaptan'ın Cevabı: Turizm derin soluklu uzun erimli bir serüven. Gurbetçilerin ata ocağına dönüşü yaşayan bir olay. Ellili yıllarda, atmışlı yıllarda, hatta yetmişli yıllarda göç edenler, emekli olup dönüyor. Torunlar yaz tatiline geliyor, yaşam canlanıyor. Sağlıklı bir sosyal yapı. Eko turizm ve kültür turizmini başarı ile sürdüren bölgeler var. Hemşinliler gibi... Hemşinliler butik otellerin yanında, konutlarını pansiyon olarak açıyorlar. Esasen ülke genelinde, yeme içme sektöründeki yetenekleri ve istekleri, misafir ağırlama konusundaki başarılarının da sebebi. Ayder yaylalarına ilgi giderek artıyor ve bu ilgi Kaçkar yaylalarına yeni bir turizm destinasyonu yaratıyor. Eko turizm ve kültür turizminin kalite çizgisini koruyarak geliştiği alanlar olarak Kapadokya başı çekiyor. Safranbolu'da var. Mardin- Urfa da umut veren gelişmeler var. Şüphesiz ki saydığım örneklerde mekânsal anlamda kültür mirasını korumuş olması temel faktör. Bayburt özeline indiğimizde bunu sizde biliyorsunuz, kültür mekanları hoyratça kullanılmış. Şüphesiz ki yeniden kazanabilir, bilgili ve şefkatli ellerde rehabilitasyona gerek var.

Eski Belediye Başkanı Bekir Beyin Sorusu: Hocam Bayburt ile ilgili neden bir şey söylemediniz?

Prof. Hüseyin Kaptan'ın Cevabı: Evet bunu başlangıçta söylemiştim. Zamanım yetmemişti. Tanıdığım ve çalıştığım şehirlerden örnekler vermek istiyorum. Diyelim ki Kastamonu. Bakın Safranbolu demiyorum o bütünüyle korunmuş. Ama onun yanında diyelim ki Giresun, diyelim ki Ordu size komşu olarak, diyelim ki Trabzon, diyelim ki Akçaabat. Bütün bu kentlerin, kentleşme adına yaşanan fırtınanın içinde sakladığı bir yer var. Mesela gittiğiniz zaman bir kültürü tanımanız için Giresunlular sizi alır Zeytinli mahallesine götürür. Ordulular alır Taşbaşı mahallesine götürür. Trabzonlular Ortahisar'a götürür. Ben Bayburt'ta bulunduğum iki gün onu aradım, acaba yan yana dört ev kalmış mı? Yani hemen kurtarılacak bir mahalle geçmişten bir hatıra var mı diye. Siz Türkiye'nin taş ustalarını yetiştiriyorsunuz, en kabiliyetlileri buradan yetiştiriyor. Bu sizin özgün kimliğiniz. Şimdi ikinci söyleyeceğim bir vahim durum daha var. Turizm raporunda, Bayburt gelişemediği için bundan böyle turizme yönelik gelişmelerde fırsatlar var diyor. Turizm raporu böyle diyor. Ancak gelişmemişte olsa elli yıl önceki taş evlerin kimliği yitmiş. Faydalı olan şu ki, evler yamaca doğru olduğu için ve kademeli durduğu için doğal bir estetiği var. Yanlış yapı-

laşmışta olsanız o tabiatın verdiği avantaj var. Bu güzel bir şey... İki tepenin oluşturduğu doğal eşikler yamaçlarda konumlanan kent silüetine zengin perspektifler veriyor

Bayburt'ta kapsamlı bir dönüşüm projesinin tartışılmaya başladığını görüyorum. Bunu hem plancı arkadaşarımdan aldığım bilgilerden, hem de Belediye Başkanı'nın söylediklerinden, çizimlerinden anlıyorum. Bu tasarımları kültür mirasının devamlılığı bağlamında çok riskli buluyorum. Esasen incelediğim imar planlarında bitişik nizam ada yapıları ve yönetmelik uygulamalarında, tarihi dokunun yok edildiğini görüyorum. Tescilli yapıların bu sistem içinde yitmesinde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun önemli bir ihmali olarak düşünüyorum. Netice itibarıyla tarihi mekanlarda imar uygulaması olarak bir fil edası ile gezilmez. Bir balerin nezaketi ile yürünür...

Karadeniz Teknik Üniversitesinin öğrenci düzeyinde başlattığı çalışmadan algıladığım mahalle boyutunda, sokak boyutunda yapıların tek tek ele alması, gereken röleve ve restitüsyon projelerinin yapılması sokak- mahalle, fasat ve silüetlerin bir bütünlük içinde tasarlanmasının gerekliliğidir. Sonuç olarak, Bayburt kenti için onaylı imar planı terk edilmeli ve ivedi olarak koruma amaçlı imar planı ele alınmalıdır.

***Bir Dinleyicinin Sorusu:** Sayın hoca,m bugün Bayburt'un üniversitesi merkezde. Gelecekteki Bayburt Üniversitesi'nin yeri fiziki yönden şehircilik açısından nasıl olmalı?*

Prof. Hüseyin Kaptan'ın Cevabı: Şimdi üniversiteyi burada bir mutluluk olarak düşünmek gerekiyor. Ben Bayburt'ta bir gün üniversite olacağını hayal bile etmiyordum. Ama bugün güzel bir mucize bu bence. Üniversiteler bitmeyen enerjisi ile o toplumun en önemli dinamiğidir. Toplumunu böyle aşağıdan iterler ona can verirler, uyutmazlar yani. Bu üniversitenin nerde gelişeceği... Ben kampus fikrine karşı bir insanım. Üniversiteyi böyle bir kenara itip te bir kampus gibi, askeri kışla gibi dışarıda ayrı bir rejimdeymiş gibi yapmak. Üniversite mahallede yaşamalı, çocuklar gençler mahallenin içinde olmalı olabildiği kadar. Şehrin içinde değişik fakülteler olabilir. Yakınında olabilir, asla uzakta olmamalı. Geçenlerde Urfa'ya gittim, Urfa'nın üniversitesi şehre 25 km uzaklıkta ve gece kurtlar uluyor. Şehirden uzak olması çok yanlış bir şey. Üniversite şehirle beraber olmalı, çocuklar aile görmeli, hala, dayı, enişte gibi iç içe olmalı diye düşünüyorum.

Bir Dinleyicinin Sorusu: Şu anki üniversitemizin yeri merkezde 30 veya 35 dönüm arazi üzerinde. Bir fiziki alan olarak biz bunu yeterli görebilir miyiz? Dolayısıyla burada öğrencilerimizin yemekhanesi, kütüphanesi, spor alanı, gezi alanları müsait değil. Yani halkla iç içe olsun ama yeni bir yer tespit edilse bu alan Bayburt'un 30 km değil de 2 veya 3 km dışında bir alan olsa daha iyi olmaz mı?

Prof. Hüseyin Kaptan'ın Cevabı: Bence Bayburt küçük bir şehir, bitişiğinde bir yerde olabilir.

Bir Dinleyicinin Dorusu: Bayburt'u çok güzel tarif ettiniz, hakikaten heyecanlandım. Ancak bizim anladığımız veya düşündüğümüz mana da kentleşmeyi temin edebilmek için tabii ki gerçekleri de bilmemiz lazım. Bunun bir finans kaynağı var. Şimdi bu finans ayağını kendi içinden çıkarması rant gerektiriyor biliyorsunuz ki bu çok zor. Peki, bu işi nasıl başarabiliriz? Yani oilmek ilmek işlenecek Bayburt'u işlerken ki (işlemenin de maliyeti oldukça yüksek) bunun mali kaynağı nasıl olmalı? Bu konudaki tecrübelerinizden yararlanmak isteriz.

İkinci sorum, Bayburt'un özel bir konumu var. Şehir nüfusunun %60'ı köylerde yaşıyor. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin çok hareketli bir ticari hayata sahip. Bayburt'un da 900 km² ovası var (Doğu Karadeniz'in en büyük ovası) Şimdi bu ova sulanıyor. Burada demek ki ciddi bir tarımsal ve hayvansal üretim potansiyeli var. Tabi bu arada az önce bahsettiniz köye dönüş söz konusu. Biliyorsunuz Bayburt nüfusunun on katından fazlası Bayburt dışında yaşıyor. Bu insanlar Bayburt'a geliyorlar ve kendi köylerine ev yapıyorlar. Böylelikle köylerde yapılaşma sorunu ortaya çıktı. Dolayısıyla köylerdeki yapılaşma nasıl olmalıdır? Bu konuda da bilim adamlarının çalışması gerektiğini düşünüyorum, çok teşekkür ediyorum.

Prof. Hüseyin Kaptan'ın Cevabı: Bence köyde de yaşanabilir, kırsal hayat olabilir diye düşünüyorum. İlk olarak paranın kaynağı üzerinde konuşmak itiyorum. Geri dönen insanların yeniden yerleşme serüveninde bu koruma amaçlı planlarla sağlıklaştırılacak alanlar hedef olarak gösterilebilir. İyi proje, kaliteli proje yaparsanız bu insanlar size kaynak yaratabilir. Yaşayanlarda yaratabilir, bunu kamusalla sınırlı da olsa Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan koruma alanları için bir kaynak talep edilebiliyor. Yani bu proje kamusal bir proje olarak da yürütülebilir. Nihayet siz burada iyi bir proje yaparsanız çok değerli bir çevre ve çok kıymetli bir perspektif yaratacaksınız demektir. Bunun da değeri zaten çok yüksektir. Ona talip olan insanlar çıkabilir ama ilk önce ne yapmak lazım? Bu projeyi yapmak lazım, bu projenin vizyonunu ortaya koymak lazım. Proje kâğıdın üzerine çizilen bir şeydir ve bilge insanlar tarafından yapılır. Konu olarak üniversite size yardım eder. Öğrenmek isteyen gençler vardır onlardan ya-

rarlanılabilir. Bu projeye ayrıca belediye muhakkak finans sağlaması gerekir. Proje bir ticaret değildir, bir teknik hizmettir. Yani proje yaparken taş, demir kullanmazsınız. Masrafı o insanın geçimidir. O insan onunla uğraşıyorsa onun yaşam koşullarını toplum olarak ödeyeceksiniz. Bence iyi proje kendini yaptırır. Ama muhakkak inatla onun üzerine yürümelisiniz. Bu dışarıdan gördüğünüz konsepttir, başlangıçtır, hevestir. Çok değerli hocalar var, çok hevesli gençler var. Önce bu, sonra da onun finansmanı için piyasaya sunulması. Sonra ben Bayburt'a çok insanın döneceğini zannediyorum.

Salondaki KTÜ Akademisyenlerinden Birinin Görüşü: Sanıyorum şu anda Türkiye'de tek olan bir projeyi KTÜ Şehir ve Bölge Planlama bölümü yürütüyor. Adı KAMAG/KOKAP (Koruma Amaçlı Kırsal Kalkınma Planlaması). Bunun üç yılı bitti sanıyorum Bir yılı kaldı. Bu proje tamamlandığında kırsal alan için sayın muhtarımızın gündeme getirdiği soruların çoğunun cevabı olacak. Sadece projenin uygulama alanlarını şu anda Karadeniz ve Konya'da iki üniversite beraber yapıyor. Tamamlandığında bunun çıktıkları Türkiye genelinde değerlendirilecek, yararlanılabilecek bir proje. Sayın muhtarım bir yıl daha sabrederlerse, ilgili üniversitenin Şehir ve Bölge Planlama bölümü kendilerine epey ipuçları verecektir. Bende bunu buradan duyurmuş olayım.

Prof. Hüseyin Kaptan: Herkese teşekkür ediyorum.

PANEL

**BAYBURT ŞEHİRCİLİĞİNDE
KİMLİK VE PLANLI KENTLEŞME**

BİRİNCİ OTURUM: 14:00-15:40

Oturum Başkanı: Akın BAYRAK

14:00-14:20 Yeşil Sürdürülebilir Kentsel Yenileşme: Kavramsal Çerçeve ve Uygulama Örnekleri

MSÜ, Doç. Dr. Arzu KOCABAŞ DİREN

14:20-14:40 Bayburt'un Sakin Şehir (Cittaslow) İlan Edilmesi Süreci

KUDAKA, Dr. Süleyman TOY

14:40-15:00 Tarihi Perspektifte Bayburt'ta Yerel-Geleneksel Mimari ve Çağdaş Mimariyle Bütünleştirilmesi Üzerine Düşünceler

KTÜ Prof. Dr. Şinasi AYDEMİR

15:00-15:20 Bayburt Kentinin Gelişimi Üzerine Düşünmek

KTÜ, Öğr. Gör. Dr. Nilgün KİPER

15:20-15:40 Katkılar ve Soru-Cevap

Birinci Oturum Başkanı: Akın BAYRAK

*Değerli dinleyiciler, sayın hemşerilerim, düzenlemiş olduğumuz **Bayburt Şehircilik Kongresi**'nin öğleden sonraki bu bölümünde, iki oturum halinde **Bayburt Şehirciliğinde Kimlik ve Planlı Kentleşme** konusunu irdelleyeceğiz.*

Bu oturumda bildirimlerini sunacak kıymetli akademisyenler yaklaşık 20'şer dakika sürecek konuşmalarını bitirdikten sonra, sizlerden sorularınızı ve katkılarınızı alacağız. .

Soruların cevaplanmasıyla birinci oturum bitmiş olacak ve 15 dakikalık bir aradan sonra da ikinci oturuma geçeceğiz.

Şimdi bildirimlerini sunmak sözü Doç. Dr. Arzu Kocabaş Diren'e bırakıyorum.

YEŞİL SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL DÖNÜŞÜM: KAVRAM, SÜREÇ, UYGULAMA ÖRNEĞİ VE TÜRKİYE/BAYBURT İÇİN ÖN DÜŞÜNCELER

Prof. Dr. Arzu KOCABAŞ (kocabaa45@gmail.com)

ÖZET

Bu makale, 18.05.2013 tarihinde gerçekleştirilen Bayburt Şehircilik Kongresi'ne yapılan davet çerçevesinde Kongre öncesi teknik ziyaret ardından hazırlanarak sunulan ön düşünceleri temel almaktadır.

Bu makale kapsamında öncelikle yazın diline katkı niteliğinde yazar tarafından kavramsallaştırılan 'yeşil sürdürülebilir kentsel dönüşüm' kavram ve bileşenleri aktarılmaktadır (bkz. Kocabas, 2012). Söz konusu kavramsal çerçeve ile sürecin evrilerek gelişen niteliği de ortaya konulmaktadır. Bu kuramsal açılımın gelinen noktadaki kapsamı ise uygulama örneği Liverpool kenti üzerinden aktarılmaktadır. 2008 Avrupa Kültür Başkenti seçilen Liverpool'da bu süreçte gerçekleştirilen projeler bağlamında kentsel dönüşüm yatırım ortaklıklarının çağdaş uygulamalarının hem stratejik hem de mahalle ölçeği irdelenerek özetlenmektedir.

Makale, örnek çözümlere üzerinden kristalize edilerek aktarılan dönüşüm sürecinin *düşük karbonlu ikili yaklaşım* içeren yapısının ulusal ve Bayburt ölçeğinde uyarlanabilirliği üzerine yapılan bir ön yorumla sonlandırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: sürdürülebilir kentsel dönüşüm; yatırım ortaklıkları; Liverpool; Bayburt.

1. GİRİŞ

Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren küresel iklim dengesine kentlerin olumsuz etkisinin anlaşılmaya başlaması, tanım ve içeriği halen tartışmalı da olsa, sürdürülebilir kentsel gelişme kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur (bkz. Kocabas, 2012). Artık kentsel gelişmenin, karma kullanımı, bütünleşik ulaşım sistemini ve bütünleşik yeşil kentsel sistemi kapsayan sürdürülebilir planlama ve stratejik vizyon rehberliğinde gerçekleşmesi gerektiği kabul edilmektedir (age.). Bu bağlamda, tarihi, kültürel ve çevresel kaynakları koruyan sürdürülebilir ve yaşanabilir toplumların oluşturulması için farklı kurgularda kamu, özel ve gönüllü sektör işbirlikleri zorunlu hale gelmiştir. Uygulama ve kullanım sürecinde yer alan karar vericiler, denetleme mekanizmaları, girişimciler ve kullanıcılar sürdürülebilir planlama ve inşaat tekniklerini destekleyerek karbon

salımını azaltıp, doğal ve yapılaşmış çevre arasındaki dengeyi muhafaza etmekle yükümlüdürler.

Küresel iklim dengelerini olumsuz etkileyen mevcut kent yapılarından, hedeflenen sürdürülebilir toplum / kentlerin oluşturulması sürecinde kentsel dönüşüm kavram, proje ve uygulamaları daha da önem kazanmaktadır. Genellikle, uluslararası yazında İngilizce 'urban regeneration' kavramı karşılığı olarak kullanılmakta olan, 'kentsel yenileme', 'kentsel iyileştirme', 'canlandırma', 'kentsel yenileştirme' ve 'kentsel dönüşüm' gibi kavramlar, 2000'li yıllarda ülke planlama gündeminde de yerini alarak, derinleşen tartışmalara neden olmuştur. Makale kapsamında eş anlamlı olarak kullanılan 'kentsel 'yenileştirme / dönüşüm' devingen kavramının evrilen anlamının değerlendirilmesinin gelinen noktada kavram ve sürecin '**ne** olduğu; **niçin** uygulanmakta olduğu; **nerede** ve **ne zaman** uygulandığı; **nasıl** bir süreç olduğu sorularına yanıt arayan bir kurgu içerisinde yapılmasının bu yeni dilin kullanımına açıklık getireceği düşünülmüştür. Bu bağlamda, makalenin ilk bölümünde, kentsel yenileştirme kavram ve süreci güncel anlamları ile kavramsallaştırılmış; '**kim** sorumludur; **kim** finanse eder; **kim** faydalanır ve **kim** kar eder' gibi konuya ilişkin temel sorular ise sürecin ikili yapısına atıfta bulunularak yanıtlanmıştır.

2. YEŞİL SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL DÖNÜŞÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kentsel yeniden yapılandırmanın öznesi olan ve birbiriyle etkileşim içinde bulunan sosyo-ekonomik, politik, kültürel ve fiziksel bileşenler bütünü olan kentin, devingen bir yapısı olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda, kente yapılan bir müdahale biçimini ifade eden kentsel yenileştirme kavram ve süreçleri de evrilerek gelişen devingen bir yapıya sahiptir.

Avrupa'da ve özellikle İngiltere'de geliştirilip test edilen *Kapsamlı Yeniden Yapılaşma Modelleri* ardından (bkz. Şekil. 1) 1980'li yıllardan itibaren, örneğin ülke genelinde yoksulluk haritası çıkarılarak coğrafi alan-tabanlı dönüşüm alanlarının öncelik sıralamasının yapılması ile Görev Güçleri (/Task Forces), Kentsel Yapılaşma Kurumları (/Urban Development Corporations) ve Teşebbüs Zonları (/Enterprise Zones) gibi mekanizmalar kullanılarak öncelikli mahallelerde dönüşüm projelerinin uygulandığı görülmektedir.

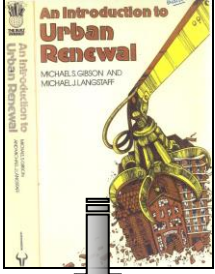
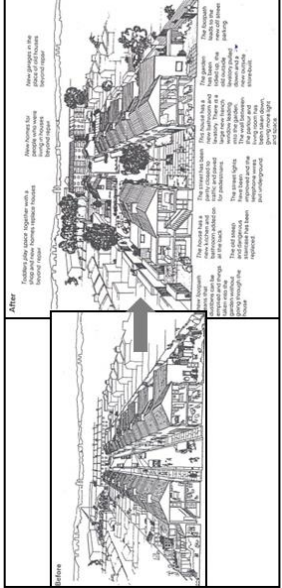
1990'lı yıllarda ise, İngiltere'de ilgili Bakanlığın sorumluluğunda yürütülen Alan Tabanlı Girişimler (ATG), Kent Mücadelesi (/City Challenge) ve AB-merkezi hükümet destekli Tek Dönüşüm Bütçesi (/Single Regeneration Budget) yaklaşımları üzerinden en dezavantajlı kesimlerin ihtiyaçlarına cevap verecek

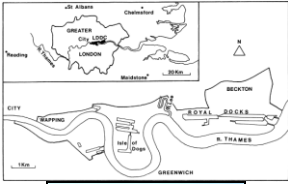

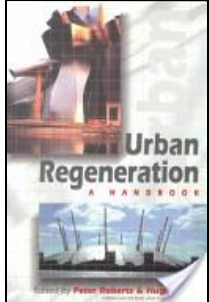
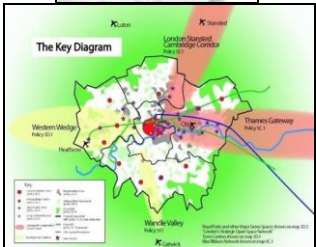
nitelikte uygulamalara yöneltmiştir. 1990'lardan itibaren, kentsel dönüşüm uygulama mekanizmaları aktarılan bütçenin yerelde, yerinden karar verme ve yönetimi ile kullanımının teşvik edilmesi odaklı gelişme kaydetmiştir. Bu kapsamda da Toplumlar için Yeni Anlaşma (/New Deal for Communities), Mahalle Yenileme Fonları (/Neighbourhood Renewal Funds) gibi yenilikçi mekanizmalar geliştirilerek uygulanmıştır. Süreç içinde farklı yapılandırmalar geçiren ilgili Bakanlıkça yürütülen ATG'lere paralel olarak ise Eğitim Zonları, Sağlık Eylem Zonları ve İstihdam Zonları gibi daha yaygın girişimler de ilgili kamu birimlerince uygulanarak sürece eklenmiştir. İngiltere hükümetinin bu son derece hızla geliştirdiği strateji ve hedefler bağlamında gerçekleştirilen ATG ve uygulama sonuçları olumlu değerlendirilmekle birlikte, 'sosyal dışlama maruzu kesimlerin alan tabanlı yoğunluğu her zaman sağlamadığı' görüşü ile de eleştirilmiştir (bkz. Kleinman, 1999).

1990'lı yılların sonuna gelindiğinde Avrupa'da sürdürülebilir kentsel dönüşüm:

'... kentsel sorunların çözümlenmesini sağlayan ve değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamayı amaçlayan geniş kapsamlı bir vizyon ve eylem' (Roberts & Sykes, 2000, s. 17) olarak tanımlanmıştır.

Şekil 1. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm: Devingen Kavram ve Evrilen Uygulama Süreci

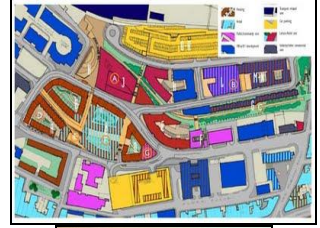
KAVRAM	UYGULAMA / TEMEL KAYNAK	KAVRAMSAL İMGE
<p>20. yy. Kentsel Yenileme Süreci (Mahalle-esaslı Yaklaşım, Model I: 1950-1960s)</p>	<p>‘Slum’ların Kapsamlı Yeniden Yapılandırılması, Buldozer Modeli: Birmingham başta olmak üzere İngiltere’nin pek çok kentinde uygulanmıştır.</p> <p>Kaynak: Gibson, M.S.; Langstaff, M. J. (1982) <i>An introduction to urban renewal</i>, Hutchinson, UK.</p>	<p>Örnek: Birmingham and Leeds, BK.</p>
<p>20. yy. Kentsel Yenileme Süreci (Mahalle-esaslı Yaklaşım, Model II: 1960-1970s)</p>	<p>Mahalle Yenilemesi -Mahalle/alan-tabanlı iyileştirme Modeli: öncelikle İngiltere Leeds ve Leicester kentinde uygulanmıştır.</p> <p>Kaynak: Gibson, M.S.; Langstaff, M. J. (1982) <i>An introduction to urban renewal</i>, Hutchinson, UK.</p>	

<p>20. yy. Kentsel Yenileme Süreci (Kentsel Yapılaşma Ortaklığı Yaklaşımı, Model III: 1980-1990s)</p>	<p>Gayrimenkul Odaklı Kentsel Dönüşüm Modeli: Prestijli Londra Docklands / Tersane Alanları Dönüşüm Projesi ilk uygulama örneğidir.</p> <p><i>Kaynak: Healey, P. (1992) Rebuilding the city: property-led urban regeneration, E. & FN Spon.</i></p>	 <p>Örnek: Docklands/ Tersaneler Alanı, Londra, İngiltere.</p>
<p>20. yy. Kentsel Yenileme Süreci (Londra Planı esaslı İkili Yaklaşım, Model IV: 1990-2000s)</p>	<p>Sürdürülebilir Kentsel Yenileme Modeli: Mahalle / alan-esaslı yaklaşım ile gayrimenkul esaslı yaklaşımdan oluşan ikili yaklaşımdır.</p> <p><i>Kaynak: Roberts, W. P.; Sykes, H. (2000) Urban regeneration –a handbook, Sage, UK.</i></p>	 <p>Örnek: Londra Stratejik Mekansal Planı.</p>

21. yy. Sürdürülebilir Düşük Karbonlu Kentsel Dönüşüm (oluşum aşamasında bir Model V: 2000s ve sonrası)

Kentsel dönüşüm ve iklim değişimi boyutlarını içeren, bütüncül Yeşil Kentsel Dönüşüm Modeli: çevre gündemi kapsamında gelişen **düşük karbonlu ikili yaklaşımdır.**

Kaynak: UTF (2005) *Towards a strong urban renaissance, London.*

Örnek: Brighton, İngiltere.

Kaynak: Yazarın ders notlarından (2001-2011) derlenerek hazırlanmıştır (bkz. Kocabaş, 2012).

Giderek toplum-tabanlı yaklaşımlar ile insan odaklı ve mekan-esaslı kentsel dönüşüm vizyonu benimsenerek, alan-tabanlı iyileştirmelerin sürdürülebilirliğinin sağlanması sonucu 'yaşam kalitesi' artırımının mümkün kılınabileceği görüşü benimsenmiştir (bkz. Carley, 2001; Crump, 2002). Özellikle, alan-tabanlı / coğrafi konum esaslı yoksulluk ayrışmasını ve yoksulluk ve sosyal dışlanmışlığı barındırmayan, ve genelde yaşanan refah düzeyinden payını alan bir yaşam-kalitesi oluşturulması hedef olarak benimsenmektedir. Bu bağlamda, *fiziksel dokunun dönüştürülmesi* ise, yaşam kalitesine ve kamu hizmetlerine eşit erişim olanakları sağlayan *ekonomik yapabilirlik* yetisi için sadece bir platform görevi üstlenmektedir.

2000'li yılların sonuna gelindiğinde ise artık bu süreç küresel iklim değişimi gündemi ve kent planlamaya etkisi bağlamında **yeşil sürdürülebilir kentsel dönüşüm** olarak daha kapsamlı hale getirilmiştir. Yeşil sürdürülebilir kentsel dönüşüm kavramı **nedir** sorusunun karşılığı artık:

- kentlerin ekonomik yarışabilirliğini destekleyerek;
- Yoksul ve afet tehdidinin en fazla olduğu yerleşim alanlarında yaşayanların yaşam koşullarının iyileştirilmesini hedefleyerek; ve

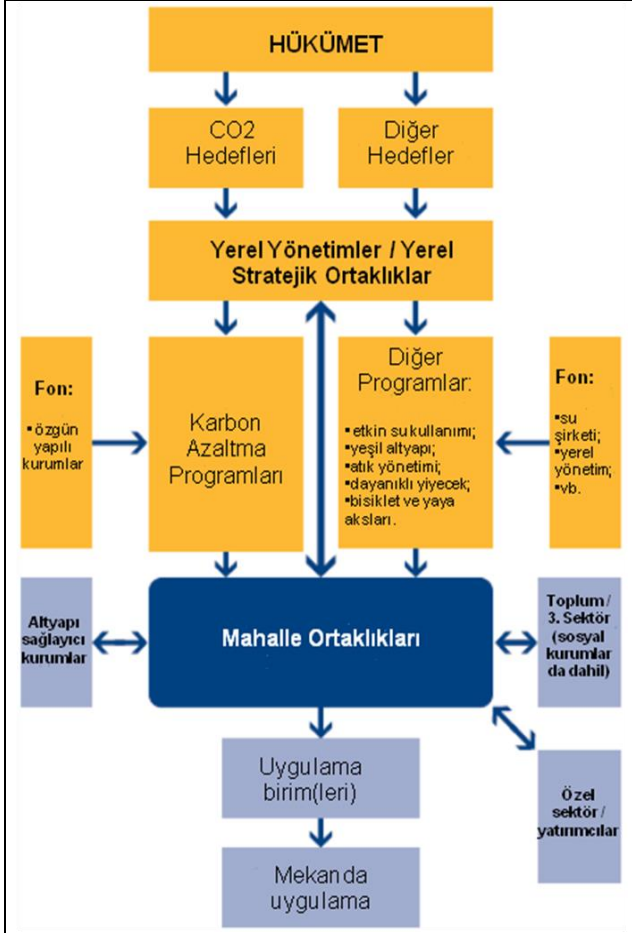
- Karbon emisyonunu azaltıp kentlerin çevresel performansını iyileştirerek, kentsel fiziksel yapılaşmaya yön veren bir süreci ifade etmektedir (bkz. Kocabaş, 2006, s.10; 2008 ve BİB, 2009, s. 9; bkz. Şekil 2).

Bu süreç açılımında yer alan 'ekonomik gelişme, sosyal gelişme ve çevresel koruma' boyutları esas alınarak kentlerde **niçin** dönüşüm yapıldığı ve amacı aşağıdaki biçimde ifade edilebilir:

- 1980'li yılların sonu itibari ile adı konulan ve dünyanın yeniden anlamlandırılması süreci içinde oluşmuş ekonomik bir yapılanma olan 'küreselleşme' sürecinin izdüşümleri kentsel mekana da yansıyor, kentlerde sosyal, ekonomik ve fiziksel / çevresel dönüşümlere neden olmaktadır (bkz. Sassen, 2000a). Bu bağlamda kentlerin bilgi üreten ve paylaşan merkezler olarak yeniden tanımlanması / işlevlendirilmesi / yapılandırılması ile kentler küresel sistemde önemli birer ekonomik ve politik aktör haline gelerek yarışır olmuşlardır (bkz. Sassen, 2000b; Taylor ve Walker, 2001). Küreselleşme sürecinde kentlerin yarışmacı ortama katılması, karar verme süreçlerinde yerel ölçekten uluslar arası düzeye kadar kamu, özel ve sivil toplum kurumları ortaklıklarına dayalı ilişkilerin tanımlanması kentsel mekanın organizasyonu ve planlama alanında yenilikçi yaklaşımları gerekli kılmıştır (bkz. MoL, 2004). Kent geleceği / kaynaklarına ilişkin kararlar bu çerçevede rekabete dayalı yönlendirilirken, kent mekanının yeniden yapılandırılması / gelişmesinin yönlendirilmesinde 'sorun, amaç ve araçları' yeniden tanımlayan alternatif gelişme stratejilerini içeren **stratejik mekansal planlama** yaklaşımı benimsenerek uygulanmaya başlanmıştır (bkz. Healey ve diğerleri, 1996).
 - Küreselleşme bağlamında başat aktör olan kentlerde yeni ve gelişen ekonomik büyüme sektörleri için modern yeni çevrelerin tasarlanarak inşa edilmesi gündemdedir. Öte yandan da, ekonomik büyüme sektörlerinin desteklenmesi üzerinden kentlerin yarışabilirliğinin artırılması söz konusudur. Bu iki gerekliliğe paralel olarak ve aynı zamanda yoksul yerleşim alanları için istihdam fırsatları ve finansman kaynakları sağlar nitelikte kentsel dönüşümün **ekonomik boyutunun** güçlü bir biçimde geliştirilmesi gerekmektedir.
 - 'Küresel yeniden yapılanma' ve 'bilgi çağına geçiş' sürecinde gündeme gelen kentsel projeler için yer seçiminde, özellikle, tarihi kent çekirdekleri önceliğini korumaktadır. Kentsel mekânda tarihi doku ve çöküntü alanlarının yeniden yapılandırılması kapsamında hem mutenalaştırmayı en aza indirgeyecek, hem de zorla yerinden etmenin önüne geçilecek

biçimde, katılımcı ve toplum esaslı yaklaşımın geliştirilmesi ile **sosyal dokunun korunması** gerekmektedir.

Şekil 2. Yeşil sürdürülebilir kentsel dönüşüm modeli: İngiltere’de merkezi hükümet ve yerel ölçekte ayakları olan bütüncül bir uygulama programı

Kaynak: Gibson (2012) den uyarlanmıştır.

- o söz konusu küresel yeniden yapılanma sürecinde önerilen /tasarlanan/ uygulanan kentsel projelerin sürdürülebilir kentsel dönüşüm çerçevesinde kurgulanmaları / gerçekleştirilebilmeleri için de **çevresel koruma** esaslı olmaları gerekmektedir. Çevresel koruma boyutunun açılımında ise (bkz. Gibson, 2007a, 2007b; BİB, 2009):

- Kültürel mirasın ve turizmin teşviki için tarihi çevrenin / fiziksel dokunun korunması;
- İnsanların korunması için kentsel yerleşim alanlarının afet (/deprem) standartlarına uygun yerleşimler olarak yeniden yapılandırılmaları; ve
- Çevresel etkinin kentsel alanlar üzerindeki olumsuz etkisini azaltarak, iklim değişimi etkilerinden korunarak ve karbon emisyonlarının azaltılması ile sağlanması yer almaktadır.

Bu genel çerçevede amaç, kentsel dönüşüme konu olan kentsel projelerin, küresel gelişim ağına eklenme sürecinde, yeniden yapılandırılması öngörülen farklı ölçekte (sokak, mahalle, semt ve kent) ve farklı nitelikleri bulunan kent dokularının, yukarıda ifade edilen kapsamda ekonomik, sosyal ve fiziksel / çevresel boyutları içerir nitelikte, sektörler arası işbirliği ve kurumsal ortaklıklar temelinde finanse edilerek kısa, orta ve uzun soluklu bir kurgu içinde uygulanmasıdır (bkz. Şekil 3). Bu amaç, ekonomik, sosyal ve çevresel hedefler

Şekil 3. Yeşil Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm: Kavramsal Çerçeve

<ul style="list-style-type: none"> • ne dir? 	<ul style="list-style-type: none"> • kentlerin ekonomik yarışabilirliğini destekleyerek; • yoksul ve doğal afet tehdidinin en fazla olduğu yerleşim alanlarında yaşayanların yaşam koşullarının iyileştirilmesini hedefleyerek; • karbon emisyonunu azaltıp kentlerin çevresel performansını iyileştirerek kentsel fiziksel yapılaşmaya yön veren bir süreçtir. <p>Bu süreç</p> <ul style="list-style-type: none"> • kamu sektörü öncülüğünde, mekansal planlama ve ortaklıklar çerçevesinde yürütülmektedir.
<p>YEŞİL SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL YENİLEŞTİRME DÖNGÜSÜ</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • niçin yapılmaktadır? 	<ul style="list-style-type: none"> • 'küreselleşme' sürecinin başat aktörleri olan kentlerin bilgi üreten ve paylaşan merkezler olarak yeniden yapılandırılmaları 'yukarıdan aşağı' gelen yönlendirmeler ve tabandan gelen talepler ile biçimlenen sosyal, ekonomik ve fiziksel / çevresel dönüşümlere neden olmaktadır.
<ul style="list-style-type: none"> • nere ve ne zaman yapılmaktadır? 	<ul style="list-style-type: none"> • tarihi kent çekirdekleri cazip ve öncelikli konumda bulunmaktadır. 'Küresel yeniden yapılanma' ve 'bilgi çağına geçiş' sürecinde kentlerin yarışmacı ortama katılma süreçlerine bağlı olarak kentsel projeler gündeme gelmektedir (bkz. bölüm 3).
<ul style="list-style-type: none"> • nasıl yapılmaktadır? 	<ul style="list-style-type: none"> • küreselleşme sürecine eklenme bağlamında başat aktörler olarak kentlerin geleceği / kaynaklarına ilişkin kararlar rekabete dayalı yönlendirilirken, kent mekanının yeniden yapılandırılması / gelişmesinin yönlendirilmesinde 'sorun, amaç ve araçları' yeniden tanımlayan alternatif gelişme stratejilerini içeren stratejik mekansal planlama yaklaşımı benimsenerek uygulama yapılmaktadır (bkz. bölüm 3).

• kim sorumludur?	• gayrimenkul piyasası işleyişi bağlamında elde edilmesi söz konusu olan spekülâtif kar miktarının (/rantın) kamu yararı gözetilerek yöre sakini ve hak sahiplerine (kiraçlar da dahil olmak üzere) dönüşünün arzu edilen oranda sağlanabilmesi için tercihan kamu öncülüğünde yürütülen bir süreçtir (bkz. bölüm 3).
• kim finanse eder?	• kamu sektörü+ özel sektör+ gönüllüler sektörü+ulusal /uluslar arası finans kaynaklarını sağlayan kurumların değişen yapılarla gelişen işbirliği ve ortaklıklarını içeren modeller çerçevesinde finanse edilir (bkz. bölüm 3).
• kim yararlanır?	• kentsel dönüşüm süreç ve uygulamalarından yöre sakinleri / kullanıcılar da dahil olmak üzere tüm paydaşlar/hak sahipleri kararlaştırılan / geliştirilen model çerçevesinde değişen oranlarda faydalanır(bkz. bölüm 3).
• kim kar eder?	• ilgili kentsel dönüşüm süreç ve uygulamalarından etkilenen tüm paydaşlar (kamu+özel+gönüllüler sektörleri temsilcileri) kararlaştırılan / geliştirilen model çerçevesinde değişen oranlarda kar ederler (bkz. bölüm 3).
Kaynak: Kocabaş (2009) dan uyarlanmıştır (bkz. Kocabaş, 2012).	

arasındaki görece dengeye bağlı olarak, kamu sektörü, özel sektör ve gönüllü/SYK sektörü kaynaklarını farklı dengeler içinde bir araya getiren çeşitli yatırım ortaklıkları üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu süreç, günümüzde kamu sektörü öncülüğünde, mekansal planlama bağlamında ve farklı kurguları olabilen ilgili tarafların / paydaşların oluşturduğu ortaklıklar çerçevesinde yürütülmektedir. Kentsel dönüşüm projelerinin uygulamasında kullanılan mekanizmalar aşağıdaki bölümlerde Liverpool ve Londra deneyimleri üzerinden irdelenmektedir.

3. LIVERPOOL: 2008 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİNDE KENTSEL RÖNESANS

19.yy.'da Liverpool, Birleşik Krallık dünya ticaretinin odak noktası olarak, Britanya İmparatorluğu'nun önde gelen liman kenti idi. 1930'lardaki ekonomik durgunluk sonrası kentte zamanla bir çöküş meydana gelmiş, -bunu ise kısa süreli savaş-sonrası canlanma izlemiştir. Ancak, 1970'ler boyunca ülke genelinde tüm sanayi kentleri petrol kriziyle hızlanan endüstrisizleşme sonucu hızlı bir ekonomik çöküş yaşamıştır. Liman kentleri aynı zamanda konteynırların kullanılmaya başlamasıyla hızlı bir mekansal dönüşüm yaşamıştır. Bu bağlamda, liman daha büyük gemileri barındırmak üzere, arkasında geleneksel liman alanlarıyla ilişkili endüstri alanlarını, kullanılmayan veya az kullanılan ve çoğu terk edilmiş alanlar olarak bırakarak nehrin kuzeyine doğru taşınmıştır.

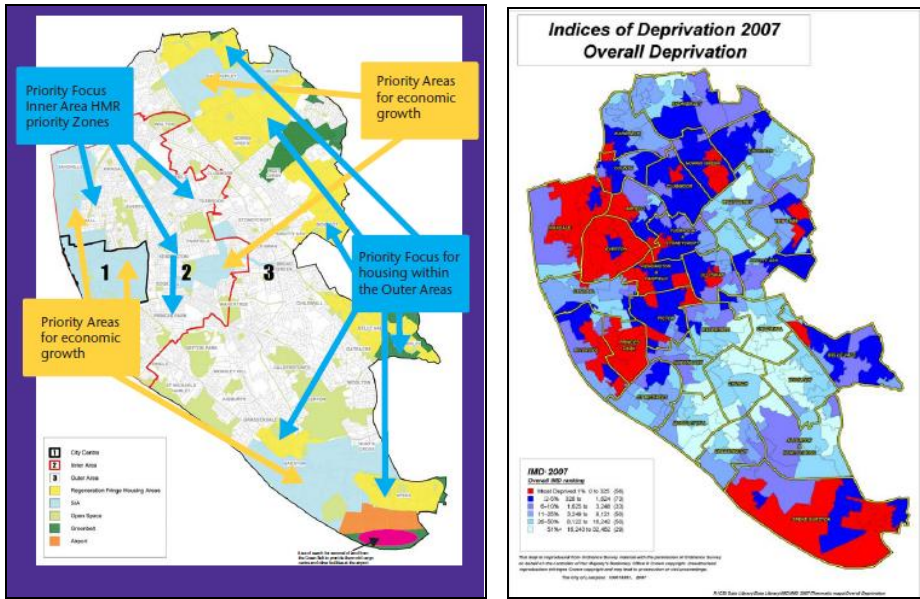
Liverpool’da bu süreçte geleneksel liman alanları boşaltılmış, bitişiğinde yer alan limanla ilişkili sanayi alanları kapanmış ve araba imalatı gibi geleneksel imalat sektörü hızla küçülmüştür. Kentsel değişimin sözü edilen makro-ekonomik süreçleri nüfusun azalmasına ve 19. yy sıra evlerinden oluşan yoksul mahallelerin çöküntü girdabına girmesine neden olmuştur. Çöküntü mahallelerinin en kötü durumda olanları, ülkedeki savaş-sonrası çöküntü alanlarının temizlenmesi ve kapsamlı yeniden geliştirme programı ile yıkılmıştır. Ancak 1970’lerin sonlarından itibaren genel ekonomik, sosyal ve çevresel koşullar da olumsuz etkilenmiştir. Kent, 1981 ve 1991 krizlerinin etkilerinden tam olarak kurtulamadığı için yüksek işsizlik oranları devam etmiştir. Bu durum ise çöküntü mahallelerinin dışında kalan görece daha iyi durumdaki 19.yy sıra evlerinin daha hızlı kötüleşmesine yol açmıştır. Bu bağlamda kent yönetimi, yoksul mahalleleri iyileştirmek ve ekonomik gelişmeyi teşvik etmek için çeşitli kent ve mahalle programları geliştirmiştir. 1980’lerde ve 1990’larda kentsel dönüşüm kentin ekonomik çöküşünün en kötü etkilerini silmeye yardımcı olmuştur. Buna rağmen kentsel dönüşümün ancak son on yılda önemli bir etkisi olduğu söylenebilir ve bu durum kentin 2008 Avrupa Kültür Başkenti seçilmesiyle sembolize edilmektedir.

3.1. Kentsel dönüşüm ve mahalle yenileşmesine yönelik ikili yaklaşım

Liverpool’da çağdaş kentsel dönüşüm ve mahalle yenileşmesi örnekleri, kentsel dönüşüm kapsamında geliştirilen **ikili yaklaşımın** bir uygulaması olarak irdelenip kavramsallaştırılabilir (bkz. Gibson ve diğ., 2003; Kocabas, 2006 ve Konuk ve diğ., 2008). Kentsel dönüşüm için mekansal planlama bağlamı, kentin geliştirilmekte olan Yerel Gelişme Çerçevesi ve özellikle de Öz Strateji ile ifade edilmektedir. Öz Strateji kapsamında kent Kent Merkezi, Kent İçi Alanlar ve Kent Dışı Alanlardan oluşan üç zona ayrılarak, ana kullanımları belirlenmektedir. Bu zonların içinde ekonomik gelişme ve konut için öncelikli alanlar belirtilmektedir (bkz. Şekil 4a). Kentsel ekonomik dönüşümün Zon 1’de, kentin en yoksun mahallelerinin çoğunu içine alan mahalle dönüşümünün ise bitişiğinde yer alan Zon 2’de yoğunlaştığı görülmektedir (bkz. Şekil 4b’deki kırmızı alanlar). Bu bağlamda kentin mevcut kentsel dönüşüm stratejisinin ikili bileşenleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- a) **Stratejik Yatırım Alanları (SYA) Programı** ile ekonomik dönüşüm uygulamaları, ilgili stratejik konumlu mekan yakınındaki yoksul mahallelerde oturanlar da dahil olmak üzere yöre sakinleri için istihdam sağlayan yeni ticari gelişmelerin teşvik edildiği alanlar belirlenmektedir. Bu nedenle Programda ‘...bu alanlar işsiz halka gerçek istihdam şansı sağlamak üzere kentin en yoksun kesimine ... en yakın olanlardır’ ifadesi yer almaktadır (Liverpool LB, 2010). Bu kapsamda, Kıyı Alanları ile Kent Merkezi örnek alanları irdelenmektedir.

Şekil 4a: Liverpool Öz Strateji-odaklı Dönüşüm ve 4b: 2007 Yoksulluk indeksi

Kaynak: LCC (2010), s. 44.

b) Mahalle Dönüşümü Programı kapsamında ise kentteki en yoksul mahallelerin bazılarının toplum-tabanlı dönüşümüne yönelik stratejik yaklaşım ortaya konulmaktadır. Bu yaklaşım, makale kapsamında, Anfield-Breckfield Yenileme Alanı ile örneklenmektedir. Sözü edilen Program, daha yoksul alanlarda yaşayan halkın SYA'larında teşvik edilen, gelişmekte olan ve giderek limanla ilişkili geleneksel istihdam olanaklarının yerini alan turizm ve hizmet sektörlerinde istihdam edilebilmesi için eğitimi ve mesleki beceri eğitimini iyileştirmeyi kapsamaktadır.

'Liverpool Kıyı Alanı' Projesi: kamu-özel sektör yatırım ortaklığı ile stratejik dönüşüm

Şekil 5'deki fotoğraflar eski tersanelerin 25 yıl içinde 1980'lerin başlarındaki çamur havuzlarıyla çevrelenmiş terk edilmiş binalardan, önemli bir turizm, rekreasyon ve konferans merkezine ve yüksek kaliteli konutlara dönüşmüş halini göstermektedir. 1980'ler ve 1990'lardaki ilk aşama liman bünyesindeki Albert Tersanesi'ne odaklanmıştır. Özellikle yeni bir kurvaziyer terminali ile birlikte büyük bir uluslararası konferans salonu ve bu fonksiyonları destekleyen

otel ve restoranların eklenmesini kapsayan önemli yatırımlar bu başarının devamı olmuştur.

Bu dönüşüm uygulamaları, tersane alanlarının UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası olarak belirlenmesiyle eş zamanlı yürütülmüştür – bu süreç tarihi bir alanda koruma ve gelişme arasında kabul edilebilir bir dengenin sağlanması için gerekli yoğun ve ihtilafli tartışmayı birden çok kez gündeme getirmiştir. Sözü edilen dönüşüm, 1980’lerin başında ilk girişim olarak Thatcher hükümetinin Liverpool Tersane/Liman Alanları Gelişme Ortaklığı’nı kurmasından bugüne kamu-özel sektör ortaklıkları yoluyla uygulanmıştır. Günümüzde ise uygulamadan sorumlu kurum kentin ekonomik kalkınma ajansı olan Liverpool Vizyonu’dur.

Şekil 5: Liverpool Kıyı Alanı: kamu-özel sektör ortaklığı yoluyla dönüşüm

Kaynak: Kocabaş (2012).

Bu kurum Kent Konseyi/Belediyesi tarafından yönetilen, Kuzey Batı Bölgesel Kalkınma Ajansı ve Konut ve Topluluklar Ajansı ile merkezi hükümetin de yer aldığı bir kamu sektörü ortaklığıdır. Bu ortaklık kapsamında kamu fonları, or-

tak girişim bazında projeler geliştirmek üzere özel sektör fonlarını harekete geçirmek için kullanılmış ve bu yaklaşım özellikle geçen on yılda çok başarılı uygulama sonuçları vermiştir.

'Liverpool One' Projesi: kent merkezi stratejik ortaklık yatırım süreci

Liverpool One alışveriş merkezinin planlanarak uygulanması ziyaretçi sayısının artmasına büyük katkıda bulunmuş ve Kıyı Alanı'nın kent çekirdeğiyle ilişkilendirilmesinde de etkin olmuştur. Kent belediyesi kentin kalbinde artık dükkân, restoran ve ofislerin yer aldığı büyük bir alışveriş merkezi olan Liverpool One Projesini gerçekleştiren Stratejik Yatırım Ortaklığını kurup, yönetmiştir. Bu projenin ölçeği ve kapsamı Şekil 6a / b'de ifade edilmektedir. Bu büyük ölçekli prestij projesinin geliştirilmesi üç paralel girişim üzerinden yürütülmüştür:

- **planlama politikası:** yürürlükte olan Liverpool Gelişme Planı, yaygın katılımı sağlayan Kamusal Soruşturma süreci ardından revize edilerek Paradise Caddesi Planlama Çerçevesi ortaya konulmuştur. Bu Çerçeve, stratejik gelişme ortaklığının büyük bir dönüşüm projesini geliştirebileceği bağlamı sağlamıştır.
- **proje için girişimci tespit edilmesi:** 1999-2000 yıllarında Konsey/Belediye dönüşüm projesi geliştirmek için birlikte çalışmayı tercih edecekleri ortak bir girişimci seçmek üzere bir yarışma düzenlemiştir.
- **projenin belirlenmesi:** Belediye, resmi planlama başvurusu için detaylı projeyi tercih edilen girişimci ile birlikte geliştirmiştir. Bu çalışma, bir Master Plan'ın ortak olarak hazırlanması ile girişimciden gelecek olan sermayenin oluşturduğu fona ilişkin resmi anlaşmaları kapsamaktadır. Bu yatırım ortaklığı sürecinde girişimci, yerel sosyal donatı ve altyapıya katkı sağlama yükümlülüğü getiren İmar Yasası'nın 106. Bölümü kapsamında ilgili Belediye ile *planlama anlaşması* yapmıştır. Bu anlaşma, uygulama sonrası sağlanacak olan değerdeki artış ile projeden sağlanan artı değerın uzlaşılardan yüzdesinden yakın civardaki yoksul mahallelerin yararlanmasının sağlanmasını garanti eden, finansal bir mekanizmadır.

Şekil 6a ve b: Liverpool Kent Merkezi: kentin yeni kalbi

Kaynak: ibid. uyarlanmıştır.

Bu *Stratejik Yatırım Ortaklığı* iki temel faktör ile mümkün olmuştur:

- Belediye söz konusu alandaki arazilerin çoğunun mülkiyetinin sahibi olup, müzakere yoluyla biraz daha arazi satın almış ve kalan arazileri almak üzere kamulaştırma yetkisini kullanmıştır. Ardın da, alanı tercih edilen girişimciye 100 yıllığına kiralamıştır; ve
- girişimci kısa dönemli artı değerden ziyade uzun soluklu bir yatırım amacı taşıdığından, inşaat için bütün sermayeyi sağlayarak; satışları/kiralamaları ve projenin sürmekte olan kurgusunu organize etmeyi üstlenmiştir.

Genel olarak Kıyı Alanı Dönüşüm Projesi ve Liverpool One Projesi ile oluşturulan kentin yeni kalbinin kent dokusuna olumlu etkisi olmuştur. Bu çerçevede, kent tarihi değerlerinin korunması ile iyi planlanmış yeni gelişmelerin pragmatik eklenmesine dayalı yeni bir gelecek kurgusu içinde uzun bir mesafe kat edilmiştir. Söz konusu Projelerin başarısı kentin kamu-özel sektör ortaklıkları oluşturma kapasitesinin yukarıda sözü edilen kapsamdaki yenilikçi kurgusu ile mümkün olmuştur. Kıyı Alanı ve Kent Merkezi Stratejik Yatırım Alanları'ndaki ekonomik dönüşüm-esaslı ortaklık, kentin ekonomisinin turizmin geliştirilmesi ve bölgesel ölçekte perakende satış olanakları sunumu aracılığıyla dönüştürülmesini başarıyla başlatmıştır. Bu süreç boyunca kent merkezine yakın yoksul mahallelerde yaşayanlar için sağlanacak faydaların garantilenmesi taahhüt edilmiştir. Yazar tarafından ilgili aktörler ile yüz-yüze yapılan görüşmeler kapsamında aktarılan anekdotlara dayanarak bu yaklaşımın sonuç verdiği söylenebilir; - ancak yoksul mahallelerde fayda dağılımının ne düzeyde gerçekleştiğinin ortaya konulabilmesi için daha derin araştırma yapılması gerekmektedir.

Mahalle Dönüşüm Programı: İkili yaklaşımın ikinci bileşeni olan Mahalle Dönüşüm Programı (MDP), kentin en yoksul mahallelerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesini ana hedefi olarak benimsemiştir. Bu örnek kapsamında Liverpool'da toplum-tabanlı mahalle dönüşümüne yönelik stratejik yaklaşım ilkeleri irdelenmektedir. MDP ana ilkeleri, yapabilir kılan 'yukarıdan-aşağı' yaklaşımı, güçlü bir 'tabandan-yukarı' toplum katılımı bileşeni ile bütünleştiren bir kurguya sahiptir.

Stratejik çerçeve: 'Yukarıdan-aşağı' stratejik çerçeve esas olarak New Heartlands Konut Piyasası Yenileme Rehberi ve Liverpool Mahalle Yenileme Stratejisi kapsamında ortaya konulmaktadır. 2002 yılında hükümet Konut Piyasası Yenileme (KPY) Rehberi Programı'nı başlatmış ve bu çerçevede dokuz alt-bölge mahalle dönüşüm ortaklığına merkezi hükümet fonu sağlanmıştır.

Bu Ortaklıkların her biri bir dizi yerel yönetimi ve çok çeşitli kamu sektörü, özel sektör ve gönüllü/STK sektörü kurumunu bir araya getirmiştir. Bu yeni oluşturulan Ortaklıkların görevleri, merkezi hükümetçe sağlanan yatırım fonlarının konut piyasasının çekici bulup, yatırım yapmadığı mahallelerin yenilenmesinde kullanılmak üzere özel sektör yatırımlarını teşvik edecek biçimde koordine edilmesidir. Liverpool'un en yoksul mahalleleri New Heartlands Konut Yenileme Rehberi kapsamında yer almaktadır. Liverpool Mahalle Yenileme Stratejisi çerçevesinde, Yenileme Alanı'nda Şekil 7'te açıklanan etaplı bir çalışma programı geliştirilmiştir. Bu program, 'fırsat alanları' içinde yer alan, 7 Yenileme Alanı'nın Kent Merkezi ve Kıyı Alanı Stratejik Yatırım Alanları'na olan yakınlığını göstermektedir.

Anfield – Breckfield Yenileme Alanı: toplum-tabanlı mahalle dönüşümü

Anfield-Breckfield Alanı'nda, yarısında mülk sahibi sakinlerin oturduğu ve kalanının da küçük arazi sahiplerine ait olduğu 5000 tane 1919-öncesi sıra ev bulunmaktadır. Mahalle, ülkenin en yoksun alanlarının %3'ü içerisinde yer almaktadır. Ayrıca, Şekil 7'da yer alan hava fotoğrafından da görüldüğü üzere bir Viktorya dönemi parkı bitişiğinde yer almaktadır. Şekil 8'de sokak dokusu ve eski sıra ev örnekleri yer almaktadır.

'Tabandan yukarı' toplum-tabanlı süreç Mahalle Yenileme Değerlendirmesi ve Yenileme Alanı Planı'nın hazırlaması ve uygulanmasına yönelik katılımcı tekniklerin kullanılmasıyla yönlendirilmektedir. Bu süreç, üzerinde anlaşılan bir plan yapmak için yaklaşık 18 ay sürmüş olup sürecin temel bileşenleri Şekil 9'de özetlenmiştir. Toplum-tabanlı dönüşüm sürecinin kapsamı, mahalle sakinlerine fayda sağlayacak biçimde uzun dönemli sürdürülebilir iyileştirmenin sağlanması amacını yansıtmaktadır. Bu süreç, iyileştirme ile yıkım / yeni konut yapımı için yeniden geliştirmenin birlikte uygulandığı konut esaslı bir yaklaşım içermektedir. Mahalle Konut Yatırım Ortaklığı, mülklerini, Belediye aracılığıyla sağlanan 'piyasadan düşük faizli kredi' ve/veya hibelerle iyileştiren mülk sahibi sakinleri kapsamaktadır. Ortak olan sosyal konut kurumları, özel sektördeki arazi sahiplerinden iyileştirme / yeniden yapım için mülk satın almakta ve böylece kiracıların da mahallede kalması sağlanmaktadır. Ancak konsensüse dayalı / ortak görüş esaslı planlamanın da sınırları olduğu gerçeği kapsamında maliyete dayalı iyileştirme yerine yıkım kararları için Proje bazında birkaç olayda ihtilaf yaşandığı saptanmıştır.

Proje kapsamında gerçekleştirilen çevresel iyileştirme uygulaması ise yerel halka gelecekte mahallelerine yatırım yapma konusunda güven vermek açısından önem taşımaktadır. Bu uygulamalar arasında, mahallede sağlanan yerel hizmet-

lerin kalitesinin iyileştirilmesi, boş mülkler ve yasa dışı çöp dökümü sorununun çözümü, sokak temizliğinin iyileştirilmesi, trafik yönetimi için Konut Zonu önlendirmelerinin başlatılması ve yeşil alanların sağlanması yer almaktadır. Benzer şekilde sosyal koşulların iyileştirilmesi de geliştirilen toplum hizmetleri ile desteklenen suç ve anti-sosyal davranışları önlemeye yönelik uygulamalar ile mekanın imajının iyileştirilmesi bileşenlerini kapsamaktadır. Tüm bu bileşenlere ek olarak da mahalle ekonomik gelişmesi boyutu bulunmaktadır. Bu kapsamda ise yeni yerel dükkanlar ile mahalle dışındaki istihdam olanakları için -Kıyı Alanı ve Kent Merkezi Dönüşüm Programlarıyla sağlananlar da dahil- yarışabilmelerini sağlamak üzere yerel halka yönelik mesleki beceri eğitimleri yer almaktadır. Belediyenin Mahalle Yenileme Projesi Grubu on yıllık Mahalle Yenileme Yatırım Programının uygulamasını yönetmektedir.

Bu kısa irdeleme, ülkenin en yoksul mahallelerinden birinin yaşam koşullarını iyileştiren bir Mahalle Yatırım Ortaklığı (MYO) örneği üzerinden gerçekleştirilmiştir. MYO'lüğünün ise, Kıyı Alanı ve Kent Merkezi'ndeki ekonomik dönüşüm esaslı, büyük ölçekli prestij projelerini tamamlayan ve bir yere kadar onlarla bütünleşen, ikili stratejinin sosyal bileşeni olan Mahalle Yenileme Programının bir parçası olduğu açıkça ortaya konulmuştur.

Şekil 7: Liverpool Mahalle Yenileme Stratejisi

Şekil 8: Liverpool: Anfield - Breckfield Yenileme Alanı

Kaynak: LCC (2010)'dan uyarlanmıştır.

Şekil 9: Mahalle Yenilemesi Planlama Süreci temel bileşenleri

'TABANDAN-YUKARI' TOPLUM - TABANLI KATILIM SÜRECİ

- Mahalle Yenileme Alanı Değerlendirmesi kapsamında mülklerin yapısal koşulları ve yerel sakinlerin sosyo-ekonomik durumlarının tespit edilmesi:
 - bilgi toplama örn. mülk tipi, hanehalkı yapısı, gelir, istihdam, hak sahipliği, mülk durumu, mahalle hizmetleri ve suç / anti-sosyal davranışlarla ilgili fikirler;
 - gelecekteki konut gereksinimlerinin değerlendirilmesi – kiracılar dahil tüm sakinler için satın alınabilir seçeneklerin oluşturulması; ve
 - mahalle için *'alanda yaşayan, çalışan ve alanı ziyaret edenlerin sosyal, fiziksel, ve ekonomik özelliklerini kabul eden ve uzun dönemli bir gelecek ile pozitif bir kimlik'e odaklanan bir vizyon* üzerinden uzlaşmanın sağlanması.
- kamuya açık master plan geliştirme seçeneklerinin tartışılması ve bu kapsamda yıkım ve iyileştirme dengesinin sağlanması;
- yıkıma yönelik desteği teyit etmek için sergi hazırlanması ve kapı-kapı müzakere yönteminin uygulanması;
- konsept planlama: temel toplum hizmetlerinin yerleri ve 10 yıllık yatırım programının etaplanması süreci;
- Master Planın son halinin önerileri üzerinde üç günlük müzakere programının organizasyonu; ve
- düzenli iletişim sağlanması: yerel sakinler ve Belediye Yenileme Alanı Ekibi arasında aylık toplantılar ve yeniden-iskan ile ilgili yöre sakinleri ile bireysel olarak iletişimin sürekli kılınması.

4. SONUÇ: YEŞİL SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL DÖNÜŞÜM / İKİLİ YAKLAŞIM ve TÜRKİYE / BAYBURT UYARLANABİLİRLİĞİ ÜZERİNE BİR YORUM

Bu makale kapsamında, Liverpool'da kentsel dönüşüm ve mahalle yenileşmesi kapsamında ikili yaklaşımın nasıl kurgulanıp uygulandığı ortaya konulmuştur. Çözümleme kapsamında kentin ekonomik gelişmesi, projelerin önemli yatırım potansiyeli taşıyan alanlarda yoğunlaştırılması esaslı kentsel dönüşüm yoluyla teşvik edilmekte olduğu görülmüştür. Stratejik Yatırım Ortaklığının kıt kamu kaynaklarını, gelişme sermayesini sağlayan özel sektör yatırımcılarına güven veren Planlama Çerçevesi içinde harekete geçirmekte olduğu görülmüştür. Ancak 1980'li yılların deneyimlerinden edinilen dersler sonrasında, bu yaklaşımın temel özelliğini sözü edilen prestijli projeler kapsamında sağlanan uygulama sonrası artı değer bir kısmının, genellikle Stratejik Gelişme Alanlarının bitişiğinde yer alan yoksul mahallelerin kalkındırılması için aktarılması oluşturmaktadır. Bu süreç stratejik alanların dönüşümünü, yoksul mahallelerin yenilenmesiyle ilişkilendirmektedir. İrdelenen örnek kapsamında kent yönetiminin, yoksun mahallelerdeki koşulların iyileştirilmesi yoluyla sosyal gelişme ve toplum gelişimini teşvik etmekte olduğu netlik kazanmıştır. Mahalle Yatırım Ortaklıkları, yerel halkın kendi geleceğini şekillendiren karar-verme süreçlerine katılarak olumlu yönde etkilemelerini sağlamaktadır. Liverpool kentinin bu yaklaşımın tüm potansiyellerini kullanmakta olduğunu söylemek mümkün olmamakla birlikte, geçen on yıl içinde önemli aşama kaydedildiğini de kabul etmek gerekir. Buna karşın, tarih kentsel dönüşümün ekonomik gel-gitlerle dalgalandığını ve küresel finans krizlerinin hemen her kentte olduğu gibi Liverpool'da da dönüşüm programlarını yavaşlattığını göstermiştir. Yüzyıl başından beri kat edilen aşama, kentin şu anda geçmişe oranla daha dirençli olduğunu ve ekonomik iyileşme başladığında programların ölçeklerinin tekrar büyütülebileceğini göstermektedir.

Türkiye'de ise konuya ilişkin deneyim, henüz, özgül kentleşme koşullarına uygun kentsel / mahalle ölçekli dönüşüm süreçlerini geliştirme adımı aşamasındadır. TOKİ'nin temel bir rol üstlendiği teşvik edici öncü projeler bulunmaktadır. Ancak karşı karşıya olduğumuz deprem hasar riski gibi zorlukların üstesinden gelmek için daha planlı, stratejik ve sistematik bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği de açıklık taşımaktadır. Belki de 6306 Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun (16.05.2012) bu makalede ortaya konulan *düşük karbonlu ikili yaklaşımın* ülke koşullarında özgül yorumunun yapılması bağlamında revize edilerek kapsamlı hale getirilebilir?

Yerel ölçekte ise, örneğin, aktarılan bu deneyim Bayburt kenti ölçeğinde değerlendirilebilir. Kente ilişkin yapılacak masa başı çözümleme çalışmalarının ardından kentte yürütülecek veriye dayalı kapsamlı araştırma çalışmaları ile ancak bütüncül bir değerlendirme yapılabileceği açıktır. Ön izlenimler ışığında Bayburt'un yerel ekonomisinin gelişmesi / düşük gelir grupları / gecekondulu mahallelerinde sürekli ve dengeli ekonomik kalkınmanın sağlanması gerektiği görülmektedir. Düşük karbonlu ikili yaklaşımın yerel koşullar bağlamında özgül yorumunun yapılabilmesi için sürekli, dengeli ve bağlamı içinde bütüncül bir çerçevede:

- kale / sit alanı, tespit edilecek yenileme alanları, kent merkezini de içeren prestij alanları, tescilli / tescillenmesi öngörülecek yapıların mahalle ölçeğinde ele alınarak kentin gelişimi için tüm paydaşların benimseyeceği bir ortak vizyonun oluşturulması;
- ortak vizyonun uygulanması sorumluluğunu taşımak üzere kentin paydaşlarının katılımı ile Bayburt Belediyesi öncülüğünde bir Stratejik Yatırım Ortaklığı oluşturulması;
- kent genelinde mahalle ölçeğinde korunacak alanlar ile gelişme akslarını içeren mevcut durum tespitlerinin yapılması;
- ortak vizyonun gerçekleştirilmesine yönelik kısa, orta ve uzun soluklu eylem planlarının hazırlanması;
- kentsel dönüşüm uygulama projelerinin hazırlanarak, yapılacak öncelik sıralaması doğrultusunda etaplanarak uygulanması ön görülebilir.

KAYNAKÇA

- BİB (2009), 'Kentsel Dönüşüm, Konut ve Arsa Politikaları', 3. Komisyon Çalışma Raporu, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Kentleşme Şurası, Ankara (www.bayindirlik.gov.tr).
- Carley, M. (2001) Using Information for Sustainable Urban Regeneration, Edinburgh: Scottish Homes.
- Crump, J. (2002) "Deconcentration by Demolition: Public Housing, Poverty, and Urban Policy," Environment and Planning D: Society and Space, 20:5, 581-596.
- Gibson, M., Kocabas, A., and Oztas, T. (2003) Sustainable Neighbourhood Regeneration in Istanbul as part of EU Harmonisation Process and Earthquake Resistant Housing Development - a Strategy and Action Plan, İBB-MSÜ-LSBU, 59-Y ve KD.M 460.101, İstanbul.

- Gibson, M. (2007a) 'Spatial Development Strategies and Urban Projects National Urban Policy in England: Sustainable Communities & the Carbon Challenge', International Conference Mimar Sinan Fine Arts University, May 28 -29 2007, Istanbul.
- Gibson, M. (2007b) 'Spatial Planning & Global Warming: ECO Towns in England', Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Çarşamba Seminerleri sunumu, Aralık 4th, 2007, MSGSU: Istanbul.
- Gibson, M. (2012) 'The Transition to Low Carbon Urban Development and Urban Regeneration in the UK' in Ergönül, S. et al. (ed.s) Greenage: Approaches & Perspectives towards Sustainability, İstanbul.
- Healey, P. (ed.) ve diğerleri (1996) Making strategic spatial plans: innovation in Europe, London: UCL Pr. Ltd.
- Kleinman (1999) Include me out? The new politics of place and poverty: CASE Paper 11, Centre for Analysis of Social Exclusion; London: LSE.
- Kocabaş, A. (2006) Kentsel dönüşüm (yenileş(tir)me: İngiltere deneyimi ve Türkiye'deki beklentiler, İstanbul: Literatür, ISBN 975-04-0393-2.
- Kocabas, A; Gibson, M.; Diren, M. & Aygun, B. (2008) 'Planning for low carbon development: evolving experience in England and emerging issues in Turkey', the *Tenth Sharjah International Urban Planning Symposium on Capital cities, wicked problem: best practices in planning and policy response mechanisms*, November 23-25th, Sharjah American University, UAE.
- Kocabaş, A. (2009) 'İstanbul'un Kentsel Dönüşüm / Yenileştirilmesi Üzerine Çözümlemeler', 27. Tarihi Türk Evleri Haftası: 2010 İstanbul Konferansı, yayınlanmamış makale, 25 Mayıs, İstanbul.
- Kocabaş, A. (2012) 'Yeşil sürdürülebilir kentsel dönüşüm: kavramsal çerçeve ve uygulama araçları'; Böke, E. (ed.) 24. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi: Dönüşüm – yaşama ve mekana etkileri, Bursa Uluslararası Fuar ve Kongre Merkezi, Bursa TMMOB Mimarlar Odası, Bursa, ISBN 978 605 01 0339 7.
- Konuk, G., Gibson, M. ve Kocabaş, A. (2008) Urban regeneration model for Istanbul, vol. A, B and C, İstanbul: İBB.
- Liverpool LB (2008) 'Kültürel Dönüşüm: kentin geri dönüşü', Liverpool LB tarafından İBB Delegasyonu'na yapılan pp sunum.
- LCC (2010) Liverpool City Council's Housing Strategy Statement: 2005-2008, Liverpool.
- Mayor of London (2004) The London Plan: spatial development strategy for Greater London, London.
- Roberts, P. & Sykes, H. (2000) (ed.s) Urban regeneration: hand book, London: Sage.
- Sassen, S. (2000a) The global city, (2nd ed.), New York: Princeton University Press.
- Sassen, S. (2000b) Cities in a world economy, (2nd. Ed.), Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- Taylor, P.J. and Walker, D.R. (2001) 'World cities: a first multivariate analysis of their service complexes', Urban studies, 38: 23-47.

BAYBURT İLİ SAKİN ŞEHİR ULUSLARARASI KALKINMA AĞINA (CİTTASLOW INTERNATION NETWORK) ÜYELİK SÜRECİ

Doç. Dr.Süleyman TOY¹

Dr. Mehmet Ali ÇAKAL¹

Emine Bilgen Eymirli¹

Güvenç Gürbüz¹

ÖZET

Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerini içine alan Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nin zengin turizm potansiyelinden mümkün olan en yüksek faydayı sağlamak ve bu sayede bölgenin sosyo-ekonomik yönden kalkınmasına katkıda bulunmak amacı ile KUDAKA olarak 2011 yılı içerisinde Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi İnovasyona Dayalı Turizm Stratejisi ve Eylem Planı'nı dokuz aylık bir süreçte ve bölgemizdeki kamu, STK ve özel sektör temsilcilerinden oluşan 2000 kişilik bir grubun katkısını alarak hazırlanmıştır(belgeye www.kudaka.org.tr adresinden ulaşılabilir). Bu eylem planının hayata geçirilmesi de, tıpkı hazırlık aşamasında olduğu gibi bölgedeki turizmle ilgili tüm tarafların ortak iradesiyle yürütülmektedir.

Bu kapsamda; farklı alanlarda hizmet edecek 12 adet alt komite kurulmuştur. Bu komitelerden birisi olan Eko-Agro Komitesi; TRA1 bölgesi illerinde farklı uygulamalar gerçekleştirmektedir. Komitenin uygulamaya koyduğu çalışmalardan biriside; Bayburt ilinin Uluslararası sakin şehir kalkınma ağına (CittaSlow) dahil edilmesidir.

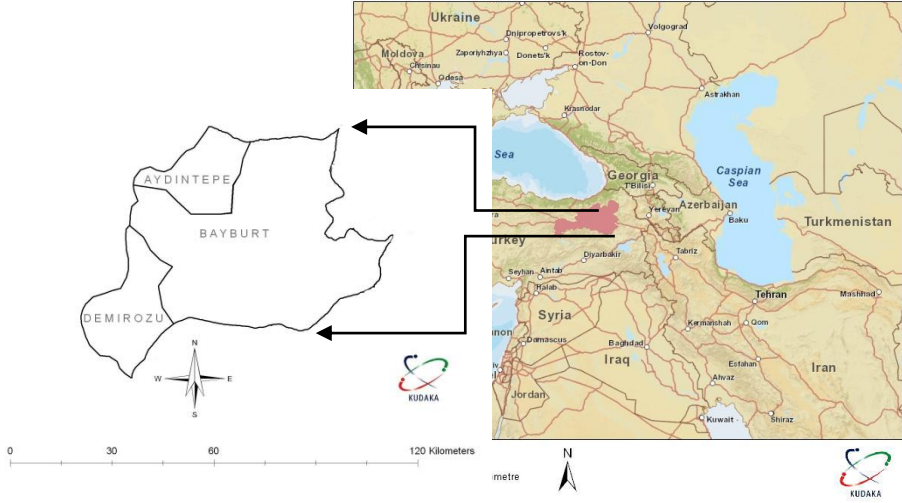
Bu makalede; Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı ve Bayburt Belediyesi tarafından konuyla ilgili olarak yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir.

Bayburt İli

Bayburt ili 40 derece 37 dakika Kuzey Enlemi ile 40 derece 45 dakika Doğu boylamı, 39 derece 52 dakika Güney enlemi ile 39 derece 37 dakika batı boylamları arasında yer alır. Doğusunda Erzurum, batısında Gümüşhane, kuzeyinde Trabzon ve Rize, güneyinde Erzincan illeri ile çevrili Anadolu'nun kuzey doğusunda

¹ Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı

Çoruh Nehri kenarında ve denizden 1550 m. yükseklikte kurulmuş 3652 km² yüzölçümlü bir ildir(*www.bayburt.bel.tr*, 2012).

TRA1 Bölgesi ve Bayburt İlinin Konumu

Bayburt ilinin nüfusu 2012 TÜİK verilerine göre 39 000 kişidir. Bu rakam yaz aylarında gelen yerli-yabancı turistlerle 45 000 e ulaşmaktadır. Bayburt gerek tarihi yapıları, mağaraları ve türbeleriyle gerekse şehrin merkezinden geçen Çoruh nehriyle turistler için tam bir huzur kenti özelliği göstermektedir. İldeki kamu ve sivil toplum kuruluşlarının beraber hareket etme kabiliyetleri, Bayburt halkının misafirperverliği ve yardım severliğiyle birleşince, Bayburt; her türlü ulusal ve uluslararası organizasyonlarda yer alabilecek bir dinamîğe sahip olmaktadır.

CittaSlow Nedir? (Yaşamın Kolay Olduğu Kentlerin Uluslararası Kalkınma Ağı)

İtalyanca Citta (Şehir) ve İngilizce Slow (Yavaş) kelimelerinden oluşan Cittaslow kelimesi, Sakin Şehir anlamında kullanılmaktadır. Cittaslow Ağı, küreselleşmenin şehirlerin dokusunu, sakinlerini ve yaşam tarzını standartlaştırmasını ve yerel özelliklerini ortadan kaldırmasını engellemek için Slow Food hareketinden ortaya çıkmış bir kentler birliğidir. Küreselleşmenin yarattığı homojen mekanlardan biri olmak istemeyen, yerel kimliğini ve özelliklerini koruyarak dünya sahnesinde yer almak isteyen kasabaların ve kentlerin katıldığı bir birlik-tir.

Cittaslow Türkiye Logosu

Cittaslow Logosu

Türkiye’de Cittaslow hareketi Seferihisar’ın 28 Kasım 2009 tarihinde Cittaslow olmasıyla resmi olarak kurulmuştur. Yavaş hareketinin Türkiye’de yaygınlaşması için yapılan çalışmalar sonucunda 2010 yılında Akyaka, Yenipazar, Gökçeada ve Taraklı kentleri Cittaslow olmak için çalışmalara başlamıştır. 24 Haziran 2011 tarihinde Polonya’da düzenlenen Cittaslow Uluslararası Kongresinde Cittaslow olarak ilan edilen kentlerle birlikte Türkiye’deki Cittaslow sayısı beşe çıkmıştır ve Türkiye’de Cittaslow Ulusal Ağı kurulmuştur.

Kentlerin kendi özelliklerini ve yapılarını korumalarını, yerel ürünlerine, sanatlarına ve yemeklerine sahip çıkmalarını öngören Cittaslow hareketi doğaya zarar vermeden de kentlerin gelişebileceğini savunmaktadır. Çok farklı ve geniş bir coğrafyaya sahip aynı zamanda tarihte çok farklı kültürlerle ev sahipliği yapmış bir ülkede Cittaslow olabilecek belki de yüzlerce kent vardır. Bu kentlerin Cittaslow olması o yöredeki yerel yemeklerin, ürünlerin, zanaatlerin, mimari yapının, doğanın korunması aynı zamanda bu kentlerin kalkınması anlamına gelecektir. Türkiye’deki “Sakin Şehir” sayısını artması sahip olduğumuz değerlerin geleceğe taşınabilmesi anlamına gelecektir (<http://www.cittaslowturkiye.org> 2012).

Slow Food ve Cittaslow

Cittaslow hareketinden bahsetmek için öncelikle Slow Food hareketinin nasıl doğduğundan bahsetmek gerekmektedir. 1986 yılında Roma’nın (İtalya) simgesel meydanlarından biri olan İspanyol Merdivenlerinde uluslararası bir fast food zincirinin bir şubesinin açması sonucu ortaya çıkan tepkinin bir sonucu olarak Slow Food hareketi ortaya çıkmıştır. Slow Food yerel yemeklerin uluslararası fast food zincirleri ve çok uluslu tarım şirketleri tarafından oluşturulan

hızlı yaşam kültürü nedeniyle yok olmasını karşı kurulan bir harekettir. Günümüzde 100,000'den fazla üyesiyle ve 1,300 şubesiyle (convivium) Slow Food dünyanın en aktif sivil toplum kuruluşlarının başında gelmektedir.

1999 yılında 4 küçük İtalyan kentinin (Orvieto, Greve in Chianti, Bra, Positano) belediye başkanları Paolo Saturnini önderliğinde bir araya gelerek Slow Food hareketinin kentsel boyuta taşınması gerektiğini iddia ederek Cittaslow birliğini kurmuşlardır. İlk yıllarında İtalya'da genişleyen Cittaslow hareketi günümüzde Güney Kore'den, Amerika Birleşik Devletleri'ne, Çin'den Fransa'ya yayılmış 24 ülkede 147 üyeye sahip olmuştur (<http://www.cittaslowturkiye.org> 2012).

Cittaslow: Yaşamın Kolay Olduğu Kentlerin Uluslararası Ağı

Cittaslow, nüfusu 50.000'nin altındaki kentlerin üye olabildiği, kentlerin kendi gelenek, göreneklerini, yemeklerini, tarihsel kimliklerini korumalarını öngören bir birliktir. Cittaslow felsefesi kentlerin hangi alanlarda güçlü ve zayıf olduklarını analiz etmelerini ve sahip oldukları şartlar çerçevesinde bir strateji geliştirmelerini teşvik etmektedir.

Bir şehrin Cittaslow olması demek o şehrin dokusunun, renginin, müziğinin ve hikayesinin uyum içinde, şehir sakinlerinin ve ziyaret edenlerin zevk alabilecekleri bir hızda yaşanması demektir. Yerel zanaatları, tatları ve sanatları sadece eskilerin hatırlayabildiği kavramlar olmaktan çıkarmak için bunları çocuklarımızla ve misafirlerimizle paylaşmaktır. Bu hayatın tek amacının bir yerlere yetişmek olmadığını, içinde bulunan andan zevk alınması gerektiğini insanlara hatırlatmaktır.

Bayburt İlinden Sakin Bir Görüntü

Cittaslow birliğine üye olan kentlerin ve üye adaylarının Yavaş Felsefesine bağlı kalmaları ve bu çerçevede hareket etmeleri için bazı üyelik kriteri belirlenmiştir. Bu kriterler çevre, altyapı, teknoloji, misafirperverlik, farkındalık ve Slow Food projelerine destek alt başlıklarında toplanmaktadır. Cittaslow olmak isteyen kentlerin ve Cittaslow olan kentlerin bu statüleri devam ettirmek için bu kriterler çerçevesinde projeler geliştirmesi ve uygulaması gerekmektedir. Cittaslow kriterlerinin çoğu, her kentin birbirinden farklı şartlara sahip olması nedeniyle genel kavramlardan oluşmaktadır. Her kent kendi özellikleri ve stratejisi kapsamında Cittaslow kriterleri üzerinden proje geliştirmektedir(<http://www.cittaslowturkiye.org> 2012).

Cittaslow Üyelik Kriterleri Hakkında

Üyelik hakkında Cittaslow Türkiye temsilciliği web sitesinde yayımlanan metin aşağıya alınmıştır. Bu metne göre; 1999 yılında İtalya'nın Greve in Chianti kentinde kurulan Cittaslow Birliği nüfusu 50.000 altında olan kentlerin üye olabildiği uluslararası bir belediyeler birliğidir. Birliğe üye olmak için birliğin belirlediği kriterleri gerçekleştirmek için projeler geliştirmek ve uygulamak gerekmektedir. Kentlerin kriterler çerçevesinde yaptığı çalışmalar puanlanmakta ve bir kentin üye olması için 50 ve üzerinde puan alması gerekmektedir. 1999 yılında birliğin belirlediği kriterler, birliğin sadece İtalya veya Avrupa'da değil bütün dünyada yayılması sonucu daha evrensel bir hale getirilmeye çalışılmıştır. Uluslararası Bilim Komitesi tarafından yapılan çalışmanın Birlik tarafından onaylanmasının ardından geçerli olan yeni kriterler ilk aşamada deneme amaçlı bir sene deneme süresine tabi tutulacaktır.

Yeni kriterlerin eskilerinden en önemli farklılıklarından biri perspektif ve zorunlu kriterlere yer verilmesidir. Zorunlu kriterler o konuda yapılan çalışmaların mevcudiyetinin zorunlu olduğu kriterlerdir ve kriter listesinde bir asteriks (*) ile belirtilirler. Perspektif kriterler ise iki asteriks ile belirtilen (**) ve aday kent tarafından geleceğe yönelik daha kesin ve imtiyazlı taahhütlerin benimsendiği kriterlerden oluşmaktadır. Perspektif kriterler, gerçekleştirilmeleri durumunda, yer aldıkları kriter başlıklarında %15 oranında puan artışı sağlarlar.

1. Çevre Politikaları

- 1.1. Hava temizliğinin yasa tarafından belirtilen parametrelerde olduğunun belgelenmesi *
- 1.2. Su temizliğinin yasa tarafından belirtilen parametrelerde olduğunun belgelenmesi *

- 1.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal ortalamayla karşılaştırılması
- 1.4. Kentsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması *
- 1.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi
- 1.6. Kentsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması *
- 1.7. Binalarda ve kamu kullanım alanlarında enerji tasarrufu
- 1.8. Kamunun yenilebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi
- 1.9. Gürültü ve trafik kirliliğinin azaltılması
- 1.10. Kamusal ışık kirliliğinin azaltılması *
- 1.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketimi
- 1.12. Biyoçeşitliliğin korunması

2. Altyapı Politikaları

- 2.1. Kamu binalarına bağlı verimli bisiklet yolları
- 2.2. Mevcut bisiklet yollarının araç yollarıyla kilometre üzerinden karşılaştırılması *
- 2.3. Metro ve otobüs durakları gibi aktarma merkezlerinde bisiklet park yerleri
- 2.4. Özel taşıt kullanımına alternatif olarak eko ulaşım planlanması *
- 2.5. Engellilere yönelik mimari engellerin kaldırılması *
- 2.6. Aile hayatı ve hamile kadınlar için girişimler *
- 2.7. Sağlık hizmetlerine onaylanmış ulaşılabilirlik
- 2.8. Kent merkezlerinde malların sürdürülebilir dağıtımı
- 2.9. Şehir dışında çalışan şehir sakinlerinin oranı *

3. Kentsel Yaşam Kalitesi Politikaları

- 3.1. Kentin direnci için planlama i**
- 3.2. Kente ait değerlerin iyileştirilmesi, kent merkezlerinin ve kamu binalarının değerlerinin artırılması için programlar *
- 3.3. Verimli bitkiler ve meyve ağaçları kullanılarak sosyal yeşil alanların iyileştirilmesi ve/veya oluşturulması **
- 3.4. Kentsel yaşanabilirliğin artırılması
- 3.5. Marjinal alanların tekrar değerlendirilip kullanılması *

- 3.6. Vatandaşlara ve turistlere yönelik interaktif hizmetlerin geliştirilmesinde bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanılması *
- 3.7. Sürdürülebilir mimari için hizmet masası oluşturulması *
- 3.8. Kentin internet ağına sahip olması *
- 3.9. Kirleticilerin izlenmesi ve azaltılması *
- 3.10. Tele çalışmanın geliştirilmesi
- 3.11. Kişisel sürdürülebilir kentsel planlanmanın teşviki
- 3.12. Sosyal altyapıyı desteklemek
- 3.13. Kamusal sürdürülebilir kentsel planlamanın teşviki *
- 3.14. Kent içindeki kullanışlı yeşil alanların verimli bitkiler ile değerlendirilmesi**
- 3.15. Yerel ürünlerin ticarileşmesi için alanların yaratılması *
- 3.16. Atölyelerin korunması ve değerlerinin arttırılması - doğal/yerel alışveriş merkezlerinin yaratılması *
- 3.17. Yeşil alanlarda kullanılan beton miktarı

4. Tarımsal, turistik, esnaf ve sanatkarlara dair politikalar

- 4.1. Agroekolojinin geliştirilmesi **
- 4.2. El yapımı ve etiketli veya markalı esnaf/sanatkâr ürünlerinin korunması *
- 4.3. Geleneksel iş tekniklerinin ve zanaatların değerinin arttırılması *
- 4.4. Kırsal bölgede yaşayanların hizmetlere erişimini arttırarak kırsal bölgelerin değerini arttırmak *
- 4.5. Kamuya ait restoranlarda (okul kantinleri, aş evleri vb) yerel, mümkünse organik ürünlerin kullanılması *
- 4.6. Kişisel kullanımda ve yemek sektöründe tat eğitimlerinin verilmesi ve mümkünse organik yerel ürünlerin kullanılmasının teşvik edilmesi *
- 4.7. Yerel ve geleneksel kültürel etkinliklerin korunması ve değerlerinin arttırılması *
- 4.8. Otel kapasitelerin arttırılması *
- 4.9. Tarımda GDO kullanımının yasaklanması
- 4.10. Önceden tarım için kullanılmış alanların kullanımı hakkındaki imar planları için yeni fikirlerin varlığı

5. Misafirperverlik, Farkındalık ve Eğitim için Planlar

- 5.1. İyi karşılama *
- 5.2. Esnafın ve operatörlerin farkındalıklarını arttırmak *
- 5.3. Yavaş güzergâhların mevcut olması
- 5.4. Önemli yönetsel kararlara tabandan tavana katılım sürecini sağlayacak aktif tekniklerin benimsenmesi
- 5.5. Eğitimciler, yöneticiler ve çalışanların Cittaslow temaları hakkında sürekli eğitim görmesi**
- 5.6. Sağlık eğitimleri
- 5.7. Yöre halkına Cittaslow'un anlamı hakkında sistematik ve kalıcı eğitim vermek *
- 5.8. Cittaslow üzerine yerel yönetim ile çalışan derneklerin aktif varlığı
- 5.9. Cittaslow kampanyalarının desteklenmesi *
- 5.10. Cittaslow logosunun internet sayfasında ve antetli kağıt üzerinde kullanımı *

6. Sosyal Uyum

- 6.1. Azınlıklara yönelik ayrımcılığa karşı çalışmalar
- 6.2. Farklı etnik kökene sahip insanların birbirlerine komşu olması
- 6.3. Engelli kişilerin entegrasyonu
- 6.4. Çocuk bakımının desteklenmesi
- 6.5. Genç neslin istihdam durumu
- 6.6. Yoksulluk
- 6.7. Toplumsal ortaklıklar/sivil toplum kuruluşlarının mevcudiyeti
- 6.8. Farklı kültürlerin entegrasyonu
- 6.9. Politikaya katılım

7. Ortaklıklar

- 7.1. Slowfood aktiviteleri ve kampanyaları için destek
- 7.2. Doğal ve geleneksel yiyecekleri Slowfood veya diğer kurumlar ile desteklemek

7.3. Eşleştirme projelerini desteklemek ve geliştirmekte olan ülkelerin Cittaslow ve Slowfood felsefelerinin yayılmasını da sağlayacak şekilde gelişmeleri için işbirliği yapmak

CittaSlow Süreci İle ilgili Bayburt İlinde Yapılan Faaliyetler

Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerini içine alan Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nin zengin turizm potansiyelinden mümkün olan en yüksek faydayı sağlamak ve bu sayede bölgenin sosyo-ekonomik yönden kalkınmasına katkıda bulunmak amacı ile KUDAKA olarak 2011 yılı içerisinde Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi İnovasyona Dayalı Turizm Stratejisi ve Eylem Planı'nı dokuz aylık bir süreçte ve bölgemizdeki kamu, STK ve özel sektör temsilcilerinden oluşan 2000 kişilik bir grubun katkısını alarak hazırlanmıştır(belgeye www.kudaka.org.tr adresinden ulaşılabilir). Bu eylem planının hayata geçirilmesi de, tıpkı hazırlık aşamasında olduğu gibi bölgedeki turizmle ilgili tüm tarafların ortak iradesiyle yürütülmektedir.

Bu kapsamda; farklı alanlarda hizmet edecek 12 adet alt komite kurulmuştur. Bu komitelerden birisi olan Eko-Agro Komitesi; TRA1 bölgesi illerinde farklı uygulamalar gerçekleştirmektedir. Komitenin uygulamaya koyduğu çalışmalarından biriside; Bayburt ilinin Uluslararası sakin şehir kalkınma ağına (CittaSlow) dâhil edilmesidir. Bu kapsamda Bayburt ilinde Bayburt Belediye Başkanı Sn.H.Ali POLAT'ın başkanlık ettiği bir alt komite kurulmuştur. Komite ortalama ayda bir toplanarak Bayburt ilinin CittaSlow üyeliği için yapılması gerekenler ve yapılan çalışmaları değerlendirmektedir. Cittaslow üyelik süreci başlı başına kalkınma sürecidir. Bu süreçte uluslararası fonların kullanımı daha kolay olabilmektedir. Bu süreç belediyelerden, sivil toplum örgütlerine, kamu kurumlarından halka kadar herkesi içine alan hem sosyal hem de ekonomik uygulamalardan oluşmaktadır.

KAYNAKLAR

Citta Slow Türkiye ,2012 ,<http://www.cittaslowturkiye.org>

Cittaslow International Network,2012, <http://www.cittaslow.org/>

Bayburt Belediyesi, 2012, <http://www.bayburt.bel.tr>

TARİHİ PERSPEKTİFTE BAYBURT'TA YEREL GELENEKSEL MİMARİ VE ÇAĞDAŞ MİMARİYLE BÜTÜNLEŞTİRİLMESİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER*2

Prof. Dr. Şinasi AYDEMİR

Ülkemizde kentleşme; mimari çevrede, konut tasarımında ve yapımında, geleneksel konut ile çağdaş konutlarda yaşam ve onların tasarımlarında çelişkilere neden olmuş/olmakta, göç alan kentler özgün konut kimliklerini yitirmiş/yitire gelmektedir. Yeni il olan, her alanda kamu yatırımlarının kente gelmesi, kentte yer seçmesi, iyi yönlendirilmediğinde kentin fiziksel makro formunu olumsuz etkileyecektir. Çoğu kez iyi yönetilmeyen, plansız bu tür gelişmeler ve uygulamaların sonuçları geri dönülemez olmaktadır. Bu bildiride, 1991de "Bayburt Yöresel Mimari ve El Sanatları Araştırması"nın bulguları ışığında bu güne doğru bir değerlendirme yapılmaktadır.

1989 yılında Bayburt'un il statüsüne kavuşması ile göç alacağı, yaşanacak kentleşme baskısının yalnızca fiziksel dokuda etkili olmakla kalmayıp, sosyal ve ekonomik dokuda da etkisini göstereceği, sosyal ve ekolojik süreçlerin gündeme geleceği öngörülmüştür. Ayrıca, zaten var olan konut gereksinimi bu süreçte daha da büyüyecektir. Bayburt'un kentleşme sürecinde, geçmişteki konut/ yaşam alanı geleneğini günün gereksinimlerine uyarlayarak, örneklerinden daha kimlikli gelişmesi düşünülmüştür. Ancak bu konuda veri bulunmaması nedeniyle Kültür Bakanlığı bizden Bayburt'un geleneksel mimarisinden günümüze aktarılabilir öğeler/ yapılar konusunun derinlemesine araştırılmasını ve öneriler geliştirilmesini talep etmiştir. Sonradan buna Bayburt Belediyesi'nin toplu konut alanı tasarımı isteği de eklenmiştir.

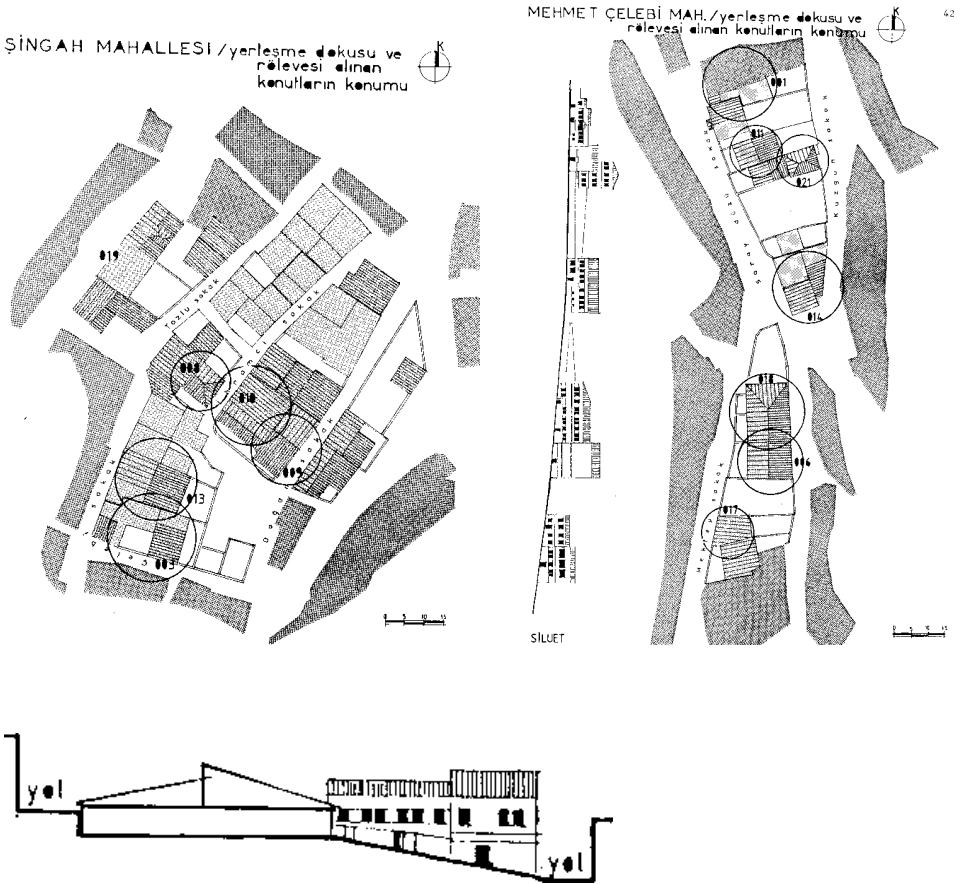
Bayburt Yöresel Mimari ve El Sanatları adı altında ele alınan, çerçevesi "geleneksel konut plan tiplerini, yapım kültürünü, yapım sistemlerini ve malzemesini tanımak ve tanıtmak³, Bayburt'un yakın gelecekte yüzleşeceği kentleşme sorunları karşısında mimari kültürünün korunabilecek olanlarını saptanmak" olarak çizilen araştırmaya, 1990 yılında geniş bir ekiple başlanmıştır. Öncelikle kent gezilerek geleneksel mimari örneklerin yoğun olduğu alanlar/ mahalleler

*2 Aydemir, Ş., Bayburt Yöresel Mimari ve El Sanatları Araştırması,1991, KTÜ Döner Sermaye İşletmesi, Trabzon.

*3 Bayburt yöresel el sanatları da araştırma kapsamında yer almış, içlerinden kültürel ve ekonomik değeri olanların yaşatılmasına katkıda bulunmak ta projenin bir diğer amacı olmuştur.

belirlenmiş, sonra da bu mahallelerde yapılan gözlemler ve görüşmelerle 22 konut rölöveleri yapılmak ve ayrıntılı incelenmek üzere aşağıda gösterilen mahallelerden seçilmiştir (Bkz. Şekil 1).

Bu bildirin amacı, adı geçen araştırmanın özelinde (araştırmaya dayanarak), kentleşmenin mimari çevrede yöresel mimariyi güncelle taşıyabilmenin ipuçlarını vermeye, gelenek ile günümüz taleplerini uyumlandıran bir yaşam alanının nasıl planlanabileceği örneklenmeye çalışmaktır.

Şekil 1. Bayburt Geleneksel Konutlarının Yoğun olduğu Mahalleler ve Rölöve Çalışması İçin Seçilen Konutlar

KONUT TİPOLOJİSİ: BULGULAR

Seçilen 22 konutun rölöve çalışmaları sonunda geleneksel dört konut tipi belirlenmiştir. "T₁" genelde "saf" tip diye anılabilecek olan geleneksel Bayburt evi plan tipini anlatmaktadır, Bayburt ev tipi özelliklerinin hemen hepsini barındırmaktadır (Bkz. Şekil 2). Çok ender durumlarda giriş holünün mevcut olmadığı ya da zamanla ortadan kalktığı da görülmüştür. "T₂" ise saf tipin büyük olasılıkla "evrim" geçirmiş durumudur (Bkz. Şekil 3). Zamanla tandırbaşı ve

tandır atıl hale gelince yer evi ve tandırın üstü kapatılarak galeri ortadan kaldırılmış ve bu büyük mekânın üstü de uyuma bölümlerine ayrılmıştır. Ancak bu tipte merdivenin giriş holünde saptanması belki de başından beri Bayburt'ta galerisiz evlerin de mevcut olduğunu düşündürmektedir.

"Ekleşik tip" diye adlandırılan "T₃" de ise çift merdivene rastlanmakta ve bu açıdan Erzurum evlerini de anımsatmaktadır. Bu tipte gerek galeriden ulaşılan üst kat bölmeleri, gerekse giriş holü merdiveninden ulaşılan, bağımsız kullanıma olanak veren yatak odaları barındırılmaktadır (Bkz. Şekil 4). Büyük bir olasılıkla evli çocukları da baba evinde barındırmaya; yeme-içme etkinliklerini çocukları ve torunlarıyla sürdürmeye eğilimli Bayburt geleneksel aile yapısının yer aldığı ev tipidir.

Son olarak rölelerde Bayburt'ta Doğu Karadeniz mimarisinin özelliğini taşıyan galerisiz, tek merdivenli, üstten sofası çıkma yapan "cumbalı" ve Doğu Karadeniz'de "Karnıyarık" olarak adlandırılan tipe de rastlanmıştır (Bkz. Şekil 5). Ancak sayıları ve yaşayan örnekleri az olan bu konutların, Doğu Karadeniz sahil bandından içeri kültür taşıyan ustalar tarafından yapılmış olabileceği de çok güçlü bir olasılıktır. (T4). Örneklenen yirmi iki' röleinin tiplere dağılımı aşağıdaki Tablo 1 de verilmektedir (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Konutların Tiplere Göre Dağılımı

Tip 1	9
Tip 2	6
Tip 3	3
Tip 4	4
Toplam Röleve	22

Çalışmanın ikinci aşamasında Bayburt'ta seçilen evlerin diğer bazı özellikleri araştırılmıştır. Bu özellikler arasında Bayburt evlerinin genel cephe özellikleri; cephede dolulukların, boşlukların, çatıların, strüktürün, donatıların ve evlerin bahçeli olup olmama durumları vardır. Yapılan incelemede izleyen saptamalar ortaya konmuştur;

1) Bayburt evinin zemin kat ve 1. kattan ibaret olduğu ender olarak diğer bir katın varlığı gözlenmiştir.

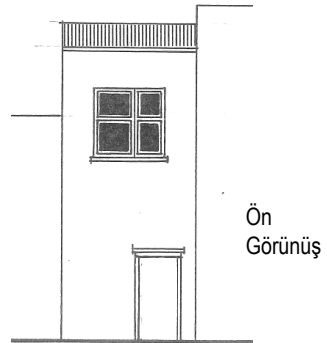
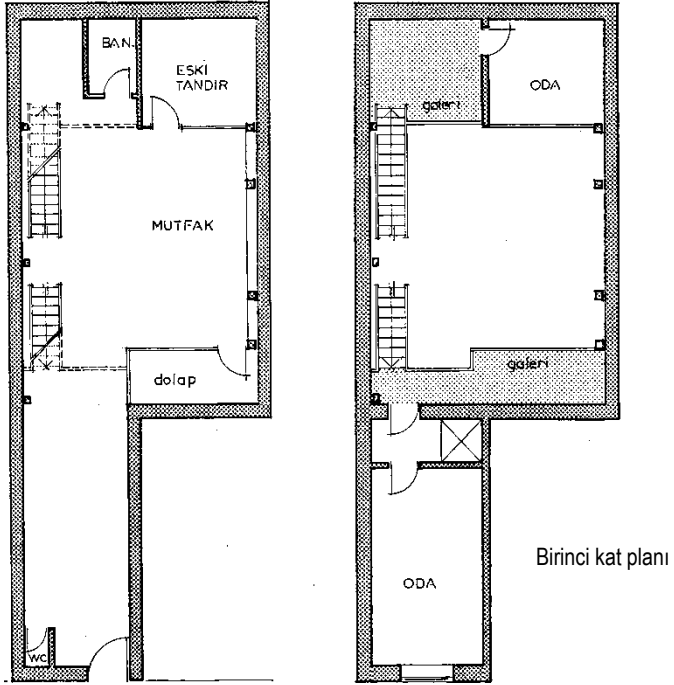
Kat yükseklikleri ortalama 3 m dir.

- 2) Planda ise bozulmamış net dikdörtgenler kullanılmıştır. Ender olarak ileri geri oynamalara rastlanmıştır.
- 3) Evlerin cephelerinin en/boy oranları 2/3 dür.
- 4) 22 konutun sadece 6 adedinde çıkma saptanmış ve bunların 3'ü açık 3'ü kapalı çıkma olarak belirlenmiştir. Bayburt evi genelde düz ve hareketsiz bir cephe özelliği taşımaktadır.
- 5) Buna karşın konutların 16'sında saçak mevcuttur.
- 6) Ancak saçakların genişliği ortalama 40-45 cm olup 70 cm.yi aştığı görülmemiştir
- 7) Genelde tüm Bayburt evlerine birkaç basamakla girilmektedir.
- 8) Doğu Karadeniz de sık rastlanan zemin kat, 1. Kat cephe malzemesi farklılaşmasına rastlanmamıştır.
- 9) Konutların yarısında su basman kaygısı mevcut değildir.
- 10) Yol kotundan eşik yüksekliği 0.00 ile 70 cm arasında değişmekte ve kar kalınlığı göz önünde bulundurulmamaktadır.
- 11) Yapıların % 100'ü taş örgü olup doku doğal olarak yöresel dokudur.
- 12) Renk olarak beyaz, krem, sarı ve açık toprak rengi egemendir.
- 13) Taş örgünün doğal dokusu ve katları ayıran entablatur dışında duvarlarda süslemeye pek rastlanmamıştır. 14) 22 evin 5'inde frizlerde kabartmalı oyulmuş bir vurgu vardır.
- 15) 20 evin 15' inde ise pencereler sövelidir ve bunların 2sinde rozet vardır.
- 16) 20 evin 7sinde taş işçiliğinde 20 evin 7'sinde taş işçiliğinde derzlere rastlanmıştır.
- 17) Pencerelerde denizlik yaygın bir tavır değildir, mevcutlarda ise ahşap, taş ve metal olanlarına rastlanmıştır. 18) Pencere boşluklarının en ve boy oranları 1/2 veya 1/1 olarak saptanmıştır. 1/1 boşluklar 30/30 cm, 40/40 cm, 50/50 cm olarak ölçülürken, 1/2 oranındaki boşluklarda yaygın anlayışın 70/140 cm olduğu belirlenmiştir.
- 19) Birinci katlarda doğal ışıklandırma oranı zemin katlara göre önemli ölçüde artma göstermektedir.
- 20) Söve malzemesi olarak taş ve ahşaptan yararlanılırken pencere sövelerinin hatlı olarak görev yapan taşıyıcı bir öge olma durumuna ve bu çözümün se-

çeneği olarak kilit taşıma da rastlanmıştır. Kepek sistemi olmamasına karşın konutların yarısında çift pencere arasında kullanılan demir parmaklığa rastlanmıştır. Çoğunlukla çift kanat sistemiyle açılan pencerelerin yanında, giyotin sistemiyle çalışan pencereler de mevcuttur, Pencere yönü olarak Güney ve Batı tercih edilen yönlerdir. Doğal olarak bu, ana cephenin de aynı biçimde yönlendiği anlamına gelmektedir.

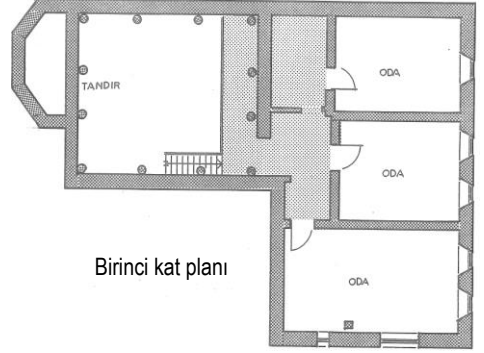
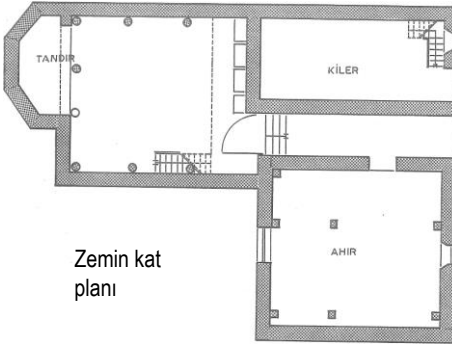
- 21) Binalarda giriş kapıları yapıların % 65'inde binanın simetri eksenini üzerinde saptanırken, % 35'inde eksenle sağdaki duvar arasına yerleştirilmiş olarak bulunmuştur. Bayburt evinde ikinci bir giriş kapısı anlayışı genelde eklesik tiplerde mevcuttur. Evlenen çocuğuna özerk barınma olanağı tanıyan Bayburtlu bunu bağımsız bir başka girişle sağlıyordu büyük bir olasılıkla.
- 22) Giriş kapıları ender olarak saç ve demirden yapılırken yoğun bir biçimde ahşap kullanılmış ve özellikle tokmaklar çok anatarca ele alınmışlardır. Kapıların büyük çoğunluğunu çift kanatlı açip kapama sistemi oluşturmaktadır.
- 23) Çatı örtü malzemesi olarak "kiremitle çok ender rastlanmaktadır. Çatı örtü malzemelerinin büyük çoğunluğunu ya "toprak" ya da "metal" olanlar oluşturmaktadır. Örtü biçimi ise "beşik çatı", Kırman çatı" ve "düz çatı" olabilmektedir. Çatı altı kullanımına ise sadece üç evde rastlanmıştır.
- 24) Baca malzemesi "hepen" dışında taş veya metalden yapılmakta, baca kesitleri de dikdörtgen veya daire biçimlerinden herhangi birisi yeğlenerek oluşturulmaktadır. Kırman çatıların değiştirilmediği durumlarda çatıdan aydınlatma yapılmakta, tadil edildiği durumlarda duvardan aydınlatma egemen olmaktadır.
- 25) Olabildiği ölçüde Bayburt evlerinde bahçe de görülmektedir. Bu hiç olmazsa avlu niteliğine bürünmekte, WC, çamaşır, atölye gibi sonradan eklenen birtakım işlevler ya da zorunlu genişlemenin sonucu birtakım mekanlar buralara kaydırmaktadır. Nitekim evlerin % 60mda bahçe saptanmıştır ve ölçüleri 14 m² ile 84 m² arasında değişmektedir.

T1	KTÜ Mühendislik Mimarlık Fakültesi- Mimarlık Bölümü						
	Bayburt İli Yöresel Mimari ve El Sanatları Projesi						
Adı:					Röleve N.		
İl:	İlçe:	Mah.:	Sokak:	Pafta: 6	Ada: 133	Parsel: 6	
Bayburt	Merkez	Mehmet Çelebi	Saray Düzü N.20				

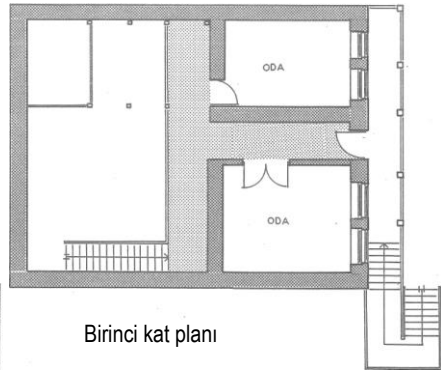
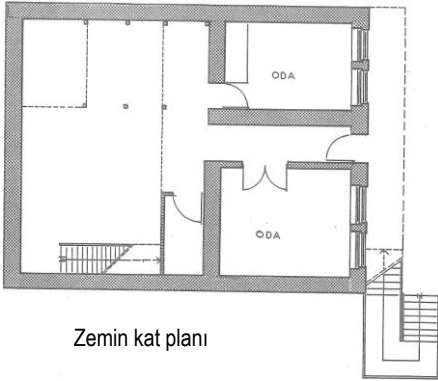

Şekil 2. T 1 Plan Tipi Konut Örnekleri

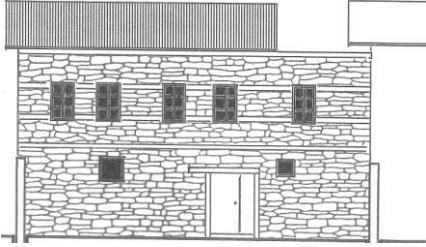
T1	KTÜ Mühendislik Mimarlık Fakültesi- Mimarlık Bölümü						
	Bayburt İli Yöresel Mimari ve El Sanatları Projesi						
Adı:					Röleve N.		
İl:	İlçe:	Mah.:	Sokak:	Pafta: 23	Ada: 83	Parsel: 9	
Bayburt	Merkez	Şingah	Doğan				

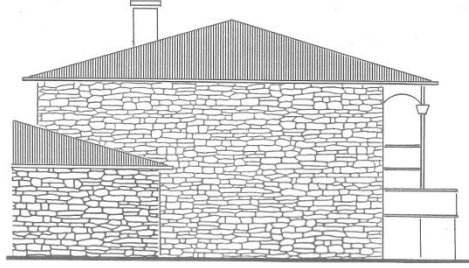
T1	KTÜ Mühendislik Mimarlık Fakültesi- Mimarlık Bölümü						
	Bayburt İli Yöresel Mimari ve El Sanatları Projesi						
Adı:					Röleve N.		
İl:	İlçe:	Mah.:	Sokak:	Pafta: 23	Ada: 96	Parsel: 13	
Bayburt	Merkez	Şingah	Yazıcıoğlu				

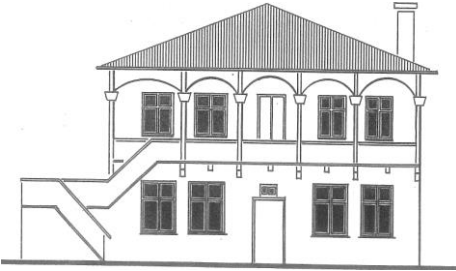
T1	KTÜ Mühendislik Mimarlık Fakültesi- Mimarlık Bölümü				Röleve N.		
	Bayburt İli Yöresel Mimari ve El Sanatları Projesi						
Adı:		İlçe:		Mah.:		Sokak:	
Bayburt		Merkez		Şingah		Emrah	
Pafta: 23		Ada: 83		Parsel: 2			

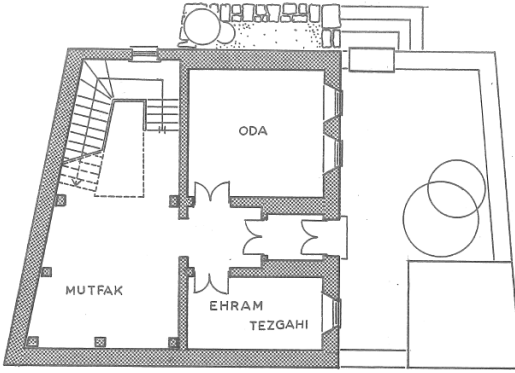
Ön Görünüş

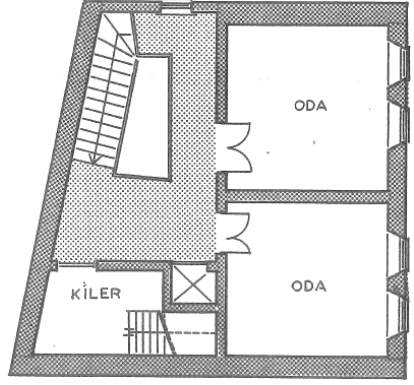
Yan Görünüş

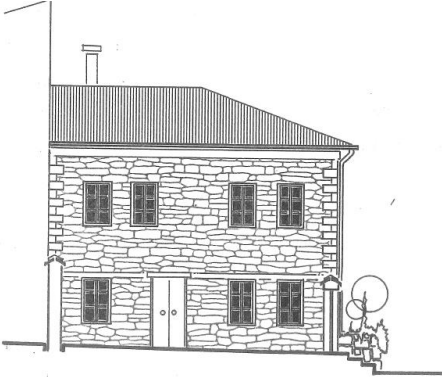
Ön Görünüş

Zemin Kat Planı

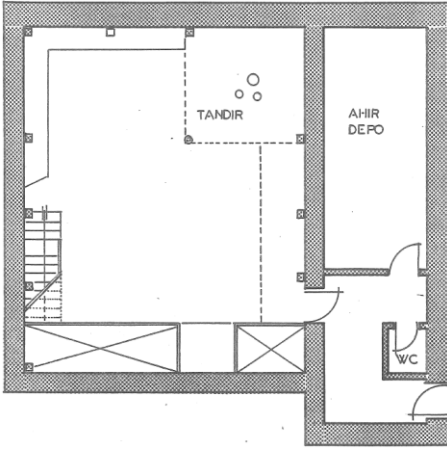
Birinci Kat Planı

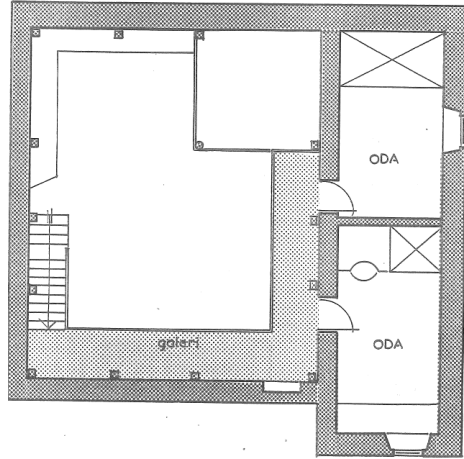
Ön Görünüş

T1	KTÜ Mühendislik Mimarlık Fakültesi- Mimarlık Bölümü						
	Bayburt İli Yöresel Mimari ve El Sanatları Projesi						
Adı:					Röleve N.		
İl:	İlçe:	Mah.:	Sokak:	Pafta: 9	Ada: 266	Parsel: 11	
Bayburt	Merkez	Veysel	Duduzar				

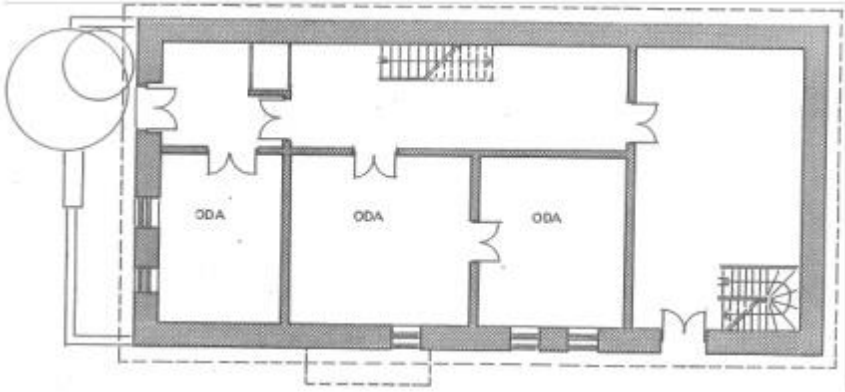

Zemin Kat Planı

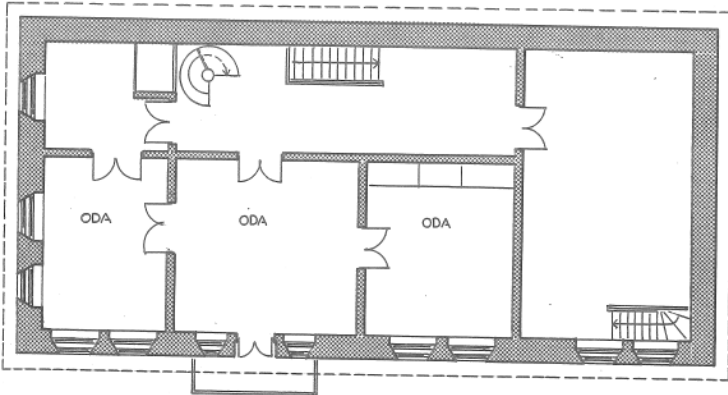

Birinci Kat Planı

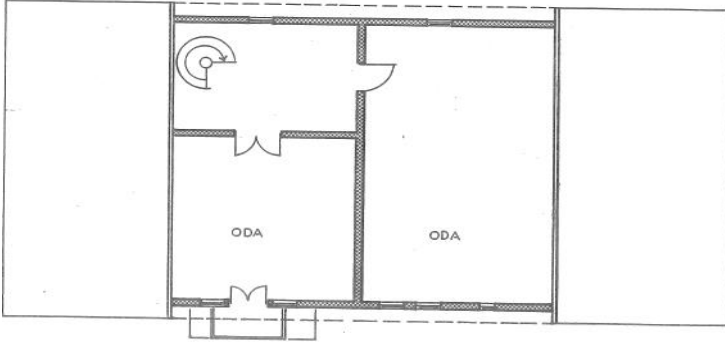
T2	KTÜ Mühendislik Mimarlık Fakültesi- Mimarlık Bölümü				Röleve N.		
	Bayburt İli Yöresel Mimari ve El Sanatları Projesi						
Adı:							
İl:	İlçe:	Mah.:	Sokak:	Pafta: 23	Ada: 84	Parsel: 5	
Bayburt	Merkez	Singah	Doğan				

Zemin Kat Planı

Birinci Kat Planı

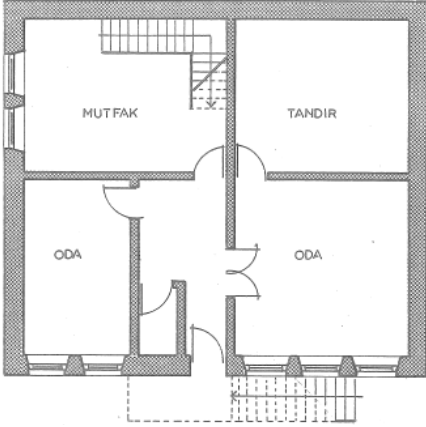
ikinci Kat Planı

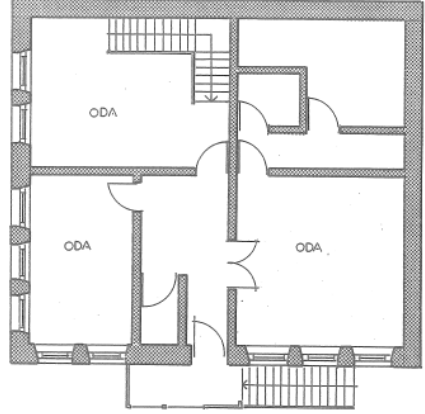
Ön Görünüş

Şekil.3. T 2 Plan Tipi Konut Örnekleri

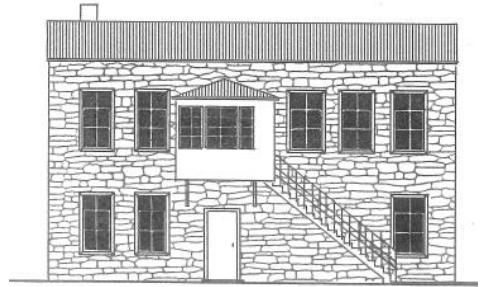
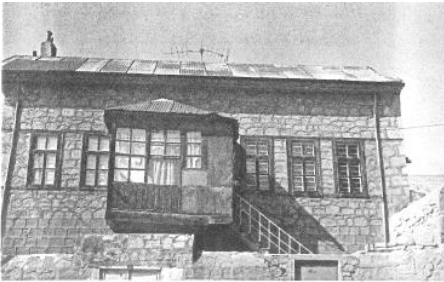
T2	KTÜ Mühendislik Mimarlık Fakültesi- Mimarlık Bölümü				Röleve N.		
	Bayburt İli Yöresel Mimari ve El Sanatları Projesi						
Adı:					Röleve N.		
İl:	İlçe:	Mah.:	Sokak:	Pafta: 23	Ada: 96	Parsel: 5	
Bayburt	Merkez	Singah	Şair Zihni				

Zemin Kat Planı

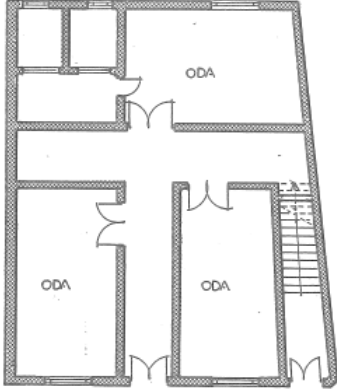

Birinci Kat Planı

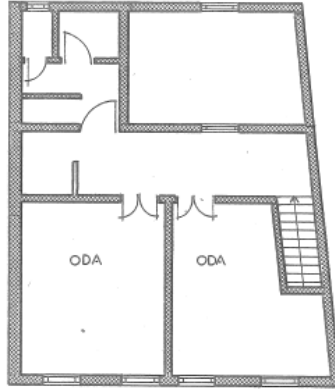

Ön Görünüş

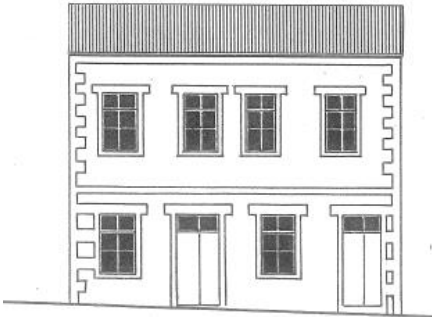
T2	KTÜ Mühendislik Mimarlık Fakültesi- Mimarlık Bölümü					Röleve N.	
	Bayburt İli Yöresel Mimari ve El Sanatları Projesi						
	Adı:						
	İl:	İlçe:	Mah.:	Sokak:	Pafta: 23	Ada: 6	Parsel: 147
	Bayburt	Merkez		Mektep No: 6			

Zemin Kat Kat Planı

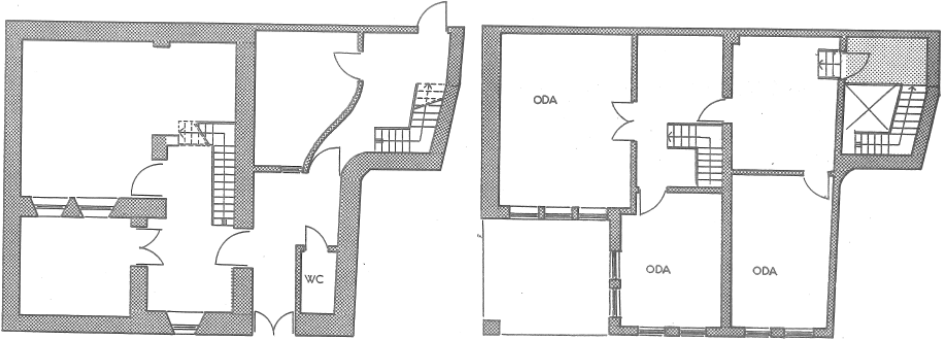

Birinci Kat Planı

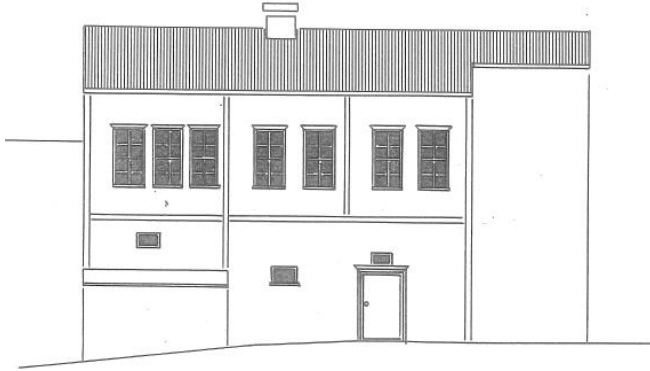
Ön Görünüş

T3	KTÜ Mühendislik Mimarlık Fakültesi- Mimarlık Bölümü						
	Bayburt İli Yöresel Mimari ve El Sanatları Projesi						
Adı:					Röleve N.		
İl:	İlçe:	Mah.:	Sokak:	Pafta: 12		Ada: 249	Parsel: 12
Bayburt	Merkez	Şingah	Dik				

Zemin Kat Kat Planı

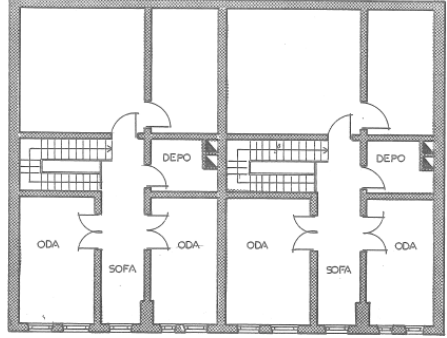
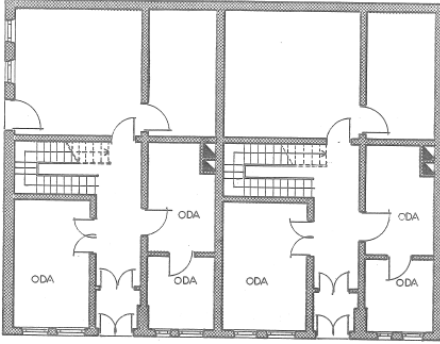
Birinci Kat Planı

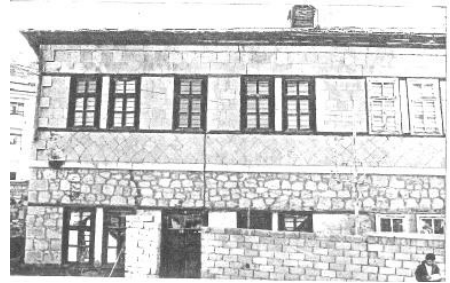
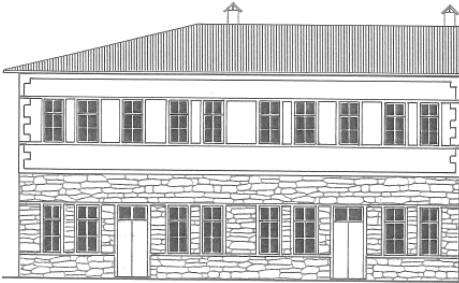
Ön Görünüş

Şekil 4: T3 Plan Tipi Konut Örnekleri

T4	Adı:				Röleve N.		
	İl:	İlçe:	Mah.:	Sokak:	Pafta: 6	Ada: 147	Parsel: 1
	Bayburt	Merkez		Mektep No: 12-14			

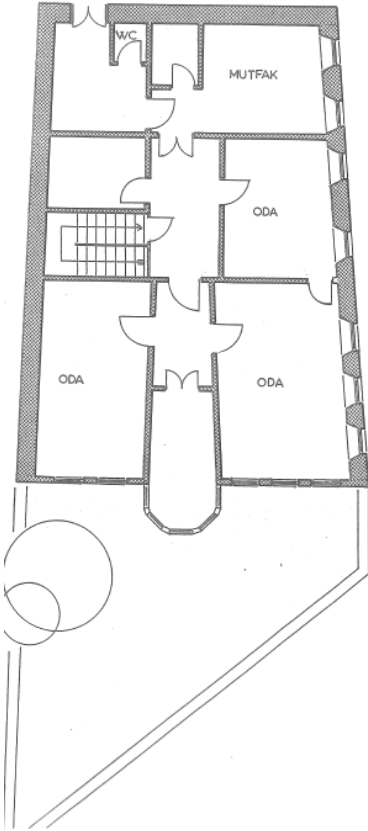

Zemin Kat Planı

Ön Görünüş

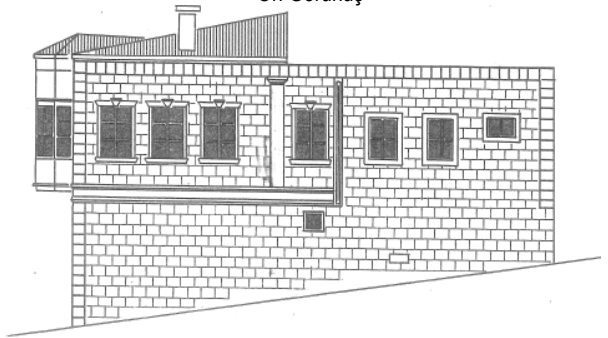
T4	Adı:				Röleve N.		
	İl:	İlçe:	Mah.:	Sokak:	Pafta: 9	Ada: 264	Parsel: 7
	Bayburt	Merkez		Belli			

Birinci Kat Planı

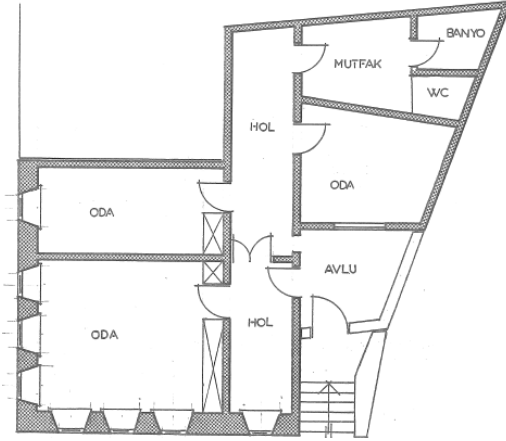

Ön Görünüş

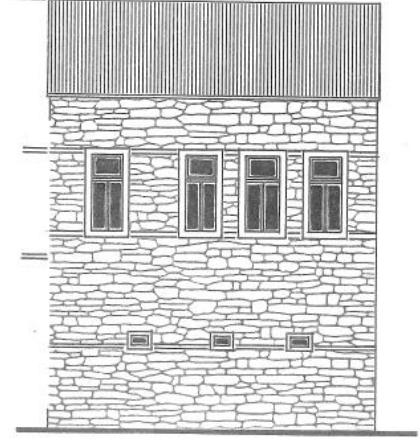

Yan Görünüş

T4	KTÜ Mühendislik Mimarlık Fakültesi- Mimarlık Bölümü					Röleve N.	
	Bayburt İli Yöresel Mimari ve El Sanatları Projesi						
	Adı:						
	İl:	İlçe:	Mah.:	Sokak:	Pafta: 6	Ada: 133	Parsel: 16
	Bayburt	Merkez	Mehmet Çelebi	Saray Düzü No: 17			

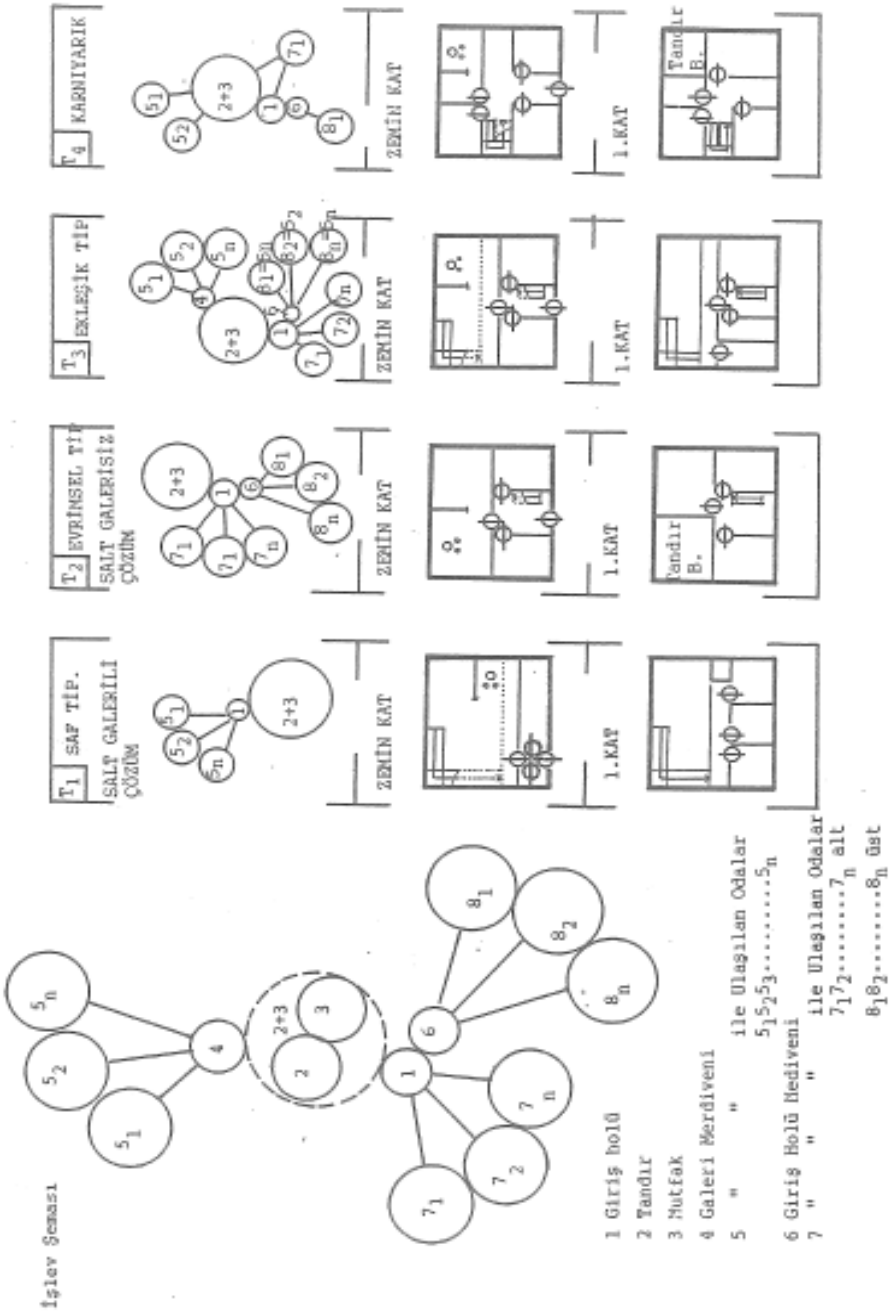

Zemin Kat Planı

Ön Görünüş

Şekil 5: T 4 Tipi Plan Konut Örnekleri

Şekil 6: Bayburt evleri plan tipolojileri

Toplumsal İlişkilerde Mahalle Odalarının Yeri: Geleneğin Geleceğe Yansıtılması

Bayburtlularca arzulanan konut ve konut çevresi bileşenlerini saptamaya yönelik yapılan bir anket Bayburt'un beğenilmeyen özelliklerinin yanı sıra, geleceğe taşınabilecek en beğenilen özelliklerini de ortaya koymaya yönelik açık uçlu bir soruyu içeriyordu. Verilen yanıtlar gruplandırıldığında, genelde, yaş ve eğitim düzeyi ne olursa olsun, Bayburt' lular kadar Bayburtlu olmayanlarca da en beğenilen özelliğin Bayburt'un gelenek-göreneklere ve komşuluk ilişkileri olduğu, sosyal kültürel olanakların eksikliği ve fiziksel çevre kalitesinin yetersizliği gibi olumsuz özellikler üzerinde durulmuştur.

Nedir bu denli beğenilen gelenek-görenekler ve ardındaki fiziksel ve kurumsal yapı?

Mahalle Odası

Cenaze, düğün gibi özel günlerde biçimini bulan gelenek-göreneklerin özünde komşular arası güçlü dayanışma-yardımlaşma ruhu yatmaktadır ve bunun yansıtıldığı yer mahalle odalarıdır. Buralarda cenazesi olanlarla yardım ve dayanışma(1), kahve içme "kız isteme" gibi

Eski Bayburt evlerinde giriş holüne açılan büyük özerk oda/odalar özel günlerde mahallelinin toplantı mekânıdır. Bu odalar yalnızca ölüm, kahve içme gibi amaçlarla kullanılmaz, mahalleliyi ilgilendiren tüm toplantılar buralarda yapılırdı. Mahallelerin büyümesi ile özel günlerde (2), 70li yıllarda evlerdeki özerk odalar yetersiz olmaya başlamıştır. 80'li yılların başında muhtarların ve halkın ortak kararları ile her mahalle özerk oda inşa etmiştir. Muhtarlıklara bağlı bu odalar, "mahalle odası", genellikle mahallenin camisi ile bütünleşir konumdadır. Yapılaşması yaygın ya da dağınık olan mahallelere, örneğin Zahit Mahallesinde olduğu gibi, halkın erişme kolaylığı açısından birden fazla oda bulunmaktadır.

Öte yandan, Bayburt'un odaları Batı toplumlarındaki "toplum merkezi"ne (Community Centre) benzetilebilir. Batıdaki merkezlerin amacı sosyal içeriklidir, özellikle yeni gelişen mahallelerde, sakinlerin ortak etkinliklerle birbiriyle kaynaşmalarını, bireylerin ait olma duygusu kazanmalarını sağlamaktır. Bu, özde Bayburt mahalle odalarının geleneksel işlevi ile uyumludur. Ayrıca, Bayburt' ta mahalle odalarının yeni işlevler kazandırılarak geleceğe aktarılması, örneğin okuma salonlarının oda ile bütünleştirilmesi, hiç değilse küçük çapta spor yapma olanaklarının hazırlanması, çeşitli beceri kurslarının dönüşümlü

olarak sürekliliklerinin sağlanması, dini konular dışında eğitsel konuşmalarında düzenlemesi vb., her yaş grubundan ve cinsten mahallelinin odaları kullanımını arttıracak, bireylerdeki mahallelik bilincini güçlendirecektir.

Özet olarak kendisini yeni yatırımlara açan, bu nedenle dışarıdan göç alma olasılığı güçlü olan Bayburt'un, önemli bir özelliğini, mahalle odaları geleneğini ve özündeki dayanışma, sevgi ve hoşgörüyü kaybetmeden geleceğe aktarmada titiz davranılması gerekmektedir. Gelecekte, heterojen bir toplum yapısına sahip olacağına göre, mahalle odalarının işlevinin zayıflayarak kaybolmamaları için çeşitli sosyal ve demografik yapıdaki toplum kesimlerine yanıt verecek işlevleri üstlenmeleri ve bunlara uygun fiziksel yapıya kavuşmaları sağlanabilmelidir. Yeni gelişecek konut alanlarında mahalleleri ilkökul birimi ölçeğinde (yaklaşık 700-800 konut birim) sınırlamak ve sosyal altyapı arasında mahalle odalarına da yer vermek, bütünleşmiş toplumlar oluşturmada yardımcı olacaktır.

Geçmişten Günümüze Konut: Geleneksel ve Çağdaş Mimari Bütünleşmesi; Bir Öneri Toplu Konut Düzenlemesi ve Planlama İlkeleri

1990larda Bayburt'ta konut açığı kente yeni gelen memur asker polis teknokrat nüfusu nedeniyle birden yükselmiştir (şimdilerde de üniversite neden olduğu doğan geçici ve kalıcı göç ile talep doğmaktadır). Belediye bireysel ve toplu girişimcilerin arsa gereksinimlerini iyeliğindeki Bölge Yatılı Okulu güneyinde, Çoruh Nehri doğusunda yer alan yaklaşık 12 hektarlık bir alanda karşılama eğilimi göstermiştir. Bu alanda hem Bayburt'un geleneksel konut ve konut çevresi özelliklerini yansıtan hem de günümüz gereksinimlerine yanıt verecek olan bir öneri toplu konut alanı tasarımı yapılmıştır. Tasarım ilkelerinin belirlenmesinde, geleneksel konut ve konut dokusu çalışması ile Bayburt'ta halkın arzuladığı konut ve konut çevresi özelliklerini ortaya koymayı amaçlayan anketin sonuçları yardımcı olmuştur. Ayrıca imar mevzuatımız, yerleşmenin jeolojik ve iklimsel özellikleri de tasarım için dikkate alınmıştır.

Aşağıda üç grupta sunulan tasarım ilkeleri ve gerekçeleri öneri toplu konut alanına özgü olmayıp tüm kent için de geçerlidir.

- Sosyal Altyapı ve Teknik Altyapı-Ulaşım

Bayburt, şimdiye dek hatırlanan önemli bir yer sarsıntısı geçirmemiş olmasına karşın yakınındaki aktif fay hattı nedeniyle ikinci derece deprem bölgesi olarak sınıflanmıştır. Bu özelliği, yapı adalarına ve konutlara taşıtla kolay erişebilme ve

acil durumlarda konutlara çeşitli yollardan ulaşılabilme, gereğinde yaya yollarının da taşıt girebilir nitelikte olması zorunluluğunu getirmektedir. Jeolojik açıdan zorunlu olan bu ilke, halkın istekleri ile de uyumludur. Çünkü, deneklerin % 73 ü için hiç değilse konutun yakınma (40-50 m) kadar taşıtla ulaşabilmek önemli ya da çok önemli olarak belirtilmiştir. Taşıttan bağımsız yaya yollarını⁴ birinci ve ikinci dereceden tercih edenlerin oranı ise % 60'dır.

Bayburt'ta mahalle odalarının toplumsal yaşantıdaki önemi yukarıda belirtilmiştir. Yaklaşık 450-500 aileyi barındıracak olan öneri toplu konut alanı bir mahalle odasına sahip olmak için uygun büyüklüktedir. Oda herkesçe kolay erişilebilir bir konumda bulunmalıdır. Bayburt'un geleneksel konut dokusu genelde çok yoğundur (Bkz. Şekil 7).

Şekil 7. 1990'lardaki yapı yoğunluğu ve donatı eksikliği bu fotoğrafta yeterince görülmektedir.

⁴ Şingah mahallesi Doğan ve İhramcı sokaklar, Veysel mahallesi Duduzar sokak-Dar sokak devamındaki Duduzar sokağa paralel sokak gibi. Ayrıca, bu sokakların sokak ölçeğinde korunmaya alınmaları ve rölövesi yapılan konutların tescil edilmeleri, bugün harap ve yıkıntı halinde olan yapıların asıllarına uygun biçimde yenilenmeleri-onarımların kültür varlıklarının korunması açısından önemlidir.

Çoğu yerde imar adasındaki arazi kullanım oranının(TAKS 0.75'i aştığı hatta 1.00'e ulaştığı görülmektedir). Şingah mahallesinde Doğan ve İhramcı sokaklar, Veysel mahallesinde Duduzar ve Dar sokaklar arasındaki yapı adalarında olduğu gibi. Bu durum günümüz imar mevzuatına da aykırıdır. Ayrıca, halkın eğitimi arazi kullanım yoğunluğunun azaltılması yönündedir. Denek özelliği (yaş, eğitim, cinsiyet, meslek) ne olursa olsun konutlara yakın yeşil alan özlemi çok yaygındır, deneklerin % 90'ı için açık-yeşil alan varlığı çok önemlidir.

Çocuk oyun yeri olarak ailelerin genel tercihi evin bahçesi ve çocuk oyun alanlarıdır. Çocuk yaşı okul çağı öncesinden ortaokul çağına kaydıkaça oyun alanını tercih eden ebeveynler artmaktadır. Yabancılar arasında oyun alanını tercih eğilimi yerlilere göre daha fazladır

Ebeveynlerin büyük çoğunluğu (%73) okul çağı öncesi çocukların evden en fazla 100-120 m. uzaklaşmalarını istemektedirler. Bu uzaklık ilkokul çağı çocuklarda 210-250 m. ye, ortaokul çağı çocuklarında ise 700 m. ye kadar çıkabilmektedir. Özellikle ebeveyn yaşı arttıkça tercih edilen uzaklıkta azalma eğilimi görülmektedir

Sonuç olarak, toplu konut alanı tasarımı ve imar planları yapımında ailelerin yakın denetiminde olması gereken okul öncesi ve ilkokul çağı çocuklar için konutlara yakın oyun alanları ayrılması önemlidir. Konutun parseli çocuk için oyun yeri kalacak boyutlarda düzenlemelidir.

Denek tercihlerine göre, konuta en yakın olması gereken donatılar arasında çocuk oyun yeri ve ilkokuldan sonra üçüncü sırada çarşı gelmektedir. Varlığı mahalleden hoşnutluğu arttıran bir etmendir Çarşı, eski kent merkezlerimizdeki cami odaklı organik gelişmenin yansıması olarak, mahalle odası ve mescit ile birlikte ele alınabilir.

Konut Alanı Tasarlama da Çağdaş Yaklaşım İlkeleri

Bayburt'un ikinci derecede deprem bölgesinde bulunması mevcut yerleşik alanın ve yeni gelişme alanlarının büyük bölümünün, öneri toplu konut alanı dahil, alüvyon ve yamaç molozu gibi zayıf zeminli olması, yapıların kat sayısını sınırlamaktadır. Böyle zeminlerde, yüksek katlı yapılar, maliyeti yüksek olduğundan uygun görülmemektedir. Bayburt'un zemin yapısının az katlı yapılaşmayı gerektirmesi halkın tercihleri ile de uyumludur. Deneklerin büyük çoğunluğunca, özellikle Bayburt'un yerlileri arasında bağımsız konutlarda yaşamak önemli/çok önemlidir. Köyden göçenler genelde, bağımsız konutu yeğlemekle

birlikte, apartmanda oturmayı da aynı ölçüde tercih edenler az değildir Batıdan gelenler arasında apartmanı yeğleyenler daha çoktur.

Geleneksel Bayburt evi, genelde, üç ve daha fazla odalıdır, yaşama ile bütünleşen tandır ve iki oda. Günümüzde tercih edilen konut büyüklüğü en az iki odalıdır. Bayburt'un çevre yerleşmelerinden gelenler yerlilere göre daha küçük konutları yeğlemektedirler. Batı bölgelerinden gelenlerin belirli bir tercihleri bulunmamaktadır. Bu bölgeden gelenlerin genelde memur olduğu göz önüne alınırsa kalıcı olmayan ailelerin konut büyüklüğünde titiz olmadığı söylenebilir. Ayrıca, kadınlar erkeklere göre daha küçük konutları tercih etme eğilimindedirler.

Konutların iyi güneşlenmesi, rutubetin olmaması hemen tüm denetlerce çok önemli görülmektedir. Kış mevsiminin uzun ve soğuk geçmesi, ısınma maliyetini düşürme, doğal enerjiden maximum yararlanma eğilimini arttırmaktadır. Isınma o denli önemlidir ki ailelerin kat tercihlerini bile etkilemektedir. Deneklerin % 46 sı orta katlarda oturmayı daha sıcak olduğu için yeğlemektedirler. Geleneksel konut, çoğu kez kapalı, özellikle yamaca yaslanan konutlarda yalnızca çatıdaki "hepen" den aydınlanan- havalanan yaşama mekânı ve taş-kerpiç yapı malzemesi ile soğuğa karşı önlemini almıştır. Güneş çok önemli değildi. Günümüzde yaşama mekânlarının dışa dönük olması doğrudan güneşlenmenin önemini arttırmıştır. Ancak, yaz aylarının çok sıcak geçmesi, güneşe yönelen mekânlarda, belirli aylarda güneşten sakınmayı da gerektirmektedir. Önlem olarak, doğal elemanlar (yaprğını döken ağaçlar gibi) güneş kırıcı olarak kullanılabilir, konut iç çözümlerinde yönelmesine göre yazlık-kışlık mekân ayırmaları getirilebilir.

Geleneksel el sanatlarından olan ehram dokumacılığına günümüzde pek az evde rastlanmaktadır. Geliştirilmeye değer bu sanata talep, pazarlama olanakları geliştirilebilirse artacak, konutlarda dokumacılığa uygun mekânların ayrılmasına talep artacaktır. Örnek planlarda konut içinden ve dışarıdan kullanılabilir konumdaki işlik mekânları bu iş için düzenlenmiştir.

Geleneksel konut tiplerinden galerili, ekleşik ve karnıyarık tipler bugün de kullanılabilir. Galeri yaşama mekânı ya da işlik üzerinde olabilir. Ekleşik tip konutlar, konutun bir bölümünün ya pansiyon gibi kullanılmasını olanaklı kılar, ya da evde bağımsız bir konut olarak ev halkınca kullanılabilir(evli çocuklar için). Karnıyarık tip konutlarda iyi yönlendiği takdirde sofasının merkezi konumu çevre mekânların ısıtılmasına da katkıda bulunabilir.

Öneri konut bölgesi için yaya ulaşım esas alınmıştır. Yer yer meydancıklar oluşturarak kuzeydeki konut gruplarını güneydeki temel eğitim okuluna bağlayan ana yaya aksı üzerine mahallelinin kaynaşmasına zemin hazırlayarak sosyal odak noktası (çarşı-mahalle odası-mescit) yerleştirilmiş ve küçük bir park ile bütünleştirilmiştir. Ayrıca, her konutun (kuzeyde, yamaçtakiler dışında) yakınına kadar taşıt ulaşımı sağlanmış, küçük oyun alanları, açık alanlar konut grupları arasına dengeli dağıtılmıştır.

Modern planlama ilkeleri ve standartlarını sağlama her konut alanı ve imar planlamasında uyulması zorunlu olan standartlardır.

Zemin-Mekân Bağlı Konut Tipolojileri

Bayburt evi plan tiplerini, bir başka deyişle, kültüre özgü geleneksel yapı anlayışını temel alan konut tipleri Bölge Yatılı Okulu güneyinde, Çoruh Nehri doğusunda yer alan yaklaşık 12 hektarlık bir alan için geliştirilmiş ve bunların çok sayıda alternatifleri üretilmiştir. Bayburt'ta bundan böyle giderek artacak olan konut gereksinmesi karşılarken kültürden kaynaklı konutların çağa uydurulmasıyla elde edilecek olan zengin konut anlayışının gelecekte toplu konutların ve lojmanların planlanmasında göz önünde bulundurulması, ortaya çıkacak olan tasarımlara ve gerçekleştirilecek yerleşmelere bambaşka bir anlam verecektir. Bu varsayımdan kalkarak geliştirilen çağa uydurulmuş konut önerilerinde belli bir ekonomi ve uyum getireceği düşüncesiyle, zemin mekan bağlamı olmaksızın geliştirilen varsayımsal 60 cm bir birim/modül olarak alınmıştır (3). Ancak, konut tasarımından 60 cm.lik birim ve katlarıyla, akstan aksa değil duvarlar arası net boşluk düzeninde çalışmanın daha doğru olacağı inandırıcı bir biçimde savunulmaktadır (4).

Bunları dikkate alarak geliştirilen konut örnekleri, geleneksel çizgileri koruyarak/ geleceğe adapte ederek Toplu Konut Alanı Plan Tipleri geliştirilmiştir. Konut tiplerinin zeminle ilişkileri kurulmuş, kimi yerde eğimden yararlanılarak yapılar arası mesafeler ve yönlenmeleri, eğimin elverdiği yerlerde ön-arka bahçelere bakan/yönelen konut mekânları konumlandırılmıştır. Konutlarda ışık/ehram dokuma tezgâh odasının yolla ilişkileri kurulmuştur. Buradaki konut tipleri ile geleneksel konut tipolojilerinde saptanan tipler arasında bağlar kurulmuştur.

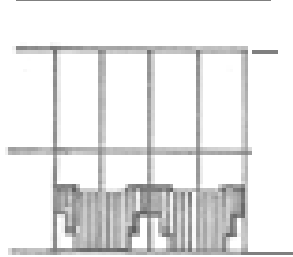
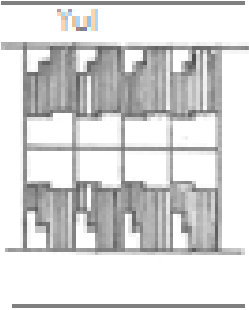

Zemin Kat
(57 m²)

Eğimli
arazide
merdiven
yarım kot
farkla çalışır.

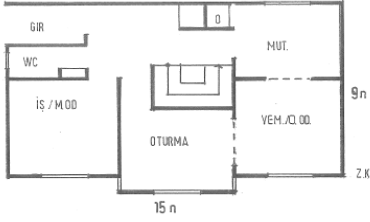
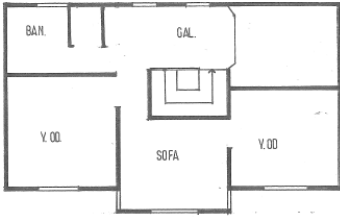
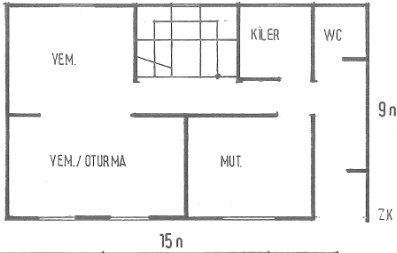
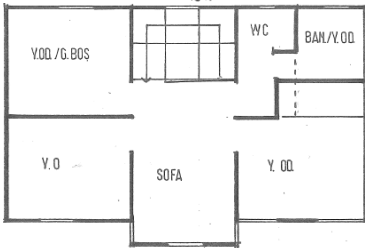
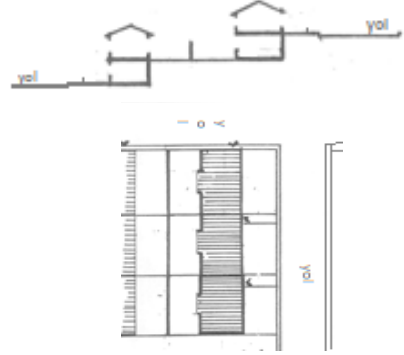
Birinci Kat
(54 m²)

Konut tipi: T1

Yapı nizamı: Bitişik, İkiiz
Min. Parsel: 8x16 m

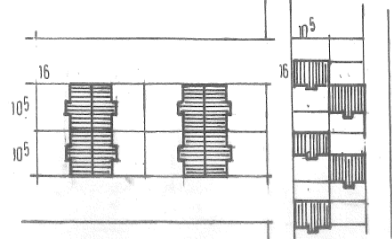
Yola bakan ön bahçeli,
yoldan da ilişki kurulabilen
ışık ve ışık üzeri galerili
konut tipi. Eğime dik veya
eğime paralel, arka bahçeli
konut örnekleri

Birinci Kat (66 m²)Zemin Kat (66 m²)Birinci Kat (55 m²)Zemin Kat (55 m²)**Konut tipi: T2**

Yapı nizamı:

Bitişik Parsel: 12x17 m

Eğime paralel, kademeli olarak zemine oturan, yol kutundan ışıkla ilişkili ve galerili tip konutlar

Konut tipi: T2

Yapı nizamı: Bitişik, Ayrık, İkiz

Parsel: 10x16 m

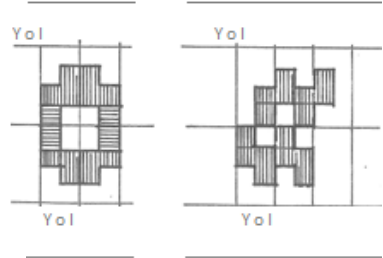

Konut tipi T3

Yapı nizamı: Bitişik, İkiiz

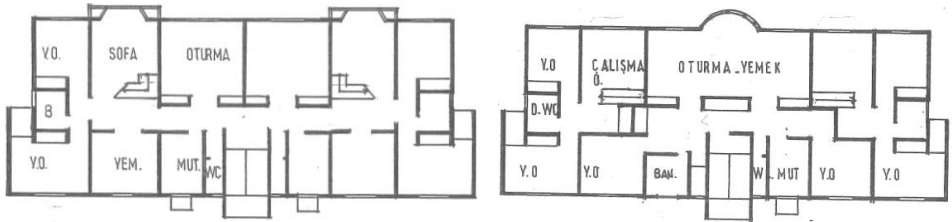
Parsel: 11x15 m (ön bahçesiz)

Ön arka bahçeli, ekleşik tip konut; üst katın iki bağımsız konut olarak düzenlendiği konutlar ve parsellerdeki konumlanmaları

Zemin Kat (93 m²)

Birinci Kat (93 m²)

Zemin kat (dubleks daireler 96 m²)

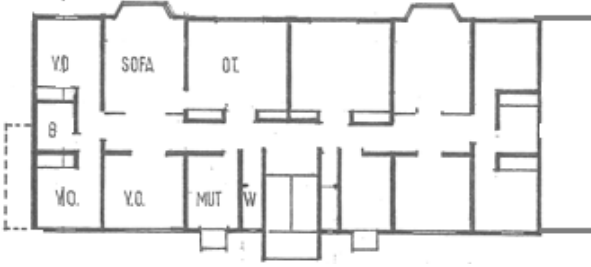
1.-3. Katlar (dubleks daireler 60 m², ara daire 80 m²)

Konut tipi: T4

Yapı nizamı: Ayrık

Parsel: 35x24 m

Apartman tipi konut. Aile iç mahremiyeti sofalı bölümlerle sağlanmakta, dubleks düzenleme ile ekleşik tip oluşturulmaktadır

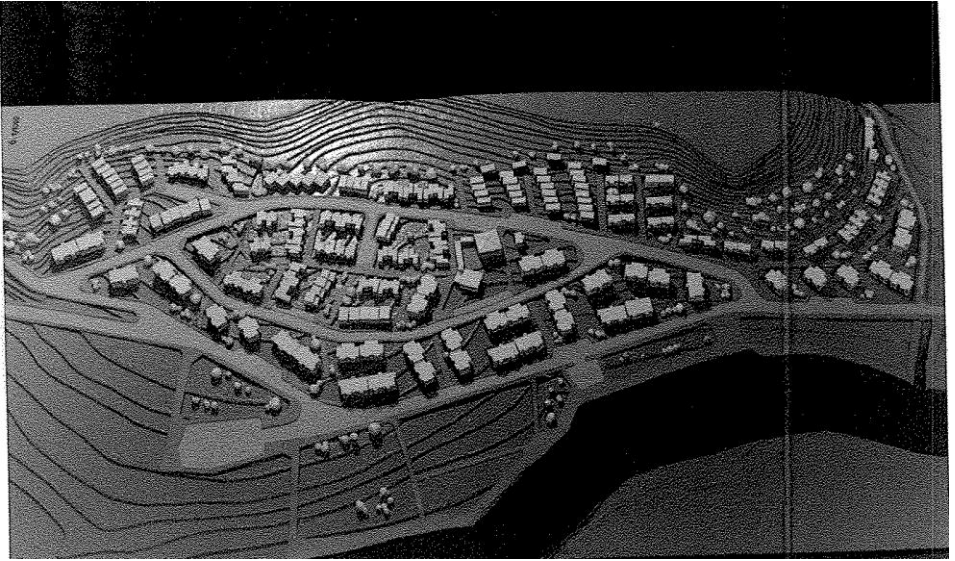
Konut tipi: T4

Yapı nizamı: Ayrık, Blok, Bitişik

Parsel: 24x27m (32 m köşe parsel)

Zemin ve normal katlar (ara daire 96 m², köşe daire 100 m²)

Şekil 8. Öneri Toplu Konut Alanı Plan Pipleri

Şekil 9. Öneri Konut Alanı Maketi

Teşekkürler:

Projede yer alan ve özveri ile çalışan proje ekibine, bugünkü ünvanları ile ve sırasıyla teşekkür ederim.

Onların katkıları olmadan bu proje gerçekleşmezdi. 28.04.2013

Proje yürütücüsü Prof. Dr. Şinasi Aydemir

Prof. Dr. Şengül Gür, Prof. Dr. Saliha Aydemir, Yrd. Doç. Dr. M.Reşat Sümerkan, Öğr. Gör. İbrahim Okman (Müteveffa), Prof. Dr. Ali Asasoğlu, Doç. Dr. Nilgün Kuloğlu, Doç. Dr. Cenap Sancar, Yrd. Doç. Dr. Zerrin Enön (müteveffa), Yrd. Doç. Dr. Nermin Ökten

KAYNAKLAR

- (1) Türkdöğan,0., (1970) Türkiye de Köy Sosyolojinin Temel Sorunları, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- (2) Çezik, A., (1982) Kent Eşiği Araştırması, DPT, Ankara.
- (3). Ehrenkrantz, G, (1975), "Cost-Performance: The Key to a Building Systems Approach", Models and Systems in Architecture and Building, (Ed): Hawkes, D.L, The Construction Press.
- (4). Gür, Ş Ö., (1982), "Mimarlıkta Ekonomi-Ekoloji Paradoksu", Mimarlık ve Ekonomi, der., Mesut Özdeniz, K.T.Ü.Yay., Trabzon, s.87-102.

BAYBURT KENTİNİN GELİŞİMİ ÜZERİNE DÜŞÜNMEK

Dr. Nilgün KİPER

Bayburt Kafkasya, Doğu Anadolu, Karadeniz Bölgelerinin ara kesitindeki konumu dolayısıyla tarih boyunca bir yandan çatışmalar arasında bir mevzi, öte yandan uluslararası ticaret güzergâhı üzerinde bir menzil olmuştur. Zorlu bir coğrafyada, farklı kültürlerin binlerce yıllık birikimiyle gerçekleşen var olma süreci Bayburt'u Anadolu'da özgün bir kent haline getirmiştir. İli ve kenti özgün kılan önemli bir özelliği ise topografyasıdır. Çoruh Nehri dağlar arasında kalan Bayburt'a 1550 metre yükseklikte bir ova sunmuştur. Tepeler arasına sığınan kentin içinde coşkun bir ırmağın geçişi iklimini yumuşatırken, kente görsel bir zenginlik kazandırmıştır. Yerleşimi çevreleyen dağ ve tepeler ile ırmağa paralel gelişen ana omurga kentin makro-formunda belirleyici olmuştur. Bugün ise geleneksel kentin dışında gelişen alanlarla kentin makro-formu radikal bir dönüşüm yaşamaktadır. 21. yüzyılın başındaki Bayburt da çağının zorluklarını aşmak durumunda. Türkiye'de nüfus kaybeden yerleşmelerin kaderini paylaşan kent, ekonomik ve demografik sorunlarına çözüm ararken, kentsel mekânda da önemli değişimler yaşıyor. Fiziki çevrede yaşanan bu değişimin uzun vadede kente ne kazandırıp ne kaybettireceği ise önemli bir soru olarak gündemde yer almakta.

Bayburt'un kentsel gelişimi üzerine düşünürken elbette çok farklı yaklaşımlardan hareket edilebilir. Bu çalışmada temel alınan yaklaşım Bayburt'un kendine özgü özelliklerini; yani yerel eğilimler, yaşam biçimi, üretim pratikleri ve günün koşullarına adapte olma yolunda geliştirilen yerel çözümleri dikkate almayı ve mevcut mekânsal oluşumlara duyarlı olunmayı esas almaktadır. Buradaki duyarlılığın arkasında ise kentsel mekânı, sermaye birikim sürecinin odağında tutacak biçimde, değişim değeri üzerinden değerlendirmek yerine kullanım değerini öne çıkarma düşüncesi yatmaktadır. Böylesi bir yaklaşım kentsel mekânın her şeyden önce toplumun kültürel birikimiyle oluşan bir yaşam çevresi olduğunu unutmadan yaşam kalitesi ve toplumsal refahı artırma yolunda çözümler gerektirmektedir.

Mevcut Duruma İlişkin Tespit ve Değerlendirme

Bayburt'un mekânsal gelişimi irdelenirken ilin ve kentin öncelikli demografik ve ekonomik yapısı üzerinde durulmalıdır. Türkiye'nin illere göre nüfus büyüklüğü sıralamasında listenin sonunda yer alan Bayburt'ta kentsel gelişme ve ekonomik alanda doğru yatırım kararlarının belirlenmesi aşamasında demografik veriler genellikle negatif bir faktör olarak kendini göstermektedir. İlin nüfusu 1990'da 107.300 iken 2010'da 75.000'e gerilemiştir. İlk bakışta nüfus kaybının büyük oranda kırdan kaynaklandığı söylenebilir. 1990'da kırsal alanda nüfus 66.000 iken 2010'da 36.875 kişidir. İlin 10.000 kişiyi aşan tek kentsel yerleşimi Bayburt kenti olup 1990'daki 41.300 kişilik nüfusu 37.537'ye gerilemiştir.⁵ Bu süreçte Bayburt kentinin büyük kentlere göç verirken, kendi kırsalından da göç aldığı bilinmektedir. Yerleşimlerin adrese kayıtlı nüfus verilerini dikkate alan göstergeler Bayburt'taki demografik yapıyı anlamamıza yetmiyor. İlin toplumsal yaşam biçiminden kaynaklı, mevsimlere veya farklı zaman aralıklarına bağlı nüfus hareketlerinin de dikkate alınması gerekmekte. Bayburt kenti ilin tek hizmet odağı olması dolayısıyla özellikle eğitim çağında çocuğu olan aileleri Bayburt'a çekmektedir. Kırsal yerleşimde yaşayan aileler, ya da aile üyelerinin bir kısmı eğitim dönemlerinde çocuklarıyla birlikte Bayburt'ta ikamet etmekte, yaz aylarında ise köyüne yani kalıcı ikamet adresine dönmektedir. Böyle bir seçimde görece daha kaliteli bir eğitim almanın yanında kırsal alanda kış koşullarının daha ağır olmasının da önemli bir rolü olmalı.

Nüfus hareketleri açısından kaydedilmesi gereken bir diğer önemli konu ise il dışında yaşayan Bayburtluların "memleketlerini" ikinci adresleri olarak belirlemiş olmalarıdır. Türkiye'nin pek çok bölgesinde yaşandığı gibi, bugün özellikle emeklilerin tek adrese bağlı yaşamadıkları, birden fazla ikamet yeri olduğu görülmektedir. Bölgede dışa göç olgusu 20. yüzyıl öncesine uzanmaktadır. Dolayısıyla ilin nüfusunu aşan sayılarda Bayburtlu il dışında yaşamaktadır. Türkiye'nin farklı şehirlerinde ve Almanya'da yaşayan "dışarıdaki Bayburtlular", yaz aylarını "memleket"inde geçirmeyi tercih etmektedirler. Yıl içinde döngüsel olarak yapılan bu yer değiştirmelerde "memleket"te kalınan süre 1 aydan 5-6 aya kadar uzadığı söylenebilir. Bayburt'u yaşamalarının ikinci (veya üçüncü) adresi olarak belirleyen "dışarıdaki Bayburtlular" konusu kişi ve hane sayısı, geliş-gidiş nedenleri, Bayburt'taki aktiviteleri, yatırımları vb yönleriyle detaylı bir araştırmayı beklemektedir.⁶ Böylesi bir insan akışının Bayburt'a çok boyutlu

⁵ TÜİK, Bayburt Nüfus Verileri

⁶ İlhan Tekeli'nin günümüz göç olgusunu değerlendirmek üzere önerdiği "yaşam güzergâhı" kavramıyla da ilişkilendirilebilir. Bkz İlhan Tekeli, *Göç ve Ötesi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008, ss. 63-4.

etkisi olduğu gözlemlenebilmektedir. Her şeyden önce kentin 37.000 olarak kaydedilen 2012 nüfusunda yılın belirli dönemlerini burada geçiren Bayburtlular yer almazken, söz konusu kesimin kentte (veya kırsalda) bir konutu bulunmakta, kentin toplumsal yaşamına katılmakta, kamusal alanda etkin olarak yer alabilmekte ve zaman zaman kentin gündemini oluşturabilmekte, kentin (ve ilin) ekonomik yaşamına birer tüketici ve üretici olarak katılmaktadır. Bu katılımla kişi ve ailelerin “dışarıda” biriktirdikleri ekonomik, kültürel ve sosyal sermayeleri ile kentsel mekânın belirleyici unsurlarından biri konumundadırlar. Bugün bir taraftan göçü yavaşlatmanın yolları aranırken, bir taraftan da gidenlerin yaşam güzergâhında Bayburt’un olduğu ve olacağı gerçeği de göz ardı edilmemelidir.

Ekonomik alana ilişkin seçimler kentsel mekânı hem doğrudan, hem de dolaylı olarak belirlemektedir. Bu yapı ise ulusal politikalar ve uluslararası oluşumlardan bağımsız değildir. Türkiye’deki inşaat sektörüne ilişkin değerlendirmeler yapan Çavuşoğlu’nun da belirttiği gibi 1980’den bu yana reel üretimden vazgeçen yatırımcılar kentsel rantlara yönelmişlerdir. Sermaye birikiminin öncelikli yatırım alanı gayrimenkul piyasaları olurken, bu süreçte büyük kentsel projeler geliştirilmektedir. Teknolojik gelişmelerle destek bulan inşaat sektörü ülke politika ve programları ve yeni yasal düzenlemelerle faaliyet alanı genişletilmiş ve genişletilmeye devam etmektedir.⁷ Planlarla belirlenen sınırlama ve kısıtlamalar ise farklı mekanizmalarla aşılmakta ve bu süreç inşaat faaliyetlerinde aşılması gereken bürokratik engeller olarak kabul edilmektedir. Bugün talepten çok arz yönelimli yatırımlar inşaat firmalarını dar boğaza sürüklemeye başladı. *Gecekondular, çöküntü bölgeleri, çarpık yapılanmalar, afet riski taşıyan alan* belirlemeleriyle “sürekli bir yıkım ve yeniden inşa”⁸ faaliyeti içine girilmiş ve “zorunlu talep yaratma gayretleri”⁹ ile ayakta tutulmaya çalışılan sektör son yıllarda faaliyet alanlarını büyük kentlerden küçük kentlere ve kırsal alana doğru kaydırmaktadır. Kentsel alanda gayri menkul yatırımlarını önceleyen bu süreç bir yandan reel üretime yönelik yatırımları zayıflatırken, diğer yandan da kentsel mekânı bir değişim değerine dönüştürerek, toplumun (kimi kez zorunlu olarak, kim kez ise kendi tercihiymiş gibi) yaşaya geldiği, soyut ve somut değerlerle yüklü kentsel alanları ortadan kaldırmaktadır.

⁷ Erbatur Çavuşoğlu, “Düzenin Harcı ve Tuğlası: İnşaat Sektörü,” *Kentleri Savunmak*. İstanbul: Nota Bene Yayınları, 2013, ss. 26-9.

⁸ Erbatur Çavuşoğlu, “Düzenin Harcı ve Tuğlası: İnşaat Sektörü,” s. 27.

⁹ Murat Cemal Yalçın, “Yeni Sermaye Birikim Rejimleri ve Kentleşme Süreci.” *Kentleri Savunmak*. İstanbul: Nota Bene Yayınları, 2013, ss. 20-25.

İnşaat yatırımlarına ilişkin benzer gelişmeler, nüfus kaybetmesine, ilde üretilen artı değerin düşük olmasına rağmen Bayburt'ta da yaşanmaktadır. Bayburt'ta şehir planlama alanındaki geçmiş uygulamalara bakıldığında temel eleştirilecek konu ihtiyaçtan fazla alanın yerleşime açılmış olmasıdır. 1984 Yılı Bayburt Nazım İmar Planıyla kent makro-formuna yönelik alınan radikal kararlar Çoruh boyunca ve tepeler arasında yer alan Bayburt'un yerleşim sınırları dışına taşması, kentin nerdeyse iki kat büyüklüğe ulaşması öngörülmüştür. Bugüne gelinceye kadar gerçekleştirilen plan revizyonlarıyla alan bir miktar daha büyütülmüştür. Yapılan tespitlere göre bugün Bayburt'un meskûn alanı 360 ha iken planlanan alan yaklaşık 700 ha'dır.¹⁰ Öte yandan kent sürekli nüfus kaybetmektedir. Planlama kararlarındaki bir diğer önemli çelişki ise meskun alanlar ile gelişme alanlarına ilişkin yapılanma kararlarında yatmaktadır. Kentin yerleşim alanı nerdeyse iki katına çıkarılmasında en kabul edilebilir gerekçe eski Bayburt'un geleneksel dokusunun korunması olmalıydı. Ancak 1980'lerden bu yana bir yandan kentin dört yönündeki gelişme alanlarına yapılaşma devam ederken, diğer yandan geleneksel doku üzerindeki imar haklarının da sürekli arttırıldığı görülmektedir. Özellikle merkez ve yakın çevresindeki yapılaşmalarla artan yoğunluklar bir taraftan alt yapının yetersiz kalmasına neden olurken, bir taraftan da geleneksel dokunun hızla ortadan kalkmasına neden olmakta ve giderek mekân kalitesi düşmektedir. Kent nüfus kaybederken yapılaşma talebindeki artış ancak kentsel rant beklentisiyle açıklanabilir. Bu beklenti kent planlarındaki çelişkili kararların ortaya çıkmasına neden olacak baskıyı da yaratmıştır. Üretim alanında sınırlı yatırımlar görülürken Bayburt'ta gayri menkul yatırımlarındaki artış ülke genelinde gayri menkul yatırımına yönelimin bir yansımasıdır. Bütün olumsuz koşullara rağmen kentteki inşaat faaliyetlerinde gözlemlenen canlılığın en önemli mali kaynağı il dışında yaşayan Bayburtluların birikimlerinin bir kısmını Bayburt'a aktarmalarına dayanmaktadır. Gerek dışarıdaki Bayburtluların ikinci konut talebi, gerekse kentte yaşayan akrabalarını mali olarak desteklemeleri gayri menkule olan yönelimi arttırmaktadır. Ancak bu yapılaşma faaliyetinde, özellikle konut üretiminde kentteki konut ihtiyacına bakılmaksızın, her parsel sahibinin temel hedefi nitelikli bir çevrede nitelikli bir konut sahibi olmak olarak şekillenmemekte, elde edilecek kazanç sahip olunacak inşaat metrekaresiyle ölçülmektedir. Dolayısıyla kentin neresinde olursa olsun maksimum inşaat hakkı kazanma yolunda bir çabanın olduğu görülmektedir. Planlama kurumu ise bu talepleri karşılayan bürokratik bir mekanizmadan öteye gidememiştir. Son yıllarda inşaat faaliyetlerindeki artışta TOKİ'nin

¹⁰ KTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, "Gümüşhane-Bayburt Altbölgesi Analitik Etüt Çalışması." Trabzon, 2011.

uygulamalarının yanı sıra Bayburt Üniversitesi'nin açılması ile konut talebinin artacağı yönündeki beklenti de göz ardı edilmemelidir.

Söz konusu yapılaşma faaliyetlerinin ortaya çıkardığı genel sonuç ise kentin her yöndeki büyüme eğilimi yerel yönetimin bütçesini zorlayacak alt yapı maliyetlerini artması; Bayburt Kalesinin kuzeyindeki tarım arazilerini tehdit etmesi; Bayburt'un tarihsel ve kültürel kimliğe sahip olan geleneksel dokusunun büyük oranda yok olması; kimliğini kaybeden ve alt yapısı yetersiz kalan eski mahallelerin giderek terk ediliyor olması gibi kentsel problemlerin ortaya çıkmış olmasıdır.

Kentsel mekânı yatırım aracı haline getiren bir diğer gelişme ise dünyada gelişen kültür eksenli projelerdir. Küresel dinamikler kentleri *marka kent* olmaya, birbiriyle rekabet etmeye, riskler almaya, hızlı çözümler üretmeye ve dünyanın her hangi bir ucunda oluşturulan bir kentsel stratejiyi veya modeli başka bir kente bir çıkış yolu olarak pazarlayabilmektedir. Bu tür girişim ve arayışlar Baybur'ta da görülmektedir.

Kentsel markalaşma söylemiyle geliştirilen projelerde orta ve küçük ölçekli kentlerin yerel potansiyellerini açığa çıkararak küresel ekonominin üretim ve tüketim dünyasını besleme düşüncesi hâkimdir. Özellikle kültür eksenli ve paralel olarak "yaratıcı kent" söylemiyle geliştirilen projelerde kentin toplumsal konularıyla bütünleşik bir biçimde ele alınmış olması olumlu görülse de, projelerin ekonomi temelli bir içeriği olduğu ve ardında sermayenin pazar alanını genişletmeye yönelik hedeflerini içerdiği reddedilemez bir gerçektir. Yerel yönetimlerin kentlerine fon sağlama çabasıyla, pek çok kez hızlı üretilen projelerin tamamlanmasından sonra kent sakinlerine ne derece katkı sağladığı ve projelerin geleceğe ne derece aktarılabilirliği de irdelenmesi gereken başka bir konudur. Yatırımcılar için elverişli bir ortam sağlayan bu projelerin, yeterli araştırmalar yapılmadan geliştirilmesi ve "hızlı çözümler" ile kentin bütününe ve mikro mekânlarına gereken duyarlılığın gösterilmediği yönünde eleştiriler vardır.¹¹ Bourdieu kentlerin kendilerine özgü mekânsal oluşumlarına dikkat çekerek, 'kültür' kentsel yapılanmanın hareket noktası haline getirilirken, her şeyden önce kentin var olan kültürel değerlerinin ve bu kültürü oluşturan alt yapının yıpratılmaması gerektiğini ısrarla vurgulamıştır.¹² Kentin kültürel ortamının

¹¹ Servet Karaca ve Nilgün Kiper. "Kentsel Mekânda Kamu Yararı Arayışı ve Kültürel Planlama", *Toplum ve Demokrasi Dergisi* (basımda). Ayrıca bakınız Servet Karaca (2012) "Kültür Eksenli Kentsel Gelişim ve Kültürel Planlama Yaklaşımı: Planlamaya Yönelik Çıkarımlar," Mersin Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2012.

¹² Pierre Bourdieu, *Karşı Ateşler*, çev. Halime Yücel, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.

geliştirilmesindeki hareket noktası sakinlerin kendi kentleri ile barışık yaşamasını sağlamak olmalıdır. Elbette ekonomiden bağımsız bir yapılanma düşünülemez. Ancak kente fon sağlamak, yatırım çekmek gibi motivasyonla harekete geçmenin rasyonel bir girişim olmadığı özellikle Avrupa örneklerinden gözlemlenmiştir.¹³

Kente uluslararası platformda geçerliliği olan bir marka veya sertifika, ya da etkinliğe dahil olurken dışarıdan ve üstten belirlenen kriterlere göre yerelin kendini yeniden kurgulaması beklenmektedir. Uluslar arası veya ulusal ölçekte yaygınlaşan bir modelin veya yatırım aracının ele aldığımız kent için ne kadar uygun olup olmayacağını o kentin ihtiyaçları, kaynakları, toplumsal dinamikleri, yaşam koşulları belirleyecektir. Üretilecek çözüm; kendilerine kazanç alanı yaratma peşinde olan ve hızlı çözümler öneren “proje” sahipleriyle değil, kent için neyin iyi olduğu konusunda kapsamlı ve katılımlı bir planlama anlayışı içinde gerçekleştirilebilir. Böyle bir yaklaşım gelenekçi bir tavrı savunmamaktadır. Dikkat çekilmek istenen kentlerin özgün birikimlerini ve yaşam koşullarını, kıt kaynaklarını, potansiyellerini merkeze alan çözüm arayışlarıdır.

Bu noktada yerelin geliştirdiği çözümlere, var olma stratejileriyle şekillenen yerel bilgi ve pratiklere yeniden bakılmalıdır. Kalıcı çözümler kentin, bölgenin ihtiyaçları ve var olan toplumsal ve ekonomik ilişkilerle şekillenebilir. Paul Richards’ın altını çizmek istediği konu da bir pratiğin başarısı onun ilgili çevrede çözüm getirip getirmediğine bağlı olarak ölçülebileceğidir. Eğer yerelde geliştirilen bir pratik dönemin koşulları içinde o çevrede farklı yöntemlere göre daha yararlı sonuçlar sağlıyorsa, bu pratiğin dayandığı bilginin “geleneksel” mi “modern” mi, hatta bin yıl öncesine ait bir bilgi olmasının bir önemi yoktur.¹⁴ Burada kayda değer olan yerelde geliştirilen pratiklerle toplumun ‘iyi’ olarak kabul edeceği koşullarda var oluşunu gerçekleştirme yönünde bilgi ve beceri üretebilmesidir.¹⁵ Bu bağlamda Bayburt’ta hem kırsal, hem de kentsel alanda yerelin koşulları ve birikimi değerlendirilerek toplumsal ihtiyaçlara çözüm üretme konusunda başarılı uygulamaların olduğu gözlenmektedir.

Aslandede Köyü sakinlerinin yaklaşık yüz yıl önce Samsun ve Çorumdan getirdikleri tohumlardan üretilen ve zamanla Bayburt iklimine adapte olan Çam Domatesi, Çam Karpuzu gibi yöreye özgü organik ve piyasada tercih edilen

¹³ Servet Karaca ve Nilgün Kiper. “Kentsel Mekânda Kamu Yararı Arayışı ve Kültürel Planlama.”

¹⁴ Paul Richards, *Indigenous Agricultural Revolution*. Hutchinson, 1985’den aktaran James C. Scott, *Devlet Gibi Düşünmek: İnsanlık Durumunu Geliştirmeye Yönelik Projeler Nasıl Başarısız Oldu*, çev. Nil Erdoğan, İstanbul: Versus Yayınları, 2008, s. 426.

¹⁵ James C. Scott, *Devlet Gibi Düşünmek*, ss. 463-79.

ürünler üretmiş olmaları buna örnektir. Bu üretimde modern tarım teknikleriyle geliştirilen fideleme yöntemi de kullanılmıştır.¹⁶ İklim, toprak yapısı gibi mikro coğrafyanın fiziki özellikleri, toplumsal duyarlılık ve alışkanlıklar, modern tekniklerin birleşimiyle geliştirilen üretim pratiği yukarıda açıklanmaya çalışılan yerel bilgi ve pratiğe iyi bir örnektir. Söz konusu yerel pratiğin kentsel alandaki bir örneği ise “Mahalle Odası”dır. Bayburt kentinde şehir planlama terminolojisinde ifade edildiği biçimde bir kentsel sosyal donatı türü olarak kaydedilebilecek “Mahalle Odası” Türkiye’nin başka bir kentinde henüz rastlamadığımız bir kentsel kullanımdır. Mahallenin nişan, kız isteme, bayramlaşma, taziye kabul vb toplumsal etkinlikler için düzenlenen bir kapalı mekândır. Mahalle muhtarlığının denetiminde, bakım ve masraflarının mahalle sakinlerince gerçekleştirilen ve finanse edilen bu mekân geleneksel köy odası anlayışının kentsel yaşama adapte edilmiş biçimi olarak yorumlanabilir. Mahalle odası için bazı mahallelerde bağımsız olarak ayrılan bir parselde bir yapı inşa edilirken, yapı yoğunluğu yüksek olan mahallelerde bir apartman dairesi belirlenmektedir.¹⁷ Değişen koşullara rağmen toplumsal dayanışma ve davranış modeli kendini zemine uydurarak varlığını sürdürmektedir. Kamu kuruluşlarınca inşa edilen kentsel donatılar kimi zaman etkin olarak işletilip kullanılamazken, mahallelinin inisiyatifiyle yaşatılan mahalle odası modeli Bayburtluların başarısıdır. Benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Burada yeniden vurgulanmak istenen konu gerek ulusal ve evrensel düzeyde bilgi, ilke ve standartlarla planlarını geliştiren şehir planlarının, gerekse küresel düzlemde kabul görmüş model ve proje deneyimlerini yere taşıyan aktörlerin yerel oluşum, deneyim ve bilgi birikimine duyarlı olmaları gereğidir. Modern plan ve projelerin başarıya ulaşması da yerel unsurların bu çözümleri benimsemesi, kendi yaşamına adapte etmesi ölçüsünde olacaktır.

Bayburt’un Gelişimine Dair Öneriler

Yukarıda genel yaklaşım ve mevcut duruma ilişkin belirtilen tespitlerden sonra Bayburt’un kentsel gelişimine yönelik öneriler üç farklı ölçekte ele alınabilir. Birincisi kentin çevre illerle –özellikle Erzurum’la olan ilişkilerini dikkate alarak– bölgedeki kentlerin alt yapı, sanayi ve turizm alanlarında gerçekleştireceği işbirliğinin kentin ekonomik var oluşu açısından önemi bilinmekte ve bölgesel ölçekteki arayışlar devam etmektedir. İl sınırları içindeki organizasyonları içe-

¹⁶ İsmail Öksüz, “Aslandede Köyü Karpuz Üretimi” *Bayburt Kalkınma Dinamiklerini Sorguluyor: Bayburt’ta Yatırım Yapan Girişimci Öyküleri Kongresi*, Ankara: Detay Yayınları, 2012, s. 65-6.

¹⁷ KTÜ, Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 2011-2012 Öğretim Dönemi, Planlama Projesi Bayburt Çalışmaları

ren ikinci aşamada ise Bayburt kentinin ilçe ve belde belediyeleriyle teknik ve sosyal altyapı konusunda işbirliği yapması, kentin il içinde tek kentsel odak olması nedeniyle bir zorunluluk olduğu belirtilmelidir. Hizmet odağı olması yanında kent ekonomik alanda ilin organik tarım ve hayvancılığı organize eden ve ürünlerin pazarlamasını yapılacağı bir merkez olma rolünü üstlenmelidir. Bayburt'ta son yıllardaki yatırım girişimlerine bakıldığında özellikle hayvancılık ve tarımın öne çıktığı görülmektedir. Bölgenin mera ve tarım alanlarının özelliği gereği organik üretime uygun olması bu alandaki yatırımları pek çok bölgeye göre avantajlı hale getirmektedir. İşgücü yetersizliğine, sert iklim koşulları ve teknik olanakların yetersizliği gibi olumsuzlukların üretim açısından dezavantaj oluşturmalarına rağmen yukarıda da dikkat çekilen "dışarıdaki Bayburtlular"ın "atadan dededen kalma" miraslarına sahip çıkma yönündeki duyarlılıkları Bayburt ekonomisine yön verecek düzeyde bir faktör olarak belirlemiştir. Türkiye'nin farklı bölgelerinde edindikleri bilgi birikimi ve sermayelerini Bayburt'a aktarmanın arkasındaki motivasyonun kâr elde etmekten çok "memlekete katkı" düşüncesinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Farklı alanlarda ve farklı yerleşmelerde bireysel inisiyatiflerle gerçekleştirilen bu girişimlerin giderek bir eğilime dönüştüğü ve ilde bir sinerji yarattığı gözlemlenmektedir. Tarım, hayvancılık alanında gerçekleştirilen bazı girişimlerin köylülerce kabul görmesi ve yaygınlık kazandığı da yapılan tespitler arasındadır.¹⁸ Bu durumun Bayburt'ta yaşayanlarca kabul görmesi ve sürdürülmesi önemlidir. Çünkü dışarıdaki Bayburtlular ilden göç etmiş birinci ve ikinci kuşağı içermektedir. Üçüncü kuşağın aynı davranış kalıpları içinde olup bu yatırımları sürdürme olasılıkları düşüktür. Bu yöndeki girişimlerin kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve üniversiteler tarafından ihtiyaç duyulan alt yapı, bilgi ve teknik donanım ile desteklenmesi gerekmektedir. Bu çerçevede tarıma dayalı imalat sektörü tarafından ilgi gösterilen Bayburt OSB'nin alt yapısının tamamlanması ve etkinliğinin artırılması önemlidir.

Bölge ve il ölçeğinde izlenmesi gereken gelişme stratejilerinden sonra kentin bundan sonra mekânsal gelişimini nasıl sürdüreceğine ilişkin önerilerin başında yeni gelişme alanlarının kentin nüfus gelişimi, arazi ve konut stoku dikkate alınarak açılması olmalıdır. Kentin ana gelişme alanı Üniversite ve OSB, yeni sanayi sitesinin konumu nedeniyle batı yönündedir. Mevcut Nazım İmar Planında da Ziyaret Tepesinin batısı büyük oranda gelişmeye açılmıştır. Bu gelişimi desteklemek, ancak doğu yönündeki gelişme eğim, topografya gibi doğal eşikler nedeniyle anlamlı görülmemekte, kuzeydeki gelişme ise verimli tarım toprağı ve taşkın riski nedeniyle frenlenmesi gerekmektedir. Kuzeyi kırsal yapı-

¹⁸ BAYPROJE, *Bayburt Kalkınma Dinamiklerini Sorguluyor: Bayburt'ta Yatırım Yapan Girişimci Öyküleri Kongresi*, Ankara: Detay Yayınları, 2012.

sı ile korumakta yarar vardır. Kentin ihtiyacının üzerinde gelişme alanı belirlenmişken, Ziyaret Tepesi yamaçlarını konut alanına açmak yerine rekreasyon alanı olarak tutmak, kentin silüetini korumak açısından önemlidir. Bayburt'ü özgün kılan kent silüetinin iyileştirilmesi, korunması hem üst ölçekli planlarda ele alınması gereken temel konulardan biri, hem de mimari ölçeğe varan detayda çözümler gerektiriyor.

İkinci konu bir il merkezi olan Bayburt'un sosyal ve kültürel donatı ihtiyacının karşılanmasıdır. Eğitim, özellikle orta öğretim alanları; spor kompleksleri, hastane, kültür merkezi gibi büyük alan gerektiren sosyal donatı alanları kentin batı gelişiminde yer almalıdır. Buna karşı geleneksel Bayburt'un köhnemesini önlemek için kentin ana merkezi Cumhuriyet Caddesi ekseninde korunmalıdır. Kentin batı koridorunda gelişme eğilimlerine paralel olarak güçlü bir alt merkez oluşumu merkezin parçalanmasına, ardından da eski Bayburt'un yavaş yavaş terk edilmesine neden olacaktır. Bu durum kentin yaşam biçimini de etkileyecek, özellikle merkez çevresinde eski mahallelerde yaşanan mahalle birlikteliği kaybolacaktır. 2012 yaz aylarında KTÜ Şehir Planlama Bölümü öğrencileriyle yapılan anket ve arazi tespit çalışmalarında merkez çevresindeki geleneksel dokusunu koruyan mahallelerde, memnuniyet oranının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu mahallelerin sokaklarındaki canlılık da bu memnuniyeti yansıtmaktadır. Gelir düzeyindeki görece düşüklüğe rağmen geleneksel mahallelerdeki insanların yaşam çevrelerinden memnun olmasının ardındaki nedenlerin yerel yönetimlerce araştırılmalıdır.

Kent merkezini barındıran geleneksel dokuda yayaya öncelik tanıyan bir ulaşım sisteminin oluşturulması; yine geleneksel dokunun yaşam kalitesini arttırmak üzere kentsel açık alanların niteliğinin artırılması gibi konular ele alınmayı beklemektedir. Kentin can damarını oluşturan Çoruh Nehri kentin yaşamına daha fazla entegre edilmeli, nehir boyu yaya geçişlerine kesintisiz biçimde açılmalı ve yeşil alan düzenlemeleriyle desteklenmelidir.

Bayburt'un gündemindeki temel konulardan biri kentin tarihi dokusunun büyük oranda kaybedilmiş olmasıdır. Bayburtlu da ortaya çıkan sonuçtan memnun görünmemektedir. Ancak bu oluşumda kamu kurumları, yerel yönetimler kadar toplumun da payı olduğu unutulmamalıdır. 1980'lerde Koruma Kurulları tarafından tarihi çevrenin kentsel sit sınırı içine alınarak korumaya alınması söz konusu erozyonu yavaşlatabilirdi. Bugün gelinen nokta da bir kentsel dokunun korunması, gelecek kuşaklara aktarılması için ille de sit sınırları içine alınması gerektiği belirtilmelidir. Kentli ve kentin belirlediği yerel yönetimlerin kararlılığı ile kentsel çevrenin korunmasını hedefleyen bir planlama çalışması

gerçekleştirilebilir. Burada alınacak temel kararlardan biri sınır tanımayan inşaat alanı taleplerinin düşürülmesi, yapılaşma sınırlarının geleneksel dokuya uygun olarak belirlenmesidir. Bu noktada üzerinde durulması gereken bir diğer nokta ise geleneksel doku dendiğinde ne anlaşıldığıdır. Geleneksel dokuyu belirleyen sadece bu çevrede yer alan tarihi yapılar değildir. Sokak dokusu, sokak örüntüsü içinde yer alan küçük meydancıklar, mahalle odağını belirleyen kullanımlar, cami, çeşme, kahvehane kullanımlarının oluşturduğu yaşam çevresi, yapı boyutları, yapı dizilimi, sokak-bahçe-yapı ilişkisi, yapı, bahçe, sokak ilişkisi vb. Bütün bunlarla birlikte bu fiziki çevrede sürdürülen toplumsal ilişkiler, yaşanmışlıklar ve kuşakların ömrünü aşan kolektif bellek mekânın toplumsal boyutunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla yapılar yenilenmiş olsa da mahallenin yerleşme karakteri korunuyor olabilir. Bu korunmuşlukta yapı boyutları, yapı-sokak-parcel ilişkisi, yapı dizilimlerini belirleyen yazılmamış kurallara uygunluk önemlidir. Böylesi bir çevreyi korumayı hedefleyen plancıların geleneksel dokunun yazılmamış kurallarıyla oluşan şifresini çözerek işe başlamaları gerekir. Bu şifre dokunun bundan sonra nasıl yaşatılacağına ilişkin yazılı kuralları belirleyecektir. Aksi taktirde imar planının genel geçer kurallarıyla böylesi bir dokunun devamlılığı sağlanamaz. Burada ilke mekânın belleğini (soyut ve somut kültür unsurlarını) koruyarak, kolektif birikime duyarlı çözümlerle yaşam biçiminin kendi dinamizmi içinde gelişimine izin vermektir.

Kent merkezini saran mahallelerde, var olan dokunun genel karakteristiğini koruyarak yapılanma koşullarının belirlenmesi fiziki olduğu kadar toplumsal çözümler de gerektirmektedir. Bu doku içinde özellikle terk edilmiş ve kimi yerde yıkılmış yapılar bazı mahallelerde dikkate değer oranlara ulaşmış durumda. Kenti terk eden mülkiyet sahipleri veya mirasçılara ait bu taşınmaz varlıkların kentsel yaşama kazandırılması için ne tür çözümlerin geliştirileceği önemli bir konu olarak durmakta. Bu noktada üretilecek çözümlerin “Bayburt’tan gidenler” ve “Bayburt’ta yaşayanlar”ın bir araya gelme zeminleri araştırılarak, birlikte çözüm geliştirme yolları aranabilir.

Geliştirilecek çözümler her zaman büyük finans kaynağı gerektirmeyebilir. Başarılı çözümler bazen kıt kaynaklarla neler yapılabileceği araştırılırken bulunur. Bu tür çözümlerde ise toplumun dayanışma pratikleri öne çıkmaktadır. Kritik olan kısa vadeli, dönemi kurtaran çözümler değil; kalıcı ve gelişimde ivme yaratacak çözümler üretmektir. Bu ise maddi kaynaktan çok düşünmeye, araştırmaya, proje üretmeye yeterli zaman ayırmayı gerektirir. Dolayısıyla planlamayla geliştirilecek kentsel çözümün ne olduğu kadar; nasıl üretileceği konusu da önemli hale gelmektedir.

BİRİNCİ OTURUM
KATKILAR VE SORU-CEVAP

Birinci Oturum Başkanı: Akın Bayrak

Değerli izleyiciler, bildirilerin sunumunu izledik. Şimdi sorularınızı ve katkılarınızı alacağız. Daha sonra cevaplar bölümüne geçeceğiz.

İlk sözü Dr. Aslan Özkan'a veriyorum. Sayın Özkan'la yaklaşık elli yıllık bir dostluğumuz var. Kendisi Çocuk Hastalıkları Uzmanı, Bayburt'a uzun yıllar hizmet etti. Şimdi İstanbul'da emekli hayatı yaşıyor. Ancak Bayburt'la ve Çerçi köyü ile daima sıcak ilişki içinde oldu. Ayrıca gençlik yıllarından beri sivil toplum kuruluşlarına katkıda bulunuyor, önderlik ediyor.

Buyurun Sayın Özkan.

Emekli Doktor Aslan ÖZKAN

(Bayburt Çerçi Köyü Kültür Spor Turizm ve Kalkınma Derneği Başkanı):

Biraz önce bir arkadaşımız kentsel dönüşümden bahsetti. Sanıyorum dönüşümde bir eksiklik kaldı. Bu da köysel dönüşüm ve bu bir realite. Tahmin ediyorum ki son 10 yıldan beri Bayburt'ta kendiliğinden bu köysel dönüşüm oluşmaktadır. Şimdi ben bu konuda kısa bir katkıda bulunmak istiyorum. Bayburt'ta son yıllarda özellikle köylerde gelişen iç turizm ve yeniden yapılaşma hareketleri Bayburt'un topyekün gelişmesi açısından çok önemli bir olgudur. Köylerimizde her yıl 3-5-7 ev yazlık yapılmaktadır. İmar kanunu uygulamaları köylerimizde de başlatılmaz ve özenle yürütülmezse bugün şehirlerimizde yaşanan çarpıklıklar köylerimizin doğal güzelliğini de bozacak yok edecektir. Bu konuda valiliğimiz, özel idaremiz, STK'lar ve medyamızdan beklentilerimiz büyüktür. Diğer bir cepheden bakınca şehirde emekli olmuş hemşerilerimiz yazın köylerine gelip buranın rutubetsiz serin havasında çocukluk anılarıyla mutlu olmaktadır. Ancak onların çocukları hatta torunları ilk birkaç gün sonrasında sıkılabilmektedirler. Onlara şehirde alıştıkları başta internet olmak üzere bazı olanakları sunmak zorundayız. Bayburt Çerçi Köyünde kurduğumuz kültür merkezinde Kültür Spor Turizm ve Kalkınma Derneğimizle bu ihtiyaçları karşılamaktayız. Bu konuda da az önce belirttiğim kuruluşların destek ve rehberliğine ihtiyaç duyduğumuzu belirtir teşekkür ederim.

Yalnız kısa iki tane sorum olacak:

- Şimdi kentlerimizde şehir imar projeleri var. Köylerimizde de yapılaşma planları yapılmalı mıdır?*
- Birde köylerimizde yapılaşmaların çoğu kaçak olarak yapılmaktadır. Bu konuya da arkadaşlarımız eğilirlerse memnun kalırım.*

Oturum Başkanı: Akın Bayrak

Sayın Aslan Özkan'a katkılarından dolayı teşekkür ediyoruz. Gerçekten son zamanlarda sıkça kullanılan "Kentsel Dönüşüm" kavramı yanında "Köysel Dönüşüm"ün de düşünülmeliği fikrini önemli bir tespit olarak not etmeliyiz.

Değerli hemşerimiz Abdulkadir Temur söz istiyor. Abdulkadir Bey Bayburt'unuzun sorunlarına hep duyarlı olmuş bir hemşerimiz. Buyurun Abdulkadir Bey.

Abdulkadir TEMUR

(Eyüp Sultan Bayburt Derneği - Herbalist - Araştırmacı):

Saygıdeğer misafirler, değerli Bayburtlu hemşerilerim; sözlerime başlarken Arzu hocam Avrupa kültür başkenti Liverpool'dan bahsetti. Acizane fakirane İstanbul'da biraz araştırmalar yaptım. Memleketimi İstanbul'da devletin arşivlerinden öğrendim. Şuradan başlamak istiyorum. Tahminimce tüm Bayburtlularda memnun kalacaklar. M.Ö 17.yüzyılda kral Fisyakoz Bayburt Kalesini yaptırıyor. Yine milattan 18 asır öncede İstanbul Kalesi Madyan tarafından yaptırılıyor. Bu perspektiften yola çıkarak Arzu hocamın Liverpool dediği o kent milattan 17 asır önce acaba köy müydü? Herkesin dikkatini çekiyorum. Ama Bayburt o zaman devasa bir şehirdi ve keza İstanbul'da aynı. Bizler araştırmacı olarak Bayburt'unuzun hakkını savunacağız. Bundan yola çıkarak Nilgün hocamızda Bayburt'un beş bin yıllık bir kent olduğunu deklare etti ve turizme pek sıcak bakmadığını söyledi. Malumunuz turizmin formatları var. Kayak var, rafting var, birde inanç turizmi var. Bir örnek verecek olursak İstanbul'da Eyüp Sultan Efendimiz yaz-kış demeden turizm akınına uğruyor. Geçen seneki veriler 13 milyon kişinin geldiğini gösteriyor. Bu itibarla Bayburt'ta 12.yüzyılda iki tane üniversite var. Biri Yakutiye, diğeri Mahmudiye Medreseleri. Bunu kim diyor? Ordinaryüs Prof. Osman Turan hocamız diyor. Fatih Sultan Mehmet'in hocası olan Molla Fenari'nin hocası, 12.yüzyılda Bayburt'ta bulunan Mahmudiye Medresesi'nde eğitim görmüştür ve ismi de Muhammed Ekmelüddini Baberti'dir. Hatta Osman Turan hocamız diyor ki eğer Muhammed Ekmelüddini Baberti olmasaydı İstanbul'un fethi mümkün değildi alınamazdı. Bu Bayburtluya müteşekkirim diyor. Hepinize saygılar sunuyorum.

Oturum Başkanı: Akın Bayrak

Abdulkadir Bey'e teşekkür ediyoruz. Şimdi Sayın Zekeriya Afacan söz istiyor. Buyurun Sayın Afacan.

Zekeriya AFACAN (Kamu Çalışanı):

Burada hocamız Arzu hanıma bir soru yöneltmek istiyorum. Şimdi Bayburt'ta kamu kurumu ve belediye var. Kentsel dönüşüme ihtiyaç olan mahalle var, mülkiyet sahipleri var, hukuk var, yörenin kültürü var. Şimdi hocamız Liverpool'dan bahsetti, güzel bir örnek. Bu Liverpool İngiltere'de yaklaşık 6 milyon nüfusa sahip bir şehir. Yani bizim 200 katımız. Bunu biraz daha basite indirirsek bu kamu kurumu, kentsel dönüşüm, mülkiyet sahipleri, hukuk ve yörenin kültürü yönünden biz hangi kategori içinde kalırsak başarıya ulaşıyoruz? Buradaki esas sorun şu: Parsel bazında mı, ada bazında mı yoksa mahalle bazında mı hareket edelim? Çünkü "demir leydi" lakabıyla anılan başbakan bu işin altında kaldı ve başbakanlığı gitti dediniz. Bura çok iyi bir proje çok iyi bir etüt... Nereye gidebiliriz, öneriniz ne olur?

Oturum Başkanı: Akın Bayrak

Sayın Yrd. Doç. Dr. Şükrü Nişancı söz istiyor. Değerli hemşerimiz Şükrü Nişancı Atatürk Üniversitesinde İİBF öğretim üyesi, katkı ve sorularını almak üzere sözü Sayın Nişancı'ya bırakıyorum. Buyurun.

Yrd. Doç. Dr. Şükrü Nişancı NİŞANCI (Atatürk Üniversitesi İİBF) :

Öncelikle Bayburt'un kaderiyle ilgili çok önemli doyurucu, akademik, bilimsel teoriler dinledik. Bayburt'un kaderine omuz veren Türkiye'nin değişik yerlerinden gelen yorulan arkadaşlarımıza hocalarımıza teşekkür ederim. Kuda-ka'dan Mehmet Ali Beyin tebliği ile ilgili birkaç şey söylemek istiyorum. Konunun uzmanı da değilim. Slow the city ile ilgiliydi sunuları. Benim şahsi kanaatimde dünyadaki kent ölçeklerinin çok büyük olduğu ve bunun bir yabancılaşma olduğu, sadece Bayburt için değil mümkün olsa tüm dünya kentlerinin bu ölçekte kalmasıdır. Fakat bu arada ben bir iki soruyla başlayayım. Sonra şahsi kanaatlerimi çok uzatmadan ifade edeceğim. Bu slow ya da sessiz sakin kent düşüncesi yardım projesi bir zorunluluk mudur? Yoksa bir tercih midir? Dünya da bu konuyla ilgili birkaç bir şey baktım çok uzman değilim. Slow city ya da sakin kentler dünyada tarihsel önemini yitirmiş başkaca da alternatifi olmayan ortaçağ kentleri gibi İtalya'daki kentlerdir. Bunlara yeni bir imaj, bir cilâ vurul-

maktadır. Çünkü artık onlar tarihsel önemini yitirmiştir. Türkiye’de de vardır, Halfeti galiba yine bölge projenin parçası gibi. Şimdi Bayburt sakin kent olacaksa siz de dediniz kriterlerden bir tanesi elli bin nüfusu aşmamış olmak. Bayburt elli bin nüfusa doğru yavaş yavaş ilerlerken üniversite ve vilayet olması falan. Acaba şöyle mi düşünmemiz gerekiyor? Yani hiç bu çalışmalar olmasaydı, hatta bu toplu konut projeleri hiç yapılmamış olsaydı Bayburt daha sessiz kalırdı. Vilayet olmasa, üniversitesi olmasa, gelecekle ilgili şehirle ilgili başkaca projeler olmasa daha sakin ve sessiz bir kent olur muydu? Esasına bakarsanız Bayburt’un sakin kent kalması için bir şey yapmamıza gerek yoktur, zaten sakindir. Ya da biz şöyle mi yapıyoruz? Yani bu projeye destek vererek Bayburt elli bin nüfusu aşmasın mı diyoruz? İşin doğrusu Bayproje yahut da bugünkü toplantının amacıyla çok bağdaştığını düşünmüyorum. Arkadaşın emeğine saygısızlık etmek istemiyorum ama şimdi Bayburt sakin şehir sürecine katılacaksa Bayburt’un nüfusunu biz elli binle sınırlı tutmuş oluruz. Bütün bu çaba niye? Niye bu kadar kafa yoruyoruz? Sanayisi böyle olsun, tarımı şöyle olsun niye diyoruz? Bununla ilgili acaba aceleyle getirilmiş bir durum mu var? Yoksa Bayburt’un kaderi İtalya’daki o ortaçağ kentleri gibi artık gelişim açısından engellenmiş durdurulmuş başka bir çare yokta son çare midir? Buna ne cevap verirsiniz? Teşekkür ederim sağ olun.

Oturum Başkanı: Akın Bayrak

Sayın Şükrü Nişancı’ya “Sakin Şehir” konusundaki katkılarından dolayı teşekkür ediyorum. Uygulama ile ilgili bazı endişelerine katılmakla beraber, konuya Bayburt’umuzun önüne çıkan tüm imkânları değerlendirmesi gerektiği açısından bakmamızın daha uygun olacağını düşünüyorum.

Doç. Dilek Beyazlı söz istiyor. Buyurun Sayın Beyazlı.

Doç. Dr. Dilek BEYAZLI (KTÜ Mimarlık Fakültesi):

Şinasi hocamın sunumundan sonra şöyle bir şey geldi aklıma. Kentin en küçük nüvesi konut. Bayburt’un geleneksel konutuna baktığımızda dar cepheleri olan ve orda bir çözüm üreten... Farkındaysanız hepsinin ön giriş cepheleri çok dar ama dar uzun binalardı ve bunun içerisinde bir çözüm üretilmişti. Bu bir şey anlatıyor yani. Ya mülkiyet yapısından kaynaklı, ya yaşam tarzıyla ilgili bir durum veya o eğimi kullanarak üst katların bağımsız birer bölümmüş gibi dışarıdan merdivenle desteklenmesi. Bunlar aslında o kentin kendine özgü dokusunu izini anlatan önemli anlatımlar. Dolayısıyla buradan çıkmak lazım bence, buradan başlamak lazım. Eğer kenti bunlar oluşturuyorsa o makro formunu

hissettiriyorsa ve diğerk özellikleriyle birlikte kenti özgün kılıyorsa o özelliklerden herhalde vazgeçmemek lazım. Yani bir kenti başka bir kente benzetme gibi bir özelemimizin olmaması lazım. Mesela Bayburt'ta benim TOKİ konutları içerisinde gördüğüm en iyi örneklerden bir tanesiydi. Belki o onunla kaldığı müddetçeydi. Ama artık bütün Türkiye'de uygulanan aynı projeler Bayburt'a girerse veya o bizim Şingah Mahallesi Şinasi hocanın anlattığından farklı bir dokuya bürünmeye başlarsa Bayburt'ta diğerk şehirlere benzeyecektir. Bu da aslında çok istenen bir şey olmamalı, bence buradan böyle bir sonuç çıkmalı diye görüşümü bildirmek istedim.

Teşekkür ederim.

Oturum Başkanı: Akın Bayrak

Sayın Beyazlı'ya değerli katkılarından dolayı teşekkür ediyoruz. Özellikle "Bayburt'un özgün mimari tarzı" üstünde ciddi durulması görüşünü not etmeliyiz.

Değerli izleyiciler, soruları ve katkıları aldık. Şimdi sıra ile cevapları almak üzere ilk sözü Doç. Dr. Arzu Kocabaş DİREN'e bırakıyorum. Buyurun Arzu Hanım.

Doç. Dr. Arzu Kocabaş DİREN (Mimar Sinan Ünv.) sorulara cevabı:

Öncelikle çok teşekkür ediyorum. Soruların varlığı hem sunumların dinlendiği anlamını ifade ediyor, hem de sunumun kısa süresi içerisinde açıklık getirilemeyen bazı noktaların detaylandırılması fırsatını veriyor. Bu bağlamda hocamın bıraktığı noktadan bende devam etmek istiyorum. Yürekten katılıyorum yorumuna... Küreselle yerel arasında sahip çıkılması gereken değerlerin en küçük ölçekten kavranarak kent bütününe kadar taşınması gerekli... Bu bağlamda da soyut-somut kültür geleneklerin ve fiziksel varlığı ile karşımızda duran tescilli ya da tescile şayan binaların, malzemelerin, yaşam biçiminin, inancımızın mutlaka ve mutlaka yerelde korunması, sahip çıkılması ve bunun Murat hocanın da ifade ettiği oranda günün teknolojisini de kullanıp daha üst ölçeklere taşınarak yarın için çocuklarımıza nasıl bir gelecek bıraktığımızı ifade edebilmemiz gerekli yaşadığımız köy veya kent mekânında...

Bir diğerk sayın doktorun sorusunu cevaplamak gerekirse; insanın bulunduğu yaşam mekânlarında mutlaka devingen varlığını sürdüren, değişerek gelişen bir yaşam biçimi ve bu yaşam biçimine müdahale söz konusu. Kamu eli ile yapılan müdahalenin bugünkü biçiminin adı kentsel dönüşüm olabilir, yavaş kentler huzurlu kentler olabilir, koruma olabilir. Bütün bunlar yapılan müdahalenin

içeriğini ifade eden kavramlar. Ama hepsinin özünde ortak payda da gördüğümüz veya görmeyi arzu ettiğimiz doğrusu yaşam kalitemizin ödün vermeksizin yerelde biraz önce ifade ettiğim boyutlardaki niteliklerinde yaşam kalitemizin arttırılabilmesidir. Bu bağlamda benim kişisel görüşümü soruyorsanız, plastik ve betonarmeye yer vermeksizin yerel malzemeler kullanılarak insan ölçeğinde mutlaka müdahale olmalı ve bunun içinde köy tasarım rehberleri hazırlanmalıdır. Köy tasarım rehberlerinin uygulanabilmesi yasal kimlikle hazırlanabilmesi için mutlaka girişimlerde bulunulmalı ancak tasarım rehberinin hazırlanması bir uzman kurum ve kuruluş desteğiyle gerçekleştirilmeli diyorum.

Bir son nokta; Bayburt'ta dönüşüme ilişkin ölçek sorusu... Yaşam biçimini deşışmesi ya da yaşam biçiminin kalitesinin artarak sürdürülebilmesi noktasında bugün düğmeye basıyorsunuz Hindistan'da Hintlilerin hangi koşullarda nasıl yaşadığı ile Amerika'da bir Amerikan vatandaşının nasıl yaşadığına bir noktada ulaşabiliyor erişebiliyoruz. Benzer biçimde onlarda bizim yaşam biçimlerimize belki kesin bilmediğimiz detaylarda bilerek inceleyerek çalışmalarını yaşamlarını sürdürüyorlar. Böylesi bir küresel bağlam içerisinde bizim idari anlamda en küçük yerleşim biçimimiz mahalle. Mahalle dokusu ve yaşam biçimi ise kökenlerimizden çözümleyerek baktığımızda sahip çıkmamız gereken mahalli örf âdeti ve yaşam dokusu var. Bunu anlamamız buna sahip çıkmamız ve yerelde bunu yorumlamamız gerekli. Bunu yaparken de kuşkusuz kardeş kentlerin oluşturulmaya çalışıldığı, e-hükümet üzerinden dünyaya eklemlemeyi hedeflediğimiz bir ortamda her tür örneğe bakılmalı incelenmeli, ancak burada ifade etmek istediğimiz örneğin kopyalanması değildir. Ne öğrenebiliriz ve aynı zamanda ne öğretebiliriz noktasında uygulamayı gerçekleştirmemiz gerekli diyip noktayı koymalıyım. Sabrınız için çok teşekkür ediyorum.

Dr. Nilgün KİPER (KTÜ, Mimarlık Fakültesi) Sorulara Cevabı:

Arzu hanımla çelişir gibi olduk başta ama aslında aynı şeyleri söylüyoruz. Kadir Bey turizmle ilgili bir soru yöneltti. Ancak 20 dakikalık sunumlar içinde bazı şeyler ya eksik anlaşılıyor, ya da tam ifade edemiyoruz. Ben kesinlikle turizm olmasın demedim fakat ekonomimizin temelini turizme dayandırmayalım dedim. Tarım, hayvancılık veya üretime yönelik sektörler turizmde onun yanında giden destekleyen, hem yaşamımıza renk katan hem öğreten, hem de bizim bölgemizi tanıtacağımız bir alandır. Hiçbir zaman turizmsiz olmaz. Hele ki Anadolu gibi bir coğrafya da mümkün değil diyor teşekkür ediyorum.

Dr. Mehmet Ali ÇAKAL (KUDAKA) Sorulara Cevabı:

Soru soran arkadaşımıza teşekkür ediyorum. Cittaslow meselesi aslında var olan ve hepimizin büyük saygı ve sevgi duyduğu bir takım özelliklerimizin kurulması ve yaşatılması felsefesine dayanan yaklaşım şekli. Cittaslow sürecinde bir takım yaşam kalitesi iyileştirici uygulamalar var. Altyapı faaliyetleri var, üstyapı faaliyetleri var. Bugün Bayburt'ta yavaş yavaş cittaslow sürecine girmiş başka bir beldedir. Eksik olan ancak olması gereken bazı altyapı ve üstyapı eksiklikleri programlanması sürecini cittaslowla kendisine kriter almış. Sorunuzda şöyle bir şey söylediniz. Bizim önemseydiğimiz şu: Cittaslowa girdiğimizde Bayburt 70 bin nüfusa ulaşabilir. Bizim amacımız, cittaslow sürecinde uluslararası bir takım fonları bu süreç aracıyla kullanarak Bayburt'taki altyapı ve üstyapı ihtiyaçlarına kaynak ayırmaktır. Esas olan budur. Hangi alan adı altında olursa olsun yapıldığında boşa gitmeyecek çalışmalardır. Teşekkür ederim.

Birinci Oturum Başkanı: Akın Bayrak

Sayın izleyiciler, değerli konuklar, panelin 1. Oturumu burada sona eriyor. Şimdi 15 dakikalık çay/kahve molası veriyoruz. Daha sonra 2. Oturum başlayacaktır.

Bu kongrenin Bayburt'umuz için önemli sonuçlar doğuracağını umuyor ve temenni ediyorum. Bu duygularla oturumu kapatırken, hepinizi sevgi ve saygılarımla selamlıyorum.

İKİNCİ OTURUM: 16:00 - 17:40

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Rıfat YILDIZ

16:00-16:20 Üniversite Ölçeğinde Bayburt'ta Evrensel Tasarım Yaklaşımı

OKAN Üni. Prof. Dr. Altan AKİ, Yrd. Doç. Dr. Güliz Muğan AKINCI

16:20-16:40 Kenti Katılımcı Tasarlamak ve Kent Kimliği Oluşturmak

Ahmet ÇAĞILDAK

16:40-17:00 Karadeniz ve Doğu Anadolu Kesitindeki Bayburt'u Planlamak

KTÜ, Doç. Dr. Dilek BEYAZLI

17:00-17:20 Bayburt'un İçinde Yer Aldığı Bölge Planları Kapsamında Değerlendirilmesi Üzerine Düşünmek

Yrd. Doç. Dr. Aygün ERDOĞAN

17:20-17:40 Katkılar ve Soru-Cevap

İkinci Oturum Başkanı: Prof. Dr. Rıfat YILDIZ

Kıymetli misafirlerimiz, 2. Oturumu başlatıyorum. Bu oturumda 4 tebliğ sunulacak. Her konuşmacıya önceki oturumda olduğu gibi, 20 dakika süre verilecektir. Tebliğler sunulduktan sonra, katkılar ve soru-cevap bölümüne geçilecektir.

İlk konuşmacı Yrd. Doç. Dr. Güliz Muğan AKINCI "Üniversite Ölçeğinde Bayburt'ta Evrensel Tasarım Yaklaşımı" başlıklı tebliğini sunacaktır. Okan Üniversitesi mensubu olan Sayın Akıncı'yı kürsüye davet ediyorum. Buyurunuz Sayın Akıncı.

ÜNİVERSİTE ÖLÇEĞİNDE BAYBURT'TA EVRENSEL TASARIM YAKLAŞIMI

Yrd. Doç. Dr. Güliz Muğan Akıncı (guliz.mugan@okan.edu.tr)

GİRİŞ

Tasarlanmış dünya hiç kimseye mükemmel bir şekilde uymaz. İçinde yaşadığımız mekânlar ve kullandığımız ürünlerle ilgili her zaman sorunlarla karşılaşma ihtimalimiz çok yüksektir. Tasarımcılar geleneksel olarak “ortalama” (average) bir insan grubu için tasarım yapmak üzere eğitilirler; oysa ortalama insan grubu üzerinden tasarım yapma fikri önyargılı bir yaklaşım olup, toplumun belirli kesimlerine karşı ayrımcılık fikrini de beraberinde taşır. Oysa unutmamak gerekir ki her birey benzersizdir ve grup olarak insan türü oldukça çeşitlidir. Çok farklı kullanıcı grupları için tasarım yapmak mümkündür. Çocuklar, yaşlılar, engelli kişiler, hasta ve yaralı kişiler, alışılmadık dışı ölçü ve boyutlara sahip kişiler, olağandışı durumlar nedeniyle zorluk yaşayan kişiler (örn.: yabancılar, panik halindeki insanlar vb.) grup olarak insan çeşitliliğine örnek olarak verilebilir ve bu çeşitliliğin her bir alanını tasarım sürecinde kullanıcı grubu olarak yakalamak mümkündür. Bu yaklaşım tarzı evrensel tasarım olarak bilinir (Story, Mueller ve Mace, 1998).

Evrensel tasarım herkesin her türlü faaliyete eşit şartlarda katılımına olanak sağlayan ürünler ve çevreler tasarlamayı hedefler. Evrensel tasarım sadece farklı kullanıcı grupları için değil, aynı zamanda tasarım dünyasına yeni bir yön vermek amaçlı tasarımcılara da yeni olanaklar sunar. Başka bir deyişle evrensel tasarım *ürünlerin, mekan ve çevrelerin, farklı yaş, boyut, cinsiyet ve becerilere sahip, mümkün olduğunca farklı insan grupları tarafından eşit erişilebilir ve eşit kullanılabilir şekilde tasarlanmasıdır* (Cavington ve Hannah, 1997; Mace, 1990; Story, Mueller ve Mace, 1998). Yine de şunu unutmamak gerekir ki, her ürünün, mekânın ve çevrenin her tür koşul altında, herkes tarafından kullanılabilir olmasını beklemek gerçekçi değildir. Bu sebepten, evrensel tasarım bir sonuç ve başarıdan ziyade, daha çok bir süreç olarak düşünülmelidir (Story, Mueller ve Mace, 1998).

Evrensel tasarım, değişen standartlar, öğretim stratejileri, tasarım deneyimleri ve pazarlama becerileriyle, her geçen gün biraz daha gelişmektedir. Özellikle son birkaç yılda evrensel tasarım uygulamaları ve bu uygulamalara yönelik

araştırma ve tartışmalar sıklıkla karşımıza çıkmaktadır (bkz. Center for Universal Design, 2013; Hacıhasanoğlu, 2003). Bu çerçevede, araştırmalar yapılırken, tüketici ürünleri, mimari yapılar ve yapı elemanları değerlendirilip, mümkün olan en fazla çeşitlilikte insan tarafından kullanılabilir olan performans özellikleri belirlenmelidir. Evrensel tasarım yaklaşımı iyi bir tasarım için bir engel değil ilham verici bir unsur olarak görülmelidir. Yapılmış tasarımlar, çalışmalar ve araştırmalar gösterir ki, evrensel tasarım başarılabilir, değerli ve teşvik edici bir girişimdir. Bu bağlamda bu çalışmanın temel hedefi, ülkemizde yeni yeni uygulama imkânı bulan evrensel tasarım yaklaşımını ve farklı uygulama koşullarını çeşitli yönleriyle açıklamak ve tanıtmaktır.

Bu bağlamda, bu çalışma Bayburt Üniversitesi Kampus alanını bir örneklem kabul ederek, son yıllarda yaygınlık kazanan evrensel tasarım yaklaşımının belirli prensipler etrafında ne şekilde tasarım süreci içine dahil edilebileceğinin incelenmesini, bu yaklaşımın temel uygulama alanlarının tanıtılmasını ve her bir prensibe ilişkin kaynak niteliğinde temel değerlendirmelerin yapılmasını hedeflemektedir. Bu çalışmanın, Bayburt Üniversite Kampusunun ve hatta daha sonraki aşamalarda Bayburt kent alanının, evrensel tasarım yaklaşımı bağlamında düzenlenmesine yönelik daha kapsamlı bir çalışmaya kaynak olabilecek bir ön çalışma niteliğinde olması beklenmektedir.

Evrensel Tasarım Yaklaşımına Genel Bir Bakış

Yirminci yüzyılın başlarında, yaşlılar, kronik hastalığı ve yaralanmaları olanlar bir toplumun temel azınlık grubu olarak kabul edilmekteydi; çünkü çok az sayıda insan bu koşullar altında hayatta kalıp, engelli olarak yaşamlarını sürdürabiliyordu. Ortalama insan ömrü 47 yıldır ve omurilik yaralanmaları olan insanların yaşama ihtimali %10'dur (Story, Mueller ve Mace, 1998). Oysa günümüzde antibiyotikler, diğer medikal gelişmeler, farklı tedavi yöntemleri ve sıhhi temizlik konusundaki gelişmeler sayesinde, daha önce ölümcül olan kaza ve hastalıklar sonucu ölümler hızla ortadan kalkmaya başladı. Bu sayede, uzayan insan ömrüyle beraber daha yaşlı ve daha çok engelli olma potansiyeli olan bir nüfus profili tüm toplumlarda artan bir trendle kendini gösterir oldu (Erenoğlu ve Yıldız, 2009; Jones ve Sanford, 1996). Başka bir deyişle yaşam sürelerinin uzaması ve ciddi yaralanmaları ve hastalıkları olan insanların hayatta kalma oranlarının yükselmesiyle birlikte, günümüzde engelli kişi sayısı geçmişe göre daha fazladır ve bu sayı giderek yükselmektedir. Bu sebepten, evrensel tasarım yaklaşımını giderek önem kazanmaktadır.

Engelli olma durumu sanıldığı kadar aksine çok daha yaygın ve ortak bir durumu ifade eder. Tüm sağlıklı insanların engellilikle sonuçlanabilecek bir hastalık veya kazayla karşılaşma ihtimallerinin olduğunun bilincinde olmaları gereklidir (Hacıhasanoğlu, 2003). Bunun yanı sıra geçici bile olsa, her insanın hayatında engelli olma durumunu deneyimlemesi veya deneyimlemiş olması çok muhtemeldir. Sağlıklı kişiler bile yaşlılık dönemlerinde doğal yozlaşma sebebiyle bazı fiziksel sınırlamalarla karşılaşarak baston, koltuk değneği veya yürüteç kullanmak durumunda kalabilir veya en basitinden birçoğumuz, gündelik hayatımızda düzeltici lens veya gözlük kullanmak durumunda olduğumuz halde sıradan bir gazete veya dergideki bazı kelimeleri veya harfleri seçmekte zorlanabiliriz (Robinet, 1985; Story, Mueller ve Mace, 1998). Dolayısıyla, engelli olma hali hayatımızın normal ve yaygın bir durumu olarak kabul edilmelidir. Bu durum, bazı insanlarda kronik bir şekilde yaşanırken, bazı insanlar gündelik hayat içerisinde geçici engellilik durumlarıyla karşılaşabilirler. Kırılmış bir bacak, burkulmuş bir bilek, grip olmak veya yüksek sesli bir konserden sonra devam eden duyma sorunları bu tip geçici engellilik hallerine örnek olarak verilebilir. Bunun yanı sıra, bazı çevresel ve kişisel faktörler de geçici engellilik halleri yaratabilir. Örneğin, kötü aydınlatma, yüksek ses düzeyi, farklı ve değişken hava koşulları, paket veya yük taşımak, kötü ve yanlış ayakkabı giymek veya başka bir dil konuşulan bir ülkede bulunmak, insanların fiziksel, duyuşsal ve zihinsel becerilerini etkileyen bu tip faktörler arasında sayılabilir. Bu bağlamda, evrensel tasarım farklı grup insanların becerilerine, boyutlarına ve engellerine bağlı kalmadan, mümkün olduğunca çeşitliliği tasarım sürecine dahil ederek, kolay ulaşabilirliği ve eşit kullanım prensibini benimseyerek yol alan bir yaklaşım tarzı olarak kabul edilir (bkz. Story, Mueller ve Mace, 1998). Cavington ve Hannah 'nın (1997) belirttiği üzere, evrensel tasarım için temel hedef, herkesin, her zaman, her yerde ve her nesneye ulaşılabilirliğini sağlayabilmektir. Buna göre belirli bir tip insan tanımlanmaksızın, engelli/engelsiz, kadın/erkek, genç/yaşlı herkese yönelik tek çözüm öneren tasarımı gerçek kılmak amaçlanır (Hacıhasanoğlu, 2003).

Evrensel Tasarım İlkeleri

Evrensel tasarım kavramı ilk olarak 1989 yılında ABD'de Ron Mace tarafından mümkün olduğunca herkes tarafından kullanılabilen, ürün ve yapı özelliklerini bir araya getiren tasarımlar yapmayı hedefleyen bir yaklaşımı tanımlamak üzere kullanılmıştır (Center for Universal Design, 2013). 1996 yılında North Carolina Üniversitesinin desteğiyle "Evrensel Tasarım Merkezi" [Center for Universal Design] adı altında kurumsallaştırılan tasarım yaklaşımı, 1997 yılında, mimarlar-

rın, ürün tasarımcılarının, mühendislerin ve çevre araştırmacılarının katılımıyla oluşan bir grup uzmanın yayınladığı yedi temel ilke ve bu ilkelere bağlı kurallar etrafında çerçevelenmiş ve yapılandırılmıştır.

Evrensel tasarım teoride basit, pratikte uygulaması zor bir yöntemdir. Var olan bilgiye zemin oluşturmak üzere geliştirilen 7 ilke, her tür tasarım disiplinine ve her çeşit insan ihtiyacına cevap bulmaya yönelik oluşturulmuştur. Aynı zamanda bu ilkeler, tasarımları değerlendirmede, tasarım sürecini yönlendirmede, tasarımcıları ve tüketicileri daha çok kullanılabilir ürün ve çevre konusunda eğitmede yol gösterici niteliktedirler. Evrensel tasarım ilkeleri ve bu ilkeleri tasarım sürecinde uygulamaya yönelik geliştirilen kurallar aşağıda belirtildiği şekliyle açıklanabilir (bkz. Story, Mueller ve Mace, 1998):

- **İlke 1: Eşit kullanım**

- Tasarım farklı becerideki insanlar için kullanılabilir ve pazarlanabilir olmalıdır.
 - 1a. Tüm kullanıcılar için eşit olanaklara ve kullanım yollarına sahip olmalıdır: mümkünse herkes için tıpatıp aynı, değilse dengi olanaklar sunmalıdır.
 - 1b. Herhangi bir kullanıcıyı damgalamaktan veya ayrımcılık yapmaktan kaçınmalıdır.
 - 1c. Herkese eşit ölçüde mahremiyet, güvenlik ve emniyet sağlayabilir olmalıdır.
 - 1d. Tasarımı herkes için çekici göstermelidir.

- **İlke 2: Kullanımda esneklik**

- Tasarım geniş yelpazedeki insan tercih ve becerilerini içermelidir.
 - 2a. Kullanım yöntemiyle ilgili seçenek sunmalıdır.
 - 2b. Sağ veya sol el kullanımına ve erişimine elverişli olmalıdır.
 - 2c. Kullanıcıya doğru ve kesin olmak adına olanak tanımalıdır.
 - 2d. Kullanıcının hızına adaptasyon sağlayabilmelidir.

- **İlke 3: Basit ve sezgisel kullanım**

- Tasarımın kullanılabilirliği kullanıcının deneyiminden, bilgisinden, dil becerisinden veya anlık konsantrasyon seviyesinden bağımsız olarak kolay anlaşılabilir olmalıdır.

- 3a. Gereksiz karmaşayı elemelidir.
 - 3b. Kullanıcının beklentileri ve sezgileriyle tutarlı olmalıdır.
 - 3c. Okuryazarlık ve dil bilgisi geniş yelpazede kullanıcı grubuna hitap etmelidir.
 - 3d. Bilgiyi içerdiği önemle tutarlı olacak şekilde kullanıp, düzenleyebilir olmalıdır.
 - 3e. İş sırasında ve iş tamamlandığında etkili suflörlük ve geribildirim sağlamalıdır.
- **İlke 4: Algılanabilir bilgi**
 - Tasarım ortamdaki koşullara veya kullanıcının duyumsal becerilerine bakmaksızın gerekli bilgiyi etkili bir şekilde kullanıcıya iletmelidir..
 - 4a. Esas bilginin ekstra anlatımı için farklı yöntemler kullanılmalıdır (örn: şemalar, sözel, dokunsal)
 - 4b. Esas bilginin okunabilirliğini (legibility) maksimize etmelidir.
 - 4c. Farklı özellikleri tanımlanabilir şekilde ayırt edici yapmalıdır (talimatlar yönergeler vermeyi kolaylaştırmalıdır)
 - 4d. Duyumsal sınırlamaları olan kişiler tarafından kullanılan araçları veya farklı çeşitlikteki tekniklerle ilgili uyumluluk sağlamalıdır.
- **İlke 5: Hata payı**
 - Tasarım tehlikeleri ve farklı sonuçlar doğurabilecek kaza veya istenmeyen olayları en aza indirmelidir.
 - 5a. Tehlikeleri ve hataları en aza indirmek için tüm elemanlar düzenlenmelidir: en çok kullanılan, en erişilebilir tehlikeli elemanlar, elemeli izole edilmeli veya kaplanmalıdır.
 - 5b. Tehlike ve hatalar için gerekli uyarılar temin edilmelidir.
 - 5c. Otomatik olarak devreye giren tehlike mekanizmaları eklenmelidir.
 - 5d. Dikkat gerektiren işlerde bilinçsiz eylemleri caydırıcı olmalıdır.
- **İlke 6: Düşük fiziksel efor**
 - Tasarım en az yorgunluk ve eforla elverişli ve rahat bir şekilde kullanılabilir olmalıdır.

- 6a. Kullanıcıya doğal bir beden duruşu sağlamaya olanak sunmalıdır.
- 6b. Mantıklı ve uygun olan güç kullanımı gerektirmelidir.
- 6c. Tekrar gerektiren eylemleri en aza indirmelidir.
- 6d. Sürekli fiziksel eforu en aza indirmelidir.
- **İlke 7: Yaklaşma ve kullanım için boyut ve alan**
 - Tasarım kullanıcının beden ölçüsü duruşu ve hareketine bakmaksızın yaklaşma, erişme, çalıştırma ve kullanım için gerekli olan uygun ölçü ve alanı temin etmelidir.
 - 7a. Ayakta duran veya oturan kullanıcılar için önemli elemanlarla ilgili uygun görüş mesafesini sağlamalıdır.
 - 7b. Ayakta duran veya oturan kullanıcılar için her türlü unsura rahat ve kolay erişimi sağlamalıdır.
 - 7c. Her türlü kavrama ve el ölçüsündeki farklılıklara uygun olmalıdır.
 - 7d. Yardımcı araçlar ve kişisel destek kullanımı için yeterli alanı temin etmelidir.

Üniversite Ölçeğinde Evrensel Tasarım Yaklaşımı

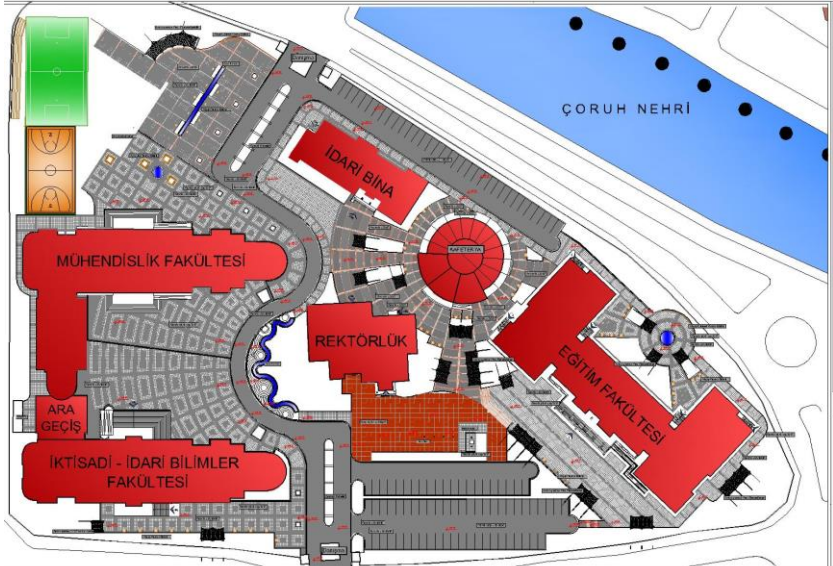
Evrensel tasarımın yapıları çevreler için bir felsefe olarak benimsenip, sağlık, işlev, anlaşılabilirlik ve estetik gibi farklı boyutların, insan ırkının çeşitliliğini de mümkün olduğunca göz önünde bulundurarak farklı alanlarda hayat bulması bu yaklaşım bağlamında istenilecek temel düşünce sistemi olarak kabul edilebilir. İnsan ırkının çeşitliliğinde de üzerinde durulması gereken farklılıklar boyut, algı, hareket kapasitesi ve bilişsel düzey farklılıkları olarak kabul edilip, tasarımların bu farklılıkları karşılayacak şekilde organize edilmesi evrensel tasarım yaklaşımının özünü oluşturur denilebilir. Bu çerçeveden baktığımızda evrensel tasarım felsefesinin birçok farklı yapıları çevrenin tasarımında benimsenmesi ve uygulamaya konması sadece farklı kullanıcı grupları için değil, ayrıca tasarım dünyasına getirdiği yeni bakış açısıyla tasarımcılar için de farklı fırsatların oluşmasına yardım eder.

Üniversiteler, özellikle kampus üniversiteleri de bu felsefeyi uygulamaya dönüştürme anlamında kritik rol üstlenecek yapıları mekanların başında kabul edilmelidir. Bu anlamda üniversitelerde uzmanlar ve evrensel tasarım felsefesinin takipçileri aracılığıyla bu yaklaşımın devamlılığını sağlamak gereklidir. Üniversiteler bir sonraki uzman nesli yetiştirecek merkezler olarak, böyle bir felsefeye dayalı bilgiye sahip olmalıdırlar. Bunun yanı sıra akademik tasarım

çalışmaları bu düşünce merkezi etrafında sürdürülmelidir. Bu sebepten, tüm üniversite ortamı evrensel tasarım felsefesini ve onun öğretilerini gerçekleştirmeye uygun, gerçek hayata dair bir örnek teşkil etmektedir. Ayrıca, sosyal, bilimsel ve her tür eğitim-öğretim çevrelerinin çeşitliliğini sunan kampus üniversiteleri evrensel tasarım yaklaşımının temel ilkelerinin uygulanması ve değerlendirilmesi açısından önemli mekansal veriyi de bünyelerinde toplamaktadır. Bu çalışma kapsamında, Bayburt Üniversitesi Kampus alanı, evrensel tasarım yaklaşımına dair temel ilkelerin tanıtılması ve incelenmesi bağlamında örneklem olarak seçilmiştir. Üniversite ölçeğinde yapılacak olan bu değerlendirme ve tanıtımın, ileriki çalışmalara kaynak oluşturması ve kent ölçeğinde yapılabilecek diğer uygulama ve değerlendirmeler için bir ön çalışma niteliğinde olması beklenmektedir.

Bayburt Üniversitesi Kampusunda Evrensel Tasarım İlkeleri

Bayburt Üniversitesi Kampus alanı incelendiğinde evrensel tasarım ilkelerinin kısmen de olsa uygulama örneklerine rastlamak mümkündür. Çok genç bir üniversite olmasına rağmen, erişilebilirlik ve uyarlanabilirlik gibi evrensel tasarım yaklaşımının bünyesinde yer alan kavramları mekansal anlamda farklı uygulamalarla bünyesine taşıması, üniversite ölçeğinde bu tip uygulama örneklerinin hızla arttırılabileceğinin güzel bir örneği niteliğindedir (Yerleşke Planı için bkz. Resim 1).

Resim 1. Yerleşke Planı

Evrensel tasarım ilkelerinin mekansal anlamda kimi zaman olumlu, kimi zamansa düzeltme gereksinimi gösteren hatalı uygulamalarına kampus içerisindeki binalarda ve yerleşkenin farklı bölgelerinde rastlamak mümkündür. İlkeler ve bunların kampus alanındaki yansımalarını 4 ana kriter çerçevesinde incelemeye almak mümkündür:

- Girişler ve çıkışlar
- Dolaşım ve sirkülasyon sistemlerinin kullanımı (merdivenler, ana yollar)
- Yön bulma ve sinyalizasyon
- Ortak kullanım alanları (Tuvaletler)

Yukarıda bahsedilen 4 ana kriter bağlamında evrensel tasarım ilkelerini tanıttıcı örnekler vermek mümkündür.

Girişler ve çıkışlar

Üniversite kampusunun ve kampus bünyesinde yer alan binaların giriş ve çıkışları incelendiğinde, *eşit kullanım, kullanımda esneklik, düşük fiziksel efor, yaklaşma ve kullanım için boyut ve alan* ilkeleri bağlamında alternatif düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu saptanmıştır. Özellikle, binaların giriş kapıları için tercih edilen kapı çeşidi ve uygulamasının, sadece engelli kullanıcılar için değil, farklı hız gerektiren kullanımlarda, fiziksel eforu düşürme gereksiniminde veya elle kavrama özelliğini bırakmamız gereken durumlarda eşit ve erişilebilir kullanım çözümü getirmede bahsi geçen ilkeler bağlamında yeniden değerlendirilmesi gerektiği gözlenmektedir (bkz Resim 2, 3).

Resim 2.

Resim 3.

Dolaşım ve sirkülasyon sistemlerinin kullanımı

Üniversite bünyesindeki binaların hemen hemen hepsinde dolaşıma hizmet veren merdivenlerin veya basamakların yan tarafına yerleştirilen rampalar, *eşit kullanım* ve *kullanımda esneklik* ilkeleri bağlamında binalara erişimi birçok farklı kullanıcı grubu için mümkün kılmakta, bu bağlamda evrensel tasarımın erişilebilirlik yaklaşımını desteklemektedir (bkz. Resim 2, 4).

Resim 4.

Fakat evrensel tasarım yaklaşımı çerçevesinde şunu unutmamak gerekir ki, bina girişlerinin evrensel olabilmesi adına hiçbir şekilde basamak ve merdiven kullanılmaması gerekmektedir. Ayrıca, kullanılan bazı rampalar bağlamında, rampa eğimi ve hem rampalarda hem de binalar arasında dolaşım yollarında kullanılan kaymaya, takılmaya ve yürürken zorlanmaya sebep olabilecek doku, taş ve malzeme sebebiyle *düşük fiziksel efor* ve *hata payı* ilkelerine yönelik uygulamaların dikkate alınması gerektiği söylenebilir (bkz. Resim 5).

Resim 5.

Yön bulma ve sinyalizasyon

Üniversitenin farklı bölgelerinde ve binalarında yerleştirilen yön bulma ve sinyalizasyon panoları, binaların okunabilirliğini artırmada ve algılanabilir bilgiyi destelemde önemli rol oynamaktadır (bkz. Resim 6, 7). Ancak, evrensel tasarım yaklaşımının *basit ve sezgisel kullanım* ilkesi kapsamında okuryazarlık ve dil bilgisi olarak mümkün olduğunca geniş yelpazede kullanıcı grubuna hitap edecek düzenlemeleri tercih etmek önemlidir. Bu anlamda, üniversite bünyesinde kullanılan yön bulma ve sinyalizasyon panolarında alternatif dil seçenekleri sunmak ilkenin çalışabilirliğini pekiştirmek anlamında gerekli gözükmemektedir.

Resim 6.

Resim 7.

Ayrıca, *algılanabilir bilgi* ilkesi kapsamında söz edilen esas bilginin ekstra anlatımı için farklı şematik yöntemler kullanmak (örn: resim, renk vb.), kampusun duyumsal sınırlamaları olan kişiler tarafından kullanılma ihtimali göz önünde bulundurulduğunda, esas bilginin okunabilirliğini arttırmaya yönelik kayda değer bir uygulama olarak kendini gösterecektir. Panolarda sözel anlatımın yanında kendini gösteren ok işaretleriyle yönlendirme bu anlamda olumlu bir örnek olmakla birlikte, benzeri anlatım seçeneklerinin çoğaltılabileceği unutulmamalıdır (bkz. Resim 7).

Ortak kullanım alanları

Üniversite içerisindeki ortak kullanım alanlarında da evrensel tasarım yaklaşımı kapsamında değerlendirilip, hayata geçirilme potansiyeli olan alternatif uygulamalardan bahsetmek mümkün gözükmemektedir. Örneğin, tuvaletlerde her türlü engellilik ve destek gerektiren haller düşünülerek yerleştirilmiş tutunma barları *düşük fiziksel efor ve kullanımda esneklik* gibi ilkeler çerçevesinde olumlu okunabilecek örnekler arasında değerlendirilebilecek olsa da ilkelerin tüm kurallarıyla buluşmamaktadır. Ayrıca, tuvaletlerde manevra için yeterli alan olmaması, ayaklı lavabo kullanımının yaklaşma için yeterli alan bırakmaması yedinci ilkenin gerekliliklerini karşılamamaktadır. Bunun yanı sıra, yapılan düzenlemelerin tuvaletin geneline yansıtılmamış olması, alaturka tuvaletlerin, engellilik durumları gözetilerek oluşturulmaya çalışan tuvaletlerle birlikte kullanımı *eşit kullanım ilkesine* yönelik düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmaktadır (bkz. Resim 8, 9).

Resim 8.

Resim 9.

Evrensel tasarım yaklaşımı çerçevesinde, amaç belirli kullanıcıların özelliklerini öne çıkartarak onlara ayrıcalık yapmak değil, tasarımların her tür kullanıcıya anlık ihtiyaçlarından bağımsız olarak her an her şekilde ulaşılabilir ve erişilebilir olmasını mümkün kılmak ve her tür etiketlemeden ve damgalamaktan kaçınmaktır (Dostoğlu, Şahin ve Taneli, 2009).

Sonuç

Evrensel tasarım yaklaşımı olabildiğince geniş kitleye ulaşmayı hedefleyen, herkes tarafından kullanılmaya yönelik ve özellikli tasarım ihtiyacı içermeyen ürün ve çevrelerin tasarımını içerir (Erenoğlu ve Yıldız, 2009). “Herkes için tasarım” (design for all), “kapsayıcı tasarım” (inclusive design), “kullanıcı odaklı tasarım” (user needs design), “gerçek yaşam için tasarım” (real life design), dünyanın farklı ülkelerinde evrensel tasarım kavramının, farklı kültürel değerlendirmeler çerçevesinde ne şekilde kabul edilip, geliştirildiğinin terminolojik olarak çeşitliliğini gösterse de, dünyanın her yerinde, hedeflerin, konfor, güvenlik, sürdürülebilirlik, yeterlilik, bağımsızlık, kaynaştırma, kapsama, maddi ulaşılabilirlik gibi ortak terimlerle ifade edildiğini vurgulamak gerekir (Dostoğlu, Şahin ve Taneli, 2009). Evrensel tasarım yaklaşımının yaygınlaşması ancak üniversite bünyesinde, mühendislik, mimarlık ve her tür tasarım eğitim sürecine bu yaklaşımın dahil edilmesiyle mümkün olacaktır. Gerek tasarım stüdyo ve derslerine evrensel tasarım yaklaşımının katılıp, öğrencilerin düşünme sürecinde farkındalık yaratma çabaları olsun, gerekse, evrensel tasarım ilkelerinin tasarım sürecine doğrudan dahil edilmesi ve tüm bunların danışmanlar kontrolünde eğitim süreciyle bütünleşmesinin takibinin yapılması şeklinde olsun, bugün Amerika Birleşik Devletleri’nde 22 farklı eğitim kurumunda farklı stratejiler yoluyla evrensel tasarım yaklaşımının eğitime dahil edildiğini gözlemlemek mümkündür (Demirkan, 2011). Bu anlamda üniversiteler hem evrensel tasarım yaklaşımının yaygınlığını ve kabul edilirliliğini yeni nesillere aktarma misyonunu üstlenirken, üniversite kampusları bu tasarımın uygulamaya sokulabileceği en elverişli mekânsal organizasyonu oluştururlar.

Bu bağlamda, bu çalışmada da Bayburt Üniversitesi gibi genç ve dinamik bir yapının bu sürece nasıl dahil olabileceği, evrensel tasarım ilkeleri çerçevesinde tartışmaya açılmıştır. Hali hazarda, üniversite bünyesinde farklı alanlarda erişilebilirlik ve uyarlanabilirlik gibi kavramların mekan organizasyonuna dahil edildiği gözlemlenmiş, çalışma kapsamında bu kavramları bir adım öteye taşıyarak, Bayburt Üniversitesi yerleşkesinin bir tasarım yaklaşımı olarak evrensel tasarım için önemli bir uygulama alanına dönüştürülebileceği tespit edilmiştir. Bu anlamda da bu çalışma bir ön tespit çalışması ve gerekli düzenlemeler adına örnek bir öneri dosyası bağlamında hazırlanmıştır. Evrensel tasarım yaklaşımını

mümkün kılmaya yönelik tasarım anlamındaki düzenlemeler şu başlıklar altında toplanabilir:

- Yer döşemesi veya zemin yüzeylerine yönelik düzenlemeler
- Seviye farklılıklarının ortadan kaldırılması
- Tekerlekli iskemle dönüş veya manevra alanı temini
- Temiz zemin ve yüzey alanı sağlanması
- Diz ve ayak parmağı boşluklarının temini
- Çıkıntılı objelere yönelik düzenlemelerin yapılması
- Uzanma aralıklarının ayarlanması
- Hareketli ve işleyebilir parçalara yönelik düzenlemeler
- Yürüme yüzeylerinin düzenlenmesi
- Kapılar ve kapı aralıkları için gerekli boşlukların ayarlanması
- Rampalar ve kısıtlayıcı (kaldırım kenarlı) rampalara yönelik doğru düzenlemeler

Bu öneriler ve değerlendirmeler yoluyla evrensel tasarım felsefesi ilkeler aracılığıyla yeniden hatırlatılıp, tanıtılırken, üniversite ölçeğinden başlayarak kent ölçeğine kadar, belirli değişiklikler ve düzenlemeler yoluyla uygulama alanlarının kolaylıkla arttırılabileceğinin altı çizilmek istenmiştir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, yapılacak yeni tasarımlar ve değişiklikler ve buna ek olarak üniversite bünyesindeki bölümlerin müfredatına evrensel tasarım yaklaşımının dahil edilmesi, Bayburt Üniversitesi'nin dinamik ve güncel yapısını pekiştirmeye yönelik önemli bir adım niteliğinde olacaktır.

Kaynakça

Cavington, G. ve Hannah, B. (1997). *Access by Design*. New York: Van Nostrand Reinhold. Center for Universal Design. (29 Nisan 2013). < <http://www.ncsu.edu/project/design-projects/udi/>>.

Demirkan, H. (2011). "Tasarım Eğitiminde Herkes için Tasarım Yaklaşımı: Tasarım Deneyimleri ve Uygulamaları." *Herkes için Tasarım Müfredatı Geliştirme Çalıştayı*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 16-17 Haziran.

Dostoğlu, N., şahin, E. ve Taneli, Y. (2009). "Evrensel Tasarım: Tanımlar, Hedefler, İlkeler, Tasarıma Kapsayıcı Yaklaşım-Herkes için Tasarım." Dosya 347, Mimarlık, Mayıs-Haziran, Mimarlar Odası Yayınları.

Ergenoğlu, A. ve Yıldız, S. (2009). "Fiziksel Çevre ve Ulaşım Erişilebilirlik" Farklı Açılardan Engellilik Projesi-Çalışma Grubu Sabancı Üniversitesi.

Hacıhasanoğlu, I. (2003). "Evrensel Tasarım." *Tasarım Kuram*, 3, 93-101.

Jones, M. ve Sanford, J. (1996). "People with mobility impairments in US today and in 2010." *Assistive Technology*, 8.1, 43-53.

Mace, R. (1990). *Definitions: Accessible, Adaptable and Universal Design*. NC State University: The Center for Universal Design.

Robinett, M. (1985.) *Barrier Free Exterior Design: Anyone can Go Anywhere*. Ne York: Van Nostrand Reinhold.

Story, M. F., Mueller, J. L., ve Mace, R. L. (1998). *The Universal Design File*. NC State University: The Center for Universal Design.

KENTİ KATILIMCI TASARLAMAK VE KENT KİMLİĞİ OLUŞTURMAK

Ahmet ÇAĞILDAK

Bayburt'un görsel ve yapısal kent bilinciyle ilgili ben bir belgeyim!

Bayburt'ta doğdum, 18 yaşıma kadar da burada yaşadım. Zihin, beden ve gelecek açısından buradan çok beslendim. Dedem Bayburt savunması sırasında Kop Dağı'nda şehit olduğu için babam burayı kendine emanet bırakılmış gibi görürdü. Bugün de ablam, yeğenlerim, kimi çocukluk arkadaşlarım burada yaşıyor. Aidiyet bütünlüğümün bir parçası olan bu yerden hiç kopmadım. Her fırsatta da ziyaret ettim. Yaşamımda dilime ve görgüme yansıyan bu zenginliği keyifle taşıdım. Çünkü her yerel kültürün, dünyalı olmaya eklenen artı bir değer olduğunu öğrendim.

Bunları niye söylüyorum? Çünkü ben bir belge sayılırım. Arkadaşlarım, Rifat Yıldız ve Akın Bayrak oturum yöneticileri olduğundan, değerli konuşmacılar içerisinde sadece ben buralıyım. Konuşmamda birinci elden tanıklığımla, örnekler verip olaylardan bahsedeceğim. Bunu yaparken bir soruna el atıyorum ve ister istemez eleştirel olmak zorundayım. Bir şeye eleştirel gözle bakmazsak, her sunulanı olduğu gibi kabul ederiz. Oysa biliyoruz ki eleştiri kültürüne kulak vermeden ve o eleştiri fikrine uzlaşmacı yaklaşım olmadan hiç bir sorun temelden çözülmez. Bu disiplinle yaşamış biri olarak gelişirken değişimin doğru yönetilmesini çok önemsiyorum. Ve bu konuyu hepimizin ortak sorumluluk alanı olarak görüyorum.

Bayburt'un geleneksel, sağlıklı ve insani kent dokusu nasıl tahrip edildi?

Ben '68 de buradan ayrıldım. O zamandan bu zamana seçilen ya da atananlar elbet var güçleriyle ve iyi niyetle çalıştılar ama atılan her adım; doğal, doğru ve tecrübeyle sabitlenmiş bize emanet hangi yapı varsa onu ıskaladı. Hemşerilerim de, günlük sorunlar, geçim uğraşı ve tek tip düşüncenin sınırlamaları yüzünden, yanlışlara karşı uyarıcı fikir, öneri oluşturamadı. Şehrimiz bu nedenlerle, sorunları çözümleniyor sanılırken bünyesinde geleceğe biriktiriyor.

Bayburt, doğal ve kentsel dokusunu son 3-5 yılda kaybetmedi. Bu 1970'lerin başından beri süren bir tahribat. İçimi yakan bu konulara değindiğimde biraz kıskırtıcı olursam bağışlayın. Karşımızda bugünün yetkilileri olduğu için de yapılan her eleştiriye onlara yapılmış gibi algılamamanızı rica ediyorum. Çünkü konuşmamda asla bir kişi, dönem ve yönetimi hedef almayacağım. Kentin o

güzelim insani ölçekleri uzun dönemde nasıl yavaş yavaş yok edilmişse, siyasi ve toplumsal irade, eğer isterse yine uzun vadede nasıl geri kazanabiliriz, sadece ona odaklanacağım.

Bayburt imar edilecek değil tamir edilecek bir kenti

Seyredenler yerli bir filmi hatırlar; küçük bir kasabanın belediye başkanı balkondan dinleyicilerine “Bir yeri severseniz o yer sizin için dünyanın en güzel yeridir, bir yeri sevmezseniz o yer sizin için dünyanın en güzel yeri değildir” diye seslenir. Aynen! Biz burayı sevdik. O yüzden burası hepimiz için dünyanın en güzel yeri. Ve bizler bunun için buraya başkalarının çok ta anlamadığı bir anlam yüklüyoruz.

Bir kent; alt yapı, ulaşım ve kamusal binalarıyla sivil yapılaşmaya yön gösterir, disiplin uygular ve örnek olur. Aslında Bayburt, imar edilecek değil tamir edilecek bir yerd. Bilemedik. Ölçekleri doğru ama kırılğan şehrin ortasına her biri başka kimlikte ne olduğu karmaşık malzemeli, başka iklimlerin binalarını diktirek o kesilim (unutulmaz) doğal ve tarihi mirası harap ettik.

Batı ülkelerinde özelliği olan kentlerin korunması anlamında, önemli bir deney, örnek ve metin birikimi var. Bizler maalesef bunun önemini geç algıladık. Ülkemizde bir kaç idealist akademisyenin öncülüğünde çok az güzel kent örneği korunabildi. Ben yıllar önce Viçenza diye bir yeri görmüştüm, birden içimden “ İşte bu! Ben buraya yerleşmeliyim” dedim. Vakti zamanında doğru ve zevkle planlanmış, sonra da iyi korunmuş, büyüleyici bir yerd. Sonra akıselim bir şekilde düşününce bunun beni çok mutsuz edeceğini hissettim. Evet, orası herkesi etkileyecek kadar korunmuş, yeniyi onu rahatsız etmeden hemen bitişğine inşa etmişti, her şey en küçük detayına kadar tasarlanmış, sonra yapılmıştı. Fakat ben oranın nehrinde yüzmemiş, sokaklarında koşmamış, kırılarında top oynamamış, meyvalarından yememiştım. Orada hatıralarım, akrabalarım, arkadaşlarım yoktu. O yaz, her yıl olduğu gibi yaşı 70 ile 90 arası olan İstanbul’daki hemşerilerimle Bayburt’a gelince bir daha anladım ki benim yerim, iç burkucu çarpık çurpukluğuyla da, çelişkileriyle de burası. Bir yerin insanı olmak, aidiyette bu sanırım. Aidiyetin yüklediği görev ise sahip çıkmaktır.

Aslında bu anlattığım öyle yaşlanınca geçmişe özlem duygusunu kullanmayan, gerçeği yansıtan bir özet: O zamanları hatırlayanlar bilir, burası katledilmeden evvel yani, 35-40 yıl önce; doğal dokusu, mimari yapıyla kendine has bir yerd. Kale’nin ana aksa bakan eteği akasya ve çam fidanlığıyla çevriliydi. Kale ve çevreleyen dağlardan yansıyan ışığın etkisiyle Bayburt’un rengi turuncumsu koyu sarıya bakardı. Çoruh camgöbeği, kale yıkık ama kenti her yerden gören

bir konumdaydı. 'Goruh' şehrin akciğeri, sağlık, dinlenme ve eğlenme alanıydı. Nüfus o zamanda az farkla bu kadardı. Ama o zamanlar ne Çoruh grimsi ağır kokusuyla duvarlar arasında akan bir su kanalı, ne bütün geleneksel sivil mimari örneklerini yıkma anlayışı ve ne de Erken Dönem Cumhuriyet yapılarını katleden tuhaf heyula binalar vardı. Tüm ölçekler daha insaniydi. O haline saygı duyulup kent planlı şekilde daha dıştan dolanan bir çevre yolunun ötelere inşa edilebilseydi, bugün burası ülkemizde birçok başarılı örneği olan yerlerden daha ilgi odağı, çekim merkezi ve ticaretin yoğun olduğu bir yer olurdu. O zaman sermaye de nitelikli akıl da bulduğu ilk fırsatta buradan firar etmezdi.

Yeni bir kent ile eski bir şehir birbirini sevebilir!

Şimdi size ne demek istediğimi sözlerimden daha iyi aktaracak, Bayburt'un zaman içerisinde yaşadığı değişimi, karşılaştırmalı gösteren fotoğraflar eşliğinde konuşmamı sürdüreceğim. Görüntüleri izledikten sonra karamsar olmayalım. Doğal ve mimari omurgası erozyona uğramış bir kent, bütünsel alan tasavvurunu kaybetmiş olsa da, bunun zamanla geri kazanımı mümkündür. Yeter ki seçilmiş irade bu geri kazanımın yararına inansın.

İzleyeceğimiz gibi şimdi ortada zamanın biriktirdiği bir kent kimliği sorunu var. Bıraktım yapısal sorunları komşuluk ilişkileri bile bu yabancılaşmayla kayboluyor. Kent hangi yöne gideceğini şaşırılmış vaziyette! Bir yanda eski sağlam yapı direniyor. Bir yanda ise yaşam alanı; kent ulaşımı ile yükselen yapı bloğunun içinde sıkışıp boğuluyor. İklima ve malzemeye yabancı binalar birbirine saygı gözetmeden dip dibe yükseliyor. En büyük kültürel kimlik sembolü kale, ana caddeden ve Saat Kulesi'nin dibinden görülemeyecek hale geliyor. Halbuki burası Birgi, Şirince, Safranbolu, Beypazarı, Cumalıkızık, Eski Datça, Mardin, Foça ve bunlara benzer yerler gibi insan ve para çekebilirdi yazık ettik.

Buranın bu anlamda zamanı az kaldı. Kentsel dönüşümü; şimdiki gibi merkeze yüksek ya da kocaman apartmanlar dikmek her biri ayrı telden çalan köprüler yapmak olarak algılıyorsak vay başımıza geleceklere! O zaman Çoruh'un kenarının çepeçevre 8-10 katlı binalarla çevrilmesi ve meydandan gökyüzü dışında bir yeri göremeyeceğimiz zamanlar yakındır!

Kent kimliği oluşturmak

Bir şehir bir insan gibi yaşar. Onun adı vardır. Yüzü, rengi, kokusu vardır. Sesi bile vardır. O sizin şehrinizdir. Ama büyüyüp serpilip, geliştikçe değişir. Bu süreçte eğer orda yaşayanların ve seçilmişlerin korumasından koparsa siz yine

oralısınızdır ama ora artık eski yüzünü, huyunu suyunu, kişiliğini bildiğiniz yer değildir. Kent kimliğinin değişiminde koşullar çok belirleyicidir. Bu değişimin sonunda iyi huylu olmaya doğru gidende vardır, soyunu takip etmeyi bırakıp melezleşirken kimliği bozulan da. İşte kırılma noktası burasıdır. Artık kendinizi oraya ait hissetmiyor, mutlu olamıyorsanız küsüp memleketinizi terk edersiniz.

Bayburt; doğru ve güzel kimliği olan bir yerdi. Yoğunluğa göre planlanmış yolları, doğru konumlanmış kamu binaları, pek ender taşan evcil yatağı olan bir nehri ve yapılarının oturmuş bir kimliği vardı. Zamanla kente yapılan bu farklı kimlik aşısının çok yönlü yıpratmaları, burada yaşamaktan sıkı sıyrılan insanları mutsuz etmekte.

Yanlış kimlikli yapılanmanın arka planındaki temel bir hata da; zaman darlığından yerel yönetimin bir an önce ihtiyaç duyulanı yapıp, hemşerisinin kalbini kazanma anlayışıdır. Bu yönetici açısından çok doğru bir tavidir. Yanlışla düşmeden planlanıp tasarlandığında bu hızın olağanüstü yararları vardır. Ama acele ve inşaatçı marifetiyle yapılan ve hele de kırmızı sınırları önceden çizilmeden mülk sahibinin veya bir ustanın merhametine terkedilen her yapı, büyük bir vebaldir. Bunun en net örnekleri: Ulu Cami'ye yıllar önce Semerciler yönünde yapılan ekler, Dede Korkut türbesinin kubbesi ve Zahit Camisi ile Ahmedi Zencani Türbesi önüne yeni dikilen yüksek binalardır. Bu nasıl bir düzey ve ecdat yadigarına saygısızlık?

Sizler her gün içinde yaşadığınız için bu tahribatı ara ara gelen bizler kadar net göremiyorsunuz. Dışardan bakan bir göz ise ete batmış kıymık gibi bu yeni kentsel dokuyu ve eklektik yapılanmayı hemen görüyor. Bayburt'un ne yönde ve ne hızla bozulduğu ortadadır. Buralı olmayan ve kenti ilk kez gören değerli konuşmacılar da elbet birikim ve sezgileriyle bunu anlamışlardır. Ama bizler bir kavram ya da ad bulamadığımız bu dönüşüme daha içerden şahidiz!

İmar alanında estetik, güzellik gibi sözler öyle duygusal boş laflar gibi gelmemeli. Beylikler döneminde, Selçuklu'da ve Osmanlı'da, estetik: Gündelik hayat içinde bir kamu hizmetidir. Türk İslam devletlerinin de en önemli göstergelerinden biridir estetik. O eserlere özen gösterildiği için bugün bize miras kalan her birini hayranlıkla seyrediyoruz.

Sadece kalkınma gayreti içinde, fark edilmeden gelecek kuşakların yaşanabilir çevresi ve doğası tahrip olabilir. Kalkınmaya odaklanmak iyidir fakat gelişmeyi ıskalamadan. Sonuçta kalkınma bildiğimiz gibi 3-4 ekonomik göstergeden, gelişmişlik ise kırk küsur kalemden oluşur. Birleşmiş Milletler Kalkınma Progra-

mı'nın 187 ülke arasında yaptırdığı son araştırmada; kalkınmışlıkta 18. ve gelişmişlikte 93. ülkeyiz. Bir yeri, kenti, ülkeyi gelişmiş yapmadan, yaşanılır bir yer yapmak imkânsızdır. Bu şu demek 'buradan iyi para kazanılsa da şehir yine de sürekli kan kaybeder.'

Neredeyse topyekûn sadece proje üretme ve yapmaya odaklandık. Maalesef aradaki insani gelişmişlik, sürdürülebilirlik, estetik ve maliyet arasına sıkışıp kalan tasarım sorunu ıskalandı. Ne yazık ki çok uzun zamandan beri hepimiz, kent yapılaşmasının sadece inşaat yapmak, dönüşümün sadece kent merkezlerine yeni yapılar dikmek olarak algılandığı bir düşüncededeyiz. Bu anlayış uzmanların işe dahil olmayışı ve kentin geçmişle bağlarının kopması nedeniyle biz fark etmeden kültürel mirası da yok etmekte.

Buradaki yerel yönetim yetkilileri, değerli konuşmacı arkadaşlar, hepimiz bu yapılaşmanın, uzun vadede kentin çok yönlü tahribatına neden olmasına bir çözüm bulmak için katkıda bulunmaya çalışıyoruz. Bunu yaparken yerel yönetimin yönetim iradesine burnumuzu sokmadan 'kent ile burada yaşayanların geleceğini daha yararlı ve uyumlu hale nasıl getirebiliriz' derdindeyiz. Bu bozulma bir dönemde olmadı ki, geri kazanım da yine bir dönemde olsun! Bu ancak uzun vadede gerçekleşebilir. Yeter ki yaptırımın gücü bunun gerekliliğine inansın.

Kamusal sorumluluğun bilirkişilerle paylaşılması

Mimarlık alanı paylaşılan ve ortak olunan bir alandır. O alan herkese aittir. Hem teknikten hem bilimden hem sanattan beslendiği için de bireye ait özel bir mal değil, ortak faydadır. Mimarlık mesleği yüksek nitelikleri barındırdığından toplumca biraz seçkin bir meslek gibi algılanır. Bu yüzden zorunluk olmadan fazla itibar gösterilip ona pek başvurulmaz. Oysa kent planlamacılığı, tasarımcılığı ve denetimini bir bütün olarak düşündüğümüzde mimarlık mesleği; tıp, eğitim ve hukuk gibi insanın doğal hizmet alma hakkıdır. Çünkü herkes iyi planlanmış, iyi tasarlanmış, işlevsel ve estetik bir kentte, sağlıklı yaşama hakkını hak eder. Mimarlığın katkısı insan yaşamının kalitesine doğrudan yansır. Bu yüzden onun bütünsel alan tasarımına başvurulmadan girilen her inşa faaliyeti, inşaatçı defolarını taşımaya mahkumdur.

Bayburt'un tüm tahribatlara rağmen iyiye dönmek için fazlası var, eksiği yok. Şehircilik uzmanlarının son elli yıllık birikimi bize diyor ki; böyle bir kenti dikey büyütemezsiniz. Böyle bir yapılar bloğu bu kente karşı yanlış bir dayılanma olur. Körü körüne eskinin kötü benzerini yapmaya kalkışmak ta olmayacak

duaya amin demektir. Böylesi dar bir alanda dikey büyüme; güneşsiz evler ve her türlü doğal faydadan uzaklaşmak olur. Elbette buraya yapılacak bir konut kümesinin ya da büyük bir kamu yapısının tarihle, mekânla, sokakla ve insanla bağı olmalı. Geçmişle ve bugünle sağlam ilişki kurtulmalı. Bir köprü, bir kamu binası ya da yenisi düşünülebilecek yerel yönetim binası, bu değerler ışığında üretilmeli. Biz yeni bir köprüyü; silindirik çelik beton ayaklı, fayans kaplamalı, dövme demir kaynaklı ve de renklere boğulmuş yaparsak bu yanlışlar dizisi, işi bilen kişilerce dışardan çöldeki penguen gibi algılanır.

Günümüzde tüketim toplumu elindekini nasıl hemen kullanıp atıyorsa, yönetici de bu durumda bir tür kamusal tüketici durumuna indirgenmiş olabilir. İhtiyacın dayatması sonucu yenilik ve değişim kaçınılmaz. Ama her konuda değişim ancak bilirkişilerin paydaşlığıyla yönetilebilir. Bu değişimi dünyada ve bizde çok iyi yöneten şehirler var ama Bayburt maalesef bu konuya duyarsız davranıldı.

Ne öneriyoruz?

Doğup büyüdükları şehre muhabbeti samimi olan, donanımlı insanların borçları, sevgi sözcükleriyle ödenemeyecek kadar sorumluluk ister. Bu sorumluluk kişinin omuzuna; oradaki yaşam kalitesini yükseltmek, İş hayatına katkıda bulunmak ve kültürünü sahiplenmek gibi bagajları yükler. Fakat geçmişin doğrularını sahiplenme duygusu, hemen heyheylemelere ve eski olan her şeyi korumaya da dönüşmemeli. Ancak bu ince dengeyi tutturmak, Bayburt gibi tarihi kökleri derin olan bir kentte çok daha zordur. Çünkü bu girişimler tüm iyi niyete rağmen; yeniyi yaparken eskiyi tahrip etmeye ya da yapı alanı oluşturacağım derken doğal çevreyi yok etmeye neden olabiliyor.

Bu aşamada sorun şu: Bu şehri orta yeri arabalara boğulmuş, ana caddesinde karşıdan karşıya geçmek macera olan, sekiz on katlı cephe çözümleri karmaşık, alüminyum, plastik doğramalı, moda uymuş görünüşlü, ısıtma ve soğutma masrafları yüksek binalarla mı dolduracağız? Yoksa burayı topyekûn bir tasarrım sorunu olarak karşımıza alıp; ulaşım, yönetim, ticaret, konut, eğitim ve dinlenme birimlerini bir bütün olarak çözmeyi mi planlayacağız. Olayı sırf bir mühendislik kafasıyla parça parça imar sorunu olarak görüp, çözmeye kalkarsak, bu şimdiki kadar oluşan kamburların üzerine bir kambur daha eklemekten başka bir işe yaramaz. Sebep olanlara da ilerde dua değil beddua getirir.

Bunları söylerken amacım yıpratıcı sınırlar koymak değil. Benim derdim; bu şehri sadece imar edilmiş, para kazanılan ama sonunda kaçılacak bir yer olarak

değil; burada yaşanan, burada mutlu olunan ve buraya sadık hemşerilik duygusu beslenen bir şehire dönüştürmek. Canlı bir ticaret hayatının odağı yapmaktır.

Bayburt'a yapılan her hangi yapısal bir kütlenin; Kale, Şehit Osman, Duduzar ve Aslandağı ile çevrili dört bir yanının ufuk çizgisini bozacak en küçük bir müdahaleden kaçınması gerekir di. Bir şehirle ilişki kas göstererek, yalnız yaptırım gücüyle olamaz. Kenti bütünsel olarak, doğal, tarihi ve yapılaşma açısından bir iyileştirme programı çerçevesinde ele almalı. Kenti; ulaşım, kamu yapıları, konut alanları, eğlence dinlence ve sanayi alanları olarak topyekûn tek bir soruna indirgeyip istekler, ihtiyaçlar ve öneriler ışığında planlamak gerekir.

Yerel yönetim liderinin, sivil toplum örgütlerinin, akademisyenlerin, uzmanların, mimar, tasarımcı ve de en önemlisi bu şehrin işadamı, işçi, esnaf sözü olan insanların ortak aklı ile oluşan fikirleri doğru yolu yordamı belirler. O zaman kent yeni bir kan ve can bulmuş olur. Peşinden yanlıklar; aşama aşama kimseyi mağdur etmeden, kavram bütünlüğü doğrultusunda dönüşüm konusuna yoğunlaşmak gerekir. Zaten soruna bütünsel yaklaşıldığında; nasıl bir tarzda, hangi malzemeye ve ne işlev üsleneneğini o alanın bize kendisi söyleyecektir.

Bayburt bu anlamda mesela kent dışına iyi tasarlanmış, görkemli bir yerel yönetim binasını hak ediyor. Başlangıç adımı için şimdiki bina yıkılıp yerine farklı işlevler yüklenmiş, çok amaçlı az katlı bir bina düşünülebilir. Ve sıra eskiden Saray Bahçesi denilen yere dikilmiş o heyula binanın yeniden işlevlendirilmesine gelebilir.

Koruyucu Kent projesi

Bir kenti önce kendinde yaşayanları korur. Onların istek, ihtiyaç ve düşünsel katkısıyla, topyekûn bir iyileştirme programı çerçevesinde ele alarak planlayıp tasarlamak Koruyucu Kent anlayışının ilk adımıdır. Bayburt'un bozulan kimlik sorununu, tüm katkı vereceklerle birlikte bütünsel olarak yeniden, insan odaklı, doğal, tarihi ve geleneksel açıdan bir iyileştirme programı çerçevesinde düşünmek gerekir. Yoksa yangına koşturmak gibi parça parça yapılan her yapı sorunlu ve eklektik olur.

Siyasi irade ve finans gibi iki temel güç elde olunca bir şehri dönüştürmek, geliştirmek ve yenilemek müthiş itibar kazandırıcı bir fırsattır. Bu süreçte kentin herhangi bir yerine müdahalede ne yapılacağı, niçin yapılacağı, nereye yapılacağı uzmanların katılımıyla herkesçe sorgulanmalı. Burada amaç seçilmişlerin, yöneticilerin, atanmışların işine karışmak değil, aksine onların hizmet amacına

katılımcılar ve uzmanlar aracılığıyla itibar artırıcı destek vermektir. Karar vericiler herkesi aynı kültür ittifakında tutmayı amaçlamalı ama nihai aşamadan önce uzmanların kırmızıçizgilerini dikkate almalıdır. Sonuçta iktidar gücü, yapıcı dinamikleri doğru yöneterek uzun vadede Bayburt'u doğru imar etmeli, Bayburtluları memnun etmelidir

Öncelikle yapılması gereken ilk iş: Bayburt'un haddini bilerek, cildinin içini doldurabileceği, altından kalkabileceği yaratıcı bir kavram kapsamında şehrin taşıyabileceği ticari bir ana fikir bulmak. Bu; organik tarım, tohumculuk, hayvancılık, turizm ve ticaret konularını kapsayacak "Yeni Bayburt'u tanımlayan" bir kavram olabilir. Ortak akılla tespit edilen alanın ihtiyaçları doğrultusunda kent bir kimliğe doğru yol almaya başlar. Atılacak her adım bu bütünsel kimlik sembolü altında düşünülmelidir. Bu yapılmadığında yeni kalkışmalarda, oraya bir şey, buraya bir bina, şuraya bir köprü yaparsak, bu karmaşık değişkenlik, bir kültürel göçebelik, köksüzlük olarak görüntü kirliliğine meşruiyet kazandırmış olur.

Şehirin geri kazanımı için konusunun uzmanı kişiler, deneyimli kent planlamacıları, kent tasarımcıları, ulaşım çözümleyicileriyle çalışmak gerekir. Bu işi doğru dürüst yapmanın bilinen tek yöntemi budur. Merkezi yetkililer, sıradan mimarlar kent planlayamaz. Bunun pratiği olmadığı gibi böylesi tasarımsal bir görev yasalarda da yer almıyor. Bu denli hayati kararlara bir kişi değil kentin gerçek sahiplerinin ortak isteği ve yerel yönetimin öncülüğünde bir çalışma gurubunun paydaşları karar vermelidir.

Şimdi konuşmamın sonunda çözüm için herkesin eleştirisine açık önereceğim bir yöntem var.

Kenti uzun vadede geri kazanmanın kıstasları:

Hedef

Kenti yeni bir kavram altında zaman içinde dönüştürerek, insanlarda sadakat duygusu uyandırıp; yaşanır, kalınır, sağlıklı ve kazançlı bir yer haline getirmek.

Amaç

Bayburt'un eski kent içinin doğal ve mimari varlığını, kamusal yönetimin liderliğinde geri kazanmak. Yerel özellikli tarımsal - hayvansal üretimi ticaret odağı yapmak, turizm ve kültür şehri kimliğine dönüştürmektir.

Kapsam

Seçilmiş, atanmış ve yöneticilerin işlerine müdahaleden uzak, onların girişim ve çalışmalarına engel olmadan, yetkilerine karışmadan, yasal sınırlar içerisinde, kentin bugüne kadar yapılan yanlış yapılaşma ve ulaşım sürecini zaman içerisinde iyileştirmek. Öncelikle yeni kamu yapılarını iklim, malzeme ve geleneğe uygun yöntemlerle, bütünsel kimlikli tasarlamaktır.

İlkeler

Kentin kazanan ve kazandıran bir şehir olmasına, mimari doku açısından geleneğe uygun ve doğru çözümlenmesine odaklanmak. Bireysel girişimleri küstürmeden, hiç bir siyasal eğilim, kişi ve zümre ile iş üretim paydaşı olma dışında organik bir bağ kurmamak.

Sonuç

Bayburtluların katılım ve istekleriyle oluşan önerilerini, uzmanların çözümleyerek kurallarını oluşturduğu ve yerel yönetimin her aşamada kontrol edici son onay makamı olduğu bir yöntem oluşturmaktır.

Kente aşama aşama kimlik kazandırma ve geri kazanım yöntemi:

- 1-Yerel Yönetim başkanlığında, uzmanlar ve Bayproje yöneticileriyle çözüm yönteminde anlaşma sağlanması. Kent kimliğinin geri kazanımı ve iyileştirme sürecinin planlaması için kısa, orta ve uzun vadeli ön çalışma ekibinin oluşturulması.
- 2-Kariyeri bilinen, ulusal ve uluslararası düzeyde itibarı olan bir kent planlamacısıyla 'çalışma grubu başkanı' ve 'süreç yönetim danışmanı' olarak anlaşma yapılması.
- 3-Yerel Yönetim öncülüğünde, halkın katılımına açık, valilik, üniversite ve öğrenciler, sivil toplum yöneticileri, işadamı, mimar, mühendis, inşaatçı ve esnafın katılacağı soru cevaplı kent için öneri, sorun ve çözümlerin konuşulup tartışılacağı, sonuçta hemşerilerimizden istek dilekçesi alınacak bir sohbet toplantısı düzenlenmesi.
- 4-Dilekçelerin analizi doğrultusunda, yerel yönetim ve çalışma grubunun; kenti yeni bir kimlik altında yeniden tasarlaması. Konumlandırma, kamusal alan, ulaşım, yol, köprü, bina gibi yapıların sınıflandırılıp önceliğe göre sıralandırılması.

- 5-Mevcut kuralların temel yaptırımlarını bozmadan, belirlenen yeni disiplin doğrultusunda, kentin gelişirken bundan sonra tutacağı yol ve geri kazanım aşamalarının uzmanlar aracılığıyla yeniden tanımlanıp çizilmesi.
- 6-Kent içi yapılaşmanın plan ve tasarım onayından sonra inşaatın uygulama esnasında yerel yönetim yetkilileriyle çalışma gurubunun birlikte, işin tespit edilmiş kurallara uygunluğunun denetlemesi.

Yaşanabilir, sağlıklı, güzel, kişilikli bir kent ve orda mutlu insanların bulunduğu bir şehrin geri kazanımı için bu bir öneridir. Elbet tartışma ve katkıya ihtiyacı olabilir.

Bizler buraya rıza imal etmeye geldik!

Sabahtan beri tüm oturumlarda hepimiz Bayburt kentleşme sorununa odaklandık. Buranın seçilmiş, atanmış üst düzey yöneticileri, sivil toplum temsilcileri ve dinleyiciler buradasınız. Bu konuyu önemseydiğinizize göre, gözümde hepiniz bir kamu aydınısınız. Çünkü yaşadığınız yerin daha iyi yapılanmış bir planlamayı hak ettiğini ve soruna çözümün burada olabileceğini umuyorsunuz. Katılımcılık bunun için var. Yaşanılır bir kent için temel ve yapısal iyileştirme uzun vadeli yararları düşünülerek sabırla var edilir. Eğer konuştuklarımızı insani boyutunu koruyan bir kente yeniden kavuşmak için bir fırsat olarak görürsek bir şansımız var demektir.

Bu şehrin, bu kentin saygıdeğer belediye başkanı ve yerel yöneticileri sağ olun var olun bizleri fedakârlık ederek, zaman ayırarak ağırladınız fakat aslında bizler buraya bir şeye rıza göstermeniz için geldik. Nedir bu? Bu şudur: Evet neredeyse 40 yıl boyunca gelen yönetimlerin hizmet aşkıyla giriştikleri hemen her şey tahripkâr, eklettik ve sorunlu sonuçlar doğurdu. Bugünden sonra sizden; bu dönem ve bundan sonraki dönemlerde yeni Bayburt'un yapılanmasına rıza göstermenizi istiyoruz. Kimseyi mağdur etmeden, eskiyle yeniyi yanyana, daha değerli ve uyumlu yapmak mümkün. Yeniyi daha işlevsel ve daha başka ölçeklerde ve daha kıymetli tasarlamak çok daha mümkündür. Bunu yaptık yaptık, yapamazsak kaynakları heder ederiz. O zaman şehrimizden sermayede, akılda, insanda sürekli firar edecek. Bilesiniz!

Son olarak şunu diyeceğim: Sorunları doğru anlamış ve iyi yönetmiş başka kentlerin örneği Bayburt için uygulandığında, yerel yönetimin şu anki hizmet ve başarıları daha çok itibar kazanacak ve taçlanacaktır. Gelecek sizi sevgi ve hayırla yad edecektir.

Söyleyeceğimi söyledim. Bana inanın; insanın mimarlık hakkı, suya erişim, gıdaya erişim hakkı gibi doğal bir haktır. Karar bu Kentin sahipleri ve yöneticilerinin. Buradan ayrıldıktan sonra 'biz görevimizi yaptık' der, hemen işe girişmez, konuştuklarımızı unutursak "Veledalin amin"

İlgiyle dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Not: Konuşmamda 'şehir' kavramını Doğan Kuban'ın toplumsal, doğal ve mimari doku birlikteliğini anlatmak için, 'kent' kavramını ise yapısal mimari anlamında kullandım.

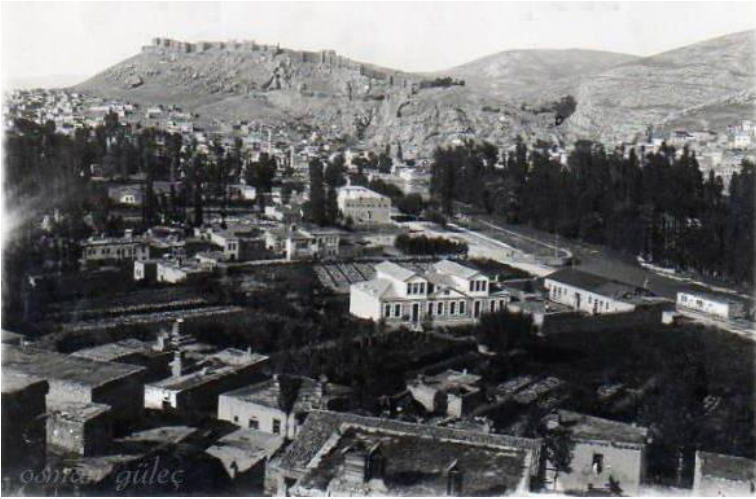
Konferans Sunumunda Kullandığım Fotoğraf Altı Yazıları

Bayburt'un 1940'ların sonunda İmaret'ten görünümü. Erken Cumhuriyet yapı örneklerinden bazıları: Kız meslek lisesi, transit oteli, hükümet konağı, eski askerlik şubesi ve askeri gazino. Kale'nin eteğinde akasya ve çam fidanlığı.

Aynı yerden 2006 yılındaki görünüm. Taş yapıların çoğu yıkılmış. Solda; 12 katlı bina, sağda; yerel yönetimin kırmızı çatısıyla 7 katlı eklektik binası. Kale eteğindeki fidanlık ise yok edilmiş.

Bayburt'un İmaret'ten 1950'li yılların başındaki görünümü.

Aynı yerden 2005 yılındaki görünüm. Eski yapıların küçük arsalarına çok katlı, kimliksiz binalar dip dibe yükselmiş.

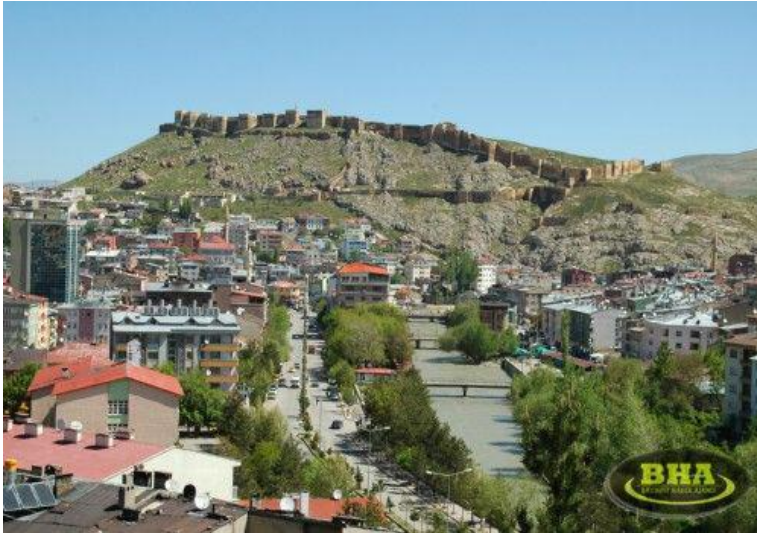
Bayburt'un 1976 yılında Kale'den görünümü. Saray Bahçesi, Belediye Oteli ve Bahçelerbaşı yerli yerinde. 'Goruh' ve Şingah'taki 'Suluhlar' katledilmiş ama henüz kent içi bozulma başlamamış.

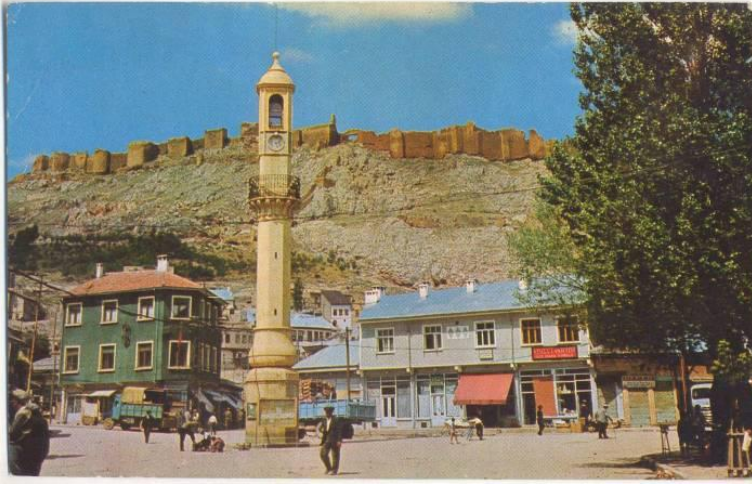
Aynı yerden 2010 yılındaki görünüm. Saray Bahçesi'ne 12 katlı ölçsüz bina yapılmış, Belediye Oteli yıkılmış, yerel yönetimin iki katlı güzelim binası yerine 7 katlı eklektik kitle yapılmış, yeşil doku nerdeyse tamamen yok edilmiş, her yer yanaşık düzen 8-10 katlı binalarla dolmuş.

Bayburt'un 1972 veya 73 yılında İmaret'ten görünümü. Büyük ihtimal bir ekim veya kasım ayı. Şehrin bozulmaya başladığı yıllar. Fidanlık ve 'Goruh' katledilmiş, ama Erkek Sanat Okulu, Yıldız Sineması, Askeri sinema ile gazino ve kamu yapıları henüz yerli yerinde

Aynı yerden 2008 veya 2009 baharındaki görünüm.

Saat Kulesi dibinden 1968 yılında Kale'nin görünümü. Ölçeklerin henüz insanı boyutta olduğu yıllar. Kale eteğindeki fidanlık birkaç günde bir sulama aracıyla 'arazöz' sulanırdı. Fidanlık Kale'ye hem bir kolye gibi şıklık katardı hem de çevredekilerin gündelik nefes alma 'herfene' alanıydı.

Aynı yerden 2013 yılında çeşitli açılardan görünümler.

Aynı yerden 2013 yılında çeşitli açılardan görünümeler.

Aynı yerden 2013 yılında çeşitli açılardan görünümeler.

Tuzcuzade mahallesinin çarşı içinden 1940 başlarındaki görünümü.

Tuzcuzade mahallesinin Yıldız Oteli'nin önünden 1940'lardaki görünümü.

Bir gerideki sokaktan 2013 yılındaki görünüm.

Meydandan tahminen 2004 yılındaki görünüm. Saat Kulesi'nin sağındaki üçgen çatılı bina, solda başlayan inşaatla nihayet yanına bir eş buluyor! Bayburt'un geleneksel konut dokusu kamu binalarıyla hızla tahrip edilsede de en azından evler henüz 3-4 katlı.

Aynı yerin 2013 yılındaki görünümü.

Çarşı köprüsü üzerinden Kasapların arkası ve Kale görünümü. Yaklaşık 1986 yılı.

Aynı yerden 2010 yılındaki görünüm.

Ahmedi Zencani türbesinin 2000'li yılların başındaki görünümü.

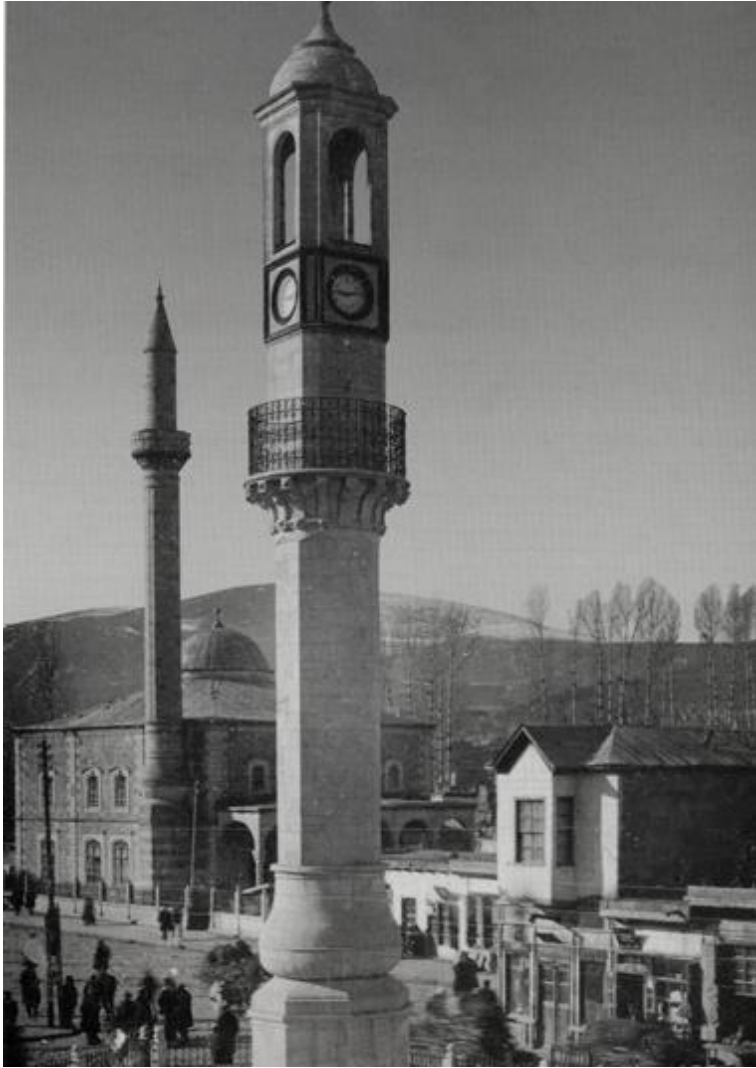
Türbenin 2009 yılındaki görünümü. Türbe, 2013 yılında hemen dibine yapılan 7 katlı bir bina ile tamam oldu!

Çarşı Köprüsü'nden 1980'lerin sonunda, çoruh kenarı ve Kale eteğinin görüntüsü.

Aynı yerden 2012 yılındaki görünüm.

Saathane meydanından Yeni Cami ve Balkonlu Kahve karşısının görünümü. Yıl yaklaşık 1940.

Biraz daha geriden ve sol yukarıdan aynı yerin 2005 yılındaki görünümü.

Güzeller güzeli cumhuriyet Oteli, 1938.

Aynı yapının bugünkü içler acısı halini!

İki güzel yan yana, yıl 1941 veya '42, Bayburt geleneksel mimarisinin en güzel örneklerinden Belediye Otelı ve Ulusal Mimari'nin izlerini taşıyan Cumhuriyet Otelı.

Yıl 2013 aynı yer, söz biter.

Çoruh'ta arkadaşlarla 'çimiyoruz' yıl 1963, yer 'Bahçelerbaşı'.

Aynı yerin biraz aşağısı, yıl 2013.

Bayburt Ortaokulu-Lisesi, yıl 2009. Cumhuriyet İlkokulu gibi Bayburt'un sembol yapılarından biri, neyse ki henüz Cumhuriyet İlkokulu gibi yıkılıp yerine 4 katlı basmakalıp bir okul yapılmadı. Ama durumu içler acısı. Arka tarafa eklenmiş küçük kulübenin komikliği bir yana, bodrum katına yapılan kömürlüğün zavallı hali ortada. Böylesi bir kültür varlığı yapıya elektrikçi, doğal gazcı, pencerelere parmaklık ile kamera yerleştirenler denetimsiz, bilinçsiz ve fütursuzca müdahale etmişler.

Yıl 2007. Bayburt'un tarihi kutsal mekânı, elmas yüzük taşı, nerdeyse bin yıla ve işgale direnen Ulu Cami'ye yapılan içler acısı ek, altı tuvalet ve şadırvan, üstü çok amaçlı mekân, (2013 yılında alanının bilinçli uzmanları tarafından yönetilen Ulu Cami tamiri, insanı şaşırtacak kadar aslına uygun planlama, doğru yöntem, geleneksel malzeme ve usta işi işçilikle bitirildi. Kutlamak gerek) Elbet bu gecekondu ek hala yerli yerinde duruyor!

Dede Korkut türbesi, yıl 2002. Böyle bir kubbe örtüsü Türk dünyasında da İslam dünyasında da yok.

Şehit Osman eteğinden kente bakış, yıl 2009. Şehit Osman tepesine yapılan çayevi ve seyir mekânı doğal yapıyı ve tarihi türbeleri kentten bakışta nerdeyse silip süpürmüştü. Yine bilinçsiz bir müdahale. Kırk Çeşmeler, Taşhan gibi iyi niyetle yapılan hizmetler de aynı nedenlerle tarihi mirasları yok saymış.

Türk Dünyası Parkı'nın arka cepheden görünümü, yıl 2012. Tam tiyatro dekoru!

Bayburt'un yeni kent dokusunun arşı Koprusu'nden gorunumu, yıl 2010.

Bayburt'un yeni kimliği; Eski bir evin ya da bahçenin arsasında yukselen 7 ile 10 katlı betonarme binalar. Yıl 2013. Hayırlı olsun!

Yerel yönetimin uyumsuz, eklektik, kırmızı alüminyum çatılı 7 katlı binası. Yıl 2011.

Doğru yerde, işlevsel köprü ama mimari ve tasarım açısından bir felaket. Yuvarlak basmakalıp ayaklar üzerine betonarme gövde, yan cephe çıkma demir doğrama üzeri fayans kaplama, üstü dökme taştan korkuluk, dövme demirden süslü "ferforje" parmaklık, onunda üzerine kaynakla tutturulmuş 'putrel' çelikten dekoratif askı. Yıl 2011.

Rengi solmuş, doğası bozulmuş, yapıları yokolmuş; 2012 kış başlarında Kale'den Bayburt.

DOĞU KARADENİZ VE KUZEY DOĞU ANADOLU KESİ- TİNDEKİ BAYBURT İLİ

Doç. Dr. Dilek BEYAZLI, KTÜ Mimarlık Fakültesi (dilekbeyazli@gmail.com)

GİRİŞ

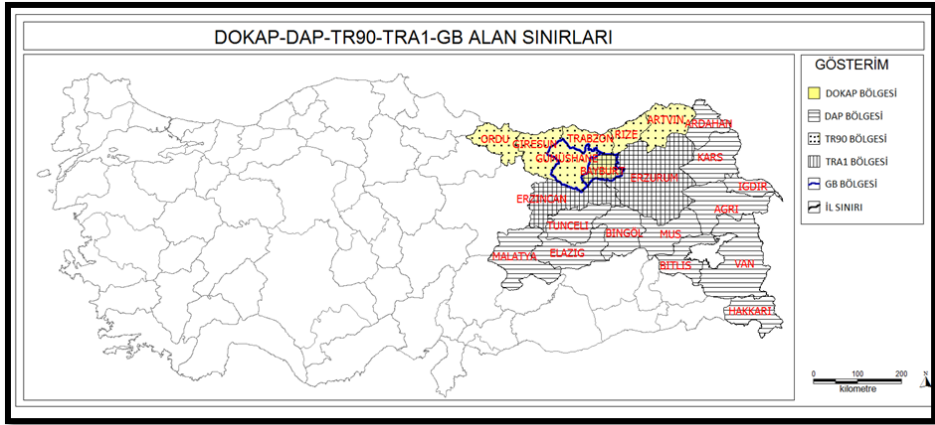
Devlet Planlama Teşkilatı'nın "İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması" araştırmasında Bayburt ili, 76 il içinden Gümüşhane'nin ardından 64.sırada yer almıştır (DPT,1996).

Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2010 yılı "İl Düzeyinde Temel İşgücü Göstergeleri" istatistiklerine göre de 2010 yılında Türkiye genelinde işsizlik oranı yüzde 11,9 olarak tahmin edilirken, işsizlik oranının en düşük olduğu il, yüzde 4,7 ile Bayburt olmuştur (TÜİK, 2011). Bu veri her ne kadar ülke gündeminde büyük yankı uyandırmışsa da tutarlılığı ve nedenleri pek de fazla sorgulanmamıştır.

Ancak Bayburt ilinin bugün, 75.797 kişi ile Ülkedeki en az nüfusa sahip il olması, (TÜİK,2013) ve nüfusun iç dinamikleri açısından tartışılması gerektiği tartışmasız bir gerçektir. Bilindiği gibi kalkınmanın temel ve genel özelliklerinden birisi nüfus büyüklüğü ve nüfusun yapısıdır. Dirik ve potansiyeli olan bir nüfus kendi yöresi için kaynak talep eden, kaynak tüketen ve tekrar kaynak yaratan çoğaltıcı etkiye sahiptir.

Bu bağlamda çalışmayla; hem sahip olduğu kaynaklar ve potansiyeller hem de sorunları bağlamında Bayburt ilini üst ölçekli planlar yoluyla tartışarak Bayburt'un geleceğine bölge bütününden bakılması hedeflenmektedir.

Bayburt ilinin bölgedeki yerini daha iyi tanımlayabilmek için DOKAP, DAP ve TR90 (Trabzon-Rize-Ordu-Giresun-Artvin-Gümüşhane) ve TRA1(Bayburt-Erzurum-Erzincan) bölgeleriyle birlikte bir değerlendirmesi yapılmıştır. Bu bölgeler ve projelerin çalışma alan sınırları Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 11. DOKAP, DAP, TRA1, TR90, GB Alan Sınırları (KTÜ-ŞBP Analitik Etüt, 2011)

Bayburt ve Gümüşhane iki ayrı bölge planında da yer alan illerdir. Hem Doğu Karadeniz Kalkınma Planı (DOKAP) hem de Doğu Anadolu Kalkınma Planı (DAP) kapsamında tartışılmış ve planlama alanında yer almıştır. Bu durum, Ülkede yalnız bu illere mahsustur.

Ardından 2002 yılında, Ülke bölgesel istatistikleri tek bir mekansal sınıflandırmayla elde etmek ve sosyo-ekonomik analizler yaparak topluma yönelik bölgesel politikaların çerçevesini oluşturmak amacıyla İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması uygulaması başlatılmış ve Düzey 1 olarak 12, Düzey 2 olarak 26 ve Düzey 3 olarak da 81 (il) İstatistiki bölge birimi oluşturulmuştur.

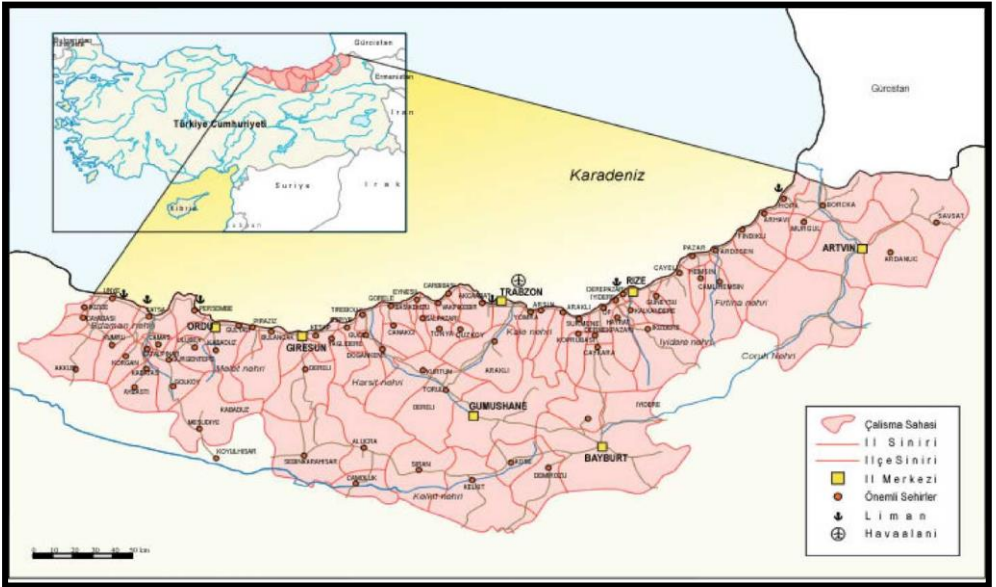
Türkiye'nin kısa vadede bölgesel politika alanında uyum için belirlediği öncelikler arasında Düzey 2 (NUTS 2) bölgelerinde bölge planları hazırlanması suretiyle bölgesel farklılıkları azaltmayı amaçlayan bir ulusal ekonomik ve sosyal uyum politikasının geliştirilmesi yer almaktadır. Bu politika sonucunda ise bölgesel potansiyelin yerel aktörlerin etkin şekilde katılımlarının sağlanması ile belirlenmesi ve bu potansiyelin kalkınmaya kanalize edilmesi için gerekli projelerin hazırlanması öngörülmüştür (Kayasü ve Yaşar 2006).

Düzyey 2 Bölgelelerinde kurulan Kalkınma Ajansları ile bu bölgelere ait bölge planlarının hazırlanması süreci de hız kazanmış ve bugün büyük ölçüde tamamlanmıştır. Bayburt, Düzyey 1 Kuzey Doğu Anadolu (TRA), Düzyey 2 Erzurum Alt Bölgesi (TRA1) ve Düzyey 3 Bayburt İli (TR13) düzeyinde yer alırken TRA1 Düzyey 2 Bölge Planına (2011-2013) da konu olmuştur.

Sözü edilen bölge planlarının her birini Bayburt ili ve plan bölgesi bağlamında kısaca değerlendirecek olursak sırasıyla;

DOKAP -DOĞU KARADENİZ KALKINMA PLANI (www. dokap.gov.tr)

Ağustos 2000'de tamamlanan Doğu Karadeniz Kalkınma Planı (DOKAP) Trabzon, Artvin, Giresun, Rize, Gümüşhane ve Bayburt illerinden oluşan Doğu Karadeniz'in 7 ilini kapsamaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. DOKAP İlleri (DOKAP, 2000)

Planda, bölgesel kalkınma amaçları genel olarak sosyal, ekonomik ve çevre konularında gözlenen olumsuzlukları giderecek şekilde ifade edilmektedir. Bu kapsamda;

- 1) Bölgenin ekonomik yapısını güçlendirerek ortalama gelir düzeyini yükseltmek ve bölge içi gelir dağılımını iyileştirmek,
- 2) Bölgenin sosyal gelişmesini ve dayanışmayı sağlayarak bölge içi entegrasyonu sağlamak,
- 3) Bölgenin doğal kaynaklarını ve çevre kapasitesini koruyarak uzun dönemli sürdürülebilir kalkınmayı sağlamayı amaçlamaktadır.

DOKAP planı ile sosyo ekonomik kalkınma göstergelerinde bazı öngörülerde bulunulmuş ve planın hedef yılı içinde kalkınmanın gerçekleşmesi hedeflenmiştir. 2020 yılı plan bölge nüfusu 3,447,000 kişi olarak hedeflenmiş ve doğal nüfus artışının 2005 yılından sonra bölgede tutulması öngörülmüştür.

Özellikle gelir ve istihdama ilişkin göstergeleri için Türkiye ortalamasının % 66'sı kadar olan bölge ortalama gelirinin planlama dönemi sonunda %83'e ulaşması planlanmıştır. Plan dönemi başında % 30 olan tarım sektörünün bölgesel hasılaya katkısının % 8,1; sanayi sektörünün katkısının % 24,3; hizmetlerin ise % 67,6 olması hedeflenmiştir.

Bölgenin arazi kullanımına yönelik olarak bazı öneriler; verimli tarım topraklarının tarımsal kullanım için korunması, sulamanın toprak kapasitesini ve verimliliği aynı anda koruyacak şekilde yapılması, orman alanlarının mümkün olduğunca ağaç dışı ürün üretimine açılması, kentleşmenin verimli tarım toprakları dışında gerçekleştirilmesi ve mera kullanımının iyileştirilmesidir. Ulaşım sisteminin, bölgesel gelişme amaçlarını gerçekleştirecek şekilde, temelde karayolu, demiryolu ve hava ulaşım sistemlerinin birbirini destekleyen sistematik bir bütün olarak geliştirilmesidir.

Yerleşme kademelenmesi farklı yerleşmelerin sağlayacağı hizmetler ve bölge kalkınmasında yapacakları katkı göz önünde bulundurularak geliştirilmiştir. Önerilen yapının oluşması, planlanan ulaşım ve arazi kullanım sistemleri ile ilişkili olarak geliştirilmiştir. Önerilen kademelenmede Trabzon, Ordu ve Rize bölge/alt bölge merkezleri olarak işlev göreceklerdir. İkinci kademe merkezler Giresun, Ünye, Artvin, Bayburt ve Gümüşhane olarak belirlenmiştir. Bir alt kademedede ise 10 adet hizmet, turizm ve üretim merkezleri belirlenmiştir.

DOKAP'ın Mekansal Yapının Güçlendirilmesi kapsamında "İç Kesimlerdeki Kentsel Merkezlerin Gelişimi" projesinde Gümüşhane, Bayburt ve Artvin illerinde yeni hizmet ve imalat faaliyetlerinin yoğunlaştırılması yoluyla ölçek ekonomisine ulaşılması ve büyümeye yeni bir ivme kazandırılması hedeflenmiştir.

DAP – DOĞU ANADOLU PLANI (www.dap.gov.tr)

Doğu Anadolu Projesi (DAP) Bölgesi 2000 yılında hazırlanan ve ülkemizin doğusunda 16 ili (Ağrı, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van, Ardahan, Bayburt ve Iğdır) kapsayan bölge planıdır (Şekil 3). Bölge'nin yüzölçümü 158.972 km, Nüfusu 1997 Genel Nüfus Sayımına göre 5,868,535'dir. Yüzölçümü ülke yüzölçümünün %20,4'üne, nüfusu ise %9,3'üne denk gelmektedir. Nüfus yoğunluğunun ilden ile büyük farklılıklar arz etmesine karşın, ülke ortalama nüfus yoğunluğunun yaklaşık yarısı kadardır.

Şekil 3. DAP İlleri (DAP, 2000)

Plan bölge, üç alt bölgeye ayrılarak tanımlanmıştır. Bunlar;

- Ağrı, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Kars, Muş, Ardahan, Bayburt ile Iğdır illerini içeren Erzurum;
- Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli illerinden oluşan Malatya-Elazığ;
- Bitlis, Hakkâri ve Van illerini kapsayan Van Alt Bölgeleridir.

Bu alt bölgelerin oluşumu topoğrafya, iklim, ulaşım ağı ve bunlarla birlikte yerleşmeler arası fonksiyonel ilişkilere bağlı olarak şekillenirken ekonomik yapı ve gelişmişlik düzeyi bakımından alt bölgelerin birbirinden farklılıklar arz ettiği görülmektedir. Ayrıca her alt bölgedeki iller de gelişmişlik düzeyi itibarıyla birbirinden farklıdır. Sanayisi en gelişmiş ve kişi başına geliri en yüksek olan alt bölge Malatya-Elazığ Alt Bölgesi, görece en az gelişmiş olan alt bölge ise Van Alt Bölgesi'dir.

Tablo 1. DAP İlleri Sosyal Gelişmişlik Düzeyi (DAP, 2000)

SOSYAL GELİŞİMİŞLİK	DEMOGRAFI		
	1. Şehirleşme Oranı	2.Nüfus Artışı	3.Göç Oranı
AĞRI	36.3	7.4	-87.0
BAYBURT	38.5	-3.6	-127.5
BİNGÖL	34.5	6.2	-80.5
BİTLİS	43.3	17.9	-64.9
ELAZIĞ	54.8	5.9	-43.1
ERZİNCAN	48.2	-0.6	-85.3
ERZURUM	47.2	-1.9	-103.6
GÜMÜŞHANE	34.8	-8.6	-128.9
HAKKARİ	41.2	43.6	-28.7
KARS	31.6	-17.4	-151.7
MALATYA	54.0	10.6	-51.5
MUS	26.9	20.7	-94.5
TUNCELİ	38.2	-24.0	-143.6
VAN	40.6	30.5	-35.1
ARDAHAN	31.6	-17.4	-151.7
IĞDIR	31.6	-17.4	-151.7
TÜRKİYE	59.0	21.7	0,0

Bayburt ili diğer DAP illerine göre özellikle göç oranı itibarıyla Ardahan, Iğdır, Kars, Tunceli ve Gümüşhane'den sonra en çok göç veren ildir. Nüfus artışı da negatif yönlü olmasına karşın bölgeye göre daha az ancak ülkeye göre oldukça problemlidir.

DAP Bölgesi'nin görece geri kalmışlığı planda üç temel nedenle ilişkilendirilmiştir. Bunlar:

- 1) Tarım ve diğer sektörler arasında iş gücü verimliliği farklılıklarından,
- 2) Yeterli ölçüde sanayiye, özellikle imalat sanayiine sahip olmamasından,
- 3) Sanayide ve diğer sektörlerde, alt sektörler ve bölgeler arası verimlilik farklılıklarından.

Bu bağlamda bölgeye yönelik geliştirilen stratejiler ve hedefler: Bölgesel eşitsizliğin azaltılması, potansiyel alanlarda ekonomik çeşitliliği sağlamak, sürdürülebilir bir ekonomik yapıya kavuşmak ve bölge içindeki sermaye birikimini hızlandırarak yerel girişimciliği desteklemek ve Bölge'nin ekonomik potansiyelini harekete geçirmektir. Kentsel ve kırsal alanlarda refah düzeyini ve yaşam kalitesini yükseltmek, Bölge dışına göçü azaltmak, göçün neden olduğu sosyal tahribatı asgariye indirmeyi öngörmektedir. Bu kapsamda planın temel ekonomik, sosyal, çevresel ve mekânsal hedefler şunlardır:

- Ekonomik Hedefler: Kişi başına geliri ve istihdamı artırmak,
- Sosyal Hedefler: Kalkınmayı hızlandıracak aktivitelerin yaygınlaştırılması,
- Çevresel Hedefler: Çevreyi korumak, iyileştirmek ve kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamak,
- Mekansal Hedefler: Alt bölge merkezlerini birer sanayi ve hizmet merkezi olarak geliştirmek ve doğu batı göçünün önünde bir filtre oluşturmaktır.

DAP Ana Planı'nın temel hedefi, Bölge'nin kendi potansiyellerini harekete geçirecek ortamın yaratılmasını sağlamaktır. Bunun için; mevcut gelişme eğilimleri ile uyumlu bir planlama stratejisi esas alınmıştır. Bu kapsamda; özellikle gelişme sürecinin ilk aşamalarında kaynakların öncelikle Bölge'nin görece üstünlüğe sahip faaliyet alanlarına ve mekânlarına yönlendirilmesi, çekim merkezleri politikası güdülmesi, gelişmenin zaman içinde bu öncü sektör ve alanlardan diğerlerine yaygınlaştırılması gerekli görülmektedir. İkinci ana strateji, Bölge'deki mevcut üretim ve hizmet kapasitelerinin daha etkin kullanımını sağlayacak düzenlemelere öncelik verilmesidir. Örgütlenmelerin yaygınlaştırılması, kurumsal yapıların, insan kaynaklarının ve diğer alt yapıların bölgesel kalkınma sürecine katkısının artırılmasını sağlayan katılımcı bir bölgesel gelişme aracıdır.

TRA1 DÜZEY 2 BÖLGE PLANI (2011-2013) (www.kudaka.org.tr)

Planı, başta Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı tarafından 2011-2013 yılları arasında TRA1 Düzey 2 Bölgesi'nde desteklenecek ve uygulanacak tüm program ve projelere referans teşkil edecek şekilde hazırlanmış bir belgedir.

Plan vizyonu; "Anadolu'nun zirvesinde, teknik ve sosyal altyapısını geliştirmiş; sosyal sermayesini ve yenilikçilik kapasitesini ilerletmiş; zengin doğal yapısı, bakir çevresi, alternatif turizm potansiyeli ve sermaye birikimi ile yatırımları

cezbeden bir bölge olmak" şeklindedir. Bölgenin kalkınmasına yönelik olarak 4 temel amaç belirlenmiştir.

Bu amaçlar bölgede;

- Beşeri sermayeyi ve sosyal altyapıyı güçlendirmek,
- Çevresel sürdürülebilirliği sağlamak ve teknik altyapı güçlendirmek,
- Sermaye birikimi ve doğrudan yatırımı sağlamak,
- Bölgenin bilgi ve teknoloji düzeyini artırmak şeklindedir.

Belirlenen bu dört temel amaç ve altında sıralanan hedefler bölgede tarım, turizm, sanayi ve hizmetler sektörünün geliştirilmesine katkı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir.

ERZURUM – ERZİNCAN – BAYBURT BÖLGESEL GELİŞME PLANI (Ekonomik - Toplumsal - Mekansal Örgütlenme İçin Dar Bölgeli Polarize Model) (EEB Bölgesel Gelişme Planı, 2005)

Bölgesel Gelişme Planı analizlerinde, bölgenin kentsel merkezlerindeki işgücünün hangi sektörlerde yoğunlaştığı araştırılmıştır. Her ilçe merkezinde bölgenin bütününe göre daha yoğun bulunan sektörün hangisi olduğunu bulabilmek için lokasyon katsayıları hesaplanmıştır. Bu katsayıların yüksekliği bir uzmanlaşmayı gösterdiği kadar, ilçe ekonomisinin kimi zaman yalnızca tek bir sektöre dayalı olduğunu da ifade etmektedir. Buna göre Erzurum-Erzincan-Bayburt Bölgesi'nde merkez ilçeler arasında bir işbölümü saptanmıştır. Erzurum'un toptan & perakende ticaret; lokanta & oteller sektörlerinde; Erzincan'ın imalat sanayisinde; Bayburt'un ise mali kurumlar; elektrik, gaz, su sektörlerinde uzmanlaştığı belirlenmiştir.

TÜİK'in 2009 yılı istihdam verilerine göre Bayburt il genelinde elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımı (2,04 LQ) ; ulaştırma, depolama ve haberleşme (1,66 LQ) temel sektördür. Bölgenin kendine ait kaynaklarını harekete geçirilmesiyle, girişimciliğin teşvik edilmesiyle, bölgenin gelir ve istihdam düzeyinin artırılması ve hayat kalitesinin yükseltilmesi ile bölgesel kalkınma sağlanabilir. Ekonomik kalkınmayı sağlamak için ürün çeşitliliğine gidilmesi, sanayinin çeşitlenmesi ve girişimcilerin de buraya çekilmesi gerekmektedir (KTÜ-ŞBP Analitik Etüt, 2011).

Bölge planları öngörülerinden sonra Aydemir, Öksüz, Şen, Aydın (2000) tarafından yapılan Kentsel Etki Alanları Araştırması ve Aydemir (1978) Doğu Karadeniz Bölgesi Trabzon Alt Bölgesi (TBAB) Kentsel Etki Alanları çalışmalarını değerlendirerek, Bayburt ilinin konumunu, kentsel kademelenme ve etki alanları bağlamında tartışmak yararlı olacaktır.

KENTSEL KADEMELENME (Aydemir, Öksüz, Şen, Aydın,2000)

Kentsel kademelenme çalışmalarında kentsel işlevler; temel gereksinimlerin karşılandığı perakende ve toptan ticaret türleri ile kişisel hizmetler ve yönetim-finans, sağlık, eğitim hizmetleri gibi başlıklar altında irdelenmektedir (Palomaki. 1963, Aydemir. 1978, DPT. 1982).

Daha önce yapılan çalışmalarla karşılaştırmalar yapabilmek için, kentsel merkezlerde kentsel işlevlerin saptanmasında şu yöntem izlenmiştir: DOKAP Bölgesinde nüfusu 10000 üzeri kent merkezlerinde yer alan merkezi işlevleri belirleyebilmek için, perakende ticaret ve kişisel hizmetler, toptan ticaret (dağıtıcı bayi ve temsilcilikler dahil) ilişkin bilgiler, Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birlikleri'nden ve Ticaret ve Sanayi Odaları'ndan sağlanmıştır. Yönetim (il ve bölgesel kamu kuruluşları), yargı, eğitim-kültür, bankacılık-sigortacılık, müşavirlik-danışmanlık gibi iş hizmetlerine ilişkin olarak sayım ve gözlemler yapılmış, kurumlardan da resmi bilgiler derlenmiştir.

Davies 'in merkezilik indeksi modeli kullanılarak ($C=t / T *100$) merkezilik katsayısı hesaplanmıştır. Buna göre oluşan kentsel kademelenme, grup içi farklılıklar en az, gruplar arası farklılıklar en çok olacak şekilde bu gruplandırma yapılmıştır. Kademelenme 8 ile 1 arasında bir ölçek üzerinde sıralanmıştır; 8 en üst kademe, 1 ise en alt kademeyi göstermektedir. Kentsel işlevler için bulunan merkezilik indekslerinden her bir kent için toplam merkezilik hesaplanabilmektedir. Bu değerlendirme her kentin DOKAP bölgesi içindeki etkinliğini merkezilik katsayılarına bağlı olarak görme fırsatı vermektedir. İçindeki farklılaşmayı da görebilmekteyiz (Tablo 2).

DOKAP bölgesindeki toplam merkezilik sıralamasında Trabzon, tartışmasız olarak bölge merkezi konumundadır ve toplam merkezilik katsayısı 4569' dur. Sonrasında büyük kopmalar söz konusudur. Bayburt, bu sıralamada 287 puanla 3. Kademe merkez olarak yer bulmuştur.

Tablo 2. DOKAP Yerleşmeleri Kentsel Kademelenme (Şen, Aydemir, Öksüz, Aydın, 2000)

MERKEZİLİK KATSAYILASI	KADEME	
TRABZON	4642	8
ORDU	2108	7
GİRESUN	1487	6
RİZE	1300	
ÜNYA	869	5
AKÇAABAT	527	4
FATSA	414	
BULANSAK	383	
GÖRELE	330	
ARTVİN	327	
ÇAYELİ	301	
BAYBURT	287	3
PAZAR	284	
TİREBOLU	278	
GÜMÜŞHANE	260	
HOPA	232	
ESPIYE	222	
BEŞİKDÜZÜ	209	

DOKAP bölgesi için belirlenen kademelenme ile Trabzon Alt Bölgesi Kentsel Etki Alanları (TBAB) çalışmasında belirlenen kademelenme sonuçları karşılaştırıldığında son yirmi yılda kademelenmede bazı belirgin farklılıklar gözlenebilmektedir. TBAB çalışmasında Trabzon 8. kademe merkezdir. Rize, Giresun yedinci kademe merkezler iken DOKAP çalışmasına göre altıncı kademeye düşmüşlerdir (TBAB çalışması Ordu ilini kapsamamaktadır). DOKAP çalışması ile belirlenen kademelenme ile TBAB' da yer alan merkezlerin kademeler içindeki sıraları önemli ölçüde değişmiştir.

DOKAP çalışması ile ulaşılan sonuçlarda, bölgesel gelişmeyi 20 yıllık bir ara ile izleme olanağı doğmaktadır. Çünkü DOKAP ve TBAB çalışmalarında merkezlik aynı yöntemle ölçülmüştür. Ancak DPT çalışmasında merkezlik aynı yöntemle ölçülmediğinden DOKAP çalışmasıyla karşılaştırma, yanıltıcı olacağından, yapılmamıştır, DOKAP ve TBAB çalışmalarında kademeler içinde yer alan yerleşmeler arasında yer değiştirmeler gözlenmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Kentsel Kademelenme Genel Değerlenmesi (Şen, Aydemir, Öksüz, Aydın, 2000)

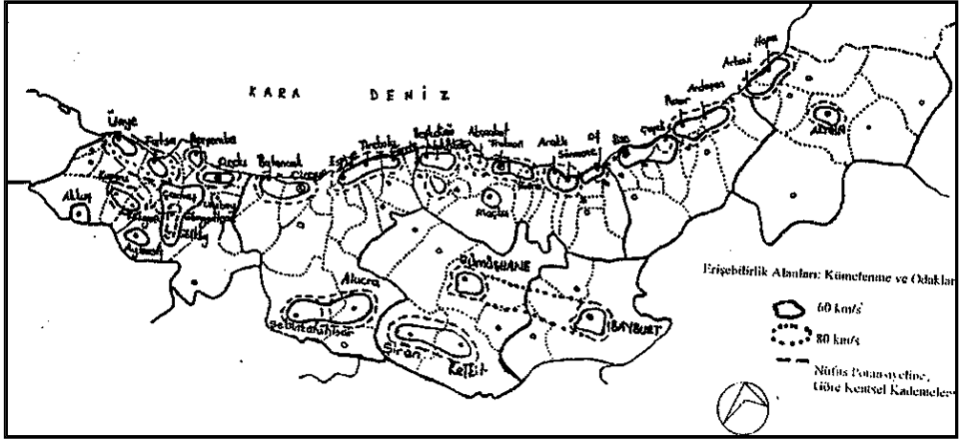
Kademe	DOKAP	TBAB
8	Trabzon	Trabzon
7	Ordu	Rize,Giresun
6	Giresun,Rize	Bayburt ,Gümüşhane,Of
5	Ünye	Vakfikebir.Görele
4	Akçaabat.Fatsa.Bıllancak Artvin,Gümüşhane,Görele	Şiran,Ş.Karahisar.Pazar, Kelkit
3	Çayeli,Tirebolu,Hopa.Espiye, Aybastı.Pazar.Beşikdüzü, Gölköv.Of. Bayburt ,.....	Maçka,Sürmene,Çaykara, Bulancak,E spiye, Artvin, Şavşat,Akçaabat.Araklı Alucra,Ardeşen, Arhavi, Çayeli.Fındıklı, Ardanuç
2	Arhavi,Şebinkarahisar, Akkuş,.....	Borçka,Kalkandere. Torul Eynesil
1	Gürgentepe,Alucra,Tonya,Şiran, Çamaş.....	Arsin.dereli.Yusufeli.İkizdere Çamlıhemşin,Yomra

Bölgesel gelişmenin önemli bileşenlerinden birisi, bölgenin ve bölgedeki kentlerin ayrı ayrı nüfus potansiyelleridir. Bu amaçla bölgesel uzaklık matrisi oluşturulmuştur (asfalt, stabilize ve ham yollar, karayollarınca kabul edilen katsayılar kullanılarak üniform uzaklıklara dönüştürülmüştür).

DOKAP bölgesel gelişmesinde itici güç noktaları "gelişme odakları ve kümeleri" olabilecek yerler bölgesel kentsel kademelenme, bölgesel kentsel etki alanları çalışmalarının sonuçları temel alınarak, farklı kademe ve etki uzaklıklarına sahip merkezlerin gelişme potansiyelleri irdelenmiştir. Gelişme potansiyelleri, bölgedeki merkezlerin iç bölgelerle bağlantılı ulaşım aksları üzerindeki düğüm noktaları ve en fazla erişilebilir yerler olmaları ve hinterland büyüklükleriyle, kentsel gelişmeye uygun yeterli alanları ile değerlendirilmiştir (Aydın, Aydemir, Şen, Öksüz, 2000).

Yerleşme merkezleri nüfusları esas alınarak bulunan nüfus potansiyellerine göre, bölgede gelişme odağı-gelişme kutbu veya kentsel kümeler olarak nitelenebilecek alanlar gözlemlenmektedir. Artvin, Bayburt, Gümüşhane (zayıf potansiyele sahipler) il merkezleri ile Maçka, Tonya, Alucra, Şiran ile Ordu'nun iç kesimlerindeki ilçe merkezleri nüfus potansiyelleri düşük, özel önlemler alınması gere-

kecek alanlardır. Şekil 5'de bölge genelinde güçlü ve zayıf potansiyel alanları gösterilmektedir.

Şekil 5. Bölgesel Gelişimde Odaklar ve Kümeler
(Aydın, Aydemir, Şen, Öksüz, 2000)

Bölge yerleşmelerinin ayrıntılı üretim yapıları bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Üretim/dağıtım potansiyelleri olan kentlerden başlayarak, odaklar ya da kentsel kümeler daha hassas belirlenebilir (Aydın, Aydemir, Şen, Öksüz, 2000).

KENTSEL ETKİ ALANLARI

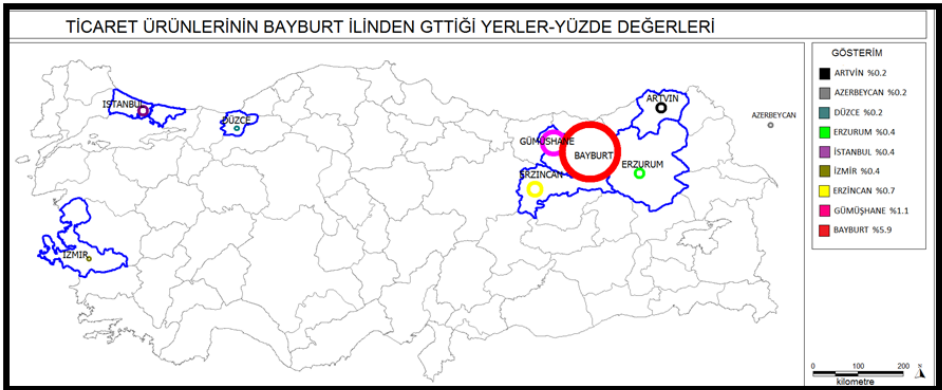
Kentsel etki alanları "Sphere of Influence", "Area of Influence" terimleri ile ifade edilmektedir. Etki alanı bir kentin sunduğu tüm hizmetlerde müşteri çektiği en uzak nokta ya da firmalarca dağıtım yapılabilen en uzak noktalardan oluşan alandır. Etki alanlarını belirleyerek işlevsel bölgeler belirlenebilir, sınırlar çizilebilir. Doğaldır ki, etki alanları zaman içinde gelişerek değişen hizmet türlerinin nitelik ve etki alanları değişikliklerinde olabilecek olumlu gelişmelere bağlı kalmaktadır. Bayburt'un ticari yönden bağımlı olduğu diğer illerin dereceleri yüzde olarak aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 1. Bayburt İlinin Etkisi Altında Kaldığı Yerler (Aydemir, Öksüz, Şen, Aydın, 2000)

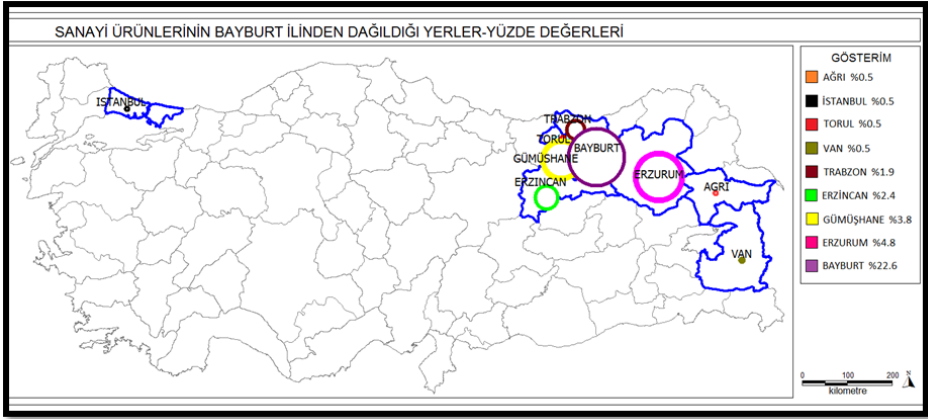
ÜRÜN	1.Derece(%)	2.Derece(%)	3.Derece(%)	4.D(%)
AYAKKABI-DERİ	-	-	-	-
MOBİLYA	Kayseri (66.6)	Erzurum (33.3)	-	-
ZÜCCACİYE	Trabzon (66.6)	İstanbul - Erzurum (16.6)	-	-
KUYUMCULUK	İstanbul - K.Maraş (50.0)	-	-	-
TEMİZLİK MADDESİ	İstanbul -İzmir - Trabzon (30.3)	-	-	-
KIRTASIYE-KITAP	İstanbul (55.0)	Trabzon (45.0)	-	-
GIDA	İstanbul (41.7)	Trabzon (16.3)	Erzurum - Erzincan- Ankara - Giresun - Samsun (9.4)	-
KONFEKSİYON	İstanbul (28.7)	Kayseri (21.7) Bursa (20.8)	Rize -Trabzon (3.5)	-
TEKSTİL	İstanbul (41.7)	G. Antep (37.5)	Kayseri (20.8)	-
SEBZE-MEYVE	Erzurum (59.5)	Erzincan (28.6)	Mersin (7.1)	Samsun - Adana

Genel olarak bakıldığında Bayburt bölgede bulunan merkez niteliğini taşıyan illerin etkisi altındadır ve tüm ihtiyaçlarını kendinden daha üst kademelerde bulunan illerden karşılamaktadır.

Benzer bir çalışma da 2011 yılında Gümüşhane-Bayburt Alt Bölge Planı Proje 301 dersi kapsamında KTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 3. sınıfta gerçekleştirilmiştir. Analitik Etüt çalışması sırasında yapılan anketler doğrultusunda Bayburt ilinin ticari ve sanayi bazında ürün gönderdiği alanlar Şekil 6 ve 7'de belirtilmiştir:

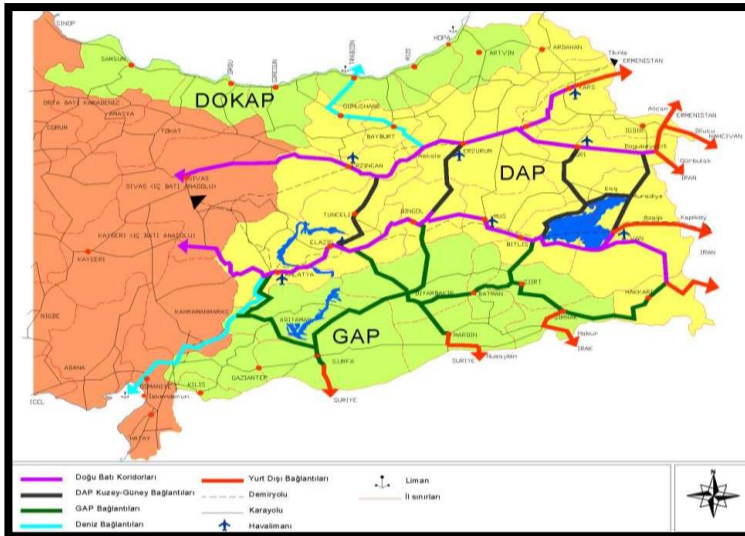

Şekil 6. Ticaret Ürününün Gittiği Yerler (KTÜ-ŞBP Analitik Etüt, 2011)

Şekil 7. Sanayi Ürünlerinin Gittiği Yerler (KTÜ-ŞBP Analitik Etüt, 2011)

Kentsel Etki Alanları, malların dağıtılabildiği/ erişebildiği en fazla mesafeye göre belirlenmektedir. Bir merkezin müşteri çekme alanı (catchment area), merkezle diğer yerler arasındaki ulaşım kolaylıkları ile bağlantılıdır. Bu açıdan bölgesel ulaşım alt yapısının güçlendirilmesi (devlet, il ve köy yollarının standadının yükseltilmesi), ulaşım ağı üzerindeki düğüm noktalarında yer alan merkezlerin merkezi yer olma niteliklerini artıracaktır (Öksüz, Aydemir, Aydın, Şen 2000).Bu noktada DAP Planı ulaşımaya yönelik yapıcı stratejiler geliştirmiştir.

Şekil 4. DAP Ulaşım Sistemi Öncelikli Koridorlar (DAP, 2000)

DAP Bölgesi Ulaşım Sistemi Öncelikli Koridorlar; bölgenin batı bölgeleri, güneyde GAP alanı, kuzey limanları ve doğudaki potansiyel pazarlarla ilişkisini güçlendirecek ana stratejik koridorlarıdır. Bu bağlantıların iyileştirilmesi, yüksek bir standarda ulaştırılması ve her mevsimde kullanılabilmesi planlamıştır. DAP'ın ulaşım öngörülerinde:

- Bölgenin batı bağlantıları: Ağrı-Erzurum-Erzincan- Sivas hattı ve Bitlis-Muş-Bingöl-Elazığ-Malatya-Kayseri hattı)
- Bölgenin kuzey-güney bağlantıları: Iğdır-Van hattı, Erzurum-Bingöl hattı, Erzincan-Tunceli-Elazığ hattı)
- Bölgenin GAP bağlantıları: Malatya, Elazığ, Bingöl, Bitlis ve GAP hatları
- Deniz bağlantıları: Aşkale- Bayburt- Gümüşhane-Trabzon hattı ve Malatya-Osmaniye-İskenderun hattı önerilmektedir (DAP, 2000).

Kara-Demir yolu akslarının altyapı ve kapasitelerini geliştirip, Doğu-Batı ve Kuzey-Güney bağlantılarının sağlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda insan, mal ve hizmet akışının kolaylaştırılması açısından ulaşım bağlantıları güçlendirilmesi ve özellikle deniz yolu bağlantılarının açılması il için hayatidir.

SONUÇ

Bölgesel gelişme ve bölgesel planlama çalışmaları temelde " aşırı büyüyen, yoğunlaşan, göç alan, üretimin yığıldığı ve dolayısıyla da sorunlarla karşı karşıya olan metropol bölgelerin sorunlarına çözüm arayışları ile aşırı göçle nüfus, işgücü kaybeden, istihdam olanakları iyice gerileyen- geri kalmış, az gelişmiş bölgelerin normlarını çözmeye yönelik olmuştur. Planlı dönem başlamadan günümüze Doğu Marmara, Zonguldak, Antalya, Çukurova, GAP, Zonguldak-Karabük-Bartın projeleri geliştirilmiştir. Ancak bu projelerin bir bölümü gerçekleştirilememiştir. 1998'de DOKAP Kalkınma Planı ve ardından DAP Kalkınma Planı çalışmalarına başlamış ve 2000'li yıllarda tamamlanmıştır (DPT, 2000).

DOKAP'ın önerdiği gelişme odaklarından biri olan Gümüşhane ve Bayburt ayrı odaklar olarak geliştirilmelidir. Çünkü iki kentin aralarındaki mesafe fazladır ve birbirine bir saat içinde, şimdilik gidilememektedir. Ancak, bu odaklar arasında orta noktalarda sanayi sitesi, organize sanayi bölgesi geliştirmek için uygun fiziksel ortam bulunmaktadır. Bu ortamlar değerlendirilerek bu iki odak birlikte gelişebilir.

Kentsel etki alanlarının belirlenerek işlevsel bölgelerin sınırlarının çizilebileceği ve etki alanları için özellikle ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi gerektiği görülmektedir.

DOKAP'ın Mekânsal Yapının Güçlendirilmesi kapsamında "İç Kesimlerdeki Kentsel Merkezlerin Gelişimi" projesinde Gümüşhane, Bayburt ve Artvin illerinde yeni hizmet ve imalat faaliyetlerinin yoğunlaştırılması yoluyla ölçek ekonomisine ulaşılması ve büyümeye yeni bir ivme kazandırılması hedeflenmiştir. Ancak, DOKAP'ın bölgedeki doğal nüfus artışının 2005 yılından sonra bölgede tutulması ve sanayi sektörünün katkısının öngörüsü gerçekleşmemiştir.

DOKAP' dan sonra DAP' da benzer stratejilerle bölgenin temel problemi olarak görülen göçü azaltmayı hedeflemiştir. Bayburt ilinin çoğu diğer DAP illerinde olduğu gibi göç veren il olması bu problemi planların odağı haline getirmektedir. Göçün önlenerek ve mevcut potansiyellerin de desteklenerek sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma sağlanması mümkündür.

Bölgenin kendine ait kaynaklarının harekete geçirilmesi, girişimciliğin teşvik edilmesiyle, bölgenin gelir ve istihdam düzeyinin artırılması ve hayat kalitesinin yükseltilmesi bölgesel kalkınma sağlanabilir. Özgün ve doğal coğrafyası, balıkçılık, tarım, hayvancılık önemli potansiyellerdir. Ekonomik kalkınmayı sağlamak için ürün çeşitliliğine gidilmesi, sanayinin çeşitlenmesi ve girişimcilerin de buraya çekilmesi gerekmektedir (KTÜ-ŞBP Analitik Etüt, 2011).

"Verimlilik" her iki planda da temel kavramdır. Bölgenin sahip olduğu potansiyellere karşı bunun yeterince kullanılamaması ve bölge içindeki farklılıklar önemi problemlerdendir. Ayrıca tarım dışı sektörlerin etkisizliği de bölgenin kalkınmasını olumsuz yönde etkilemektedir.

Bayburt, hem Doğu Karadeniz Kalkınma Planı hem de Doğu Anadolu Kalkınma Planı kapsamında olan özel bir ildir. Bu durumu bir avantaja çevirip, plan öngörülerini içinde kalkınmasını sağlamak ve bunu parçası olduğu bölge ile birlikte, dinamik ilişkiler- ağlar şeklinde gerçekleştirmek mümkün olacaktır.

TEŞEKKÜR

2011-2012 Yaz Dönemi Analitik Etüt Stajında çalışan ŞBP 3.sınıf öğrencileri ve çalışma ekibinde yer alan Yrd. Doç. Dr. Aygün ERDOĞAN, Arş. Gör. Şeyda BÜLBÜL ve Arş. Gör. Muhammed İkbâl EKŞİ'ye çalışmadaki katkılarından dolayı teşekkür ederim.

KAYNAKLAR

- Aydemir, Ş., Öksüz, A. M., Şen, D., Aydın, Y. (2000), DOKAP Kentsel Etki Alanları Araştırması, KTÜ, Trabzon.
- Aydemir, Ş. (1978), Doğu Karadeniz Bölgesi Trabzon Alt Bölgesi (TBAB) Kentsel Etki Alanlarının Saptanması İçin Yöntem: Etkileşim Esası, İTÜ.
- Aydın, Y., Aydemir, Ş., Şen, D., Öksüz, A. M. (2000) DOKAP Bölgesel Gelişme Stratejileri, 9. Ulusal Bölge Bilimi – Bölge Planlama Kongresi, Bildiriler Kitabı, Trabzon, s: 41-50.
- DAP, (2000), Doğu Anadolu Kalkınma Planı, DPT, www.dap.gov.tr
- Dinçer, B., Özasan, M., Satılmış, E. (1996), İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- DOKAP, (2000), Doğu Karadeniz Kalkınma Planı, DPT&JAICA, www.dokap.gov.tr
- DPT (1982), Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi, Ankara
- DPT (2000), VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara Mimarlar Odası (1968), I. Milli Fiziki Plan Semineri, Ankara.
- EEB Planı (2005), Erzurum – Erzincan – Bayburt Bölgesel Gelişme Planı (Ekonomik - Toplumsal - Mekansal Örgütlenme İçin Dar Bölgeli Polarize Model), DPT; UNDP; YTÜ; AÜ; http://www.mmr.yildiz.edu.tr/Yeni4/PAGE/ARGE/Kitap_I.pdf
- Kayasü, S., Yaşar, S. S. (2006) Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Kalkınma Politikaları: Yasal ve Kurumsal Dönüşümler. http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum3/3_1_kayasu.pdf.
- KTÜ-ŞBP Analitik Etüt Raporu (2011), Şehir ev Bölge Planlama Bölümü 3. Sınıf Öğrencileri (Yürütücü: Dilek Beyazlı, Aygün Erdoğan, Trabzon
- Öksüz, A. M., Aydemir, Ş., Aydın, Y., Şen, D. (2000) DOKAP Bölgesi Kentsel Etki Alanları, 9. Ulusal Bölge Bilimi – Bölge Planlama Kongresi, Bildiriler Kitabı, Trabzon, s: 289-304.
- Palomaki, M. (1963), The Functional Centres and Areas of South Bothnia, Finland, Fennia 88, No.1.
- Şen, D., Aydemir, Ş., Öksüz, A. M., Aydın, Y. (2000), DOKAP Bölgesinde Kentsel Kademelenme, 9. Ulusal Bölge Bilimi – Bölge Planlama Kongresi, Bildiriler Kitabı, Trabzon, s: 406-415.
- TRA1 Düzey 2 Bölge Planı (2011), Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, www.kudaka.org.tr/sayfaDownload/DAP-KUDAKA.doc.
- TÜİK, (2011), TÜİK Haber Bülteni, Sayı: 8536, Haziran 2011, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8536>.
- TÜİK, (2013), TÜİK Haber Bülteni, Sayı: 13425, Ocak 2013, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13425>.

BAYBURT'UN İÇİNDE YAR ALDIĞI BÖLGE PLANI VE PROJELER KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Yrd. Doç. Dr. Aygün ERDOĞAN, KTÜ Mimarlık Fakültesi, (aygun@ktu.edu.tr)

ÖZET

Bayburt'un temel sorunu haline gelen ve esas geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılık sektöründeki verimsizliğin nedeni, son on yılda hızlanan ve etkisi artan yeni liberal (*neoliberal*) politikalarla birlikte uzun yıllardır süren sosyal, ekonomik, fiziksel ve çevresel birçok olumsuzluktur. Verimsizliğin neden olduğu kırsal yoksulluk ve özellikle tarımdaki nitelikli işgücünün sürekli göçü; bunların ise, mevcut sorunları çoğaltıcı etkisiyle bu il, içinden yıllardır çıkılamayan bir kısır döngü içine girmiştir. 1960'ların sonlarından itibaren sürekli olarak kalkınmada öncelikli yöreler arasında yer alan Bayburt, özellikle son yirmi yılda birçok bölge kalkınma planı ve projelerine konu olmuştur. Bunlardan en önemlileri, Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) ve Doğu Anadolu Projesi (DAP) Kalkınma Planları, TRA-1 Düzey 2 Bölge Planı (Kuzeydoğu Anadolu-KUDAKA) ve **Çoruh Havzası Rehabilitasyon Projesidir. Bu çalışmada**, ilin içinde yer aldığı bölge planı ve projeleri temelinde; Bayburt'a ilişkin çıkarımların benzer ve farklı biçimde nasıl ele alındığı değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda, söz konusu plan/projeler; mevcut durumun sorun ve potansiyel tespitleri, amaçları, stratejileri/müdahale alanları ile hedefleri kapsamında karşılaştırılmaktadır. Çalışma, bu plan/projelerin öngörülerinin, hedeflerinin ve uygulanma düzeylerinin Bayburt ili için değerlendirilmesi ve ilin sorunlarının çözümüne yönelik tartışmalarla son bulmaktadır.

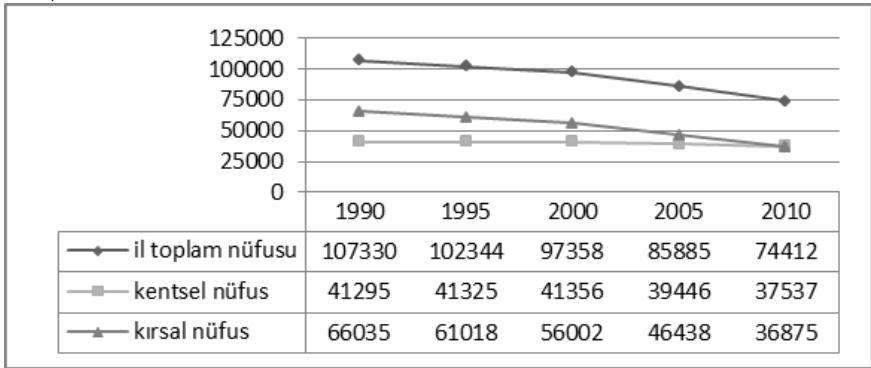
Anahtar kelimeler: DOKAP, DAP, KUDAKA, bölge kalkınma planı ve projeleri, Çoruh Havzası, Bayburt.

1. GİRİŞ

Bulunduğu konum itibarıyla hem Karadeniz hem de Doğu Anadolu Bölgesi içinde yer alan Bayburt, her iki bölgenin de sosyal, fiziksel özellik ve birikimine sahip bir ildir. Bayburt, 2012 yılı ADNKS sonuçlarına göre 75.797 nüfusu ile Türkiye'de 2007 yılından sonra günümüze kadar en az nüfusa ve üç ilçesi ile en az sayıda ilçeye sahip il durumundadır.

Çoruh Nehri havzasının en batı bölümünde yer alan ve yüz ölçümü olarak da en küçük illerimizden biri (yaklaşık 3600 km²) olan Bayburt'un %45'i dağlarla çevrilidir. Bu dağların ortasında Çoruh nehri kolları ile bölünen ovası yaklaşık 900 km² dir (İl Çevre Durum Raporu, 2008).

Bayburt, 1968 yılından itibaren 1989'a kadar Gümüşhane ili kapsamında, 1989 yılında ise il olmasının ardından doğrudan kendisi, kalkınmada öncelikli yöreler arasında yer almaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013a). Bayburt'un Gümüşhane'den ayrılması ve bununla birlikte Köse ve Kürtün beldelerinin de ilin diğer iki ilçesi olmasının ardından, 1990 ve devamında yıllara göre nüfusunun giderek azaldığı ve bu azalmanın özellikle kırsal nüfusta kendisini gösterdiği gözlenmektedir. 1990-2010 Yılları arasında Bayburt ili toplam nüfusu %30,6; kentsel nüfusu %9; kırsal nüfusu %44,1 oranında azalmıştır (Analitik Etüt Raporu, 2011) (Şekil 1).

Şekil 1. Bayburt İli (1990-2010) Nüfus değişimi

Kaynak: Analitik Etüt Raporu, 2011 içinde TÜİK verileri

Her şeyin en azına sahip olan bu kent, 2009 yılı itibariyle Türkiye genelinde yapılan 27 milyar 458 milyon TL tutarındaki kamu yatırım harcamalarının da sadece 10 milyonunu alarak bu açıdan da yine son sırada yer almıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013b).

Binlerce yıllık tarihi ve kültürü, tarımda kullanılan kimyasallarla henüz kirlenmemiş toprakları (KUDAKA, 2011), tarım ve hayvancılığı ile buna bağlı gelişebilecek sanayinin ekonomik kalkınmasında büyük potansiyeli olmasına karşın yaşanan kırsaldan göç ve yoksulluk, ilin uzun yıllardır devam eden en büyük sorunlarını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, Bayburt'un etkisi gün geçtikçe artan sorunlarının çözülebilmesi kapsamında içinde yer aldığı bölge planı/projeleri karşılaştırılarak değerlendirilmiş, bu plan/projelerin amacı doğrultusunda etkilerinin neler olduğu tartışılmıştır.

2. BAYBURT'UN BÖLGE PLANI/PROJELERİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ¹⁹

Bu bölümde ele alınacak bölgesel planlar; yapımı sırasıyla 1999-2000 ve 1997-2000'de gerçekleşen ve hedef yılları 2020 olan DOKAP (Doğu Karadeniz Projesi Kalkınma Planı) ve DAP (Doğu Anadolu Projesi Kalkınma Planı); yapımı 2009-2011'de gerçekleşen ve hedef yılı 2011-2013 olan KUDAKA²⁰ (Kuzeydoğu Anadolu-TRA-1 Düzey 2) bölge planlarıdır. Bunlarla birlikte, Çoruh Havzası bölgesini kapsayan ve yapımı 2004-2008 yıllarında gerçekleşen ve hedef yılı 2012-2019 olan ve bölgesel bir proje olan Çoruh Havzası Rehabilitasyon Projesi (ÇHRP) de değerlendirilmektedir.

Bu plan/projelerden; DOKAP, KUDAKA ve ÇHRP'nin hazırlanma sürecinde, planlama göreviyle yükümlü belirli kamu kurumları (DPT) ile ulusal (Kalkınma Ajansı) ve uluslararası ajansların (Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı-JICA) koordinatörlüğünde, genellikle farklı bir birçok paydaş yer almasına karşın, DAP planı çoğunlukla üniversitelerin katılımıyla gerçekleşmiştir. Bu bölge planı/projelerinin hazırlanma sürecinde iş birliği yapan kurumlar, paydaşlar, kapsadıkları iller, alanları, yapım yılları itibarıyla kapsadıkları bölgelerin nüfusları Tablo 1'de özetlenmektedir.

¹⁹ Yazının bundan sonraki bölümlerinde aynı kaynaklar sık tekrarlandığından ve isimleriyle aynı zamanda değerlendirilen plan ve projeleri de belirttiklerinden metin içinde yalnızca kısaltmalarına yer verilmiştir. Buna göre DOKAP, DAP, KUDAKA ve ÇHRP kısaltmalarının geçtiği yerlerde kaynak bilgileri sırasıyla DOKAP, 2000; DAP, 2000; KUDAKA, 2011; OGM, 2013 olarak anlaşılmıştır.

²⁰ Bu planın kapsadığı alan Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansının sorumluluğundaki Düzey 2 istatistikî bölge birimidir. Bununla aynı bölge kapsamında; Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), YTÜ, DPT ve Atatürk Üniversitesi (2005) tarafından hazırlanan Ekonomik - Toplumsal - Mekânsal Örgütlenme İçin Dar Bölge Polarize Model Erzurum - Erzincan - Bayburt Bölgesel Gelişme Planı; KUDAKA planı yapımında değerlendirilmiş olduğundan bu çalışmada ayrıca ele alınmamıştır.

Tablo 1. Bayburt'un içinde yer aldığı bölgesel planlar/projelere yönelik genel bilgiler

	İşbirliği anlaşması yapan kurum	Paydaşlar	Kapsadıkları bölge/alt Bölge'deki iller	Bölge/alt bölgenin alanı (km ²)	Bölge/alt bölgenin nüfusu
DOKAP	DPT ile Japon Uluslar arası İşbirliği Ajansı (JICA) teknik işbirliği	Üniversite, sanayi-ticaret-esnaf-şoför ve otomobilciler odaları, meslek odaları kurulları, Bakanlıkların İl Müdür-lükleri, Belediyeler, Gazeteler, Kaymakam-lıklar	Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon	39.203	1997 itibariyle 3.228.904
DAP	DPT	hem bölgede hem de bölge dışında yer alan birçok üniversite	<i>Aşağıda sıralı üç alt bölgenin bütünü</i> <u>Malatya-Tunceli alt bölgesi:</u> Bingöl, Elazığ, Malatya-Tunceli; <u>Erzurum alt bölgesi:</u> Ağrı, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Bayburt, Kars, Muş, Ardahan, ve Iğdır; <u>Van alt bölgesi:</u> Bitlis, Hakkari, Van	Bölgenin bütünü: 158.972	<u>Erzurum alt bölgesi:</u> 1997 itibariyle 5.868.535
KUDAKA	Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma ajansı	Kalkınma Kurulları, tarım, sanayi, turizm ve hizmetler sektörlerindeki kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri	TRA-1 Düzey 2 İstatistikî Bölge Birimi: Erzurum, Erzincan ve Bayburt	40.842 km ²	2010 itibariyle 1.068.446
ÇHRP	Mülga Çevre ve Orman Bakanlığı ile (JICA) teknik işbirliği	Orman ve Su İşleri Bakanlığının ilgili birimleri, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile İl Özel İdareleri, uygulamalarda kooperatifler ve sivil toplum örgütleri	Bayburt'un bütünü ile Erzurum ve Artvin'in havzaya giren kısımları	Havza alanı: Yaklaşık 20.000 km ² Proje alanı: Havza içinde yaklaşık 4500 km ² 'lik orman alanında yer alan 13 mikro-havza (Bayburt'ta 2, Erzurum'da 7, Artvin'de 4)	2000 yılı itibariyle havza: 432.000; proje alanı =39.960

Kaynak: DOKAP, 2000; DAP, 2000; KUDAKA, 2011; OGM, 2013

2.1. MEVCUT DURUM TESPİTİ

Önceki bölümde sözü edilen plan/projelerin amaç ve hedeflerini ortaya çıkaran ve kapsadıkları bölgelerin mevcut durum tespitini yaptıkları sorunlar ve potansiyeller üzerinden karşılaştırılmasıyla Bayburt ili için geçerli olabilecek ortak noktalar tespit edilerek aşağıda üç farklı grupta özetlenmiştir.

2.1.1. Sosyal ve Ekonomik açıdan:

Her dört plan/projenin de bölgeleri kapsamında sosyal ve ekonomik açıdan ortaya konulan ve Bayburt için de geçerli olan en önemli sorun, ortalama gelirin ülke ortalamasının çok altında olması (DOKAP, DAP), diğer bir deyişle, gelir azlığı (KUDAKA) veya yoksulluk (ÇHRP) ve bunun sonucunda gerçekleşen kırsaldan göçtür (DOKAP, DAP, KUDAKA, ÇHRP). Kırsal yoksulluğun temel nedenleri ise, plan/projelerde birbirini bütünler şekilde ortaya konulmakta ve bunlar alternatif gelir kaynaklarının eksikliği (DOKAP) ve istihdam olanaklarının sınırlı (ÇHRP) ve temelde tarıma dayalı olması (DAP ve KUDAKA) ile açıklanmaktadır. Bu sorunların nedenleri ise; tarım (DAP, ÇHRP) ve hayvancılıktaki (ÇHRP) işgücü veriminin diğer sektörlerden farklı (DAP) ve düşük (ÇHRP) olması, tarımdan elde edilen kişi başı (KUDAKA) gelirin azlığı (DAP) ile hayvancılıkta yüksek girdiler (DAP) ve doğal kaynak bozulumu (ÇHRP) nedeniyle karlılığın azalması (DAP) olarak belirtilmektedir. Buna karşın, iki planda (DOKAP ve KUDAKA) özellikle söz konusu edilen ve geliştirilmesi gereğini strateji ve amaçları arasında temel olarak aldıkları potansiyeller bölgedeki beşeri sermaye (KUDAKA) ve insan gücüdür (DOKAP).

2.1.2. Mekansal yapı / Ulaşım / Altyapı açısından:

Her üç planda da görülen ve Bayburt için de geçerli olan ortak tespit; gelişmiş (DOKAP) ve büyük (KUDAKA) kentler ile ülke pazarının ağırlık merkezlerine (DAP) olan uzaklıktır. Topografyanın da zorluğu sebebiyle kara/demir yolu ulaşım bağlantılarının zayıflığının bu sorunun temel nedeni olduğu ve bunun, dağlık bölgede kısıtlı düzlüklerde kurulan yerleşimlerin altyapının maliyetli (DOKAP) ve verimsiz (KUDAKA) olması sonucunu ortaya çıkardığı belirtilmektedir. Zorlu topografik koşullarla birlikte, zor karasal iklim koşullarının da aynı zamanda tarımsal faaliyetlerin alan, çeşit ve süre açısından kısıtlanmasına (DAP), çeşitliliğin belirli mikroklima alanlarıyla (KUDAKA) kısıtlı kalmasına neden olduğu vurgulanmaktadır.

2.1.3. Doğal / Tarımsal / Kültürel kaynakları içeren çevre açısından:

DAP ve KUDAKA planlarında da tespit edildiği üzere Bayburt için de geçerli olarak yörenin yoksulluğuna en büyük etkenlerden biri, iyi kalite toprakların oranının yüksek olmasına karşın zor iklim ve topografik koşullar nedeniyle ekilebilen kısıtlı alanlarda (DAP) arazi parçalanması nedeniyle ortalama işletme büyüklüğünün ülke ortalamasının çok altında olması (DAP, DOKAP) sonucu tarımsal verim ve gelirdeki azalmadır. Ayrıca, yanlış arazi kullanımı ve verim-

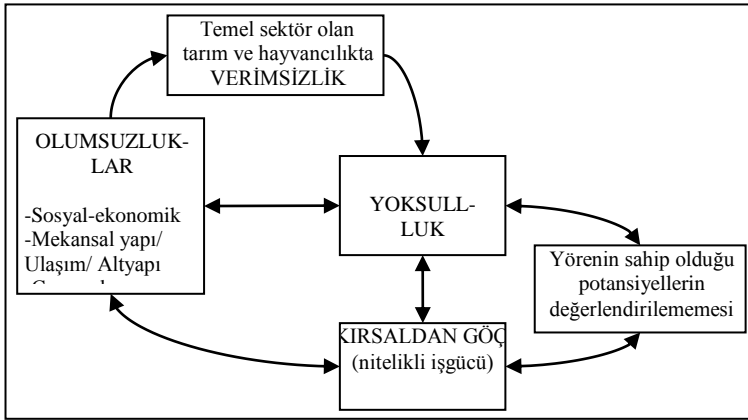
siz tarım uygulamaları nedeniyle tarım alanlarında verimin düşmesi (DAP, KUDAKA), çayır ve meralardaki aşırı otlatma (DAP, ÇHRP), orman arazilerinin azalması (DOKAP, ÇHRP) ve toprak erozyonu ile birlikte artan ve kritik bir noktaya ulaşan doğal kaynaklardaki bozulmaların hayvancılık ve tarımı verimsizleştirilmesi (ÇHRP) de yöredeki yoksulluğun en büyük nedenlerindedir. Bununla birlikte, çayır ve meraların iç ticaret sınırlarının azalması ve hayvan ithalatının serbest bırakılması da makro ölçekte yöredeki hayvancılığın büyük hızla düşmesine neden olmaktadır (DAP).

Kent ve sanayi kaynaklı hava ve su kirliliği, atıklar ve plansız kentsel/kırsal yerleşimler (KUDAKA) ile doğal kaynak bozulmasının artması (DOKAP, KUDAKA ve ÇHRP) ve bunun tarımı doğrudan olumsuz etkilemesi, göçü ise dolaylı olarak hızlandırması da yöredeki olumsuzlukların temel nedeni olarak yorumlanmaktadır.

Yüksek oranda iyi kalitede tarım topraklarıyla (DAP, KUDAKA) birlikte yeterince korunamayan ve başka birçok potansiyele sahip Bayburt için de geçerli olan, doğa ve su sporları ile kültür turizminde değerlendirilebilecek (KUDAKA) kaynaklar ise, yörenin yüzey suları, bitki çeşitliliği ve endemizmi ile binlerce yıllık geçmişli olan kültürel mirasıdır (DOKAP, KUDAKA).

Bunların yanı sıra ilde özellikle girişim ve teşvik eksikliği nedeniyle değerlendirilemeyen diğer potansiyeller ise, yer altı kaynakları ve henüz kirlenmemiş toprakları ile Bayburt ve yakın çevresinin organik tarımın (KUDAKA) Türkiye’de gerçek anlamda yapılabileceği belki de tek yöre olmasıdır.

Bu tespitlerden yola çıkarak nüfusunun yaklaşık yarısı kırsal olan Bayburt ilinin içinde bulunduğu ve merkezinde yoksulluğun yer aldığı, içinden çıkılamayan kısır döngü aşağıdaki şemada (Şekil 2) görüldüğü biçimde özetlenebilir.

Şekil 2. Bayburt'un İçinde Yer Aldığı, Merkezinde Yoksulluk Olan Kısır Döngü

2.2. AMAÇLARI, STRATEJİLERİ/MÜDAHALE ALANLARI VE PLAN DÖNEMİ SONU HEDEFLERİ

Bu bölümde, Bayburt'un içinde yer aldığı bölge ve alt bölgeler kapsamında yapılan ve mevcut durumun sorun ve potansiyel tespitinden yola çıkılarak ortaya konulan, ilin içinde bulunduğu kısır döngüden çıkılabilmesini hedefleyen plan/projeler; amaçları, strateji/müdahale alanları ve plan dönemi sonu hedefleri yönünden karşılaştırılmaktadır.

2.2.1. Sosyal, Ekonomik ve Çevresel açıdan amaçlar:

Plan/projelerin ele aldıkları ve birebir Bayburt'u da içeren bölgelerin bütününe ortaya koydukları sosyal amaçları birbirini tamamlar niteliktedir. Bunlar, bölgenin sosyal gelişmesini ve dayanışmayı sağlayarak bölge içi bütünleşmeyi sağlamak (DOKAP), kalkınmayı hızlandıracak aktiviteleri yaygınlaştırmak (DAP), beşeri sermayeyi, sosyal ve teknik alt yapıyı güçlendirmek, bölgenin bilgi ve teknoloji düzeyini artırmak (KUDAKA) ve kapasite geliştirmektir (ÇHRP).

Ekonomik açıdan bakıldığında da amaçların birbirleriyle ortak ve tamamlayıcı biçimde olduğu görülmektedir. Bunlar, bölgenin ekonomik yapısını güçlendirmek (DOKAP), sosyo-ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak (KUDAKA), köylülerin yaşam şartlarını ve geçim kaynaklarını iyileştirmek (ÇHRP) suretiyle ortalama (DOKAP), diğer deyişle, kişi başına (DAP) geliri arttırmak, bölgeler arası (KUDAKA) ve bölge içi gelir dağılımını iyileştirmek (DOKAP), gelişmişlik

(KUDAKA) ve sosyo-ekonomik (ÇHRP) farklılıklarını gidermektir. Bunlarla ilişkili olarak, sermaye birikimi ve doğrudan yatırım sağlamak (KUDAKA), istihdamı arttırmak (DAP) ve tüm bunların sonucunda uzun vadede bölgeden dışarı göçü yavaşlatmak (ÇHRP) da ekonomik amaçlar arasında yer almaktadır.

Çevresel amaçlara bakıldığında ise, tüm plan/projelerin amacının temel kavram olan “sürdürülebilirlik”te birleştiği görülmektedir. Bu doğrultuda amaçlar, bölgenin doğal kaynaklarını ve çevreyi koruyarak (DOKAP, DAP, ÇHRP), iyileştirerek (DAP) ya da rehabilitasyonunu sağlayarak (ÇHRP) uzun dönemli sürdürülebilir (KUDAKA) kullanımını (ÇHRP) ve kalkınmasını (DOKAP) temin etmektedir.

2.2.2. Kalkınma Stratejileri/Müdahale Alanları açısından:

Bayburt’un içinde yer aldığı bölge planı/projeler, kalkınma stratejileri ve müdahale alanları bakımından değerlendirildiklerinde bölgenin sorunlarına farklı yaklaşımlar da benzer amaçlar doğrultusunda geliştirdikleri için Bayburt’un içinde bulunduğu bölge kapsamındaki sorunların çözümüne yönelik oldukları görülmektedir.

Bu strateji/müdahale alanları DOKAP kapsamında; ana ulaşım altyapısının karayolu, demiryolu ve hava ulaşım sistemlerinin birbirini destekleyecek şekilde bütüncül olarak geliştirilmesi, çok amaçlı su kaynaklarının geliştirilmesi, toprak mülkiyeti ve kullanımının iyileştirilmesi ve mahalli idarelerin güçlendirilmesidir. Yine DOKAP planının mekânsal düzenlemeye ilişkin temel stratejilerini; verimli tarım topraklarının tarımsal kullanım için korunması, sulamanın toprak kapasitesini ve verimliliği aynı anda koruyacak şekilde yapılması, orman alanlarının mümkün olduğunca ağaç dışı ürün üretimine açılması, kentleşmenin verimli tarım toprakları dışında gerçekleştirilmesi ve mera kullanımının iyileştirilmesi olarak özetlemek mümkündür.

DAP kapsamında ise strateji/müdahale alanları; insan kaynaklarının geliştirilmesi, örgütlenmenin yaygınlaştırılması, alt yapı temini, mera ıslahı ve yönetimi, çevre kalitesinin iyileştirilmesi, yoksullukla mücadele ve finansman olarak ele alınmıştır.

DAP planının mekânsal düzenlemeyi de içeren gelişme stratejileri arasında toprak ve su kaynaklarının korunması, erozyonun ve kirliliğin önlenmesi, çayır-meraların korunması, ıslahı, dönüşümlü olarak ve kapasitelerine göre otlatılması, fiziki, sosyal ve sanayi altyapısında önce bölge alt merkezlerine, sonra diğer

il merkezlerine öncelik verilmesi yer almaktadır. Ulaşımında ise, Bayburt'un da konumu itibariyle DAP bölgesi gibi bir geçiş bölgesi içinde yer alması itibariyle, bölgenin batı bölgeleri, güneyde GAP bölgesi, kuzey limanları ve doğudaki potansiyel pazarlarla ilişkisini güçlendirecek ana stratejik koridorlar iyileştirilmesi ve her mevsim açık tutulması gereği vurgulanmakta, bölgede pazarı batı ya da yurtdışında olan, ağırlıklarına görece yüksek değerde mal üreten bağımsız (*footloose*) endüstrilerin teşviki için Bayburt dışındaki bazı illerin havayolu ile kargo imkânlarını sunacak şekilde geliştirilmesi gereği üzerinde durulmaktadır.

ÇHRP projesinde ise; havzada vejetasyon, toprak ve su kaynakları dahil olmak üzere entegre havza rehabilitasyonunun sağlanması ve bu kapsamda ise, toprağın korunması, bozunmaya uğramış ormanların ıslahı, doğal afetlerin önlenmesi gibi iyileştirme ve önleme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

KUDAKA planının kendisinin stratejik bir plan olması itibariyle, planın vizyonu ve yukarıda açıklanan amaçları doğrultusunda hedeflerinin detaylandırıldığı görülmekte ve stratejiler, hedefler ile ortaya konulmaktadır. Bunlar, devam eden bölümde ele alınmaktadır.

2.2.3. Plan dönemi sonu hedefleri açısından:

Bu bölümde öncelikle DOKAP ve DAP planlarının, plan dönemi sonu itibariyle nüfus, bölge ortalama gelirinin ülke ortalamasına oranı ve sektörlerin bölgesel hâsılaya katkısı ve istihdamdaki payı, yerleşme sistemi ve kademelenmesi öngörülerinin Bayburt'un içinde yer aldığı bölge ve alt bölgeler kapsamında karşılaştırılması yapılmaktadır. Bölümün devam eden kısmında ise, KUDAKA planının amaçları altında yer alan hedefleri sıralanmaktadır.

DOKAP ve DAP (Erzurum Alt Bölgesi kapsamında) planlarının her ikisi de bölgenin göç sorununun çözümü varsayımıyla planın 2020 yılı nüfus ve gelir oranı hedefleri bakımından artış öngörmektedir. Sektörlerin bölgesel hâsılaya katkısı (BHK) ve istihdamı bakımından ise sırasıyla DOKAP ve DAP planları 2020 için tarımda düşme, sanayi ve hizmetlerde ise artış öngörmektedir. Bununla birlikte, 2014 hedef yılı için KUDAKA planı tarım, turizm, sanayi ve hizmetler sektörlerinin tümünde kalkınmışlık göstergelerinin ulusal artış ortalamasının üzerinde gelişmesini öngörmektedir. Ancak, bunun, tarımın BHK'sinin veya istihdamının artacağı anlamına gelmeyebileceğine dikkat çekmek gerekir. Plan yapım yılı ve bu hedefler bakımından plan dönemi sonu değerlerinin planlara göre rakamsal karşılaştırılması Tablo 2' de sunulmaktadır.

Tablo 2. DOKAP ve DAP'ın plan dönemi sonu hedeflerinin rakamsal karşılaştırılması

	DOKAP		DAP		
	Plan yapım yılı/hemen öncesi itibarıyla	Plan dönemi sonu hedefi	Plan yapım yılı başlangıcı itibarıyla	Plan dönemi sonu hedefi	
Nüfus	1997: 3.228.904	2020: 3.447.000	1997: 5.868.535	2020: A1,A2,A3: 9.291.000	
Bölge ortalama gelirinin ülke ortalamasına oranı	1997/1998: %66	2020: %83'ü	1997: %44,6	2020: A1: %57,7; A2: %72,8 A3: %86,2	
Tarım	Sektörün BHK'sı	1997/1998: %30	2020: % 8,1 BÜYÜK ORANDA DÜŞME	İstihdamdaki payı (Erzurum alt bölgesi A1, A2, A3 senaryoları) Erzurum alt bölgesi 1997: %70,6	2020: A1: %44,3 DÜŞME A2: %42,8 DÜŞME A3: %41,2 DÜŞME
Sanayi	"		2020: %24,3 ARTMA	" Erzurum alt bölgesi 1997: %3,8	2020: A1: %14,0 ARTMA A2: %14,4 ARTMA A3: %14,9 ARTMA
Hizmetler	"		2020: %67,6 ARTMA	" Erzurum alt bölgesi 1997: %25,6	2020: A1: %41,7 ARTMA A2: %42,8 ARTMA A3: %43,9 ARTMA

Kaynak: DOKAP, 2000; DAP, 2000

Yerleşme sistemi açısından her iki plan da bölgede öncelikle görece büyük merkezlerin odak (DOKAP) veya çekim merkezi (DAP) işlevleri üstlenmesine yönelik politikaların geliştirilmesi gereğini hedef olarak benimsemiştir. Ancak, bu odak/çekim merkezleri içerisinde Bayburt yerleşim kademesi açısından ikinci kademe merkez konumundadır.

Stratejik olarak yapılan KUDAKA planının vizyon ve amaçları doğrultusunda detaylandırılan hedefleri; beşeri sermaye, sosyal ve teknik altyapıdan çevreye, sermaye birikimi ve yatırımlardan bilgi ve teknolojiye kadar çok çeşitlidir. Planın, amaçları doğrultusunda plan dönemi sonu için ortaya koyduğu bu hedefler aşağıda sıralanmaktadır.

Amaç 1: Beşeri sermayeyi ve sosyal altyapıyı güçlendirmek

Hedef 1: Bölgenin ihtiyaç duyduğu işgücünün niteliklerini ve beceri düzeyini artırmak

Hedef 2: Kültürel ve sportif faaliyetlerde bireysel kapasite ve becerileri geliştirmek

Hedef 3: Eğitim hizmetlerinin erişilebilirliğini ve kalitesini artırmak

Hedef 4: Sağlık hizmetlerinin erişilebilirliğini ve kalitesini artırmak

Hedef 5: Dezavantajlı grupların toplumsal hayata dâhil edilmesini sağlamak

Amaç 2: Çevresel sürdürülebilirliği sağlamak ve teknik altyapıyı güçlendirmek

Hedef 1: Bölgede yatırım cazibesi oluşturacak altyapıyı geliştirmek

Hedef 2: Bölgenin erişilebilirliğini artırmak ve lojistik merkezi olma konusunda bağlantısını güçlendirmek

Hedef 3: Doğal alanları, tarihi ve kültürel mirası korumak ve toplumun istifadesine sunmak

Hedef 4: Çevreye duyarlı yenilenebilir enerji üretimini arttırmak

Hedef 5: Yerel yönetimlerin katı atıkları etkin biçimde yönetmesini ve standartlara uygun olarak bertaraf etmesini sağlamak

Hedef 6: Hava, su ve toprak kirliliğini önlemek

Amaç 3: Sermaye birikimi ve doğrudan yatırımı sağlamak

Hedef 1: Bölgede gelişme gösteren sektörlerde yeni işletmelerin oluşmasını desteklemek ve var olan işletmeleri güçlendirmek

Hedef 2: Rekabet gücü olan ve kümelenme potansiyeli taşıyan sektörlerde kümelenmeler oluşturmak

Hedef 3: Tarım ve hayvancılık sektöründe verimlilik ve katma değer artışı sağlayacak faaliyetleri çeşitlendirmek

Hedef 4: Bölgenin madencilik potansiyelini değerlendirmek

Hedef 5: Bölgenin yatırım imkânlarını ulusal ve uluslararası alanlarda tanıtmak ve sınır ötesi işbirliklerini geliştirmek

Hedef 6: Bölgeyi başta kış turizmi olmak üzere, turizmde önemli bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline getirmek

Hedef 7: Bölgede üretilen ürünlerin ve bölgenin sahip olduğu yerel değerlerin pazarlanmasını kolaylaştırmak

Hedef 8: Bölgede marka kültürünü oluşturmak ve geliştirmek

Amaç 4: Bölgenin bilgi ve teknoloji düzeyini arttırmak

Hedef 1: Bölgede yatırım yapacak işletmelere yol gösterecek bilgi alt yapısını oluşturmak

Hedef 2: Bölge genelinde AR-GE ve inovasyon altyapısını geliştirmek

3. SONUÇ VE TARTIŞMA

Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri arasında bir geçiş noktasında bulunan Bayburt, her iki coğrafyanın da zorluklarına ve zenginliklerine sahiptir.

İyi kalitede tarım toprakların oranı yüksek olmasına karşın, zor topografik ve iklim koşulları nedeniyle ekilebilir alanların kısıtlı olduğu ilde, ekilebilen arazilerde tarımsal verim düşüktür. Bu verim düşüklüğü arazi parçalanmasından, orman alanlarının azalmasıyla hızlanan toprak erozyonu, yanlış tarım uygulamaları ve arazi kullanımları ile plansızlığa kadar sosyal ve fiziksel birçok sorundan kaynaklanmakta olup, benzer sorunlar Bayburt'un tarım gibi temel geçim kaynağı olan hayvancılıkta da geçerlidir. Bunun temel nedenleri arasında yem vb. için yüksek girdi maliyetleri ile aşırı otlatma ve çevresel bozulmalar sonucunda verimi azalan çayır ve meralarda dışa bağlı ekonomi ve pazar politikaları ile hayvan ithalatının serbest bırakılması yer almaktadır.

Tarım ve hayvancılığın temel geçim kaynağı olduğu potansiyel ve alternatif geçim kaynaklarının da uygulamaya geçirilemediği Bayburt'ta işgücünün en fazla bu sektörde istihdamı, bu sektörün veriminin ise diğer sektörlerden düşük olması, yöre halkının çoğunluğunun ortalama gelirinin ülke ortalamasının çok altında kalması sonucunu doğurmaktadır. 1990'lar sonrasında yeni liberal (*neo-liberal*) politikalarla daha da yoğunlaşan yoksulluk nedeniyle kırsaldan nitelikli işgücünün göçü Bayburt'un en büyük sorunu haline gelmiştir. Bu sonuç, kendisine neden olan sorunların daha da büyümesine sebep olmakta ve Bayburt'un yoksulluğun merkezinde yer aldığı bir kısır döngüye girmesine sebep olmaktadır. 1960'ların sonlarından itibaren sürekli olarak kalkınmada öncelikli yöreler arasında bulunan Bayburt ve kendisiyle benzer sorunları yaşayan içinde bulunduğu bölgeler için 1990'ların sonlarıyla birlikte bölgesel plan/projeler yapılmıştır.

Bu çalışmada değerlendirilen ve kendi alanları içindeki çeşitli il sınırlarını temel alan üç bölge planı ile Çoruh Havzası sınırını temel alan bir bölgesel projenin, sorun ve potansiyel açısından mevcut durum tespitlerinin Bayburt için geçerli olanlarının birbirine benzer ve tamamlayıcı nitelikte olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, bu plan/projeler yukarıda belirtilen sorunlarla birlikte, Bayburt'ta değerlendirilemeyen organik tarım, zengin su ve yer altı kaynakları, bitki çeşitliliği ve endemizmiyle doğa, su sporları ve kültür turizmi potansiyellerinden söz etmektedir.

Bunların yanı sıra, geçiş bölgesi olması sonucunda birden fazla bölge planı içinde yer alan ve belki başka hiçbir ilde olmayacak biçimde idari bir sınır olan il sınırının, doğal bir sınır olan Çoruh Havzasının en batı ucu ile birebir çakışması

da Bayburt'un iyi değerlendirildiğinde büyük avantajlara sahip olmasını sağlayabilecektir.

Bu çalışmada, amaçları, stratejileri/müdahale alanları ve hedefleri yönünden karşılaştırılan bölgesel plan/projelerin içeriklerinin bu açıdan da birbirini tamamlar nitelikte oldukları görülmüştür.

Bu noktada akla gelen soru, sırasıyla 1990'ların sonunda ve 2000'lerin ortalarında 2020 erimli yapılan DOKAP ve DAP bölge planları ile ÇHRP projesinin ve 2010'ların başında 2013-2014 erimli yapılan Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı stratejik planının Bayburt'un sorunlarının çözümüne ne derecede katkısı olduğudur.

2012 yılı ADNKS sayımına göre en az nüfusa sahip il merkezi olan Bayburt, 2009 yılında tüm iller içinde kamu yatırımlarından aldığı en düşük payla son sıradadır. Bu duruma karşıt gibi görünse de 2010 yılında TÜİK verilerine göre işsizliğin en düşük oranda gerçekleştiği Bayburt'ta bunun esas nedeninin ilin en büyük sorunu olan nitelikli işgücünün göçü olduğu açıkça görülmektedir.

2011 yılı itibariyle yerinde yapılan çalışmalarla da ilde halen aynı sorunların sürdüğü (Analitik Etüt Raporu, 2011) özellikle DOKAP ve DAP planlarıyla öngörülen Bayburt'un ikincil kademe merkez olma hedefinin gerisinde kaldığı görülmektedir.

Son analizde, bu çalışmada değerlendirilen DOKAP, DAP ve ÇHRP; ya uygulanmadıklarından ya da uygulanmasıyla ilgili paydaşların ve halkın yeterli katılımının olmamasından veya somut uygulama programlarının eksikliklerinden kaynaklı olarak uygulanmadıklarından plan/proje döneminin yaklaşık üçte ikilik bölümü tamamlanmış olmasına karşın en azından Bayburt özelinde istenilen etkiyi gerçekleştirememiş oldukları görülmektedir. Bu çalışmanın ele aldığı ve 2009-2011 arasında yapımı gerçekleşen stratejik bölge planı KUDAKA'nın ise plan dönemi sonu yakın zamanlı olup 2014 yılıdır. Bu planın amaçları doğrultusunda hazırlanan hedefleri için detaylandırılmış faaliyetlerin uygulanma düzeyleri, Ajansın 2012 yılı faaliyet raporundan yararlanılarak değerlendirildiğinde söz konusu faaliyetlerin ancak belirli bir bölümünün gerçekleştirildiği görülmektedir.

Sonuç olarak, Bayburt'un içinde bulunduğu kısır döngüyü kırarak sorunlarını çözebilmesinin sadece içinde yer aldığı bölge planı ve projeleriyle mümkün olamayacağı açıktır. Ayrıca, sanayileşmede halen beklenen düzeyin gerçekleştirmediği bölgede, sanayi ve hizmetler sektörlerini öne çıkararak temel geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılığın ikincil sektör konumuna gelmesini hedefleyen bölgesel planlar uygulanabilseler de bölgenin sorunlarına ne derece gerçekçi çözüm oluşturabilecekleri tartışma konusudur. Bu noktada Bayburt'un

sorunlarının çözümünün, ilin coğrafyası ve kültüründe bulunan sadece Bayburt'a özgü, büyük miktardaki yerel kaynak ve değerlerini, kendi insanının küresel sermayenin ve yeni liberal politikaların karşısında durarak yeniden üretmesiyle mümkün olabileceğini söylemek doğru bir yaklaşım olacaktır.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada bana değerli fikirleriyle katkıda bulunan Doç. Dr. Dilek Beyazlı'ya ve yardımlarını esirgemeyen babam Ali Necdet Erdoğan'a teşekkürü borç bilirim.

KAYNAKÇA

Analitik Etüt Raporu (2011) Gümüşhane-Bayburt Altbölgesi Analitik Etüt Çalışması, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 3. Sınıf Öğrencileri (Yürütücü: Dilek Beyazlı, Aygün Erdoğan), Trabzon.

DAP (2000) Doğu Anadolu Projesi Ana Planı Yönetici Özeti, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Raporu Hazırlayan: Atatürk Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Kafkas Üniversitesi, Yüzüncüyıl Üniversitesi. 17.05.2013 tarihinde <http://www.dap.gov.tr/index.php?lang=tr&page=78> adresinden erişildi.

DOKAP (2000) Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı, Nihai Rapor, Cilt I: Yönetici Özeti, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı. 17.05.2013 tarihinde <http://www.dokap.gov.tr/wp-content/dosya/rapor/Yonetici%20ozeti.pdf> adresinden erişildi.

İl Çevre Durum Raporu (2008) İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Bayburt İli 2007 Yılı İl Çevre Durum Raporu, T.C. Bayburt Valiliği, Bayburt. 17.05.2013 tarihinde http://www2.cedgm.gov.tr/icd_raporlari/bayburticd2007.pdf adresinden erişildi.

Kalkınma Bakanlığı (2013a) **Yıllar İtibarıyla Kalkınmada Öncelikli Yörelere**. 17.05.2013 tarihinde

<http://www.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC0B6C445B8568FF66> adresinden erişildi.

Kalkınma Bakanlığı (2013b) Kalkınma Bakanlığı yatırım verileri. 08.06.2013 tarihinde www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/8076/ozet.pdf adresinden erişildi.

KUDAKA (2011) TRA1 Düzey 2 Bölge Planı 2011-2013, Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, Ankara: Seyrajans. 17.05.2013 tarihinde http://www.kudaka.org.tr/2011_Bolge_Planı/ adresinden erişildi.

OGM (2013) **Çoruh Havzası Rehabilitasyon Projesi, T.C. Orman Genel Müdürlüğü Toprak Muhafaza ve Havza Islahı Dairesi Başkanlığı**. 17.05.2013 tarihinde <http://web.ogm.gov.tr/birimler/merkez/toprakmuhafaza/Sayfalar/OnemliProjeler.aspx> adresinden erişildi.

İKİNCİ OTURUM
KATKILAR VE SORU-CEVAP

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Rifat YILDIZ

Kıymetli misafirler, tebliğlerin sunumu tamamlandı, şimdi katkılar ve soru-cevap bölümüne geçiyoruz. Soruların hangi konuşmacıya yöneltildiğinin belirtilmesini ve katkılar için azami beş dakika sınırının aşılmasını rica ediyorum.

Dursun Ali Emir Bey söz istiyor. Kendisi emekli öğrenmendir ve Bayburt milli eğitimine önemli hizmetlerinin ötesinde, yazarlığıyla da Bayburt kültürüne anlamlı katkıda bulunmuş bir hemşerimizdir. Buyurunuz Sayın Emir.

Dursun Ali EMİR (Emekli Öğretmen)

Değerli Katılımcılar, öncelikle Sayın Belediye Başkan'ıma, Sayın Rektör'üme, Sayın BAYPROJE Başkan'ıma özellikle teşekkür etmek istiyorum. Bu tür konularla ilgilenen insan ve kurum sayısı o kadar az ki ve onlar da olmayınca maalesef hiçbir şey olmuyor. İnsanların hayalleri olmalı. Gerek Dernek Başkan'ımda gerekse Belediye Başkan'ımda o hayali görüyorum. Belediye başkanlarımızı aslında burada görmek istiyordum. Eski belediye başkanlarımızdan Nihat Köklü hastaydı. Bir gün evine hasta ziyaretine gittim. Biraz sohbet ettikten sonra dedim ki: "Başkanım neyi hayal edipte yapamadınız bu memlekette?" Cevaben dedi ki: "27 Mayıs'ta yeşil alandan çıkartılan kapalı çarşmayı meydanımızı yok ettiler. Gücüm olsaydı o kapalı çarşmayı yıkar, oraya bir meydan yapardım. Ayrıca, Erzurum kongresine katılan iki delegemiz var. İşte o delegelerin mezarlarını bulmak isterdim dedi. Onun yanından çıktıktan sonra, o Erzurum Kongresine katılan delegelerin mezarlarını ben de aradım. Şingah mahallesi mezarlığında olduklarını biliyorum. Muhtarla ve mahallenin yaşlılarıyla görüştüm fakat iki mezarı ben de bulamadım. Oradaki yaşlılardan şunu öğrendim. Çocuklar mezarlıktaki kitabeleri ve taşları kırmışlar. Yine Şehit Osman Tepesinde Akkoyunlulardan kalma koyun başlı mezarlar vardı. Onlardan da hiç kalmadı. Dolayısıyla küçük bir çocuk tahribi olarak onu değerlendiremedim, göremedim. Biliyorsunuz, mesela Sivas Kongresi'ne katılanlarla ilgili pek çok şey yapılmıştır. Onun ötesinde devlet onlara maaş da bağlamıştır. Biz ise Erzurum Kongresi'ne katılanlara bırakın maaş bağlamayı, bırakın bir takım bir şeyler vererek onure etmeyi, mezarlarını bile bilmiyoruz. Üstelik aradan da çok uzun bir zaman geçmedi. Buna rağmen biz onların mezarlarını halen bilmiyoruz. Yani kent olarak hafızamız kayboluyor.

Dinlediklerime katkıda bulunmak için söylüyorum. Bizim buranın kendine göre gelişmiş bir kültürü vardır. Ama kültürü çok yerel değildir. Mesela Mısır'da Horus tanrıdır, ilahdır. İşte burada horozdur o feriştah olur. Yani Mısır medeniyetinin izi vardır burada veya Yunan medeniyetinin izi vardır, o Asya'dan gelen Türk medeniyetinin izi vardır. Mesela biraz önce şehircilik ve imarla ilgili konuşulurken değerli hocam özellikle söylediler. Mahalle odaları tek başına bir anlam ifade etmez. O mahalle odalarının yanında evlerimizde törenler için kullanılır. Mesela ölüm töreni için ev de önemli bir figürdür. O gece evin bütün ışıkları yakılır. Gelenektir, bir inancı temsil eder. Aynı şekilde o evin içerisinde küçük bir yer vardır. Ölenin ruhu (atanın ruhu) evde o köşeye gider aileyi korumuş. Ta ki bir sonraki evin atası ölüp çıkıncaya kadar... Yani bizde mekân, tek kuru bir duvar veya örtüden ibaret değildir. Onun içerisinde kendine özgü bir yığın kültür var, medeniyet var. Hatta o evde yapılan yemeklerden bile o evin halini anlayabilirsiniz. Eğer biliyorsanız yemek kokusundan bile o evde ölümü var, çocuk mu dünyaya gelmiş, hamama mı gidilmiş, ne olmuş onu bile anlamak mümkündür.

Tabi kenti planlamak aynı zamanda o kentin ekonomisini planlamaktır. Ama maalesef diğer konuşmacıların söylediği gibi ben de esnaflarımızın bu konudaki duyarsızlıklarını çok doğru bulmuyorum. Özellikle inşaat işiyle uğraşanların tavırlarını hiç uygun görmedim. Çünkü kenti planlamak aynı zamanda yapı malzemesini de planlamaktır. Buranın ekonomisi dar ve çok iyi değil. Gelirleri kamu görevlilerinin maaşları falan... Bunun büyük bir bölümü konut ve arabaya bağlanmış. Dolayısıyla esnaf gittikçe daralıyor. Hocamın belirttiği gibi imarın gelişmesiyle ilgili olarak arka planda muhtemelen birkaç esnafımız batıp gidecek. Yani o ekonomik krizden etkilenecek. Bankadan çıkmıyor para. O zaman kenti planlarken alternatif gelir kaynakları oluşturmak zorundayız. Peki, alternatif gelir kaynakları neler olacak? Bildiğimiz kaynağımız taş var. Ama biz getirdik taşın üstüne hastane kurduk, mahalle kurduk. Onu kullanamıyoruz, kullanamayacağız. Artık orası imara açıldı, onun altındaki o bölgedeki taş bize para getiremeyecek. Çünkü asıl kaynaklarımız o yeşil talep gören taşımız orada mahallenin altında kaldı. Belki 90'lı yıllarda planlama yapılsaydı o taş şu andaki mülk sahiplerine sağladığı kazancın belki on, yirmi, elli katını sağlayacaktı.

Biraz önce hocam inovasyondan bahsetti. Dünyada artık tuğla kullanmamaya başladılar. Amerika'da başlayan bir süreç... Yani artık tuğlayı istemiyorlar. Tuğla artık yeşil değil, onun yerine taş ağırlıklı biriket tipi şeyler kullanıyorlar. Belki birkaç sene sonra Türkiye'de de yasaklanacak tuğla. Mesela o işle ilgili insanlar burada yoklar toplantımıza gelmediler. Yani onlara katkıda bulunamıyoruz.

Kenti planlamak aynı zamanda nüfusu planlamaktır. Bayburt'ta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde nüfus göçle azalıyor ve doğurganlık hızı düşüyor. Şimdi bu hızın düşmesinde bizim yaptığımız evlerin payı yok mu? Biz o evleri, o apartmanları yaparken aslında nüfusu da planladık. Ondan sonra nüfus artışı için ne kadar çaba gösterirsek gösterebiliriz sonuç alamayacağız. Bir şehrin planlamasını sağlam yapmak gerekiyor. Yani bununla ilgili düşünmemiz gerekiyor, bir şeyler yapmamız gerekiyor. Veya turizm diyelim. Çokça söz söyledik ama mesela Dede Korkut burada gücünü kaybediyor. Dede Korkut'un gücünü kaybetmesi burada turizmin gücünü kaybetmesi demektir. Yani Dede Korkut sadece bizim için değil başka taraflar için de itici bir güç. Mesela somut olmayan kültürel varlıklarla ilgili konu konuşuldu. Eskişehir bu yıl somut olmayan kültür başkenti ilan edildi. Halbuki o bütün medeniyetlerin, o bütün somut olmayan kültürel varlıkların hala canlı olduğu yer burası. Biz bunu Eskişehir'den önce başaramadık.

Mozaik tekniğiyle ilginç şeyler yapılıyor. İspanya'da başladı ve dünyanın bütün ülkelerinde yayıldı. Sayın Başkan'ım parkta çeşitli çalışmalar yapıyorsunuz. Mesela mozaik tekniği değil de bizim yapı malzemelerini kullanarak bir şeyler yapsak. Dünyanın farklı yerlerinde bunun örnekleri var. Veya benzer farklı yerlerde yapılabilir diye düşünüyorum.

Hepinize çok teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum.

Oturum Başkanı: Rıfat YILDIZ

Dursun Ali Bey'e yapmış olduğu katkıdan dolayı çok teşekkür ediyorum. Tespit etmek, kayıt altına almak ve arşivlemek kültürünün önemine ve bu kültürün maalesef memleketimizde çok zayıf olduğuna bir anısıyla da işaret ettiler.

Dr. Mehmet Ali Çakal Bey söz istiyor. Kendisi Kudaka uzmanıdır. Buyurunuz Sayın Çakal.

Dr. Mehmet Ali ÇAKAL (Kudaka Uzmanı)

Aygün hanımın sunumuyla ilgili bir şeyler söylemek istiyorum. Bölge planımızı değerlendirirken söylediği bazı şeylere katılıyorum. Özellikle kademelendirme konusunda geçtiğimiz yıl bölge planlarını yapmamıştık. Bu yıl yaptığımız bölge planında ilçe bazında bir kademelendirme çalışması yapıyoruz. Sanıyorum bu yılsonuna kadar bitmiş olacak.

Bir başka konu ise; bir önceki oturumda da bölgenin tarım potansiyeli ile ilgili heyecan dolu cümleler kullanılıyor. Öncelikli olarak şunu söyleyeyim. Biz KUDAKA olarak bölgenin tarım sektörünü alt 10 sektöre ayırdık ve bu alt on sektörün her biri için ayrı çalışmalar yaptık. Sektör toplantıları ve benzer araştırma çalışmaları yaptık. Her bir sektörün potansiyelini, yapabilecekleri, yapamayacakları, neden yapılıyor, neden yapılamıyor bütün bunları değerlendirdik ve her birini bir rapora bağlıyoruz. Şu anda bu raporları çıkarıyoruz. İçlerinden bir rapor meselenin neden böyle olduğunu gösteren bir rapor olacak. O da şu: Tarımla uğraşan nüfus analizimiz var.

Oturum Başkanı: Rifat YILDIZ

Mehmet Ali Beye yaptığı açıklamalardan dolayı teşekkür ediyoruz.

Kıymetli misafirler, bildiğiniz gibi Kudaka yöremizin bölgesel rekabet yeteneklerinin geliştirilmesi için kurulmuş 4-5 yıllık deneyime sahip bir kuruluştur. Bölge planlaması, bölgesel araştırma konularında gayretli çalışmalarda, altyapının geliştirilmesinde ve öncü sektörlerimizin teşvik edilmesinde çeşitli destekte bulunuyor, Kudaka. Umuyoruz, üniversitelerimiz, akademisyenlerimiz, araştırmacılarımız Kudaka'nın çalışmalarını sürekli eleştirel olarak değerlendirir ve daha verimli çalışmasına katkıda bulunurlar.

Evet efendim, şimdi de sözü Prof. Dr. Murat NİŞANCI'ya veriyorum. Hemşerimiz Erzincan Üniversitesi İİBF'de dekanlık görevini yürütmektedir. Buyurunuz Sayın Nişancı.

Prof. Dr. Murat NİŞANCI (Erzincan Üniversitesi, İİBF Dekanı)

Çok faydalandığımız bir sunum oldu, hepinize teşekkür ederim. Şimdi şehir planlaması yapılırken, plan üzerine konuşulurken daha ziyade geçmiş, merkeze alınarak konuşmalar yapıldı. Benim dikkat çekmek istediğim nokta biraz daha şehrin muhtemel gelecekteki gelişmeleri dikkate alınarak bir şehir planlaması üzerinde yoğunlaşmış olsak daha iyi olurdu diye düşünüyorum. Şöyle ki, Türkiye'de gelişme tarihine baktığımız zaman dengesiz bir gelişme var. Bir bölge aşırı derece de büyüyor mesela Marmara Bölgesi diyoruz. Bir bölge de aşırı derece de fakirleşiyor ve maalesef buna örneklerden birisi de Bayburt. Ama şimdilerde mesela bölünmüş yollar, Karadeniz'e bağlayan Araklı tüneli ve Kopdağı Tüneli devreye girecek. Bir de muhtemelen eğer yapılabilir başarılılabilirse limana bağlayacak demiryolu da muhtemelen buradan geçecek. Eğer bunlar hayata geçerse buna uygun bir şehir planlaması nasıl olmalı? Mesela şehrin hep mevcut hali dikkate alınarak konuşuldu. Bana göre de şehrin mevcut to-

pografyası buna elverişli değil. Çok zengin tarihi mekânımız kale var, bir de coğrafi unsur olarak Çoruh Nehri var. Bu şehirleşmeyle maalesef nehri de kapattık. Haliyle Ahmet Bey de resimleriyle gösterdi, kaleyi de kapattık. Dolayısıyla şehrin başka bir aks üzerine taşınması ve muhtemel bu gelişme hinterlandını da dikkate alarak düşünülmesi gerekir. Diğer bir noktaya gelince evet turizm tek başına kalkınmada etkili olmayabilir. Sanayileşmenin de bir sınırı var. Tarım ve hayvancılığın üzerinde çok duruluyor fakat şunu da göz ardı etmememiz lazım. Sanayileşme oldukça tarım ve hayvancılıkta üretim ve istihdam her zaman azalacaktır. Mesela bugün modern hayvancılığı yaparsanız katma değeri fazla olur ama nüfusu fazla tutmaz. Diğer taraftan köylerde klasik hayvancılık yaparsanız fazla nüfus tutabilir fakat katma değeri olmaz ve haliyle göçü tetikler. Dolayısıyla buralarda yapılması gereken bütün olarak hizmet sektörünün tüm alanlarına ağırlık verecek şekilde yapılanmalar oluşturulmalı. Bunu yaparken artık yeniden bir şeye girişmek lazım. Sadece bir veya iki şehirle olmuyor. Bölge ve belki de Türkiye'nin doğusu batısı şeklinde yeni organizasyona yeni birlikteliklere gitmek gerekiyor. Mesela bölge belediyeleri, bölge STK'ları, sanayi ticaret odaları, üniversiteler yeniden işbirliği yapmalılar. Nasıl ki 1950'lerde sanayileşme beraberinde bu dengesiz şehirleşmeyi getirdiyse şu anda da yeniden finans kapital Türkiye'de ciddi gelişme gösterecek. Bu da ayrı bir dengesizlik doğuracak. Dolayısıyla bunların da doğuracağı muhtemel negatif etkileri dikkate alarak genel bir makro plan üzerinde konuşmak gerekiyor. Burada da işbirliği için merkezi siyaseti yönlendirecek yerel siyaset ayaklarının muhakkak işlevsel hale getirilmesi gerekiyor. Teşekkür ederim.

Oturum Başkanı: Rıfat YILDIZ

Murat Bey, uygulanan bölgesel kalkınma politikalarıyla ilgili kişisel görüş ve önerilerde bulundu. Katkıları için teşekkür ediyorum.

Şimdi Kudaka Bayburt Yatırım Destek Ofisi uzmanı Sayın Hasan İSKENDER'E söz veriyorum. Buyurunuz Sayın İskender.

Hasan İSKENDER (Kudaka Uzmanı)

Bu oturumda sürekli planlardan bahsedildi. DAP, DOKAP ve KUDAKA'da bir plan şeklinde geçmiş oldu. Şimdi Kalkınma Ajansı'nın şöyle bir farkı var. Biz artık sahada çalışıyoruz. İşte on sene önce yapılıp bazı senelerde revize edilen, çeşitli kurumların üyeliklerinden bahsettiniz. Onların yaptıkları planlardan ziyade biz onları geldik çalışmaya başladığımızda önümüzde bulduk. Dili çok farklı, bölgeyi fazla anlatmıyor. Bölge bu mu? Plan bu mu? Biz onun ikileminde

dahi kalmış olduk. Ona göre bölgeye sırf madde desteğini sürdürebilmek için kendimizde daha çok eski planlara dayalı bölge planı yaptık. Şu anda kalkınma ajansları Türkiye çapında oturmuş vaziyette. Kendi bölge planlarını tamamen kendi anlayışlarına göre yerel gerçekliklere de sadık kalarak hayata geçiriyorlar. Ben o farkı söyleyeceğim. Yani şehir planlama bölümünden bölgeye bakmakla kalkınma ajansından sağlanan direkt bir planı dinamik olarak uygulamak. Dinamik olarkten kastım yani gün geliyor ki altı ay içinde bazı politikalarınızı değiştirebiliyorsunuz. Bir de şuna vurgu yapacağım. Dışarıdan Bayburt'a sürekli bir özlem var. Bayburt keşke şöyle olsa, böyle kalsa diye. Bende şunu söylemek isterim ki Bayburt'un merkezini tarihi bir şehir olarak muhafaza etmek lazım. Bayburt'un çevresinde örneğin Demirözü yolu etrafında, şu anda üniversitenin olacağı yere yeni bir şehir kuralım. Farklı yerlere mümkün oluyorsa küçük küçük yeni model mahalleler kuralım, ama Bayburt merkezini muhafaza edelim. Ama dışarıdan söylemekle olmuyor, bu sözler çok yukarıda kalıyor. Teşekkür ederim.

Oturum Başkanı: Rıfat YILDIZ

Hasan Beye teşekkür ediyorum. Kudaka'nın çalışmalarıyla, bölgesel ve kentsel plan hazırlama anlayışına çok farklılık kazandırdığını vurguladılar. Ayrıca kendi gözlemlerine göre, Bayburtluların daha çok sözde, Bayburt'un noksanlarını dile getirdiklerini ve fiiliyatta önemli bir şeylerin yapılmadığını ifade ettiler.

Mete Emir Bey söz istiyor. Sayın Emir Bayburt'a birçok alanda uzmanlık yetenekleriyle önemli katkılarda bulunan bir hemşerimiz. Buyurunuz Sayın Emir.

Mete EMİR (Bayburt Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdür Vekili):

Değerli hocam, kıymetli katılımcılar öncelikle herkesi saygıyla selamlıyorum. Ben önce özür dileyerek başlamak istiyorum. Çünkü çok büyük bir heyecanla beklediğim bir organizasyondur bu organizasyon. Gerek Ahmet beyle, gerek Akın beyle gerekse başkanla daha öncede konuştum. Ancak Sayın Kalkınma Bakanı'mızın ilimizi ziyaretleri nedeniyle bir program çerçevesi söz konusu oldu ve ben gecikmeli de olsa katılabildim. Bu benim şahsi olarak üzüntümdü, fakat salonu görünce asıl büyük üzüntüm orada oldu. Çünkü görebildiğim kadarıyla 270'in üzerinde dernek olan bir kentte birkaç tane STK temsilcisi görüyorum burada ve gerisi yok. Sayın Rektör'ümüz buna yoğun ilgi gösteriyor, başından beri çok destekliyor ama üniversiteden genç bir sürü akademisyen de var ve onlar da yok.

Şimdi Bayburt'la ilgili birkaç gözlemimi aktarmak istiyorum. Biz Bayburtlular aslında özlemeyi ve söylemeyi seviyoruz, yapmayı çok sevmiyoruz. Yani Bayburt özlediği zaman çok güzeldir. İstanbul dernek başkanımız da burada. Bayburtluları dışarıda görün içeride görün hiç fark etmez Bayburt'la ilgili mangalda kül bırakmazlar. Dağına taşına kurban olayım, öleyim, biteyim falan... Ama bu facianın sebebi de biziz. Hani biz sahipsiz memleket diyoruz ya, doğru bu kent sahipsizdi ama Bayburtlular yüzünden sahipsizdi. Yani biz ilk önce bu kente bir sahip çıkmayı becerebileceğiz. Yani bu deminden beri sayılan kıyımların hepsi yapılırken biz neredeydik Allah aşkına? Bırakın başkasını ben neredeydim? Yani biz Bayburtlular olarak sorunun bir tarafı hem de en önemli tarafı olduğumuzu görmeden bu sorunların hiçbiri çözülmez. Ne bir tane iş yapamayan bakkal var burada. Bayburt'ta bayağı tescilli ev olmasına rağmen ne o evlerin sahiplerinden bir vatandaş var burada. Başkanım kusura bakmasın ne de o kentle ilişkisi kesilmiş insanlardan var burada. Yani kimse yok. Yani varsa gelirsiniz burada anlatırsınız. Şimdi benim yaptığım gibi. Hayır, beni de eleştirirsiniz ya da bir başkasını da eleştirirsiniz. Ama bunu dışarıdan çıkıp tabiri caizse mangalda kül bırakmadan yapamazsınız. Hakikaten çok üzgünüm hocam. Ben Erol beyle telefonda görüştüm. Erol Bey, otuz-otuz bir kişi var gel sende otuz iki olsun dedi. Yani bu hakikaten çok üzücü, ben bu çabanın çok önemli olduğunu düşünüyorum. Farkındasınızdır bu ilk çalışma, birinci oturumu kayıtlardan veya daha sonra yayınlayacağınız kitaplardan kaçırdığımız bölümü irdeleriz.

Birde bu DAP ve DOKAP ile ilgili genel anlamda şahsımca bir yanılığ var. İki konuşmacı da söyledi. Biz şu an resmi olarak DAP sınırları içinde falan değiliz. Yani DAP ve DOKAP eylem planları revize ediliyor, bizim son dönemde yararlandığımız sadece DAP hayvancılıkla ilgili teşvikleridir. Yani DAP bölgesine yönelik hayvancılık teşviklerinden Gümüşhane ve Bayburt'ta yararlandı. Dolayısıyla orada öyle büyük bir beklenti oluşursa ve yarın revize edilmiş planlamada biz DAP kapsamı dışında kalırsak bir hayal kırıklığı olabilir. Şu anda biz DOKAP eylem planı içerisindeyiz. Ama DAP eylem planı içerisinde olup olmayacağımızı önümüzdeki günlerde görebileceğiz. Ben herkese saygılarımı sunuyorum tekrar teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı: Rıfat YILDIZ

Mete Beye katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

Kıymetli misafirler, ilkesel olarak meraklıların toplantılara katılması arzu edilir. Uzmanlık isteyen özel konularda yapılan toplantılara katılım genellikle az olur, bunu üniversite hocalığı deneyimlerimizden biliyoruz. Görebildiğimiz kadarıyla, bu toplantımıza

şu andaki katılım az değildir. Ayrıca katılanların ilgili olması birinci derecede önemlidir. Salonun öğrencilerle doldurulması, sonra da öğrencilerin toplantı süresince solunu boşaltmaları da pek hoş bir görüntü yaratmıyor.

Öte yandan, toplantı programı Bayburt şehir merkezinde belediye ilan panolarında yeterli seviyede duyuruldu. Buna rağmen katılımın az olması, toplumsal bir sorun olduğunu gösteriyor, galiba. Mete Beye tekrar teşekkür ediyorum.

Bayproje yönetim kurulu üyesi Sayın Akın BAYRAK söz istiyor. Buyurunuz AKIN Bey.

Akın BAYRAK (Bayproje Yönetim Kurulu Üyesi):

Ben birkaç tespitte bulunmak istiyorum. Bu tespitler önemli, yani Bayproje olarak tespitte bulunuyorum. Biz bu çalışmaya 6 Ocak 2002'de başladık. Nasıl başladık bunları bilmeniz lazım. 6 Ocak 2002'de biz Bayburt'a gelmiştik. Sayın Belediye Başkan'ı bize dedi ki, gelin size Bayburt'u bir gezdireyim, yaptıklarımı anlatayım. Tabi o da bizim diğer şehirlerde yaptığımız Bayproje toplantılarında yapılan tenkitleri duymuştu. Onun üzerine bize bunları göstermek anlatmak istedi. Biz de teşekkür ettik. Bir gün beraber gezdik, tespitlerde bulunduk. On dan sonra da döndük 21 Şubat 2012'de Sayın Başkan'a bir mektup yazdık. Dedik ki Sayın Başkan, bunları konuştuk ancak bizim değerlendirmemiz şudur ki, Bayburt'ta bu işlerin karşılıklı tartışılması lazım. Bu işleri bilen, bu işlerin uzmanı olan insanlarla birlikte tartışılması lazım. Netice itibarıyla bu bir buçuk yıla yakın zaman içinde Sayın Belediye Başkan'ı ile birkaç defa konuştuktan sonra, bu iş realize oldu ve böyle güzel bir toplantı temin edilmiş oldu. Bu yüzden Bayproje adına Sayın Belediye Başkan'na huzurunuzda teşekkür ediyorum. Bir kez daha üniversite Rektörümüze desteklerinden dolayı teşekkür ediyorum.

Bayburt'ta şehirleşmeyle imarla ilgili yapılan işleri tenkit eden çok kişi var. Bayburt dışındaki Bayburtlular da var. Herkes konuyu biliyor. Bayburt'taki Bayburtlular da var ve herkes bir şekilde tenkit ediyor. Ama Ahmet Beyin dediği gibi, netice itibarıyla dedikodudan ibaret kalıyor. Böyle bir kongreyi yapmak suretiyle herkesin eteğindeki taşları dökmesi ve cevaplarını almasını istedik. Aynı zamanda belediyenin de eksiği gediği varsa bunları da öğrenmesi gerektiğini düşündük. Bizce her türlü eksikliğe rağmen üniversite mensuplarının iştirak etmemesine rağmen, üniversite mensuplarında bu bir hastalık herhalde Sayın Rektörüm. Çünkü geçen sene biz inovasyon toplantısı gibi çok önemli bir toplantı yaptık, o zaman da üç beş kişiden başka kimse yoktu. Hâlbuki inovas-

yonun birinci derecede üniversiteyle ilgili olması gerekir. Keza belediye başkanımız burada ama herhalde 15-20 tane de belediye mensubu olması gerekirdi ama onlarda yok. Kamu yöneticileri yok. Dolayısıyla bu konudan Mete Bey bahsettiği için fazla uzatmıyorum, ama not olarak düşmekte fayda var. Öğreniyoruz ki Bayburtlunun göstermediği alakayı Bayburtlu olmayanlar göstermiş. Bayburt şehriyle ilgili bu akademisyenlerin büyük kısmı çalışmışlar ve biz bunu bugün öğreniyoruz. Çokta değerli çalışmalar yapmışlar. Dolayısıyla kendilerine çok teşekkür ediyorum. Bize düşen görev, bundan sonra onların bu çalışmalarından nasıl yararlanacağız? Özellikle KTÜ'nün hocalarına öğrencilerine teşekkür ediyoruz. Gerçekten öğrencilerin yaptığı çalışmalar beni çok duygulandırdı. İşbirliğimizi KTÜ ile geliştirmemiz lazım diye düşünüyorum. Bunun için gereken neyse önümüzdeki dönemde onu yapacağız. Bizim amacımız, bu değerli akademisyenlerden Bayburt Belediyesi için gönüllü danışmanlar grubu oluşturmaktır. Kendileriyle ön görüşmeleri yaptık. Eğer temin edebilirsek bu Türkiye'nin en küçük iline bu değerli akademisyenlerin gönüllü danışmanlık yapmalarını talep ediyoruz. Bunu ısrarla isteyeceğiz ve temin etmeye çalışacağız.

Son bir durumdan bahsedeceğim. Umut verici olan sonuç şudur: Buraya teşrif eden akademisyenler bahsettiler, bu memleket 40-50 yıl içinde tahrip olmuş. Ama umut verici olan önümüzdeki 40-50 yıl içinde tamir edilebilir. O zaman bizim amaç ve hedefimizin bu istikamette oluşturulması lazım. Bayburtlular olarak bu niyeti ortaya koymamız ve bu niyet istikametinde azimle çalışmamız lazım. Bize düşen görev budur diyorum. Değerli akademisyenlere ve tüm işti- rakçilere tekrar teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı: Rıfat YILDIZ

Akın Beye değerli açıklama ve katkıları için çok teşekkür ediyorum.

Kıymetli misafirler, Akın Beyin de vurguladığı gibi, BAYPROJE olarak bu kongrenin devamı olarak Bayburt Belediyesi Gönüllü Danışmanlar Heyetini oluşturmak azmindeyiz. Bu açıdan Bayburt için düşündüğümüz hizmet, uzun vadeli bir perspektifte gerçekleşecektir, inşallah. KTÜ'nün değerli şehir plancılarıyla ve İstanbul'daki kıymetli hocalarımızla çalışmalarımız, belediyemizle işbirliği içinde devam edecektir. Huzurlarınızda bütün hocalarımıza ve belediye başkanımıza bu kongreye katkılarından dolayı tekrar teşekkür ediyorum.

Hemşerimiz Sayın Kamil YÜCEL'e söz veriyorum. Kamil Bey, Bayburt'u terk etmeyen çalışkan girişimci bir hemşerimizdir. Buyurunuz Sayın YÜCEL.

Kamil YÜCEL (İşadamı ve STK Dernek Başkanı):

Bayburt'ta insanlarımız devamlı bir şeyler isterler ama çalışmaya gelince yok. Buradaki toplantıda bulunanları tenzih ediyorum. Dışarıda konuşulanlar için söylüyorum. Şimdi bizler bir şey istediğimiz zaman kendimiz de yapmamız lazım. Mesela ben sanayicilik yaptım, tarımla uğraştım. Sanayide şu konferans salonundaki her şeyi imal ederim. 43 yıldır imalatçıyım. Tarımda tonlarca şekerpancarını kamyonlarla teslim etmiş insanım. 100 – 150'şer dönüm tarlalarda buğday ve şeker fasulyesi üretmiş insanım. Arıcılık yapmış insanım. Fedakârlık böyle olur. Herkes ağlıyor bir şey yapamıyoruz diye. Hiçbir şey beceremiyorsan tavuk beslersin. Sanayide burada bazalt var, belediyemiz gidip dışarıdan bazalt taşlarını alıyor. Tüfler değil, tüfler su aldıkça bozulur donar patlar. Onlar yüksek yerlerde kullanılır.

Bayburt'un kalkınması için çok sebep var. Ama cebinde projesi olan atılımcı cesaretli girişimciler olmalı ve yetkili kişilerde onu desteklemelidir. Ben bunu çizemem, ben daireye gidemem zihniyeti olduğu müddetçe Bayburt kalkınmaz. Sanayi ve tarımın ikisinin birden yürüyebilmesi için bakır, çinko, nikel gibi maddelerimiz var bizim. KTÜ'nün tespitleri ışığında iki küme petrol yatağımız vardır. Ulaşırlar zaten, Kop ve Araklı tünelleri açılıyor. Yol ve pazarlama sorunu yok. Ne üretelim dersiniz, çöp üret çöpü satarsın. Ama gelin görün ki, herkes susuyor üretmeye gelince yok. Onun için çalışmamız lazım. Bayburt evlerinin kanuni engelleri ve sorunları var. Adamlar evlerini dolaylı yoldan yıkıyorlar ve korumada da tutamıyorlar. Belediyenin tarım alanlarını konut ve ticari yerlere vermesi yanlış. Tüm akademisyenlere Bayburt'a hoş geldiniz diyor, bizleri onurlandırdığınız için teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı: Rifat YILDIZ

Kamil Beye, insanları girişimciliğe yönelik yüreklendirici, açıklayıcı katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

Efendim şimdi Bayburt Üniversitesi'nin Sayın Rektörü'ne söz veriyorum. Buyurunuz Sayın Rektör.

Prof. Dr. Selçuk COŞKUN (Bayburt Üniversitesi Rektörü):

Sayın Başkan, Değerli Katılımcılar;

Mete Bey senin dediğin gibi de öyle boş değil salon. Tabi bu teknik bir konu, biz bunlarla çok karşılaşırız. Bu tür kongrelerde sanıyorum başkan da karşılaşmış-

tır. Bunlar teknik konular, bu tarz teknik konulara o konularla ilgilenen insanlar katılır. Bu bazen üç kişi olur, bazen beş kişi olur. Bu bir show programı değil, halka yönelik bir şey de değil. Bu gerçekten teknik bir şey. Bunun muhatabı belediye başkanıdır, burada. Birazda üniversite rektörüdür, o da burada. Ticaret ve Sanayi Odası başkanıdır, o da burada. Bazı denetim elemanları ve misafirler burada. Bu insanlar dolu insanlardır, bu salonu manen doldurmuşlardır. Onun için çok da boş falan diye moraliniz bozulmasın. Bunu belirttikten sonra, hepimize ayrı ayrı üniversitemize hoş geldiniz diyorum. Bu organizasyondan dolayı da teşekkür ediyorum. İleriki organizasyonlarda şu taktik hatayı yapmayalım diye düşünüyorum. Burada Bayburt Üniversitesi var, buradan da iki arkadaş konuşmacılar arasında olursa, ille de salon dolu olsun isteniyorsa en azından onlar öğrencileriyle gelir salon da dolu olur. Belki de kırılmış incinmiş olabilir arkadaşlar, bildiğimden değil şimdi tamamen tahmini konuşuyorum. Mutlaka herkes buraya gelecek diye bir kaide yok. Farkındalık oluşturmak lazım insanlarda ve kendi kendilerine gelip burayı doldurmaları gerekir. İleriki aşamalarda bu konudaki eksiklikleri beraberce gideririz. Herhalde Bayproje bundan sonra da bir takım programlar daha yapacak. Bunları beraberce gideririz diye düşünüyorum.

Bayburt'ta problemler hep aynı. Yani ben iki-üç aydır Bayburt'tayım, bu tür toplantılara katılıyorum, aşağı yukarı konuşulan şeylerin hepsi aynı. Mete beye katılıyorum, evet hep konuşuyoruz ama çözüm bulmak veya taşın altına elini sokmak gerektiği zaman çok fazla da bir gayretimiz yok. Otantik ve organik bir şehir olması yolunda Bayburt'un çaba sarf etmesi gerekir. Otantikliği üzerinde konuşmacılar yeterince durdular zaten. Eski haline döndürebilir miyiz? Bunun bir maliyeti var, buna belediyenin gücü yeter mi bilmiyorum, ama en azından şu organik tarafını önceleyebiliriz. Burada henüz treni kaçırmış değiliz. Demirözü yolu üzerinde yeni kampus alanı kuruyoruz. Belediye başkanımız kampusa bir bulvar açar da şehrin aksını o tarafa kaydırırsak, Bayburt'un bu otantik boyutunu tahrip olmaktan şimdilik kurtarmış olabiliriz. İleriki aşamalarda farkındalık oluşturarak eski otantik haline döndürme çalışmaları başlayabilir diye düşünüyorum. Ben hepimize tekrar hoş geldiniz diyorum, şeref verdiniz. Çok güzel tebliğler sundunuz, biz istifade ettik. Bundan sonraki programlarınızda, kongrelerinizde, panellerinizde de size her türlü desteği verebiliriz. Bu üniversitenin kapıları bu tür etkinliklere açıktır, bunun herkes tarafından da bilinmesini isteriz. Tekrar çok teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı: Rifat YILDIZ

Sayın Rektör'e açıklama ve değerlendirmelerinden ve ayrıca kongreye üniversitenin fiziki imkânlarını sunarak katkıda bulduklarından dolayı teşekkür ediyorum.

Değerli misafirlerimiz, böylece kongremizin sonuna yaklaşıyoruz ve son konuşmacı olarak sayın belediye Başkanı H. Ali POLAT'a söz veriyorum. Buyurunuz Sayın Başkan.

Belediye Başkanı H. Ali POLAT'IN Katkısı ve Sorulara Cevabı:

Sayın Rektörüm, Kıymetli Hocalarım,

Öncelikle hepinize teşekkür ediyorum. Tabi söylenecek çok söz var. Sözler söylendi ve biz alacaklarımızı aldık. Mazeretimizden dolayı dinleyemediğimiz hocalarımızın tebliğlerini dikkatle dinleyip okuyacağız. Her şeyden önce bu bir süreç... Başlayan ve biten olay değil, başlayan ve devam eden bir süreç. Hocalarımızla irtibatlarımızı devam ettireceğiz. Aldığımız teklif ve önerilerden uygulanabilir olanlarını değerlendirmeye alacağız.

Bir gerçeğimiz var bizim. Özellikle Ahmet beye söylüyorum. Şimdi gerçekten biz çok konuşuyoruz ve Bayburtlu çok büyük bir kitlemiz var bizim. Bayburt'u seven bir kitlemiz var. İnsan uzaktan da olsa ilgileniyorsa hey arkadaş şu Bayburt'u şöyle yapmayın diyorsa bu bir özlem, bir hasret ifadesidir. Sizi az önce dinledim, şu bina böyle yapılmasaydı eskisi yenisi gibi kıyaslamalar gösterdiniz. Yani benimde on sene önceki halimle şimdiki halim arasında bir sürü fark var. Değişim vazgeçilmez bir unsur. Bina yapılmasın mı? Tabii ki yapılacak. Şimdi İbrahim beyin binasını gösterdiniz kalenin görüntüsünü kapatıyor diye. Şimdi İbrahim beye diyelim ki binanı yapma kaleyi kapatma. Şimdi bir realite var, hayat devam ediyor. Şehirler büyüyor, şehirler daha yoğunlaşıyor. Bunun alternatiflerini üretme imkânımız var. Bununda kendi imkânlarımızla doğrudan orantılı değerlendirilmesi gerekiyor. Örneğin Aygün hocanın anlattığı Mardin örneğinden alacağımı aldım ben. Bu tebliğlerden aldıklarım şu şu gördüm: Kafamdaki gelecekteki Bayburt, doğru Bayburt. Yani sizden aldıklarım kafamdakiler çok zıt şeyler değil. Özellikle turizm geleceğimiz düşünülüyorsa kesinlikle tarihi mimari korunmalı, kesinlikle yerel yapı malzemeleri değerlendirilmeli. Biz bir ay kadar önce İspanya'da Andora ziyareti gerçekleştirdik. Gümüşhane'ye benzer bir vadinin ne kadar güzel olabileceğini gördük orada. Binalarda yapı malzemesi olarak sadece taş kullanılmış ama kişi başına düşen gelir 46.000 \$. İşte Bayburt'ta böyle olabilir. Ahmet beyin ifade ettiği gibi burada

5 kat bina yapıp da 100'er bin liradan 500 bin liraya satmakta var, ya da bir villa yapıp bir milyona satmakta var. Ama bu, turizm hareketinin başlamasıyla alakalı. Şu anda o villa orda 100 bin lira ediyor. Bayburt'ta her şeyden önce bir ticari rehabilite var. Adam bugünü kurtarmaya gayret ediyor. Diyor ki ben bugün alacağım 500'e bakarım. Belki beklesem 10 sene sonra 1 milyona alacağım ama benim bunu bekleyecek zamanım yok.

Şu var ki, bu şehirde biz yaşıyoruz. Gidenler gelenlerin on katı, gerçekten çok misli... Bazen uzaktan yüksek sesle konuşmaları duyuyoruz. Biz gemiyle denizdeyiz ve gemi belki batıyor, belki de yürüyor. Uzaktan bağınıyorlar hey arkadaş geminin şurasında delik var kapat. Buyur gel kapat erkeksen, sen niye gittin o zaman? Bunu şu şekilde değerlendiriyorum: Belediye başkanım, idareciyim. Kesinlikle ortak akıla ve sinerjiye inanıyorum. Birisinden bir eleştiri geliyor. Bakıyorum akıllı mı, iyi niyetli mi, mantıklı mı, yapıcı mı? Yoksa sırf karalama mantığına yönelik mi? Bir dinliyorsun, iki dinliyorsun ve üçüncü de diyorsun ki bu adam nasıl olsa boş konuşuyor atıyorsun sepete. Bu aslında akıl kaybı. İstiyorum ki herkesin aklını kullanayım. Hocalarım bilir; akıllılar kendi akıllarını, daha akıllılar ise başkalarının akıllarını da kullanırlar. Bunu yapmak istiyoruz ki bu şehir daha yaşanabilir bir şehir olsun. Özellikle KTÜ'den gelen arkadaşların 2010 yılındaki şehir gezilerinden edindiğim izlenim, şehrin coğrafi yapısı çok güzel. Kalesiyle bu kadar bütünleşmiş başka bir şehir yok. Ya da içinden nehir geçen bu kadar güzel bir şehir yok. Bu iki unsuru çok iyi değerlendirebiliriz. İnanç turizmine alt yapı teşkil edebilecek pek çok yapımız var. Yazın bu rakımdaki havamızı satabiliriz. Bunun için turizm mekânlarını, konaklama tesislerini yapabiliriz ve yapıyoruz bunları. Şu anda yürüttüğümüz Saklı Cennet ve Sessiz Bahçe projelerimiz var. İki de tam manasıyla turizme yönelik Çoruh'un kenarında tatil köyleri. Birde Şehit Osman villaları projemiz var. Bayburt dışarıda daha çok özleniyor. Onların Bayburt'a gelmesini çok istiyorum, onlara apart veya villa şeklinde daire üretmek istiyorum ki geldikleri zaman kalsınlar. Şu sosyo psikolojiyi yakaladım: Şu anda birinci neslin Bayburt'la bağlantısı var. Köyde ya da şehirde yaşamış olsalar da duygusal bağlantıları var. Mesela Ahmet Bey anlatırken 40 yıl öncesine 1970'lere gitti ve adeta o gün Çoruh'ta çimiymiş gibi hissettirdi bizlere. Şimdi Ahmet beyin hatırası var ama çocuğunun hatırası yok. Peki, nasıl olacak bu? Ahmet Beye bir ev satacağım, çocuğuyla birlikte gelecek. Şimdi şuradan başlayacağım, şu anda bir arayış içerisindeyim. Bayburt'ta yaklaşık 100 – 150 civarında eski Bayburt evi diyebileceğimiz ev var. Bunlardan birkaçını kendi imkânlarım ölçüsünde kamulaştırıp rekreasyonunu kendim kurumsal olarak yapacağım. Hatta bunlardan bir tanesini vali beye bir tanesini başka kuruma vererek örnek 10 tane ev üretip butik

otel olarak bu süreci başlatabilsek bundan sonrasının çorap söküşü gibi geleceğini biliyorum. O tescilli yapı sahipleri artık kendi binalarını kendileri restore edecekler. Daha sonraki aşamada ise herkes bu şekilde bina yapacak. Tıpkı Kastamonu’da olduğu gibi. Bunu gerçekleştirebiliriz, bu yapımız bizde mevcut. Yolumuz bu ve bunun için çaba sarf ediyoruz. Ama bu şehrin alt yapısı ölü. Aslında ben hala kanalizasyonla, hala şebekeyle, hala atık su arıtmayla, istinat duvarlarıyla uğraşmak zorundayım. Onun için sıkıntı var. Keşke altyapısı bu manada çözülmüş, sanatına kültürüne sosyal donatı alanlarına hizmet eksiği olan şekilde bu şehir bana teslim edilseydi. Ancak bu birinci aşamaya öncelik vermek zorundayız. Bunu bitirdikten sonra mantığımız aynı mantık, aynı süreci inşallah birlikte başlatacağız. Çoruh’la ilgili çok yönlü projelerimiz var. Çoruh’u bu şehrin en büyük varlığı haline getireceğiz. Zaten bir sloganımız var, dedik ki: “Bayburt yüzünü Çoruh’a döndü.” Bu aslında basit bir cümle ama Bayburt daha önce Çoruh’a yüzünü dönmemişti, sırtını dönmüştü. Çoruh daha önce çöplük olarak kullanılıyordu, binaların kör cepheleri Çoruh’a bakıyordu. Katılım cesaretini ve azmini gösteren herkese teşekkür ediyorum, çok müstefit oldum. Başta Rıfat hocam ve Akın hocam olmak üzere emeği geçen herkese Bayburt adına teşekkürlerimi sunuyorum. Bu sürecin devam edeceğini bekliyorum ve herkese saygılar sunuyorum.

Prof. Dr. Rıfat YILDIZ

Sayın Belediye başkanımıza açıklamalarından dolayı teşekkür ediyorum.

Değerli misafirlerimiz, böylece kongremizin sonuna gelmiş bulunuyoruz. Yapılan konuşmaların, tartışmaların ve önerilerin Bayburt'un şehircilik açısından sorunlarının çözümüne ve kimlikli bir şehirleşme sürecinin başlatılmasına katkıda bulunmasını diliyorum.

Tebliğ sunan kıymetli hocalarımıza, uzmanlara, siz kıymetli dinleyicilere, değerli basın mensuplarına; önerimize olumlu yaklaşarak ve bu toplantının finansmanını sağlayarak gerçekleşmesine katkıda bulunan Belediye Başkan'ı Sayın H. Ali POLAT'A, çok teşekkür ediyor, hepinize BAYPROJE adına saygı ve muhabbetlerimizi sunuyorum.

